

บทที่ 4

รูปแบบการคุ้มครองสิทธิคนพิการ

การคุ้มครองสิทธิของบุคคลตามหลักสิทธิมนุษยชนได้ให้การคุ้มครองทุกคนโดยไม่มีการแบ่งแยกจากความแตกต่างทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ เพศ หรือถิ่นกำเนิด โดยถือว่ามนุษย์มีสถานะความเป็นมนุษย์ที่จะได้รับการปฏิบัติที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน เจกเช่นคนพิการที่ย่อมจะได้รับการคุ้มครองตามหลักสิทธิมนุษยชนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันกับคนไม่พิการ เพราะหลักสิทธิมนุษยชนถือว่าทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เหมือนกันตามปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ซึ่งเป็นกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ที่ประเทศไทยได้ให้การรับรอง โดยในข้อ 1 กำหนดว่า “ทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกัน มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระและมีความเสมอภาคในศักดิ์ศรีและสิทธิ” เพราะฉะนั้นการคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ จึงต้องอยู่ภายใต้หลักความเสมอภาคและเท่าเทียมกันโดยไม่จำกัดว่าบุคคลนั้น จะเป็นคนพิการหรือคนไม่พิการ และโดยผลของกฎหมายระหว่างประเทศนี้เอง ทำให้ประเทศไทยได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิในเรื่องความเสมอภาคไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เนื่องจากเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทยที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับนี้มากที่สุด แม้ต่อมาจะมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ก็ตาม ก็ยังคงยืนยันหลักของการคุ้มครองสิทธิและความเสมอภาคเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 30 ว่า “บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือ ความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้” แม้ในปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ก็ยังคงยืนยันการคุ้มครองสิทธิและความเสมอภาคแก่ประชาชนคนไทยดังได้บัญญัติไว้ในมาตรา 27 ว่า “บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมายมีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิดเชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา

การศึกษาอบรม หรือ ความคิดเห็นทางการเมือง อันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือ เหตุอื่นใดจะกระทำมิได้”

จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทั้ง 3 ฉบับนี้ เป็นการยืนยันว่าสำหรับประเทศไทยแล้วให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิ และความเสมอภาคของประชาชนคนไทยทุกคนโดยที่ไม่มีบทบัญญัติใดๆ ในรัฐธรรมนูญเลยที่ระบุถึงความแตกต่างระหว่างการให้ความคุ้มครองคนพิการกับคนไม่พิการ แต่กลับพบว่าในความเป็นจริงกฎหมายที่ทำให้การคุ้มครองคนพิการและคนไม่พิการมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งการวิจัยนี้ จะได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์เพื่อยืนยันถึงความแตกต่างในการให้การคุ้มครองสิทธิและความเสมอภาคของคนพิการและคนไม่พิการ เพื่อนำคำตอบไปใช้ในการจัดทำกฎหมายที่ทำให้การคุ้มครองสิทธิและความเสมอภาคกับคนพิการเสมอภาคกับคนไม่พิการ โดยการวิจัยได้กำหนดใน 4 ประเด็นหลักที่เห็นถึงความแตกต่างของการคุ้มครองสิทธิ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตามกฎหมาย สิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิด้านการศึกษา และ สิทธิด้านแรงงาน สำหรับคำตอบที่จะได้มาเพื่อนำไปสู่การจัดทำกฎหมายต้นแบบเพื่อการคุ้มครองสิทธิคนพิการนั้น การวิจัยได้กำหนดประเด็นการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. สภาพการณ์แห่งปัญหาการคุ้มครองสิทธิคนพิการและผลกระทบ

คนพิการเป็นทรัพยากรบุคคลกลุ่มหนึ่งของประเทศไทย ที่อยู่ในร่วมกันสังคมไทยและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในทางการเมือง การปกครอง และเป็นส่วนหนึ่งของกำลังแรงงานทั้งในภาคการเกษตรและในภาคการผลิตในระบบเศรษฐกิจ

หากพิจารณาความหมายของคำว่า “คนพิการ” ก็จะพบว่ามีการให้คำนิยามหรือความหมายของคนพิการที่มีความหลากหลายแตกต่างกันไป ดังนี้

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization หรือ WHO) ได้ให้นิยามความหมายของคำว่า “ความพิการ” คือ ข้อจำกัดหรือการขาดซึ่งความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ โดยวิธีการ หรือโดยวิสัยของบุคคลทั่วไป เนื่องจากความบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใด (World Health Organization: WHO, 1976)

องค์การสหประชาชาติ ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (Declaration on the Rights of Disabled Persons: DRDP) ได้ให้นิยามความหมายของคำว่า “คนพิการ” หมายถึง บุคคลซึ่งไม่สามารถสร้างหลักประกันให้แก่ตนเองไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ในด้านสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ในฐานะปัจเจกบุคคลหรือในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมทั่วไป เนื่องจากความสามารถทางร่างกายและจิตใจที่ไม่สมบูรณ์ ไม่ว่าจะมาเป็นมาแต่กำเนิดหรือไม่ก็ตาม (General Assembly, n.d.)

สำหรับประเทศไทย พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 4 ได้ให้คำนิยามว่า “คนพิการ” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ และมีความจำเป็นเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป ทั้งนี้ ตามประเภทและหลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ประกาศกำหนด

ทั้งนี้ นอกจากความหมายของคำว่า “คนพิการ” แล้ว กฎหมายยังได้มีการกำหนด “ประเภทของความพิการ” อันเป็นรายละเอียดของลักษณะความบกพร่องหรือความพิการที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นการกำหนดโดยหน่วยงานของรัฐตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของคนพิการซึ่งกฎหมายแต่ละฉบับได้ให้อำนาจไว้ เช่น

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ออกประกาศกระทรวงฯ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ ลงวันที่ 30 เมษายน 2552 ปรับปรุงแก้ไขโดย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555 กำหนดประเภทความพิการ 7 ประเภท คือ (1) ความพิการทางการเห็น (2) ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย (3) ความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย (4) ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม (5) ความพิการทางสติปัญญา (6) ความพิการทางการเรียนรู้ และ (7) ความพิการทางออทิสติก โดยกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาความพิการแต่ละประเภทไว้อย่างชัดเจน

สำหรับจำนวนประชากรคนพิการไทยในปัจจุบันนั้น หากพิจารณาข้อมูลในเชิงสถิติ จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งมีภารกิจหน้าที่ในการดำเนินการสำรวจความพิการเป็นประจำทุก 5 ปี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประชากรพิการ ในปี 2560 ได้เก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนตุลาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2560 ผลการสำรวจความพิการในปี พ.ศ. 2560 พบว่าประเทศไทยมีประชากรที่พิการประมาณ 3.7 ล้านคน หรือร้อยละ 5.5 ของประชากรทั่วประเทศ ซึ่งขณะนั้นมีจำนวนประมาณ 66.2 ล้านคน และจากรายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทยที่จัดทำโดยกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ข้อมูล ณ วันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2563 พบว่ามีคนพิการไทยที่มีบัตรประจำตัวคนพิการทั่วประเทศ จำนวน 2,048,366 คน คิดเป็นร้อยละ 3.08 ของประชากรทั้งประเทศ เท่ากับว่าคนพิการอีกประมาณ 1.7 ล้านคน ยังไม่มีการขึ้นทะเบียนออกบัตรประจำตัวคนพิการ

ปัจจุบันคนพิการได้รับการปฏิบัติในบริบทของการคุ้มครองสิทธิตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพ

ชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยกฎหมายแม่บทเหล่านั้น ได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิคนพิการในแต่ละด้าน โดยพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักของการคุ้มครองสิทธิคนพิการ และได้กำหนดสิทธิสวัสดิการที่คนพิการพึงมีสิทธิได้รับไว้ใน มาตรา 20 ซึ่งได้กำหนดสิทธิสวัสดิการของคนพิการไว้รวม 10 ด้านด้วยกัน ดังนี้

- (1) สิทธิในการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยกระบวนการทางการแพทย์
- (2) สิทธิด้านการศึกษา
- (3) สิทธิด้านแรงงาน
- (4) สิทธิในด้านการเลือกตั้ง อันเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิในการยอมรับและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองอย่างเต็มที่
- (5) สิทธิในการช่วยเหลือให้เข้าถึงนโยบาย แผนงาน โครงการ กิจกรรมการพัฒนา และ บริการอันเป็นสาธารณะและการช่วยเหลือทางกฎหมาย
- (6) สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร บริการ โทรคมนาคม เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อสารสำหรับคนพิการทุกประเภท
- (7) สิทธิที่จะมีบริการล่ามภาษามือ
- (8) สิทธิที่จะมีสัตว์นำทาง เครื่องมือหรืออุปกรณ์นำทาง หรือเครื่องช่วยความพิการ และการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ
- (9) สิทธิในการได้รับการจัดสวัสดิการเบี่ยงความพิการ
- (10) สิทธิในการปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้แก่คนพิการ การมีผู้ช่วยคนพิการ การช่วยเหลือคนพิการที่ไม่มีผู้ดูแลคนพิการ และการจัดให้มีสวัสดิการอื่น ๆ

นอกจากสิทธิสวัสดิการตามกฎหมายดังกล่าวแล้ว รัฐยังได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ โดยในปัจจุบัน ได้มีแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติฉบับที่ 5 พ.ศ. 2560-2564 เป็นแผนพัฒนาเกี่ยวกับคนพิการที่ได้เน้นย้ำเกี่ยวกับการลดความเหลื่อมล้ำ การเข้าถึงสิทธิประโยชน์และบริการจากรัฐ การมีงานทำสำหรับคนพิการ การสร้างคนพิการที่มีศักยภาพและสามารถพึ่งพาตนเองได้ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรค รวมถึงการพัฒนาเทคโนโลยีที่เอื้อต่อคนพิการและผู้ดูแลคนพิการ ทั้งนี้ แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2560-2564 มีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับ “ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี” ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ในการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้อง

และบูรณาการกัน อันจะก่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าวตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) โดย “ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี” ได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทยว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีเป้าหมายการพัฒนาประเทศ คือ “ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน” โดยยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ พัฒนาคนในทุกมิติ และในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีคุณภาพ สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม สร้างการเติบโตบนพื้นฐานคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และเป็นภาครัฐของประชาชน เพื่อประชาชน และประโยชน์ส่วนรวม โดยกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ไว้ 6 ประเด็น โดยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคนพิการได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 3 และยุทธศาสตร์ที่ 4 โดยกำหนดไว้ดังนี้ คือ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ เป็นยุทธศาสตร์ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาคนในทุกมิติ และในทุกช่วงวัย ให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีคุณภาพ โดยส่งเสริมให้มีความพร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เพื่อให้มีพัฒนาการที่ดีรอบด้าน ในส่วนยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างโอกาส ความเสมอภาคและเท่าเทียมในสังคม เป็นยุทธศาสตร์ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่น มาร่วมกันขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดิน ในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

นอกจากนั้น แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2560-2564 ยังมีความสอดคล้องกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 ซึ่งยึด “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อให้เกิดการบูรณาการการพัฒนาในทุกมิติอย่าง สมเหตุสมผล มีความพอประมาณ และมีระบบภูมิคุ้มกันและการบริหาร จัดการความเสี่ยงที่ดี ซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาคน ให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ สังคมไทยเป็นสังคมคุณภาพ มีที่ยืนและเปิด โอกาสให้กับทุกคนในสังคมได้ดำเนินชีวิตที่ดี มีความสุขร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจก็เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพ และมีเสถียรภาพ การกระจายความมั่นคงอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

ในการคุ้มครองสิทธิคนพิการ แม้ว่าจะมีกฎหมายให้การรับรองคุ้มครองไว้และรัฐเองก็มีการกำหนดนโยบาย แผน ยุทธศาสตร์ และมาตรการในการดำเนินการคุ้มครองสิทธิของคนพิการให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรม แต่อย่างไรก็ตาม ในข้อเท็จจริงหรือในทางปฏิบัติ พบว่าคนพิการยังประสบปัญหาอุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตามกฎหมาย การใช้สิทธิเลือกตั้ง การศึกษา และแรงงาน โดยมีรายละเอียดของสภาการณ์แห่งปัญหา และผลกระทบ ดังนี้

1) การเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตามกฎหมาย

แม้ว่ากฎหมายจะบัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิของคนพิการเอาไว้ แต่การกำหนดให้คนพิการต้องมีการลงทะเบียนและจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการนับเป็นปัญหาอุปสรรคที่มีผลกระทบและไม่เอื้อต่อการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตามกฎหมายของคนพิการ ทั้งนี้ นอกจากคนพิการจะต้องมีการดำเนินการทำบัตรประจำตัวประชาชน ตามพระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2526 แล้ว ในขณะเดียวกันพระราชบัญญัติส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 19 ยังได้กำหนดให้คนพิการที่จะได้รับสิทธิสวัสดิการ ตามมาตรา 20 จะต้องยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวคนพิการต่อนายทะเบียนกลางหรือนายทะเบียนจังหวัดตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด ซึ่งบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว ทำให้คนพิการที่ไม่มีการลงทะเบียนและทำบัตรประจำตัวคนพิการไม่สามารถเข้าถึงสิทธิสวัสดิการต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนดได้ จากผลการสำรวจข้อมูลคนพิการของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี พ.ศ. 2560 พบว่ามีประชากรพิการประมาณ 3.7 ล้านคน โดยมีคนพิการที่ไม่ได้มีการลงทะเบียนจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการประมาณ 1.7 ล้านคน คนพิการเหล่านี้จึงไม่ได้รับสิทธิสวัสดิการตามที่กฎหมายกำหนดแต่อย่างใด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562, หน้า 47) และหากพิจารณาหลักการของกฎหมายในการกำหนดให้คนพิการต้องมีการลงทะเบียนมีบัตรประจำตัวคนพิการนั้น ก็เพื่อเป็นการแสดงตนบ่งชี้ให้รัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐทราบว่าตนเป็นคนพิการและเป็นความพิการประเภทใดในความพิการตามที่กฎหมายกำหนดไว้ 7 ประเภท ได้แก่ ความพิการทางการเห็น ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย ความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม ความพิการทางสติปัญญา ความพิการทางการเรียนรู้ และความพิการทางออทิสติก ด้วยเหตุนี้ แม้กฎหมายจะกำหนดสิทธิสวัสดิการต่าง ๆ ให้แก่คนพิการ แต่การเริ่มต้นที่จะเข้าถึงสิทธิหรือการใช้สิทธิของคนพิการนั้นแรกเริ่ม ก็คือ คนพิการจะต้องแสดงตนว่าตนเองเป็นคนพิการ โดยการแจ้งลงทะเบียนเพื่อขอมีบัตรประจำตัวคนพิการก่อน จากนั้น เมื่อหน่วยงานของรัฐได้รับรู้ได้รับทราบว่าบุคคลดังกล่าวเป็นคนพิการและมีความพิการในด้านใดประเภทใดแล้ว หน่วยงานของรัฐ ก็จะนำข้อมูลความพิการเหล่านั้น ไปเป็นฐานข้อมูลในการให้ความช่วยเหลือด้านสวัสดิการหรือคุ้มครองสิทธิคนพิการได้ตรงตามประเภทของความพิการที่แตกต่างกันไป โดยมีองค์กรที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการขึ้นทะเบียน

ทำบัตรประจำตัวคนพิการ คือ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งที่ผ่านมาก็ได้มีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาในเรื่องดังกล่าว แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาการไม่มีบัตรประจำตัวของคนพิการได้ เพราะมีปัญหาอุปสรรคก็คือกระบวนการในการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการมีความยุ่งยากไม่สะดวก โดยเฉพาะประเด็นการรับรองสถานะความพิการ มีขั้นตอนค่อนข้างมาก ก่อให้เกิดภาระแก่คนพิการ และการที่คนพิการไม่มีบัตรประจำตัวคนพิการ ทำให้คนพิการได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการไม่สามารถเข้าถึงสิทธิสวัสดิการต่าง ๆ ตามมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ซึ่งได้บัญญัติไว้ถึง 10 สิทธิด้วยกัน รวมถึงไม่สามารถที่จะสมัครเข้าทำงานในส่วนราชการ หน่วยงานภาครัฐหรือสถานประกอบการของเอกชนได้ เนื่องจากเงื่อนไขของส่วนราชการและหน่วยงานภาครัฐรวมทั้งสถานประกอบการของเอกชน ในการรับสมัครบุคคลพิการเข้าเป็นข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐนั้น เงื่อนไขที่สำคัญหรือคุณสมบัติที่จำเป็นคือจะต้องมีบัตรประจำตัวคนพิการนั่นเอง ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้โดยสรุปว่าการที่กฎหมายกำหนดให้ต้องมีบัตรประจำตัวคนพิการ จึงเป็นข้อจำกัดที่สำคัญในการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตามกฎหมายของคนพิการ รวมถึงการใช้สิทธิเลือกตั้ง การศึกษา และด้านแรงงานของคนพิการด้วย

2) การใช้สิทธิเลือกตั้ง

ในกรณีของการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการนั้น แม้ในปัจจุบัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้ให้การรับรองถึงหลักศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์และหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพภายใต้หลักความเสมอภาค โดยมีการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ขึ้นมาโดยบัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิของคนพิการให้สามารถเข้าถึงสิทธิในการเลือกตั้งได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไปได้มากขึ้น โดยกำหนดไว้ในมาตรา 92 บัญญัติว่า “เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการหรือทุพพลภาพ หรือ ผู้สูงอายุ ในการออกเสียงลงคะแนน ให้คณะกรรมการหรือผู้ซึ่งคณะกรรมการมอบหมายจัดให้มีการอำนวยความสะดวกสำหรับการออกเสียงลงคะแนนของบุคคลดังกล่าวไว้เป็นพิเศษ หรือจัดให้มีการช่วยเหลือในการออกเสียงลงคะแนนภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งในการให้ความช่วยเหลือดังกล่าว ต้องให้บุคคลนั้นได้ออกเสียงลงคะแนนด้วยตนเองตามเจตนาของบุคคลนั้น เว้นแต่ลักษณะทางกายภาพทำให้คนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุไม่สามารถทำเครื่องหมายลงในบัตรเลือกตั้งได้ ให้บุคคลอื่นหรือกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งเป็นผู้กระทำการแทน โดยความยินยอมและเป็นไปตามเจตนาของคนพิการหรือทุพพลภาพหรือผู้สูงอายุนั้น ทั้งนี้ให้ถือเป็นการออกเสียงลงคะแนน โดยตรงและลับ

ในกรณีคณะกรรมการเห็นสมควร อาจกำหนดให้มีการจัดที่เลือกตั้งสำหรับคนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุ เป็นกรณีพิเศษ โดยจัดให้บุคคลนั้น ได้ลงทะเบียนเพื่อขอใช้สิทธิเลือกตั้ง ณ สถานที่ดังกล่าว และเมื่อได้ลงทะเบียนแล้ว ให้หมคสิทธิเลือกตั้งในหน่วยเลือกตั้งที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน การอำนวยความสะดวกตามวรรคหนึ่ง การจัดที่เลือกตั้งและการลงทะเบียนเพื่อขอใช้สิทธิตามวรรคสองให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด การลงทะเบียนดังกล่าวให้เป็นไปตามวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด ซึ่งต้องคำนึงถึงความสะดวกของผู้ลงทะเบียนด้วย”

นอกจากนั้น ในระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้ง ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ข้อ 52 กำหนดให้การจัดวางคูหาออกเสียงลงคะแนนในที่เลือกตั้ง ให้คำนึงถึงการอำนวยความสะดวกให้กับคนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุด้วย

จากบทบัญญัติดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นว่าปัจจุบันรัฐได้ให้ความสำคัญกับสิทธิขั้นพื้นฐานของคนพิการในการเข้าถึงกระบวนการเลือกตั้งมากขึ้น มีการอำนวยความสะดวกและให้การช่วยเหลือแก่คนพิการเพื่อให้คนพิการสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป แต่กฎหมายฉบับนี้ยังคงมีสภาพปัญหาและช่องว่างหลายประการซึ่งทำให้คนพิการไม่สามารถเข้าถึงสิทธิในการเลือกตั้งของตนเองเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการอำนวยความสะดวกและการให้ความช่วยเหลือในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเพื่อให้คนพิการสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งของตนเองได้ ปัญหาในเรื่องการเดินทางของคนพิการจากที่พักหรือบ้านที่อยู่อาศัยมายังสถานที่เลือกตั้งหรือศูนย์เลือกตั้งกลาง ปัญหาเกี่ยวกับการจัดหาเลือกตั้ง ซึ่งคนพิการเข้าถึงได้อย่างยากลำบาก ปัญหาการขาดอุปกรณ์เครื่องมือช่วยเหลือคนพิการในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และปัญหาวิธีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่ไม่สอดคล้องกับประเภทและสภาพการณ์ของคนพิการแต่ละประเภท จากสภาพการณ์ของปัญหาดังกล่าว ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิของคนพิการ ทำให้คนพิการขาดการมีส่วนร่วมในทางการเมือง เสียโอกาสในการที่จะเลือกผู้แทนเข้าไปเป็นปากเป็นเสียง ปกป้องสิทธิหรือผลประโยชน์ของคนพิการในระบอบรัฐสภา ทั้งที่ประชากรคนพิการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย ซึ่งจากข้อมูลของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พบว่าในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไปเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2562 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งครั้งแรกภายใต้บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 มีผู้พิการที่มีสิทธิเลือกตั้งในครั้งนี้อยู่มากถึง 1,834,808 คน จากจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วประเทศทั้งหมดจำนวน 51,419,975 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 3.56 ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมดของทั้งประเทศ แต่ปรากฏว่าจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เป็นคนพิการและมีอายุ 18 ปีขึ้นไป ที่ออกมาใช้สิทธิในการลงคะแนนเลือกตั้ง จำนวนเพียง 753 คน เท่านั้น

ในขณะที่มีประชากรที่ไม่พิการออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งจำนวน 38,268,375 คน (คิดเป็นร้อยละ 74.69 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง) (ฉัตรสุดา จันทร์ดียิ่ง, 2562)

3) การศึกษา

การศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญส่วนหนึ่งในการช่วยเพิ่มศักยภาพให้คนพิการสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 2948 ได้กำหนดสิทธิทางการศึกษาของบุคคลไว้ในข้อ 26 สิทธิในการเข้าถึงการศึกษาในทุกระดับอย่างเสมอภาค นอกจากนี้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ได้รับรองสิทธิทางการศึกษาไว้ใน ข้อ 13 โดยการศึกษาจะต้องมุ่งให้เกิดการพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์และความสำนึกในศักดิ์ศรีของตนอย่างบริบูรณ์และทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ กำหนดให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการศึกษาขั้นประถมจะต้องเป็นการศึกษาภาคบังคับและจัดให้ทุกคนแบบให้เปล่า

ในการคุ้มครองสิทธิด้านการศึกษาของคนไทยนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54 บัญญัติ ให้รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช่จ่าย อีกทั้งรัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการกำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าวมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อรองรับสิทธิทางการศึกษาของปวงชนชาวไทย มีเจตนารมณ์ที่ต้องการเน้นย้ำว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางด้านต่าง ๆ หรือมีร่างกายพิการ หรือมีความต้องการเป็นพิเศษ หรือผู้ด้อยโอกาสมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ โดยบิดามารดาหรือผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลในความดูแลได้รับการศึกษาทั้งภาคบังคับ และนอกเหนือจากภาคบังคับตามความพร้อมของครอบครัว

การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยกำหนดให้สถานศึกษาจัดการศึกษาได้ทั้งสามรูปแบบ และให้มีการเทียบ

โอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็ผลการศึกษาจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม โดยการศึกษาในระบบมีสองระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งจัดไม่น้อยกว่า 12 ปี ก่อนระดับอุดมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ซึ่งแบ่งเป็นระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญา โดยกำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับแก่ปี นับจากอายุย่างเข้าปีที่เจ็ด จนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก หรือเมื่อสอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับ

สำหรับการคุ้มครองสิทธิด้านการศึกษาของคนพิการไทยนั้น นอกเหนือจากการได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54 ซึ่งบัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิด้านการศึกษาของบุคคลโดยทั่วไปแล้ว พระราชบัญญัติส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ได้กำหนดสิทธิทางการศึกษาของคนพิการตามมาตรา 20 (2) ให้คนพิการได้รับการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ หรือ แผนการศึกษาแห่งชาติตามความเหมาะสมในสถานศึกษาเฉพาะ หรือ ในสถานศึกษาทั่วไป หรือการศึกษาทางเลือก หรือการศึกษานอกระบบโดยให้หน่วยงานที่รับผิดชอบให้การสนับสนุนตามความเหมาะสม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545 และพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 ได้กำหนดสิทธิให้คนพิการได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการจนตลอดชีวิตพร้อมทั้งได้รับเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา สิทธิเลือกบริการทางการศึกษา สถานศึกษา ระบบและรูปแบบการศึกษา โดยคำนึงถึงความสามารถ ความสนใจ ความถนัดและความต้องการจำเป็นพิเศษของบุคคลนั้นรวมทั้งได้รับการศึกษาที่มีมาตรฐานและประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการจัดหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้ การทดสอบทางการศึกษา ที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการแต่ละประเภทและบุคคล โดยมีองค์กรที่คุ้มครองด้านการศึกษาของคนพิการ คือ สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายคุ้มครองสิทธิของคนพิการในการศึกษาไว้หลายฉบับ โดยมีสาระคุ้มครองสิทธิของคนพิการในการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่ถูกกีดกันออกจากระบบการศึกษาเพียงเพราะเหตุแห่งความพิการ โดยรัฐมีหน้าที่ในการส่งเสริมการศึกษาแก่คนพิการ มีการจัดทำนโยบายรัฐบาล การจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ การจัดทำแผนการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ ฯลฯ แต่ในข้อเท็จจริงกลับพบว่าคนพิการจำนวนมากมีปัญหาในการเข้าถึงสิทธิทางการศึกษา

จากข้อมูลการสำรวจความพิการ พ.ศ. 2560 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ร่วมกับองค์การยูนิเซฟ ซึ่งอิงอยู่บนฐานข้อมูลประชากรคนพิการทั้งประเทศในเรื่องการเข้าถึงการศึกษาของ

ประชากรคนพิการในวัยเรียน (อายุ 5 - 24 ปี) พบว่าประชากรในวัยนี้มีจำนวน 17.4 ล้านคน ส่วนใหญ่เป็นประชากรที่ไม่พิการ จำนวน 17.2 ล้านคน และเป็นประชากรพิการ 2.6 แสนคน

เมื่อพิจารณาการเข้าถึงการศึกษาของประชากรพิการในวัยเรียน พบว่ามีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ระหว่างประชากรพิการ และ ประชากรที่ไม่พิการ เนื่องจากมีประชากรพิการจำนวนเพียง 1 ใน 3 ที่ยังคงเรียนหนังสือ โดยเรียนในระดับ ประถมศึกษามากที่สุด (ร้อยละ 15.2) รองลงมา เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 8.9) และมีเพียงส่วนน้อยที่กำลังเรียนในระดับอนุปริญญา หรือสูงกว่า (ร้อยละ 1.2)

ในขณะที่ประชากรที่ไม่พิการจำนวน 2 ใน 3 ที่ยังคงอยู่ระหว่างการศึกษา (ร้อยละ 71.9) โดยเรียนในระดับประถมศึกษามากที่สุด (ร้อยละ 28.2) รองลงมาเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 14.1) และที่กำลังเรียนในระดับอนุปริญญาหรือสูงกว่า (ร้อยละ 8.3) จากการสังเกต พบว่า ร้อยละของประชากรที่ไม่พิการ กำลังศึกษาในทุกระดับการศึกษามากกว่าประชากรที่พิการ

สาเหตุหลักของประชากรพิการที่ปัจจุบันไม่ได้เรียนหนังสือเนื่องจากป่วยหรือพิการ (ร้อยละ 51.2) และจบการศึกษาแล้ว (ร้อยละ 24.9) ต้องการเลี้ยงตนเองหรือครอบครัว (ร้อยละ 6.9) ในขณะที่ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562 : 24)

จากสถิติข้อมูลดังกล่าว จะเห็นได้ว่าแม้จะมีกฎหมายคุ้มครองสิทธิทางการศึกษาของคนพิการ ให้มีความเสมอภาคเท่าเทียมกับสิทธิทางด้านการศึกษาของบุคคลทั่วไป แต่ในทางปฏิบัติยังมีความเหลื่อมล้ำในทางการศึกษาระหว่างคนพิการกับคนปกติค่อนข้างมาก

การคุ้มครองสิทธิในการศึกษาของคนพิการ มีปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในหลายด้านที่สำคัญคือ ปัญหาการเข้าถึงสิทธิของคนพิการในด้านการศึกษา การได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ด้านอุปกรณ์ สื่อสารสนเทศ หรือเครื่องมือช่วยสำหรับคนพิการ เนื่องจากคนพิการมีหลายประเภทและมีข้อจำกัดในการสัมผัสหรือการสื่อสาร เช่น คนตาบอด พูดได้แต่ไม่สามารถมองเห็นและใช้ตัวอักษรได้เหมือนคนปกติ ต้องใช้การสัมผัสที่เรียกว่า อักษรเบรล หรือกรณีคนหูหนวก เป็นใบ้ มองเห็นได้แต่ไม่สามารถพุดได้ การสื่อสารต้องใช้ภาษามือ หรือกรณีคนพิการที่แขนขาขาด สามารถมองเห็นหรือพุดได้แต่มีปัญหาด้านการเคลื่อนไหว ดังนั้น คนพิการจึงมีข้อจำกัดในการศึกษา เนื่องจากในกรณีที่กำหนดให้คนพิการเข้าเรียนร่วมหรือเรียนร่วมกับคนปกติในโรงเรียนทั่วไป ในทุกโรงเรียนจะไม่มีส่วนที่กำหนดหรือจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์สำหรับคนพิการ ดังนั้น คนพิการจึงจำเป็นต้องเข้ารับการศึกษาศาสนสถานศึกษาเฉพาะที่มีจำนวนจำกัด มีเฉพาะในเขตเมืองใหญ่หรือเขตกรุงเทพมหานคร คนพิการในต่างจังหวัดซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่จึงถูกจำกัดสิทธิในด้านการศึกษา ในขณะที่เดียวกัน สถานศึกษาเพื่อ

การประกอบอาชีพของคนพิการก็มีจำนวนไม่ก็แห่ง ดังนั้น จึงมีประชากรคนพิการที่เข้าถึงสิทธิด้านการศึกษาจำนวนค่อนข้างน้อย

สภาพการณ์ของปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในด้านการศึกษาของคนพิการเหล่านี้มีความสำคัญ และมีผลกระทบต่อสถานภาพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการที่ต้องการความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันในสิทธิด้านการศึกษาของบุคคล การที่คนพิการไม่สามารถเข้าถึงสิทธิด้านการศึกษาได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้คนพิการขาดความรู้ ความสามารถทั้งในด้านการพัฒนาตนเอง และการนำวิชาความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปประกอบอาชีพ หารายได้ สร้างความมั่นคงให้แก่ตนเองและครอบครัว รวมทั้งการพัฒนาชุมชนและสังคม เรามักจะเห็นคนพิการไม่มีงานทำ เนื่องจากขาดความรู้ในการประกอบอาชีพ ทำให้คนพิการถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม กลายเป็นภาระของสังคม ทั้งที่โดยศักยภาพของคนพิการเหล่านี้ หากได้รับการศึกษาอย่างทัดเทียมกับบุคคลทั่วไป คนพิการจะมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างและพัฒนา ระบบเศรษฐกิจและความเจริญของประเทศโดยรวม

4) แรงงาน

สำหรับสิทธิด้านแรงงานหรือการจ้างงานคนพิการนั้น โดยเหตุที่คนพิการมีข้อจำกัดในด้านสภาพของร่างกาย ทำให้ไม่สามารถทำงานบางอย่างได้เหมือนกับคนธรรมดา ดังนั้น กฎหมายจึงกำหนดสิทธิในการทำงานของคนพิการไว้ จำกัดเพียงเท่าที่คนพิการจะสามารถทำได้ เนื่องจากในการจ้างงานของนายจ้างโดยปกตินั้น เมื่อต้องเลือกใช้แรงงาน ระหว่างคนพิการกับคนธรรมดา นายจ้างจะเลือกจ้างแรงงานปกติก่อนแรงงานคนพิการ นี่จึงเป็นช่องว่าง เป็นข้อจำกัดและอุปสรรคในการได้งานทำของคนพิการ แม้ว่าจะมีกฎหมายกำหนดสิทธิด้านแรงงานคนพิการไว้ แต่ผลเกี่ยวเนื่องจากการจ้างแรงงานซึ่งอาจมีกระทบต่อกิจการหรือผลผลิตของนายจ้าง ดังนั้น นายจ้างจำเป็นต้องเลือกแรงงานคนปกติเป็นหลัก กฎหมายจึงเปิดช่องว่างเป็นทางออกให้นายจ้าง โดยกำหนดให้นายจ้างสามารถจ้างงานคนพิการได้ในจำนวนเท่าที่กฎหมายกำหนด โดยเปิดทางเลือกให้นายจ้าง หากไม่มีการจ้างงานคนพิการก็ต้องจ่ายเงินชดเชยหรือส่งเงินเข้าสมทบกองทุนคนพิการ

แม้ว่าในสภาพการณ์ปัจจุบัน ประเทศไทยจะมีกฎหมายส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิในด้านแรงงานของคนพิการ โดยคนพิการมีสิทธิในการทำงานตามประเภทที่ความเหมาะสมต่อลักษณะสภาพร่างกายของคนพิการ แต่คนพิการก็ยังประสบกับสภาพปัญหาในด้านแรงงาน ดังนี้

- ปัญหาในการกำหนดนิยามคำว่า “หน่วยงานของรัฐ” ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ไม่ครอบคลุมถึงหน่วยงานรัฐวิสาหกิจบางประเภท ทำให้คนพิการขาดโอกาสในการเข้าทำงานในหน่วยงานดังกล่าว

- ปัญหาการกำหนดสัดส่วนการจ้างงานคนพิการ การที่กฎหมายได้กำหนดสัดส่วนการจ้างงานคนพิการว่า ให้นายจ้าง เจ้าของสถานประกอบการหรือหน่วยงานของรัฐซึ่งมีลูกจ้างหรือ

ผู้ปฏิบัติงานตั้งแต่ 100 ขึ้นไป รับคนพิการที่สามารถทำงานได้ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งใดในอัตราส่วนลูกจ้างที่มีใช้คนพิการทุก 100 คน ต่อคนพิการ 1 คน เศษของ 100 คน ถ้าเกิน 50 คน ต้องรับคนพิการเพิ่มอีก 1 คน สภาพปัญหาคือการกำหนดอัตราส่วนจำนวนดังกล่าวนั้นค่อนข้างต่ำและไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ของแรงงานคนพิการไทยในปัจจุบัน จึงทำให้คนพิการไม่ได้รับความเสมอภาคทางโอกาสในการได้รับการจ้างงานอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังมีปัญหาการกีดกันจำนวนคนพิการตามระบบสัดส่วน ซึ่งมีปัญหาในทางปฏิบัติทั้งของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนทำให้เกิดเป็นช่องว่างของกฎหมายทำให้หน่วยงานของรัฐจ้างแรงงานคนพิการน้อยกว่าที่ควรและเป็นสาเหตุทำให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการใช้เพื่อเลี่ยงการรับคนพิการเข้าทำงานได้

- ปัญหามาตรการตามที่กฎหมายบัญญัติ ยังมีความล้าสมัยและไม่สร้างแรงจูงใจต่อหน่วยงานเอกชนในการจ้างงานคนพิการเท่าที่ควร เช่น ในกรณีที่นายจ้างเลือกวิธีการจ้างงานคนพิการตามมาตรา 33 จะได้รับการยกเว้นภาษี 2 เท่า หรือเลือกวิธีการส่งเงินเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ตามมาตรา 34 จะได้รับการยกเว้นภาษี 1 เท่า ในขณะที่หากนายจ้างเลือกวิธีการสร้างงานให้แก่คนพิการ ตามมาตรา 35 จะไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ทางด้านภาษีแต่อย่างใด

- ปัญหาการขาดสภาพบังคับของกฎหมาย โดยที่พระราชบัญญัติส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มีปัญหาการขาดสภาพบังคับที่ใช้กับหน่วยงานของรัฐ ในกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมาย โดยไม่มีสภาพบังคับในกรณีหน่วยงานของรัฐไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย

- ปัญหาการที่แรงงานคนพิการไม่ได้รับการคุ้มครองแรงงานเป็นการเฉพาะตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 เช่นเดียวกับแรงงานหญิงและแรงงานเด็ก แต่มีการนำบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน โดยทั่วไปมาบังคับเช่นเดียวกับแรงงาน ทำให้การคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานของคนพิการซึ่งมีข้อจำกัดด้านสภาพร่างกายเช่นเดียวกับแรงงานหญิงและแรงงานเด็ก เป็นการคุ้มครองแรงงานที่ไม่สมบูรณ์และไม่สอดคล้องกับมาตรฐานแรงงานสากล

จากสถานการณ์ด้านแรงงานของคนพิการ การที่คนพิการไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานที่สมบูรณ์ดังกล่าว ทำให้เกิดผลกระทบต่อคนพิการ คนพิการจำนวนมากมักจะถูกปฏิเสธการจ้างงานหรือได้รับงานที่มีรายได้หรือค่าแรงต่ำ และเมื่อได้โอกาสในการเข้าไปปฏิบัติงานไม่ว่าจะเป็นในหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนก็ตาม คนพิการก็ประสบกับปัญหา มีการเลือกปฏิบัติต่อแรงงานคนพิการ ในด้านความไม่เท่าเทียมในรายได้ สิทธิสวัสดิการต่าง ๆ รวมถึง การพัฒนาในวิชาชีพ โอกาสความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ ในกรณีที่คนพิการถูกปฏิเสธการจ้างงาน การไม่มีอาชีพหรือการไม่ได้รับการจ้างแรงงาน ทำให้คนพิการขาดรายได้ไม่

สามารถช่วยเหลือตนเองหรือไม่สามารถช่วยเหลือ ส่งเสียงเตือนใจครอบครัวได้ ทำให้คนพิการขาดความมั่นใจ ไม่สามารถพัฒนาหรือปรับตัวเข้ากับสังคมได้ คนพิการกลายเป็นภาระของสังคมที่จะต้องให้ความช่วยเหลือ ทั้งนี้ หากคนพิการได้รับการคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานที่สมบูรณ์ ก็จะเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างปัจจัยการผลิตในระบบเศรษฐกิจ เสริมสร้างฐานเศรษฐกิจของประเทศให้มีความมั่นคงเข้มแข็ง นำรายได้เข้าประเทศในแต่ละปีได้

จากสถานการณ์แห่งปัญหาดังกล่าวในปัจจุบันก็ยังคงมีสภาพปัญหาอุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตามกฎหมาย สิทธิในการใช้สิทธิเลือกตั้ง สิทธิด้านการศึกษา และ สิทธิด้านแรงงาน ซึ่งหากจะหยิบยกเอาหลักสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้การคุ้มครองอยู่นั้นจะพบว่ากฎหมายในปัจจุบันก็ได้ให้การคุ้มครองที่ชัดเจน โดยเฉพาะการคุ้มครองใน 4 ด้าน คือ ด้านการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตามกฎหมาย ด้านการใช้สิทธิเลือกตั้ง ด้านการศึกษา และด้านแรงงาน จึงทำให้การวิจัยได้นำเอาปัญหาการคุ้มครองทั้ง 4 ด้านดังกล่าวมาศึกษาและวิจัยเพื่อหาคำตอบที่จะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายฉบับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการคุ้มครองอย่างแท้จริง

2. การคุ้มครองสิทธิของคนพิการตามกฎหมายไทย

ประเทศไทยเป็นนิติรัฐ ซึ่งเป็นการปกครองโดยกฎหมายและการที่จะนำกฎหมายมาใช้ในการปกครองนั้น จะต้องยึดถือหลักการของปรัชญากฎหมายธรรมชาติ(Natural Law) ก็จะต้องเป็นกฎหมายที่เป็นธรรมตามหลักนิติธรรม ซึ่งการเป็นธรรมก็คือการได้รับการปฏิบัติในฐานะเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่า มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มีความเสมอภาค มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ สร้างความเป็นธรรมให้กับทุกคนในประเทศ และเมื่อนำหลักการดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง(Positive Law) โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบัญญัติของกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ที่จะต้องเป็นไปอย่างทั่วถึง เท่าเทียมและเสมอภาค ปราศจากการเลือกปฏิบัติสำหรับกฎหมายการคุ้มครองสิทธิของคนพิการนั้น สถานะคนพิการมิได้มีความแตกต่างไปจากสถานะของคนไม่พิการในแง่ของสิทธิที่พึงจะได้รับการคุ้มครองเนื่องจากคนพิการก็เป็นมนุษย์หรือเป็นคนเช่นเดียวกับคนทั่วไปที่ไม่พิการ จึงมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใดก็ตาม จะต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิอย่างเสมอภาค ไม่มีการเลือกปฏิบัติ ตามหลักสิทธิมนุษยชนและตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ เพียงแต่คนพิการมีข้อจำกัดเนื่องจากมีสุขภาพร่างกายที่ไม่ปกติเหมือนกับคนธรรมดาทั่วไปเท่านั้นเอง แต่หากกล่าวเฉพาะด้านสิทธิแล้วย่อมได้รับความคุ้มครองเหมือนกัน เพราะหลักสิทธิมนุษยชน ใช้คำว่า “เสมอภาค” ในการได้รับการคุ้มครองสิทธิ และ

กฎหมายสูงสุดของประเทศ คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยก็ยึดถือหลักการนั้น โดยการนำเอาหลักสิทธิมนุษยชน มาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เพื่อแสดงว่าประเทศไทยยอมรับที่จะปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชน เป็นเป้าหมายสูงสุดของประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายที่ให้การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของคนพิการไว้ทั้งในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมายเฉพาะต่างๆ ไว้แล้วก็ตาม แต่ในการนำกฎหมายไปบังคับใช้ก็พบว่า กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิคนพิการในปัจจุบันยังมีความไม่เหมาะสม ไม่ครอบคลุม ไม่สมบูรณ์ครบถ้วน เนื่องจากมองคนพิการว่ามีความแตกต่างจากมนุษย์ทั่วไป จึงกำหนดวิธีปฏิบัติให้แตกต่างออกไป ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคหรือมีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ทั้งที่คนพิการก็คือมนุษย์คนหนึ่ง มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีสิทธิ เสรีภาพ มีความเสมอภาคเช่นเดียวกับมนุษย์ทุกๆ ไป แต่ด้วยเหตุใดคนพิการของประเทศไทยจึงมีความไม่เสมอภาค ในด้านการเข้าถึงสิทธิต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนด คนพิการได้รับความไม่เสมอภาคในด้านการใช้สิทธิเลือกตั้ง ในด้านการศึกษา รวมทั้งในด้านแรงงาน ดังนั้น เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิด้านต่าง ๆ ของคนพิการเป็นไปอย่างมีความเสมอภาคสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย โดยงานวิจัยนี้ได้เสนอที่จะจัดทำกฎหมายต้นแบบเพื่อการคุ้มครองสิทธิคนพิการ

สำหรับประเด็นปัญหาบทบัญญัติของกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองหรือ Positive Law ของประเทศไทยที่มีความขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคล โดยเฉพาะความเสมอภาคของคนพิการซึ่งมีความเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ตามหลักการของกฎหมายธรรมชาติ(Natural Law) นั้น มีกรณีศึกษาที่เป็นตัวอย่างเห็นได้ชัดเจนถึงสภาพปัญหาแห่งการบัญญัติกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่มีปัญหาในการตีความและการบังคับใช้เกี่ยวกับการคุ้มครองความเสมอภาคของบุคคล และการพัฒนากฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดและหลักการของการคุ้มครองความเสมอภาคของบุคคลอันเป็นหัวใจสำคัญของหลักสิทธิมนุษยชนตามปรัชญาของกฎหมายธรรมชาติ คือคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 16/2545 ลงวันที่ 30 เมษายน 2545 คำวินิจฉัยของศาลปกครองสูงสุด อ.142/2547 ลงวันที่ 30 ธันวาคม 2547 และคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 15/2555 ลงวันที่ 13 มิถุนายน 2555 ซึ่งมีประเด็นโดยสรุป ดังนี้

1) ความเป็นมาและสภาพของปัญหา

ผู้ร้องและผู้ฟ้องคดี คือ นาย ศ. ทนายความพิการด้วยโรคโปลิโอ ได้ยื่นสมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการตุลาการในตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษา เมื่อปี 2542 และ ปี 2552 และยื่นสมัครสอบเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย ในปี 2544 แต่คณะกรรมการตุลาการ (ก.ต.) และ

คณะกรรมการอัยการ(ก.อ.) มีมติไม่รับสมัครผู้ฟ้องคดี เหตุผลเพราะมีร่างกายไม่เหมาะสม ในกรณีของ ก.ต. นาย ศ. ได้ยื่นคำร้องต่อผู้ตรวจการแผ่นดินแห่งรัฐสภาเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัย และในกรณีของ ก.อ. นาย ศ. ได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลปกครอง รวมทั้งศาลปกครองก็ได้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อขอให้วินิจฉัยด้วย กรณีศึกษาคดีของนาย ศ. เป็นการใช้สิทธิตามกระบวนการยุติธรรมเพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิในการจ้างงานของพนักงานในหน่วยงานภาครัฐ อันเป็นปัญหาเกี่ยวกับความไม่เสมอภาค และการเลือกปฏิบัติ (Discrimination) (สนชษา ทองดี, 2555, หน้า 94-97) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2553 ตาม มาตรา 49 กำหนดให้ผู้ที่สมัครสอบคัดเลือก ผู้สมัครทดสอบความรู้ หรือผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกพิเศษ เพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอัยการผู้ช่วยต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม โดยจะต้องผ่านการตรวจร่างกายและจิตใจโดยคณะกรรมการแพทย์จำนวนไม่น้อยกว่าสามคนซึ่ง ก.อ. กำหนด และ ก.อ. ได้พิจารณารายงานของคณะกรรมการแพทย์แล้วเห็นสมควรสมัครได้ โดยลักษณะต้องห้ามประการหนึ่งคือ “(6) เป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ คนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือมีจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการอัยการ หรือเป็นโรคตามที่ ก.อ. ประกาศกำหนด”

เช่นเดียวกับ พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 26 ที่กำหนดให้ผู้สมัครสอบคัดเลือก ผู้สมัครทดสอบความรู้ หรือผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกพิเศษเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการตุลาการและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษาต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้คือ ....

(10) ไม่เป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ คนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือมีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ หรือเป็นโรคที่ระบุไว้ในระเบียบของ ก.ต. และ

(11) เป็นผู้ที่ผ่านการตรวจร่างกายและจิตใจโดยคณะกรรมการแพทย์จำนวนไม่น้อยกว่าสามคนซึ่ง ก.ต. กำหนด และ ก.ต. ได้พิจารณารายงานของคณะกรรมการแพทย์แล้วเห็นสมควรรับสมัครได้”

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 30 บัญญัติว่า

“มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรมหรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่ง รัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและ เสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม”

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 30 บัญญัติถ้อยคำ เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ทุกประการ แต่มีสิ่งที่แตกต่างกันไป ในมาตรา 30 วรรคสาม การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่าง ได้ เพิ่มเรื่อง “ความพิการ” เข้ามาแทรกในระหว่าง อายุ และสภาพทางกายหรือสุขภาพ

1.1) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 44/2545

ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2553 นั้น นาย ศ.ได้ฟ้องคดีต่อศาลปกครองกลาง โต้แย้งมติของคณะกรรมการอัยการ (ก.อ.) ที่มีมติไม่รับ สมครผู้ฟ้องคดี โดยผู้ฟ้องคดีขอให้ศาลพิพากษาให้บทบัญญัติมาตรา 33 (11) แห่งพระราชบัญญัติ ระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2521 และคำสั่งของผู้ถูกฟ้องคดีที่ตัดสิทธิสอบผู้ฟ้องคดีในการ สอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วยประจำปี พ.ศ. 2544 ไม่ชอบ ด้วยบทบัญญัติมาตรา 30 ของรัฐธรรมนูญและให้ผู้ถูกฟ้องคดีมีมติเปิดให้ผู้ฟ้องคดีสอบทดแทนการ ตัดสิทธิในครั้งที่ผ่านมาเป็นกรณีพิเศษ ศาลปกครองกลางพิพากษาว่า “...การที่ผู้ฟ้องคดีมีรูปกาย พิการตามรายงานผลการตรวจร่างกายของคณะอนุกรรมการแพทย์ดังกล่าว จึงเป็นความแตกต่างที่ ถึงขั้นเป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการที่จะปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะงานของพนักงานอัยการได้เมื่อ เทียบกับบุคคลปกติทั่วไป การที่ผู้ถูกฟ้องคดี (ก.อ.) เห็นชอบตามความเห็นของคณะอนุกรรมการ พิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกกว่าผู้ฟ้องคดีเป็นผู้มีสภาพร่างกายไม่เหมาะสมที่จะเป็น ข้าราชการอัยการตามมาตรา 33 (11) และ (12) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2521 และมีมติไม่รับสมัครผู้ฟ้องคดีนั้น เป็นการพิจารณาตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด และเป็นการใช้ดุลพินิจอย่างเป็นธรรมและชอบด้วยเหตุผล ดังนั้น การที่ผู้ถูกฟ้องคดีตัดสิทธิผู้ฟ้อง คดีในการสอบอัยการผู้ช่วยประจำปี พ.ศ. 2544 จึงชอบด้วยกฎหมาย จึงไม่มีเหตุที่ศาลจะมีคำ พิพากษาให้ผู้ถูกฟ้องคดีมีมติเปิดให้ผู้ฟ้องคดีสอบทดแทนการถูกตัดสิทธิในครั้งที่ผ่านมาเป็นกรณี พิเศษ พิพากษายกฟ้อง

ในกรณีนี้ ก่อนที่ศาลปกครองกลางจะได้มีคำพิพากษา ศาลปกครองกลางได้ยื่นคำร้อง ของให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยในประเด็นพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2521

มาตรา 33 (11) (2) ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 หรือไม่ ศาลรัฐธรรมนูญ ได้มีคำวินิจฉัยที่ 44/2545 มีความเห็นว่า เมื่อพิจารณาถึงพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2521 มาตรา 33 (11) คำว่า “มีกาย ... ไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการอัยการ” จะใช้ควบคู่กับมาตรา 33 (12) ที่บัญญัติว่า “เป็นผู้ที่คณะกรรมการแพทย์มีจำนวนไม่น้อยกว่าสามคน ซึ่ง ก.อ. จะได้กำหนด ได้ตรวจร่างกายและจิตใจแล้ว และ ก.อ. ได้พิจารณารายงานของแพทย์เห็นว่า สมควรรับสมัครได้” บทบัญญัติดังกล่าวเป็นไปตามความจำเป็นและความเหมาะสมของฝ่ายอัยการ จึงเห็นว่าบทบัญญัติดังกล่าวเป็นลักษณะตามข้อยกเว้นของรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 และไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามรัฐธรรมนูญมาตรา 30 แต่อย่างใด

ต่อมา นาย ศ.ได้ยื่นอุทธรณ์ ศาลปกครองสูงสุด ได้มีคำพิพากษา อ.142/2547 โดยศาลพิจารณาเห็นว่า “...คณะอนุกรรมการพิจารณาคณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกฯ พิจารณาแล้ว เห็นว่า ผู้ฟ้องคดีขาดคุณสมบัติตามมาตรา 33 (11) และ (12) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2521 นั้น โดยที่ความเห็นของคณะกรรมการแพทย์ฯ และคณะอนุกรรมการพิจารณาคณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกฯ เป็นเพียงความเห็นเบื้องต้นที่เสนอต่อผู้ถูกฟ้องคดี เพื่อประกอบการพิจารณาเท่านั้น การที่ผู้ถูกฟ้องคดีมีมติไม่รับสมัครผู้ฟ้องคดี โดยมีได้พิจารณาถึงความสามารถที่แท้จริงในการปฏิบัติงานของผู้ฟ้องคดี จึงไม่มีเหตุผลที่หนักแน่นควรค่าแก่การรับฟังว่า การที่ผู้ฟ้องคดีมีกายพิการดังกล่าวจะทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ของข้าราชการอัยการได้อย่างไร มติของผู้ถูกฟ้องคดีที่ไม่รับสมัครผู้ฟ้องคดีในการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วยประจำปี พ.ศ. 2544 จึงเป็นการใช้ดุลพินิจวินิจฉัยโดยไม่ชอบด้วย มาตรา 33 (11) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2521 และเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ฟ้องคดีตามมาตรา 30 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พิพากษากลับคำพิพากษาของศาลปกครองชั้นต้น เป็นให้เพิกถอนมติของผู้ถูกฟ้องคดีในการประชุมครั้งที่ 6/2544 เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2544 ในส่วนที่มีมติไม่รับสมัครผู้ฟ้องคดีในการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย พ.ศ. 2544

กล่าวโดยสรุป ในคดีนี้ศาลปกครองสูงสุดเห็นการที่ ก.อ.มีมติไม่รับสมัครผู้ฟ้องคดีซึ่งเป็นคนพิการ เป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมตาม มาตรา 30 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งเป็นความเห็นแย้งกับศาลปกครองกลางและศาลรัฐธรรมนูญที่เห็นว่าไม่เป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม

1.2) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 16/2545

สำหรับประเด็นปัญหาเกี่ยวกับ พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 26 (10) 4 มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 นั้น

นาย ศ.ผู้ร้องเรียน ได้สมัครสอบเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการตุลาการและถูกทางคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.) มีมติไม่รับสมัครโดยให้เหตุผลว่านาย ศ. มีสภาพร่างกายและจิตใจไม่เหมาะสมต่อการปฏิบัติหน้าที่ข้าราชการตุลาการ จึงได้ยื่นหนังสือร้องเรียนต่อผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อให้เสนอเรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญรวมสองครั้ง โดยที่ประเด็นแห่งการร้องเรียนเป็นประเด็นเดียวกัน แต่เป็นการกล่าวอ้างว่ามีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญคนละฉบับ เนื่องจากข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุแห่งการร้องเรียนเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญต่างฉบับกัน กล่าวคือ ครั้งแรกเป็นการร้องเรียนว่า พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 26 (10) มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แต่ครั้งหลังเป็นการร้องเรียนว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายฉบับเดียวกันนั้นมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ทั้งนี้ ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยดังนี้

ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่า ตามคำร้องมีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ตามมาตรา 198 ของรัฐธรรมนูญที่อยู่ในอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยเรื่องและผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเสนอมาได้ประเด็นที่ศาลจะต้องพิจารณา คือ พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 26 (10) ชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่ ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่า มาตรา 26 (10) คำว่า “มีกาย ... ไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ” จะใช้ควบคู่กับมาตรา 26 (11) ที่บัญญัติว่า “เป็นผู้ที่ผ่านการตรวจร่างกายและจิตใจโดยคณะกรรมการแพทย์จำนวนไม่น้อยกว่าสามคน ซึ่ง ก.ต. กำหนด และ ก.ต. ได้พิจารณารายงานของคณะกรรมการแพทย์แล้วเห็นว่า สมควรรับสมัครได้” บทบัญญัติของพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 26 (10) เป็นไปตามความจำเป็นและความเหมาะสมของฝ่ายตุลาการ จึงเห็นว่า บทบัญญัติของพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 26 (10) ดังกล่าว เป็นลักษณะตามข้อยกเว้นของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 29 ซึ่งไม่กระทบกระเทือนถึงสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง และไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามมาตรา 30 แต่อย่างใด

1.3) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 15/2555

ศาลรัฐธรรมนูญรับคำร้องไว้พิจารณาเนื่องจากเห็นว่า แม้ว่าบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จะยังคงหลักการเรื่องความเสมอภาคและหลักการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมไว้เช่นเดียวกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช 2540 ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญได้เคยมีคำวินิจฉัยในเรื่องเกี่ยวกับมาตรา 26 วรรคหนึ่ง (10) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 ไว้แล้วก็ตาม แต่มาตรา 30 วรรคสาม ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติเรื่องของการเพิ่มเติมนำเข้า จึงเป็นเรื่องที่ศาลรัฐธรรมนูญไม่เคยพิจารณาวินิจฉัยมาก่อน

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ข้อความที่ว่า “...มีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ...” ในมาตรา 26 วรรคหนึ่ง (10) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมฯ เป็นการกำหนดที่ไม่มีขอบเขตที่ชัดเจน เปิดโอกาสให้มีการใช้ดุลพินิจกว้างขวางเกินความจำเป็นอันอาจจะส่งผลให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการได้

การกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามดังกล่าว เป็นการตัดสิทธิคนพิการไม่ให้อาสาสมัครคัดเลือกได้อย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ทั้งความพิการก็มิได้เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ ที่จะมผลต่อการให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความหรือผู้เกี่ยวข้อง ข้อความดังกล่าวจึงขัดต่อสิทธิของคนพิการในการเข้าทำงานบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลทั่วไปและเป็นการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลโดยไม่เป็นธรรมเพราะเหตุแห่งความพิการ

ดังนั้น มาตรา 26 วรรคหนึ่ง (10) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมฯ เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า “...มีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ...” จึงขัดหรือแย้งต่อมาตรา 30 วรรคสาม ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ (อรรถพร พรหมกตา, 2556, หน้า 30-36)

2) วิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและศาลปกครองสูงสุด

จากที่กล่าวมาข้างต้น อาจวิเคราะห์คำพิพากษาของศาลปกครองสูงสุด และคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญได้ดังนี้

ศาลรัฐธรรมนูญ ในคำวินิจฉัยที่ 14/2545 และ 44/2545 ได้วินิจฉัยว่า มาตรา 26 (10) แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ไม่เป็นการเลือกปฏิบัติตามมาตรา 30 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยศาลได้ยกข้อเท็จจริงมากล่าวอ้างว่า การที่หน่วยงานใดจะรับบุคคลเข้าทำหน้าที่ในตำแหน่งโดยย่อมต้องพิจารณาถึงความรู้ความสามารถความเหมาะสมที่จะปฏิบัติหน้าที่นั้นด้วย ซึ่งการสมัครสอบคัดเลือกตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษา นอกจากจะพิจารณาความรู้ความสามารถแล้วยังต้องพิจารณาสุขภาพของร่างกายและจิตใจว่ามีความสมบูรณ์สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ และมีบุคลิกลักษณะที่พึงพอใจที่จะเป็นผู้พิพากษาซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติ อันเป็นเหตุผลของศาลรัฐธรรมนูญที่จะให้เหตุผลว่าบทบัญญัติมาตรา 26 (10) แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวไม่เป็นการเลือกปฏิบัติตามมาตรา 30 ของรัฐธรรมนูญอย่างไร

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวนั้น หากพิจารณาคำพิพากษาของศาลปกครองสูงสุดที่ อ.142/2547 ก็จะเห็นได้ว่าศาลปกครองสูงสุดไม่เห็นด้วยกับแนวทางดังกล่าว โดยมีความเห็นสอดคล้องกับ คำวินิจฉัยที่ 15/2555 ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยในลักษณะกลับคำวินิจฉัยเดิม โดยเห็นว่า มาตรา 26 วรรคหนึ่ง (10) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า "...มีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ..." โดยคำว่า "กายหรือจิตใจไม่เหมาะสม" อยู่ในกรอบความหมายของคำว่า "คนพิการ" ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ซึ่งสอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการของสหประชาชาติ โดยมีลักษณะเป็นการกำหนดลักษณะทางกายและจิตใจที่ไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการไว้อย่างกว้างขวางมีลักษณะเป็นการกำหนดที่ไม่มีขอบเขตที่ชัดเจน เปิดโอกาสให้มีการใช้ดุลพินิจกว้างขวางเกินความจำเป็นอันอาจจะส่งผลให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการได้ โดยการกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามดังกล่าว เป็นการตัดสิทธิคนพิการไม่ให้อาจสามารถสอบคัดเลือกได้อย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไปทั้งความพิการก็มิได้เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ ที่จะมีส่วนต่อการให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความหรือผู้เกี่ยวข้อง ข้อความดังกล่าวจึงขัดต่อสิทธิของคนพิการในการเข้าทำงานบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลทั่วไปและเป็นการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลโดยไม่เป็นธรรมเพราะเหตุแห่งความพิการ ดังนั้น มาตรา 26 วรรคหนึ่ง (10) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมฯ เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า "...มีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ..." จึงขัดหรือแย้งต่อมาตรา 30 วรรคสาม ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ

ทั้งนี้ ในคำวินิจฉัยดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญได้กล่าวถึงกฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้นต้องมีขอบเขตชัดเจนแน่นอน เช่น อาจกำหนดว่า มีลักษณะทางกายและจิตใจที่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นข้าราชการตุลาการได้เพียงใด เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนทราบว่า กฎหมายดังกล่าวต้องการจำกัดสิทธิและเสรีภาพในเรื่องใดบ้าง และต้องสอดคล้องกับหลักแห่งความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณี คำนึงถึงประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ของสังคมโดยรวมมากกว่าประโยชน์ขององค์กร ประกอบกับพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นใช้บังคับก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 บทบัญญัติบางมาตราแห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวจึงไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่รัฐธรรมนูญได้มุ่งคุ้มครองคนพิการให้ได้รับสิทธิและความเสมอภาคเท่าเทียมกับบุคคลโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการศึกษา การทำงาน และการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะการประกอบอาชีพของคนพิการในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม โดยศาลเห็นว่า การให้เป็นดุลพินิจของ ก.ต. ในการพิจารณาความเหมาะสมของบุคคลที่จะ

ให้มีสิทธิสมัครสอบคัดเลือกเป็นข้าราชการตุลาการหรือไม่นั้น เป็นการตัดสิทธิคนพิการตั้งแต่ต้น โดยไม่เปิดโอกาสให้คนพิการสามารถสอบคัดเลือกได้อย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป และไม่มีโอกาสแสดงความรู้ความสามารถอย่างแท้จริงที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งงานนั้นเสียก่อน ทั้งภารกิจหลักตามอำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาศาลยุติธรรม คือ การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปโดยยุติธรรม ตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย และต้องนั่งพิจารณาโดยครบองค์คณะ ความพิการจึงมิได้เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จะเป็นข้าราชการตุลาการที่จะมีผลต่อการให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความหรือผู้เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม ศาลได้ให้เหตุผลของการพิจารณารับคำร้องไว้โดยพิจารณาความแตกต่างในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 อันเป็นรัฐธรรมนูญที่ศาลได้เคยมีคำวินิจฉัยเกี่ยวกับมาตรา 26 วรรคหนึ่ง (10) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 ไว้แล้วก็ตาม แต่มาตรา 30 วรรคสาม ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติเรื่องของ “ความพิการ” เพิ่มเติมเข้ามา จึงเป็นเรื่องที่ศาลรัฐธรรมนูญไม่เคยพิจารณาวินิจฉัยมาก่อน

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ข้อแตกต่างระหว่างมาตรา 30 ของรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับคือฉบับปี 2540 และฉบับปี 2550 นั้นรัฐธรรมนูญปี 2550 ได้บัญญัติเพิ่มคำว่า “ความพิการ” เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและความเสมอภาคของคนพิการที่จะไม่ถูกเลือกปฏิบัติอันเป็นไปตามหลักการของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities: CRPD) ของสหประชาชาติ ที่ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันไว้ตั้งแต่วันที่ 29 กรกฎาคม 2551 ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 อันเป็นฉบับที่มีผลบังคับในปัจจุบัน ได้บัญญัติไว้ใน มาตรา 27 วรรคสาม โดยใช้ถ้อยคำในลักษณะทำนองเดียวกัน โดยรัฐธรรมนูญได้บัญญัติเป็นหลักการว่า บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน จะเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องความพิการมิได้ ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าหลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลนั้น แม้จะเป็นหลักการตามกฎหมายธรรมชาติ แต่ถ้าหากกฎหมายบ้านเมืองมิได้มีการเขียนหรือกำหนดไว้อย่างชัดเจน ก็จะก่อให้เกิดปัญหาในการตีความหรือการบังคับใช้เพื่อการคุ้มครองสิทธิและความเสมอภาคของบุคคลขึ้นมาได้ อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติของกฎหมายนั้นสามารถที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงและพัฒนาให้มีความชัดเจน ไม่มีปัญหาในการตีความ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคได้ ดังจะเห็นได้จากการพัฒนาแนวคิดการคุ้มครองความเสมอภาคของบุคคลตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มา

จนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 อันเป็นฉบับปัจจุบัน ซึ่งหลักการของการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเพื่อคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของคนพิการนี้ ผู้วิจัยจะได้นำเป็นกรอบในการพิจารณาจัดทำกฎหมายต้นแบบเพื่อการคุ้มครองสิทธิคนพิการต่อไป

ทั้งนี้ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้กำหนดขอบเขตการวิจัยเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของคนพิการ คือเป็นการคุ้มครองเฉพาะกลุ่มคนพิการที่มีศักยภาพ สามารถช่วยเหลือตนเองในการปฏิบัติภารกิจส่วนตัวในกิจกรรมประจำวัน การศึกษา การประกอบอาชีพ หรือการปฏิบัติภารกิจได้อย่างเท่าเทียมกับคนที่ไม่พิการ โดยจำกัดการศึกษาการคุ้มครองสิทธิคนพิการไว้เพียง 4 ด้าน คือ ด้านการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตามกฎหมาย ด้านการใช้สิทธิเลือกตั้ง ด้านการศึกษา และด้านแรงงาน ซึ่งคนพิการมีความแตกต่างจากคนไม่พิการในเรื่องของสุขภาพร่างกายและความทุพพลภาพ ซึ่งทำให้คนพิการมีข้อจำกัดและมีปัญหาในการเข้าถึงสิทธิ เมื่อเปรียบเทียบกับบุคคลที่ไม่พิการ ดังนั้น การวิเคราะห์การคุ้มครองสิทธิของคนพิการตามกฎหมายไทย จึงต้องการที่จะวิเคราะห์สิทธิของคนพิการ ทั้งในด้านการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตามกฎหมาย ด้านการใช้สิทธิเลือกตั้ง ด้านการศึกษา และด้านแรงงาน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 การเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตามกฎหมายของคนพิการ

ในสถานะของคนพิการและคนไม่พิการนั้นสิ่งที่แสดงถึงสถานะของการเป็นคนไทยที่มีสัญชาติไทย ก็คือ การมีบัตรประจำตัวประชาชน ซึ่งตามพระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2526 กำหนดไว้ว่าผู้มีสัญชาติไทยซึ่งมีอายุตั้งแต่เจ็ดปีบริบูรณ์ และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านต้องมีบัตรประจำตัวประชาชนตามบทบัญญัติมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2526 แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2554 กฎหมายฉบับนี้ใช้บังคับทั้งคนพิการและคนไม่พิการเหมือนกัน สิ่งที่เป็นปัญหาก็คือการให้ความคุ้มครองในการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตามกฎหมายของคนพิการ จะมีความเฉพาะที่ไม่ได้ให้การคุ้มครองทั่วไป แต่มีความเฉพาะมากกว่าคนที่ไม่พิการ เนื่องจากถือเอาสถานะของความพิการมาเป็นตัวกำหนดที่จะได้รับการคุ้มครองและได้รับสวัสดิการ แต่การที่จะแสดงตัวว่ามีสถานะเป็นคนพิการนั้น จำเป็นที่จะต้องมียบัตรแสดงความพิการ ซึ่งมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 กำหนดไว้ว่าคนพิการต้องมีการขึ้นทะเบียนทำบัตรประจำตัวคนพิการ และเฉพาะคนพิการที่มีบัตรประจำตัวคนพิการเท่านั้น ที่จะได้รับสิทธิประโยชน์ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ใน มาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ซึ่งได้กำหนดสิทธิสวัสดิการของคนพิการไว้รวม 10 ด้านด้วยกัน ดังนี้

- (1) สิทธิในการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยกระบวนการทางการแพทย์

- (2) สิทธิด้านการศึกษา
- (3) สิทธิด้านแรงงาน
- (4) สิทธิในด้านการเลือกตั้ง อันเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิในการยอมรับและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองอย่างเต็มที่
- (5) สิทธิในการช่วยเหลือให้เข้าถึงนโยบาย แผนงาน โครงการ กิจกรรมการการพัฒนาและบริการอันเป็นสาธารณะและการช่วยเหลือทางกฎหมาย
- (6) สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร บริการ โทรคมนาคม เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อสารสำหรับคนพิการทุกประเภท
- (7) สิทธิที่จะมีบริการล่ามภาษามือ
- (8) สิทธิที่จะมีสัตว์นำทาง เครื่องมือหรืออุปกรณ์นำทาง หรือเครื่องช่วยความพิการ และการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ
- (9) สิทธิในการได้รับการจัดสวัสดิการเบี่ยงความพิการ
- (10) สิทธิในการปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้แก่คนพิการ การมีผู้ช่วยคนพิการ การช่วยเหลือคนพิการที่ไม่มีผู้ดูแลคนพิการ และการจัดให้มีสวัสดิการอื่น ๆ

ที่เป็นปัญหาของการเข้าถึงสิทธิคนพิการนั้นจะต้องมีบัตรแสดงความพิการตามที่กฎหมายกำหนดไว้ จึงกล่าวได้ว่าในสถานะของการเป็นคนพิการจะต้องมีบัตร 2 ประเภท คือ บัตรประจำตัวประชาชน กับบัตรคนพิการ ในขณะที่คนไม่พิการจะมีเพียงบัตรเดียว คือ บัตรประจำตัวประชาชน ทั้ง ๆ สามารถที่จะรวมบัตรคนพิการเข้าในบัตรประจำตัวประชาชน ได้เพียงแค่เพิ่มคอลัมภ์ แสดงความพิการ เท่านั้นหากสามารถจะพิสูจน์ความพิการได้ ทั้งนี้เนื่องจาก คนพิการมีปัญหาและอุปสรรคในการทำบัตรประจำตัวคนพิการ ดังนี้

ตามระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวคนพิการ และการออกบัตร การกำหนดสิทธิหรือการเปลี่ยนแปลงสิทธิ การขอสละสิทธิของคนพิการ และอายุบัตรประจำตัวคนพิการ พ.ศ. 2556 โดย ระเบียบฯ ดังกล่าว ได้กำหนดกระบวนการและขั้นตอนในการขึ้นทะเบียนและจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการไว้ ดังนี้

1. กำหนดให้มีสำนักงานทะเบียนกลาง(สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ) มีนายทะเบียนกลาง (ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ) เป็นผู้มีอำนาจในการพิจารณาขึ้นทะเบียนและออกบัตรประจำตัวให้แก่คนพิการโดยในเขตภูมิภาคให้นายทะเบียนจังหวัด (ผู้ว่าราชการจังหวัด) เป็นผู้มีอำนาจในการ

พิจารณาออกบัตร โดยมีสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด เป็นสำนักงานทะเบียนจังหวัด

2. ในการยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวคนพิการ ให้คนพิการซึ่งมีสัญชาติไทย หรือผู้ปกครอง ผู้พิทักษ์ ผู้อนุบาล หรือ ผู้ดูแลคนพิการ ยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวคนพิการต่อสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ หรือสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด หรือหน่วยงานภาครัฐอื่นตามที่กำหนด เช่น ศูนย์บริการคนพิการ โรงพยาบาล โรงพยาบาลประจำจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ เป็นต้น

3. เอกสารหลักฐานประกอบการยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวของคนพิการประกอบด้วย

1) สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน สำเนาบัตรประจำตัวข้าราชการ สำเนาสูติบัตร สำหรับบุคคลอายุต่ำกว่า 15 ปี หรือหนังสือรับรองการเกิดตามแบบที่กรมการปกครองกำหนด

2) สำเนาทะเบียนบ้านของคนพิการ

3) รูปถ่ายขนาด 6 นิ้ว ถ่ายไม่เกิน 6 เดือน 2 รูป ในกรณีที่คนพิการไม่ได้มายื่นคำร้องด้วยตนเอง

4) เอกสารรับรองความพิการจากผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมของสถานพยาบาลที่กำหนด เว้นแต่กรณีสภาพความพิการเป็นที่เห็นได้โดยประจักษ์ ตามประกาศสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ "ไม่ต้องมีเอกสารรับรองความพิการก็ได้ ทั้งนี้ ให้เจ้าหน้าที่ถ่ายภาพสภาพความพิการไว้เป็นหลักฐาน..."

4. ให้สำนักงานทะเบียนหรือหน่วยงานภาครัฐผู้รับคำขอดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของเอกสารหลักฐาน เสนอความเห็นต่อนายทะเบียนเพื่อพิจารณา โดยระบุรายละเอียดเกี่ยวกับประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการไว้ด้วย

5. เมื่อนายทะเบียนได้รับคำขอมีบัตร ให้พิจารณาออกบัตรประจำตัวคนพิการตามคำขอโดยเร็ว และแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้ยื่นคำขอทราบภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่พิจารณาคำขอเสร็จ โดยบัตรประจำตัวคนพิการมีอายุบัตร 8 ปี

จากกระบวนการและ ขั้นตอนในการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการที่มีปัญหาอุปสรรคมากที่สุดสำหรับคนพิการ คือ ขั้นตอนในการยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวคนพิการ ซึ่งจะต้องประกอบด้วยหลักฐานเอกสารต่าง ๆ ซึ่งกรณีทั่วไปให้แพทย์หรือผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมของสถานพยาบาลของรัฐหรือเอกชนตามที่กำหนด เป็นผู้ตรวจวินิจฉัยและออกเอกสารใบรับรองความพิการที่ระบุประเภทความพิการ และกรณีความพิการบางประเภทต้องให้แพทย์เฉพาะทางเป็นผู้วินิจฉัย ยกเว้นกรณีความพิการประเภทที่เห็นได้โดยประจักษ์ซึ่งนายทะเบียนสามารถออกบัตรประจำตัวคนพิการ

ไว้โดยไม่ต้องมีหนังสือรับรองความพิการจากแพทย์ แต่เจ้าหน้าที่จะต้องถ่ายรูปสภาพความพิการไว้เป็นหลักฐานประกอบการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการด้วย

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 4 ได้กำหนดได้กำหนดนิยามความหมายของคำว่า “คนพิการ” และให้อำนาจหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์กำหนดประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ เพื่อเป็นการกำหนดกรอบว่าบุคคลที่มีสรีระความพิการประเภทใด และมีลักษณะความบกพร่องพิการในระดับมากน้อยเพียงใดจึงจะได้รับการยอมรับว่าเป็นคนพิการตามกฎหมายดังกล่าว ซึ่งได้มีการออกประกาศกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ ลงวันที่ 29 พฤษภาคม 2552 และ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555 ลงวันที่ 26 กรกฎาคม 2555

ประกาศฉบับนี้ แต่เดิมได้มีการกำหนดประเภทความพิการไว้ 6 ประเภท แต่ต่อมาได้มีการปรับปรุงเพิ่มเติม กำหนดประเภทความพิการเป็น 7 ประเภท คือความพิการทางการมองเห็น ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย ความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม ความพิการทางสติปัญญา ความพิการทางการเรียนรู้ และความพิการทางออทิสติก โดยในความพิการแต่ละประเภทได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ ความพิการไว้เพื่อประโยชน์ในการวินิจฉัยและตรวจประเมินความพิการ

สำหรับกรณีความพิการที่สามารถเห็นได้โดยประจักษ์นั้น ได้มีประกาศสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ เรื่อง แบบและรายละเอียดของสภาพความพิการที่สามารถเห็นได้โดยประจักษ์ ลงวันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2557 กำหนดแบบและรายละเอียดของสภาพความพิการที่สามารถเห็นได้โดยประจักษ์ ดังนี้

- 1) ประเภทความพิการทางการเห็น ได้แก่ บุคคลที่ไม่มีลูกตาทั้งสองข้าง หรือไม่มีลูกตาดำทั้งสองข้าง หรือลูกตาสีขาวขุ่นทั้งสองข้าง หรือลูกตาฝ่อทั้งสองข้าง
- 2) ประเภทความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย ได้แก่ บุคคลที่ไม่มีหูทั้งสองข้าง
- 3) ประเภทความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย ได้แก่ บุคคลที่แขนขาตั้งแต่ระดับข้อมือขึ้นไปอย่างน้อยหนึ่งข้าง หรือขาขาดตั้งแต่ระดับข้อเท้าขึ้นไปอย่างน้อยหนึ่งข้าง

สำหรับคนพิการที่มีได้จัดอยู่ในประเภทของความพิการที่เห็นประจักษ์ดังกล่าว จะต้องมียกเอกสารรับรองความพิการซึ่งออกโดยผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมของสถานพยาบาลของรัฐ หรือสถานพยาบาลเอกชน ซึ่งสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นคือ การที่สถานพยาบาลของรัฐหรือเอกชนที่มีศักยภาพและความสามารถในการประเมินและวินิจฉัยเพื่อออกเอกสารรับรองความพิการในความพิการแต่ละประเภทนั้น มีจำนวนจำกัดและค่อนข้างน้อย นอกจากสถานพยาบาลของรัฐ

ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงพยาบาลในเขตกรุงเทพมหานครหรือโรงพยาบาลประจำจังหวัดใหญ่ๆ ซึ่งปัจจุบันมีการออกประกาศกำหนดให้สถานพยาบาลเอกชนออกเอกสารรับรองความพิการได้เพียงจำนวน 41 โรงพยาบาลเท่านั้น (ประกาศสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ เรื่อง กำหนดให้สถานพยาบาลเอกชนออกเอกสารรับรองความพิการ (ฉบับที่ 6) ลงวันที่ 5 ตุลาคม 2555)

ปัญหาและเหตุผลสำคัญอีกประการ ที่ทำให้ประชากรที่มีความพิการส่วนใหญ่มิได้มีการจดทะเบียนและจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการนั้น สาเหตุที่สำคัญคือ ความยุ่งยากและลำบากในการเดินทางเพื่อทำบัตรประจำตัวของคนพิการ โดยเฉพาะคนพิการที่มีฐานะยากจนและไม่มีผู้ดูแลหรือให้ความช่วยเหลือในการเดินทาง อาศัยอยู่ในชนบทห่างไกล และคนพิการบางประเภทที่ไม่สะดวกหรือมีปัญหาเกี่ยวกับการเดินทาง เช่น คนพิการทางการเห็น คนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย ฯลฯ เนื่องจาก กฎหมายกำหนดให้คนพิการที่มีความประสงค์จะมีบัตรประจำตัวคนพิการ ให้ยื่นคำขอมิบัตรประจำตัวคนพิการต่อนายทะเบียนกลางหรือนายทะเบียนจังหวัด ฅ สำนักงานทะเบียนกลาง สำนักงานทะเบียนจังหวัด หรือสถานที่อื่นตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด เช่น สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ศูนย์บริการคนพิการระดับจังหวัด โรงพยาบาลประจำจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานของรัฐอื่น ๆ ตามที่ผู้อำนวยความสะดวกสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัดประกาศกำหนด

ทั้งนี้ การกำหนดให้คนพิการที่มีปัญหาในการเดินทางจะต้องเดินทางมายื่นคำขอต่อหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ ทำให้คนพิการส่วนใหญ่มิได้มีการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการ เนื่องจากความห่างไกลจากสถานที่ตั้ง ความยากลำบากในการเดินทาง การขาดอุปกรณ์ช่วยเหลือในการอำนวยความสะดวกด้านการเดินทาง รวมทั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทาง อันเป็นปัญหาสำคัญของคนพิการที่ส่วนใหญ่เป็นคนที่มีฐานะยากจน เป็นต้น

นอกจากนั้น ยังมีปัญหาการกำหนดหลักเกณฑ์ ระเบียบหรือวิธีปฏิบัติของหน่วยงานภาครัฐในการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการ ที่มีลักษณะกำหนดกระบวนการขั้นตอนไม่เอื้อประโยชน์ต่อคนพิการในการทำบัตรประจำตัวคนพิการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนในการออกใบรับรองความพิการยังมีปัญหาในกรณีที่แพทย์ไม่สามารถออกใบรับรองแพทย์ให้ได้ทันที ซึ่งมี 2 กรณี อันเป็นเงื่อนไขและข้อจำกัดที่มีผลกระทบต่อกรจดทะเบียนและทำบัตรประจำตัวของคนพิการ คือ

1) กรณีที่แพทย์ จะต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรในการเฝ้าสังเกตอาการ เพราะได้ประเมินแล้วเห็นว่าความผิดปกติ นั้น มีโอกาสจะดีขึ้นมาได้ หากได้มีการรักษา ดูแล และฟื้นฟูสมรรถภาพ

อย่างถูกต้องและต่อเนื่อง หรือหากการรักษายังไม่สิ้นสุดลงให้อยู่ภายใต้ดุลยพินิจของแพทย์ว่า จะต้องทำการรักษาต่อไปอีกเป็นเวลาเท่าใด และ

2) กรณีเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลเป็นผู้ไปเยี่ยมผู้ป่วยที่บ้านแล้วถ่ายภาพผู้ป่วยกลับมาให้แพทย์วินิจฉัย ซึ่งการถ่ายภาพเพื่อประกอบคำวินิจฉัย ในการออกเอกสารรับรองความพิการนั้น ก็ให้อยู่ภายใต้ดุลยพินิจของแพทย์ผู้นั้นเป็นผู้ตัดสินว่า ความผิดปกติที่เกิดขึ้น เป็นความพิการตามกฎหมายหรือไม่อย่างไร

จะเห็นว่าทั้งสองกรณีดังกล่าว ได้กลายเป็นเงื่อนไขและข้อจำกัดทำให้คนพิการบางส่วนยังไม่สามารถเข้าถึงระบบการจดทะเบียนคนพิการได้ ส่งผลต่อเนื่องทำให้คนพิการเสียโอกาสที่จะได้รับสิทธิประโยชน์จากรัฐตามมาตรา 20 ได้อย่างทันทั่วทั้งด้วยเช่นกัน อีกทั้งยังเกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ระหว่างคนพิการด้วยกันเองอีก ในกรณีความพิการที่เห็นประจักษ์และความพิการที่ไม่เห็นประจักษ์ เนื่องด้วยความพิการประจักษ์ซึ่งเป็นความพิการที่เห็นได้อย่างชัดเจนนั้น ไม่ต้องได้รับการตรวจพิสูจน์ถึงความพิการจากแพทย์เพื่อให้ออกเอกสารรับรองก็ได้ โดยสามารถไปจดทะเบียนคนพิการกับรัฐและเข้าถึงสิทธิประโยชน์ได้ในทันที ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการเลือกปฏิบัติอย่างหนึ่ง อันขัดกับหลักรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่มีบทบัญญัติห้ามไม่ให้เลือกปฏิบัติต่อบุคคลโดยไม่เป็นธรรม เพราะเหตุแห่งความพิการ อีกทั้งขัดกับมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2556 ซึ่งไม่ให้มีการกำหนดนโยบาย กฎ ระเบียบ มาตรการ โครงการ หรือวิธีปฏิบัติของหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน หรือนุคคลใด ในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ ดังนั้น ปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึงสิทธิของคนพิการ คือ การที่มีกฎหมายกำหนดเงื่อนไขให้คนพิการที่จะสามารถเข้าถึงสิทธิประโยชน์และสวัสดิการ ที่รัฐจัดให้จะต้องมีการขึ้นทะเบียนและจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการเสียก่อน แม้ว่าคนพิการดังกล่าวอาจจะมีการจัดทำบัตรประจำตัวประชาชนตามกฎหมายว่าด้วยบัตรประจำตัวประชาชนไปแล้วก็ตาม เงื่อนไขดังกล่าวเป็นเหตุให้คนพิการจำนวนมากซึ่งไม่ได้มีการขึ้นทะเบียนและจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการไม่สามารถเข้าถึงสิทธิตามที่กฎหมายกำหนดไว้ได้เนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น การมีกระบวนการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการที่มีขั้นตอนที่ไม่เอื้อประโยชน์ต่อคนพิการ โดยเฉพาะปัญหาการออกใบรับรองความพิการในกรณีที่เป็นความพิการที่ไม่เห็นประจักษ์ และการมีปัญหาในการเดินทางไปทำบัตรประจำตัวคนพิการ เป็นต้น และในปัจจุบันปรากฏสถิติการมีบัตรประจำตัวคนพิการ คือ ปัจจุบันจำนวนคนพิการมีประมาณ 3.7 ล้านคน ตามข้อมูลในปี 2560 จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ แต่มีการทำบัตรประจำตัวคนพิการแค่ประมาณ 2 ล้านคน จากข้อมูลของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ที่มีการเก็บสถิติในเดือนมิถุนายน 2563 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนพิการอีกประมาณ 1.7 ล้าน

คนยังไม่มีการบัตรประจำตัวคนพิการ ดังนั้น การเป็นคนพิการที่จะต้องมียังบัตรประจำตัวประชาชน และบัตรประจำตัวคนพิการ เป็นการสร้างความยุ่งยากลำบากให้กับคนพิการถึงสองครั้งด้วยกัน เพราะต้องทำทั้งบัตรประจำตัวประชาชน และบัตรประจำตัวคนพิการ ซึ่งความพิการของแต่ละคนก็เกิดในช่วงเวลาที่แตกต่างกันไป บางคนพิการมาแต่กำเนิด บางคนเพิ่งมาพิการตอนทำงาน ดังนั้น ในการวิจัยนี้ต้องการที่จะหาคำตอบความเป็นไปได้ที่จะช่วยขจัดปัญหาอุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตามกฎหมายของคนพิการ

จากการคุ้มครองสิทธิคนพิการโดยการแสดงความพิการเพื่อนำไปสู่การมีบัตรประจำตัวคนพิการเพื่อให้ได้รับสิทธิคนพิการดังกล่าวมานี้ย่อมชี้ให้เห็นถึงปัญหาอุปสรรค คือ กระบวนการในการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการ ตามระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวคนพิการฯ ลง พ.ศ. 2556 ซึ่งมีการกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไขการทำบัตรประจำตัวคนพิการที่มีลักษณะกำหนดขึ้นตอนมากเกินไปจนความจำเป็นและไม่เอื้อประโยชน์ต่อคนพิการ และในกรณีที่มีความพิการไม่ชัดเจนหรือไม่เห็นประจักษ์ก็จะต้องมีการออกหนังสือรับรองความพิการ ซึ่งมีขั้นตอนที่ค่อนข้างยุ่งยาก ลำบาก และเป็นภาระของคนพิการส่วนใหญ่ ซึ่งปัญหาอุปสรรคเหล่านี้ส่งผลให้คนพิการจำนวนมากยังไม่มียังบัตรประจำตัวคนพิการ ทำให้ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์และสวัสดิการตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 20

ด้วยเหตุนี้การวิจัยจึงใช้หลักการวิเคราะห์ทางนิติศาสตร์เพื่อหาคำตอบที่จะแก้ไขปัญหานี้ กล่าวคือ การปรับปรุงการบริหารจัดการเกี่ยวกับการทำบัตรประจำตัวคนพิการ โดยให้อำนาจแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการในการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการ ตั้งแต่เริ่มต้นจนมีการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการ หรือในกรณีที่ต้องมีเอกสารรับรองความพิการซึ่งต้องรับรองโดยผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมนั้น กำหนดให้มีการคัดกรองระบบฐานข้อมูลคนพิการในเบื้องต้น โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือ อสม. ร่วมปฏิบัติงานในการคัดกรอง และอำนวยความสะดวกให้คนพิการเข้ารับการตรวจจากแพทย์ เพื่อวินิจฉัยและประเมินความพิการเพื่อออกใบรับรองความพิการก็น่าจะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสนองตอบความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น และสอดคล้องกับระเบียบกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน พ.ศ. 2554 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมสนับสนุนให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของชุมชน ตามหลักการการสาธารณสุขมูลฐานของกระทรวงสาธารณสุข และบังเกิดผลในการคุ้มครองคนพิการในการ “เข้าถึงสิทธิ” ต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกับบุคคลที่ไม่พิการ

2.2 การคุ้มครองสิทธิคนพิการด้านการใช้สิทธิเลือกตั้ง

สิทธิการเลือกตั้งเป็นสิทธิที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการปกครองระบอบประชาธิปไตย การเลือกตั้งเป็นกลไกในการใช้อำนาจอธิปไตยหรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง ผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยและเป็นสิทธิทางการเมืองของมนุษย์ ตามหลักปรัชญาสากลว่าด้วย สิทธิมนุษยชน โดยสิทธิพลเมืองในทางการเมือง คือ สิทธิในการมีส่วนร่วมกับรัฐในการดำเนิน กิจการที่เป็นประโยชน์สาธารณะ เสรีภาพในการรวมกลุ่มเป็นพรรคการเมือง เสรีภาพในการชุมนุม โดยสงบ รวมทั้งสิทธิในการเลือกตั้งอย่างเสรี

สำหรับกฎหมายไทย ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 20(4) ได้ให้การรับรองสิทธิของคนพิการในการเลือกตั้ง โดยการยอมรับและมีส่วนร่วมใน กิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานแห่งความเท่า เทียมกับบุคคลที่ไม่พิการ ตลอดจนได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับ คนพิการ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้มีการรับรองสิทธิเสรีภาพ เป็นการทั่วไป ซึ่งรวมถึงสิทธิในการเลือกตั้งโดยเสรี โดยกำหนดให้เป็นสิทธิและเสรีภาพของปวง ชนชาวไทย นอกจากนี้ที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะ ในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือ จำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิ และเสรีภาพที่จะทำกรนั้นได้และ ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ครอบคลุมถึงการใช้สิทธิหรือเสรีภาพ เช่นว่านั้น ไม่ กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี ของ ประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น โดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของบุคคลใน การไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือลงประชามติอย่างอิสระโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ เป็นสำคัญ (มาตรา 25 และมาตรา 50) และในการรับรองและคุ้มครองสิทธิในการเลือกตั้งนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 95 บัญญัติว่า บุคคลผู้มีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

(1) มีสัญชาติไทย แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติ ต้องได้สัญชาติไทย มาแล้ว ไม่น้อยกว่าห้าปี

(2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีในวันเลือกตั้ง และ

(3) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวัน เลือกตั้ง

โดยมาตรา 96 กำหนดลักษณะของบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง ประกอบด้วย

(1) เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช

(2) อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งไม่ว่าคดีนั้นจะถึงที่สุดแล้วหรือไม่

(3) ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย (4) วิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ

ในการใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนชาวไทยโดยทั่วไป รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 83 และ มาตรา 85 กำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกจำนวนห้าร้อยคน ดังนี้ (1) สมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งจำนวนสามร้อยห้าสิบคน (2) สมาชิกซึ่งมาจากบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองจำนวนหนึ่งร้อยห้าสิบคน โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ โดยให้แต่ละเขตเลือกตั้งมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เขตละหนึ่งคน และผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งได้คนละหนึ่งคะแนน โดยจะลงคะแนนเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้ใด หรือจะลงคะแนนไม่เลือกผู้ใดเลยก็ได้ ให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งได้รับคะแนนสูงสุดและมีคะแนนสูงกว่าคะแนนเสียงที่ไม่เลือกผู้ใด เป็นผู้ได้รับเลือกตั้ง

โดยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการสมัครรับเลือกตั้ง การออกเสียงลงคะแนน การนับคะแนน การรวมคะแนน การประกาศผลการเลือกตั้ง และการอื่นที่เกี่ยวข้อง รัฐธรรมนูญ มาตรา 85 วรรคสาม กำหนดให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้ ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 กฎหมายได้กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งเช่นเดียวกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ และบุคคลที่จะสามารถใช้สิทธิในการเลือกตั้งได้จะต้องเป็นผู้ที่อยู่ในบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเป็นผู้จัดทำและปิดประกาศไว้ ณ ที่เลือกตั้ง หรือบริเวณใกล้เคียงกับที่เลือกตั้ง หรือสถานที่ที่ประชาชนสะดวก ในการตรวจสอบก่อนวันเลือกตั้งไม่น้อยกว่ายี่สิบห้าวัน กับให้แจ้งรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งในทะเบียนบ้าน ไปยังเจ้าบ้านให้ทราบก่อนวันเลือกตั้งไม่น้อยกว่ายี่สิบวัน

ในการออกเสียงลงคะแนน มาตรา 84 กำหนดให้การออกเสียงลงคะแนนให้กระทำได้โดยวิธีการลงคะแนนด้วยบัตรเลือกตั้ง โดยคณะกรรมการการเลือกตั้งอาจกำหนดให้มีการออกเสียงลงคะแนนโดยวิธีอื่นก็ได้ หากการออกเสียงลงคะแนน โดยวิธีนั้นสามารถป้องกันการทุจริตในการเลือกตั้งได้อย่างมีประสิทธิภาพและสะดวกกว่าการออกเสียงลงคะแนนด้วยบัตรเลือกตั้งและมีค่าใช้จ่ายที่คุ้มค่า และวิธีการนั้นเป็นการออกเสียงลงคะแนน โดยตรงและลับ ทั้งนี้การออกเสียงลงคะแนนตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการ ที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด โดยในกรณีที่คณะกรรมการกำหนดให้มีการออกเสียงลงคะแนนโดยวิธีอื่น ที่มีใช้

การลงคะแนนด้วยบัตรเลือกตั้ง มิให้นำความในมาตรา 91 มาตรา 93 มาตรา 65 มาตรา 96 มาตรา 98 และ มาตรา 99 ในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีการลงคะแนนเสียงด้วยบัตรเลือกตั้งมาใช้บังคับ

ในการออกเสียงลงคะแนน มาตรา 89 ,91 และ 93 กำหนดให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งซึ่งมีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งของหน่วยเลือกตั้งใด ให้ออกเสียงลงคะแนนได้ ณ ที่เลือกตั้งของหน่วยเลือกตั้งนั้น และให้มีสิทธิลงคะแนนได้เพียงแห่งเดียว โดยการออกเสียงลงคะแนน ให้ทำเครื่องหมายกากบาทลงในช่องทำเครื่องหมายของหมายเลขผู้สมัครในบัตรเลือกตั้ง และในกรณีที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งประสงค์จะลงคะแนนไม่เลือกผู้สมัครผู้ใด ให้ทำเครื่องหมายกากบาทลงในช่องทำเครื่องหมาย “ไม่เลือกผู้สมัครผู้ใด” และเมื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งทำเครื่องหมายกากบาทลงในบัตรเลือกตั้งแล้ว ให้พับบัตรเลือกตั้งเพื่อมิให้ผู้อื่นทราบว่าลงคะแนนเลือกผู้สมัครผู้ใดหรือลงคะแนนไม่เลือกผู้สมัครผู้ใด แล้วให้นำบัตรเลือกตั้งนั้นไปลงในหีบบัตรเลือกตั้งด้วยตนเองต่อหน้ากรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง

ในการให้ความช่วยเหลือคนพิการในการใช้สิทธิเลือกตั้งนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ในมาตรา 92 ได้กำหนดให้มีการอำนวยความสะดวกแก่คนพิการ หรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุ ในการออกเสียงลงคะแนน รวมทั้งระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ข้อ 52 กำหนดให้การจัดวางคูหาออกเสียงลงคะแนนในที่เลือกตั้ง ให้คำนึงถึงการอำนวยความสะดวกให้กับคนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุด้วย

จากหลักการและบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ กฎหมาย รวมทั้งกฎระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรับรองและคุ้มครองสิทธิด้านการเลือกตั้งดังกล่าวมา จึงอาจกล่าวได้ว่าคนพิการในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศไทย มีสิทธิในการเลือกตั้งโดยอิสระเสรี และเนื่องจากคนพิการมีข้อจำกัดของร่างกายกฎหมายจึงบัญญัติให้มีการอำนวยความสะดวกแก่คนพิการในการใช้สิทธิเลือกตั้งดังกล่าว อย่างไรก็ตามปรากฏข้อเท็จจริงในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งล่าสุดเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2562 มีประชากรพิการออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งจำนวน 753 คน จากประชากรพิการที่มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด 1,834,808 คน สถิติข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แม้จะมีกฎหมายคุ้มครองสิทธิในการเลือกตั้งของคนพิการ แต่กฎหมายดังกล่าวก็ยังไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาการเข้าถึงสิทธิในการเลือกตั้งของคนพิการได้

ในการอำนวยความสะดวกเรื่องการเดินทางไปใช้สิทธิเลือกตั้งนั้น คณะกรรมการการเลือกตั้งได้มีการประกาศใช้ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการจัดยานพาหนะ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งของหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2562 กำหนดให้หน่วยงานของรัฐ อันหมายถึง กระทรวง ทบวง กรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการ ส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ และ

หน่วยงานอื่นของรัฐ ที่จะจัดยานพาหนะ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องแจ้งเรื่องให้ผู้อำนวยความสะดวกการเลือกตั้งประจำจังหวัดทราบก่อนดำเนินการ ในกรณีหน่วยงานของรัฐที่จะจัดยานพาหนะตามระเบียบนี้ต้องดำเนินการปิดประกาศ หรือแผ่นป้ายที่ยานพาหนะให้ชัดเจนว่าเป็นยานพาหนะของหน่วยงานใดและจัดไว้สำหรับรับและส่งผู้มีสิทธิเลือกตั้งเพื่อไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และห้ามมิให้หน่วยงานของรัฐที่จะจัดยานพาหนะตามระเบียบนี้กระทำการใดให้เป็นการจูงใจ หรือควบคุมให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ไปลงคะแนนเลือกหรือลงคะแนนไม่เลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้ใด หรือพรรคการเมืองใด (ระเบียบฯ ข้อ 4-6)

จากบทบัญญัติของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฯ และระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งฯ ดังกล่าว จึงเท่ากับว่าหน่วยงานภาครัฐเท่านั้นที่ เป็นผู้ผูกขาดในการอำนวยความสะดวกด้านการจัดพาหนะในการเดินทางมาใช้สิทธิเลือกตั้งให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หากภาคเอกชน ชุมชน หรือองค์กรคนพิการมีเจตจำนงในการช่วยเหลือด้านจัดหาพาหนะในการเดินทางก็ไม่อาจทำได้ แม้ว่าในท้ายระเบียบจะมีข้อกำหนดว่ากรณีใดที่มีได้กำหนดไว้หรือมีเหตุจำเป็น คณะกรรมการอาจกำหนดยกเว้น หรือผ่อนผันการปฏิบัติตามความในระเบียบนี้ได้ แต่การยกเว้นหรือผ่อนผันดังกล่าวก็มีใช่เป็นเรื่องง่ายหรือสะดวกสำหรับการติดต่อระบบราชการที่มีขั้นตอนต่าง ๆ มากมาย ในขณะที่การช่วยเหลือของหน่วยงานภาครัฐก็มีได้มีความชัดเจนว่าหน่วยงานใดเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงหรือเป็นผู้รับผิดชอบหลัก

สำหรับสภาพปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบการลงคะแนนเสียงใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการคือการที่รูปแบบการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งซึ่งขาดความหลากหลาย ไม่สอดคล้องกับประเภทและสภาพการณ์ของคนพิการแต่ละประเภท โดยในการออกเสียงลงคะแนนการเลือกตั้งนั้นพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 มาตรา 84 บัญญัติว่า “การออกเสียงลงคะแนนให้กระทำโดยวิธีการลงคะแนนด้วยบัตรเลือกตั้ง

คณะกรรมการอาจกำหนดให้มีการออกเสียงลงคะแนน โดยวิธีอื่นก็ได้ หากการออกเสียงลงคะแนนโดยวิธีนั้นสามารถป้องกันการทุจริตในการเลือกตั้งได้อย่างมีประสิทธิภาพและสะดวกกว่าการออกเสียงลงคะแนนด้วยบัตรเลือกตั้งและมีค่าใช้จ่ายที่คุ้มค่า และวิธีการนั้นเป็นการออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ

การออกเสียงลงคะแนนตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด”

จากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งไม่ว่าการเลือกตั้งระดับชาติ หรือระดับท้องถิ่นที่ผ่านมานั้น จะพบว่า มีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยใช้บัตรเลือกตั้ง (ballot) ที่คูหาเลือกตั้ง ซึ่งเป็นรูปแบบเดียวที่ประเทศไทยใช้อยู่ แต่อย่างไรก็

ตามยังมีรูปแบบวิธีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในรูปแบบอื่นอีกที่เป็นรูปแบบทางเลือกตาม มาตรา 84 วรรคสอง ที่ยังไม่เคยใช้ในประเทศไทย

จากการคุ้มครองสิทธิคนพิการในด้านการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการที่กล่าวมานี้ ย่อมชี้ให้เห็นถึงปัญหาอุปสรรค คือ รูปแบบวิธีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งในปัจจุบันมีรูปแบบ การลงคะแนนเพียงวิธีเดียวคือการลงคะแนนเสียง ณ คูหาเลือกตั้ง ซึ่งถือว่าขาดความหลากหลาย และไม่สอดคล้องกับประเภทและสภาพการณ์ของคนพิการแต่ละประเภท รวมทั้งปัญหาในการ อำนวยความสะดวกและการให้ความช่วยเหลือในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเพื่อให้คนพิการ สามารถใช้สิทธิเลือกตั้งของตนเองในหน่วยเลือกตั้งได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในเรื่องการ เดินทางของคนพิการจากที่พัก หรือ บ้านที่อยู่อาศัย มายังสถานที่เลือกตั้ง หรือ ศูนย์เลือกตั้งกลาง อันนับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่งและมีผลต่อการออกไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งของคนพิการเป็น อย่างมาก ปัญหาอุปสรรคดังกล่าวทำให้คนพิการไม่สามารถที่จะใช้สิทธิของตนได้ ซึ่งส่งผล กระทบให้คนพิการเสียโอกาสในการเลือกผู้แทนของตนที่คอยเป็นปากเสียง ปกป้องสิทธิหรือ ผลประโยชน์ของคนพิการในระบอบรัฐสภา ทั้งที่ประชากรคนพิการก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย และสามารถสร้างคุณประโยชน์ให้กับประเทศชาติ ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจและในทางการเมือง การปกครอง

ด้วยเหตุนี้การวิจัยจึงใช้หลักการวิเคราะห์ทางนิติศาสตร์เพื่อหาคำตอบที่จะแก้ไขปัญหานี้ กล่าวคือ ควรแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 มาตรา 92 โดยให้สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งหรือ องค์กรที่ได้รับมอบหมายจากสำนักงานคณะกรรมการเลือกตั้ง มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการอำนวยความสะดวกด้านการเดินทางให้กับคนพิการไปใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ ตลอดจนกำหนด รูปแบบวิธีการเลือกตั้งของคนพิการ เช่น กำหนดวันเลือกตั้งล่วงหน้าให้กับคนพิการเป็นการเฉพาะ เฉกเช่นเดียวกับการเลือกตั้งของคนไทยที่อาศัยอยู่ในต่างประเทศ หรือ โดยวิธีการอื่นๆ เป็นกรณี พิเศษ เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่คนพิการ เช่น การจัดหน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ การ ลงคะแนนทางไปรษณีย์ การลงคะแนนเสียงโดยใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ หรือ โดยวิธีการอื่นๆ เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการ เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิในการเลือกตั้ง ได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกับบุคคลที่ไม่พิการ เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 วรรคสามและวรรคสี่ กำหนดห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็น ธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคลฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ดังนั้น

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพ ได้ เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม

2.3 การคุ้มครองสิทธิคนพิการด้านการศึกษา

สิทธิด้านการศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานทางสังคมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งประเภทหนึ่ง ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญส่วนหนึ่งในการช่วยเพิ่มศักยภาพให้คนพิการสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีความรู้ด้านวิชาชีพในการรับจ้างแรงงานหรือสามารถประกอบอาชีพได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

สำหรับประเทศไทย กฎหมายที่กำหนดเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาของคนพิการไทยที่สำคัญ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งได้มีการกำหนดไว้ในมาตรา 54 บัญญัติว่า รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และรัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน ในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการ กำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าว มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล

ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนั้น ถือเป็นกฎหมายแม่บทที่บัญญัติหลักประกันรับรองและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยกำหนดมาตรการต่าง ๆ ซึ่งมีผลผูกพันทุกองค์กรของรัฐที่จะต้องเคารพและถือปฏิบัติ เพื่อให้สิทธิ เสรีภาพดังกล่าวนั้นเกิดผลเป็นจริงได้ในทางปฏิบัติ โดยรัฐธรรมนูญมีจุดมุ่งหมายที่จะให้โอกาสและสิทธิแก่ประชาชนคนไทยทุกคนรวมทั้งคนพิการให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานภาคบังคับไม่น้อยกว่าสิบสองปี โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ส่งเสริมการศึกษาทุกระดับให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นหลักสูตรที่มีคุณภาพและเป็นมาตรฐานสากล โดยความร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชน รัฐธรรมนูญเป็นเพียงกฎหมายแม่บท สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคในการศึกษาของคนพิการจะเป็นจริงได้จะต้องมีการตรากฎหมายมาขยายรายละเอียดอีกชั้นหนึ่ง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในมาตรา 10 ได้บัญญัติถึงสิทธิและโอกาสของบุคคลในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปีที่รัฐต้องจัดอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และมาตรา 17 กำหนดให้มีการศึกษา

ภาคบังคับ จำนวน 9 ปี โดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ด เข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับ หลักเกณฑ์และการนับอายุให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง โดยระบบการศึกษาไทยกำหนดระยะเวลาของการจัดการศึกษาขั้นประถมศึกษา 6 ปี (6 ระดับชั้น) ผู้เรียนอายุประมาณ 6-11 ปี การศึกษาขั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี (3 ระดับชั้น) ผู้เรียนอายุประมาณ 12-14 ปี และการศึกษาขั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี (3 ระดับชั้น) ผู้เรียนอายุประมาณ 15-17 ปี หรือเรียกว่า “ระบบ 6-3-3”

อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในทางการเมือง โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) โดย พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้ยึดอำนาจรัฐบาลรักษาการของพรรคเพื่อไทยเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ต่อมาได้มีการออกคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 28/2559 เรื่อง ให้จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 15 ปี โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ลงวันที่ 15 มิถุนายน 2559 กำหนดให้จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 15 ปี ตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา (อนุบาล) ระดับประถมศึกษา จนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.3) หรือเทียบเท่า รวมถึงการศึกษาพิเศษ แก่บุคคลที่มีความผิดปกติอย่างใดอย่างหนึ่งและการศึกษาสงเคราะห์แก่เด็กที่ตกอยู่ในภาวะยากลำบากหรือสถานภาพที่ด้อยกว่าเด็กทั่วไป ให้มีมาตรฐานและคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

สำหรับสิทธิของคนพิการในด้านการศึกษานั้น กฎหมายที่เกี่ยวกับการศึกษาของคนพิการที่สำคัญได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และ(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 ได้กำหนดสิทธิด้านการศึกษาของคนพิการ โดยมาตรา 20 ได้บัญญัติว่า “คนพิการมีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสิ่งอำนวยความสะดวก อันเป็นสาธารณะตลอดจนสวัสดิการและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ดังต่อไปนี้.... (2) การศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติหรือแผนการศึกษาแห่งชาติ ตามความเหมาะสมในสถานศึกษาเฉพาะหรือในสถานศึกษาทั่วไป หรือการศึกษาทางเลือก หรือ การศึกษานอกระบบ โดยให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและ ความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาสำหรับคนพิการให้การสนับสนุนตามความเหมาะสม”

พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 และ(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 ได้กำหนดสิทธิด้านการศึกษาของคนพิการ ตามมาตรา 5 โดยกำหนดให้คนพิการมีสิทธิทางการศึกษาดังนี้

(1) ได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการจนตลอดชีวิต พร้อมทั้งได้รับเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา

(2) เลือกรับบริการทางการศึกษา สถานศึกษา ระบบและรูปแบบการศึกษา โดยคำนึงถึงความสามารถ ความสนใจ ความถนัดและความต้องการจำเป็นพิเศษของบุคคลนั้น

(3) รับการศึกษาที่มีมาตรฐานและประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการจัดหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การทดสอบทางการศึกษา ที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการแต่ละประเภทและบุคคล”

โดยในมาตรา 8 ได้บัญญัติถึงหน้าที่ของสถานศึกษาไว้ว่า ให้สถานศึกษาในทุกสังกัด และศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการมีหน้าที่จัดการศึกษาสำหรับคนพิการทั้งในระบบ นอกกระบวน และตามอัชฌาศัย ในรูปแบบที่หลากหลายทั้งการเรียนร่วม การจัดการศึกษาเฉพาะความพิการ รวมถึงการให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพ การพัฒนาศักยภาพในการดำรงชีวิตอิสระการพัฒนาทักษะพื้นฐานที่จำเป็น การฝึกอาชีพ หรือการบริการอื่นใด ทั้งนี้ หากสถานศึกษาใดปฏิเสธไม่รับคนพิการเข้าศึกษา ให้ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามกฎหมาย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และ(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ในมาตรา 10 วรรคสอง ได้บัญญัติว่าการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาสต้องให้บุคคลดังกล่าว มีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ

โดยการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ ให้จัดตั้งแต่แรกเกิดหรือแรกพบความพิการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

โดยใน มาตรา 11 กำหนดให้ บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล ได้รับการศึกษาภาคบังคับตามมาตรา 17 และตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องตลอดจนให้ได้รับการศึกษา นอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับ ตามความพร้อมของครอบครัว

พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545 กำหนดให้การศึกษาภาคบังคับ หมายความว่า การศึกษาชั้นปีที่หนึ่งถึงชั้นปีที่เก้าของการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ โดยในมาตรา 12 ได้กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการ คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา จัดการศึกษาเป็นพิเศษสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพ หรือเด็กซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส หรือเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ให้ได้รับการศึกษาภาคบังคับด้วยรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม รวมทั้งการ

ได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดตามความจำเป็น เพื่อประกันโอกาสและความเสมอภาคในการได้รับการศึกษาภาคบังคับ

นอกจากการศึกษภาคบังคับแล้ว คนพิการยังมีสิทธิในการได้รับการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพตาม พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551 โดยกฎหมายได้กำหนดนิยามคำว่า “การอาชีวศึกษา” หมายความว่า กระบวนการศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนในด้านวิชาชีพ ระดับฝีมือ ระดับเทคนิค และระดับเทคโนโลยี

และให้นิยามคำว่า “การฝึกอบรมวิชาชีพ” หมายความว่า การเพิ่มพูนความรู้และการฝึกทักษะอาชีพระยะสั้นหรือระยะยาว ทั้งในและนอกสถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันการอาชีวศึกษา ซึ่งจัดขึ้นเป็น โครงการหรือสำหรับกลุ่มเป้าหมาย เฉพาะภายใต้หลักสูตรที่คณะกรรมการอาชีวศึกษากำหนด

นอกเหนือจากสิทธิด้านการศึกษาของคนพิการดังกล่าวแล้ว กฎหมายยังได้กำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้สิทธิการศึกษาของคนพิการดังกล่าวบังเกิดผลเป็นรูปธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การบริหารจัดการการศึกษาของคนพิการ

ในด้านการบริหารจัดการการศึกษาของคนพิการ พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 และ(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 มาตรา 11 กำหนดให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธานกรรมการ มีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 12 ประกอบด้วย การเสนอนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ แผนการจัดสรรทรัพยากรและแนวทางการพัฒนาการบริหารและการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการทุกระบบและ ทุกระดับต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบและมอบหมายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ รวมทั้งการเสนอความเห็นและให้คำปรึกษาต่อรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการกำหนดหลักสูตร การกำหนดมาตรฐานและประกันคุณภาพการศึกษา การประเมินและการทดสอบทางการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการ พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนการใช้จ่ายเงินกองทุนเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษา สำหรับคนพิการของหน่วยงานในทุกสังกัดที่จัดการศึกษาสำหรับคนพิการ รวมทั้งอนุมัติโครงการหรือ แผนงานที่จะใช้เงินกองทุนในส่วนที่เกินกว่าอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารกองทุน รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่ในการวางระเบียบข้อกำหนด ประกาศ คำสั่ง แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับ คนพิการ การอุดหนุนทางการศึกษา การจัดสรรเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการจัดการศึกษา สำหรับคนพิการของสถานศึกษาทั้งภาครัฐและภาคเอกชนรวมทั้งศูนย์การเรียนรู้เฉพาะความพิการ การจัดสรรเงิน

งบประมาณการศึกษาของคนพิการ การให้เงินอุดหนุน การสร้างแรงจูงใจให้กับครูผู้สอน การจัดตั้งกองทุนส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาสำหรับคนพิการ เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมศึกษาของคนพิการ

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานเลขานุการของคณะกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ รวมทั้งให้มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและการประสานงานเกี่ยวกับการศึกษาของคนพิการทั้งหมด โดยมีหน่วยงานภายในกระทรวงศึกษาธิการ เช่น สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ มีหน่วยงานในสังกัดคือ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) และสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) และสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) หน่วยงานเหล่านี้ มีบทบาทภารกิจที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการศึกษาทุกระดับและทุกประเภท การศึกษา ตามประกาศของกระทรวงศึกษาธิการรวมทั้งการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการทุกประเภท ซึ่งครอบคลุมการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม (Early Intervention: EI) การเตรียมความพร้อมและประสานส่งต่อจนถึงวัยเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ระดับอาชีวศึกษา ระดับอุดมศึกษา รวมทั้งการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ด้วยรูปแบบวิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

2) การจัดระบบการศึกษาและหลักสูตรการเรียนการสอนของคนพิการ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 15 ถึงมาตรา 17 ได้กำหนดให้การจัดการศึกษาของบุคคลทั่วไปซึ่งรวมถึงคนพิการมี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการศึกษาในระบบมีสองระดับคือ การศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยการศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา ส่วนการศึกษาระดับอุดมศึกษาแบ่งเป็นสองระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญา และกำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปี โดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ด เข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับ

ในด้านการจัดระบบการศึกษาสำหรับคนพิการนั้น พระราชบัญญัติส่งเสริมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 20(3) กำหนดให้คนพิการมีสิทธิได้รับการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติหรือแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยการจัดการศึกษาของคนพิการอาจจัดในสถานศึกษาเฉพาะหรือในสถานศึกษาทั่วไป หรือการศึกษาทางเลือก หรือการศึกษานอกระบบ โดยให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อบริการ และ

ความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาให้การสนับสนุนตามความเหมาะสม ในขณะที่พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการ ด้วยเหตุผลที่ว่าจัดการศึกษาสำหรับคนพิการมีลักษณะเฉพาะ แตกต่างจากการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลทั่วไป จึงจำเป็นต้องจัดให้คนพิการมีสิทธิและโอกาสได้รับการบริการและความช่วยเหลือทางการศึกษาเป็นพิเศษตั้งแต่แรกเกิดหรือเมื่อพบความพิการโดยในมาตรา 3 นิยามว่า “คนพิการ” หมายถึง บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหวการสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรมสติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ และมีความต้องการจำเป็นพิเศษทางการศึกษาที่ต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป

ซึ่งในกฎหมายฉบับนี้ได้ระบุถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของคนพิการไว้ในมาตรา 3 เช่น แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล เทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก ศูนย์การศึกษาพิเศษขององค์การคนพิการแต่ละประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ได้กำหนดนิยามของคำว่า “การเรียนรวม” ไว้ว่าเป็น “การจัดให้คนพิการได้เข้าศึกษาในระบบการศึกษาทั่วไปทุกระดับ และหลากหลายรูปแบบ รวมถึงการจัดการศึกษาให้สามารถรับรองการเรียนการสอนสำหรับคนทุกกลุ่ม รวมทั้งคนพิการ” โดยกฎหมายฉบับนี้มีความสำคัญที่ปัจจุบันใช้เป็นหลักการดำเนินงานการจัดการศึกษาของคนพิการ คือ การเรียนรวมและนิยามแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล กองทุนการศึกษาสำหรับคนพิการ ศูนย์การศึกษาพิเศษ และคณะกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ โดยมาตรา 5 กำหนดว่า คนพิการมีสิทธิทางการศึกษา ดังนี้ ... (2) เลือกบริการทางการศึกษา สถานศึกษา ระบบ และรูปแบบการศึกษาโดยคำนึงถึงความสามารถ ความสนใจ ความถนัด และความต้องการจำเป็นพิเศษของบุคคลนั้น (3) ได้รับการศึกษาที่มีมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษารวมทั้งการจัดการหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การทดสอบทางการศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการแต่ละประเภทและบุคคล

ทั้งนี้ จากบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของคนพิการ จึงอาจกล่าวได้ว่า ปัจจุบัน ระบบการศึกษาและหลักสูตรการจัดการศึกษาของคนพิการในปัจจุบัน กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีการจัดการศึกษาของคนพิการในรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย หน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการมีบทบาทภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกประเภท การศึกษา รวมทั้งการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการทุกประเภท ซึ่งครอบคลุมการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม (Early Intervention: EI) การเตรียมความพร้อมและประสานส่งต่อจนถึงวัยเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ระดับอาชีวศึกษา ระดับอุดมศึกษา รวมทั้งการศึกษานอก

ระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ด้วยรูปแบบวิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสม เช่น การจัดการเรียนร่วม หรือการเรียนรวม (Inclusive schools) ใน โรงเรียนทั่วไป สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดสถานศึกษาเฉพาะความพิการ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการ การจัดการศึกษาโดยสถานพยาบาล การจัดการศึกษาโดยชุมชนและองค์กรเอกชน การจัดการศึกษาโดยศูนย์ศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นต้น โดยมีการศึกษาหลักอยู่ 2 ระดับ ได้แก่การศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยระดับปฐมวัยหรือระดับอนุบาล 3 ปี ระดับประถมศึกษา 6 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี ทั้งในสายสามัญและสายอาชีวศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษา

3) การจัดทำยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนาด้านการศึกษาของคนพิการ

พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พุทธศักราช 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2556 กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหน่วยงานหลัก รับผิดชอบในการจัดทำแผนการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ เพื่อเป็นกรอบทิศทางและแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ ตามบทบาทอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ จำนวน 2 ฉบับ คือแผนพัฒนาการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2550-2554) และแผนพัฒนาการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2555 – 2559)

สำหรับแผนพัฒนาการศึกษาคนพิการฉบับปัจจุบัน กระทรวงศึกษาธิการได้มีการจัดทำแผนการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2560-2564 โดยคณะกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการได้เห็นชอบแผนการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2560 – 2564) ในคราวประชุม ครั้งที่ 1 /2561 วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2561 โดยสาระสำคัญของแผนมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) รวมทั้งแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560-2579) และแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) เพื่อให้คนพิการได้รับ โอกาสและบริการทางการศึกษาสำหรับคนพิการอย่างทั่วถึง ภายใต้ วิสัยทัศน์ "คนพิการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี ด้วยวิถีพอเพียง"

โดยกำหนด **พันธกิจ (Mission)** 4 ประการ ประกอบด้วย

พันธกิจที่ 1 เสริมสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเสมอภาค

พันธกิจที่ 2 สร้างคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระบบ

พันธกิจที่ 3 ปรับระบบบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลที่เป็นมาตรฐานและธรรมาภิบาล

พันธกิจที่ 4 พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

โดยมีเป้าประสงค์ (Goal) คือ คนพิการได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของแต่ละบุคคล และมีทักษะการดำรงชีวิต สามารถประกอบอาชีพพึ่งตนเองได้ อย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์บนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ยุทธศาสตร์การพัฒนา ยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนให้บรรลุวิสัยทัศน์เมื่อสิ้นแผน ประกอบด้วย ประเด็นยุทธศาสตร์ทั้ง 4 ด้าน และ 8 ยุทธศาสตร์การพัฒนา คือ

ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านสิทธิและโอกาสการศึกษา ประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การขยายโอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาพิเศษ ทุกระดับ ทุกระบบ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาระบบเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร รองรับการจัดการศึกษาระบบดิจิทัล

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมและองค์ความรู้ ที่มุ่งยกระดับมาตรฐานการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 5 เร่งผลิต พัฒนา และจัดระบบบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู ณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาตามมาตรฐานวิชาชีพ

ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ ประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ 6 พัฒนาประสิทธิภาพการเรียนรู้สู่ความเป็นเลิศ

ยุทธศาสตร์ที่ 7 พัฒนาระบบงบประมาณ และทรัพยากรทางการศึกษาสำหรับคนพิการ

ยุทธศาสตร์ที่ 8 พัฒนาระบบบริหารจัดการแบบองค์รวมเชิงบูรณาการ โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

สำหรับประเด็นยุทธศาสตร์ด้านสิทธิและโอกาสการศึกษา ยุทธศาสตร์ที่ 1 : ขยายโอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนพิการได้รับการศึกษาตลอดชีวิต โดยกำหนดมาตรการ ดังนี้

1. จัดให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม (Early Intervention: EI)

2. ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม
3. ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อการมีงานทำ
4. ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาทุกระบบ (การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย) ด้วยรูปแบบที่หลากหลาย
5. ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาในศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการ
6. ขยายหน่วยบริการการศึกษาสำหรับคนพิการให้ครอบคลุมพื้นที่เป้าหมาย
7. เสริมสร้างศักยภาพ ความเข้มแข็งให้หน่วยบริการการศึกษา
8. ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการจัดสภาพแวดล้อมที่คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561, หน้า 20-21)

จากการนำเสนอภาพรวมเกี่ยวกับสิทธิด้านการศึกษาของคนพิการที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายฉบับต่าง ๆ รวมทั้งมาตรการในการบริหารจัดการ การจัดระบบการศึกษา และยุทธศาสตร์ แผนงาน ในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องแล้วนั้น จะเห็นได้ว่ากฎหมายได้บัญญัติให้การคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคแก่คนพิการในด้านการศึกษาได้อย่างชัดเจนและค่อนข้างครบถ้วน แต่ในทางปฏิบัติหรือในความเป็นจริงนั้น ซึ่งเห็นได้จากตัวเลขสถิติของส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพบว่าการคุ้มครองสิทธิด้านการศึกษาของคนพิการยังไม่สมบูรณ์เด็กพิการประสบปัญหาในการเข้าสู่ระบบการเรียนการศึกษาในระดับต่าง ๆ ทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำ ไม่เท่าเทียมและความไม่เสมอภาคทางการศึกษาของคนพิการ

จากการคุ้มครองสิทธิคนพิการในด้านการศึกษาที่กล่าวมานี้ย่อมชี้ให้เห็นถึงปัญหาอุปสรรค คือ แม้ว่าพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 มาตรา 5 (2) จะบัญญัติให้คนพิการมีสิทธิทางการศึกษาโดยเลือกบริการทางการศึกษา ระบบและรูปแบบการศึกษา ซึ่งการศึกษาในขั้นพื้นฐานของคนพิการนั้น อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ การเรียนรวม หรือการเรียนร่วมกับเด็กปกติในสถานศึกษาทั่วไป และการเรียนเฉพาะคนพิการในสถานศึกษาพิเศษ หรือสถานศึกษาเฉพาะของเด็กพิการ แม้ว่าในเชิงนโยบายของการจัดการศึกษาของรัฐจะให้ความสำคัญกับระบบการเรียนรวมของเด็กพิการในสถานศึกษาปกติทั่วไป และภาครัฐมีความพยายามจะผลักดันเด็กพิการเข้าสู่การเรียนร่วมกับเด็กปกติ ขณะที่เด็กพิการมีข้อจำกัดด้านพัฒนาการทางสมองหรือร่างกาย โดยเฉพาะระบบการเรียนรวมแม้จะเป็นแนวทางที่ดี แต่ระบบเรียนรวมของไทยยังขาดประสิทธิภาพไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควร เนื่องจากจำนวนโรงเรียนที่สามารถรับเด็กพิการเข้าเรียนร่วมมีไม่เพียงพอ คุณภาพของโรงเรียนที่ไม่เท่ากัน เพราะไม่ใช่ทุกโรงเรียนที่จะมีศักยภาพในการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ เพราะการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการนั้น โรงเรียนต้องมีความพร้อมในหลายด้าน ทั้งด้านอาคารสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก และบุคลากร

ผู้ทำการสอนต้องมีความรู้ความเข้าใจในการศึกษาพิเศษ ดังนั้น ในทางปฏิบัติจึงมีปัญหาในการเลือกสถานศึกษาสำหรับคนพิการที่อาจมีความแตกต่างกันในประเภทความพิการ เนื่องจากมีหลายโรงเรียนไม่พร้อมรับนักเรียนพิการเหล่านี้เข้าเรียน ซึ่งมีหลายเหตุผลที่ทางโรงเรียนใช้อ้างในการปฏิเสธไม่รับเด็กพิการเข้าเรียน เช่น ไม่มีบุคลากรที่มีความรู้ในการจัดการเรียนการสอนแก่เด็กพิการ ขาดแคลนบุคลากร อาคารสถานที่ไม่พร้อม เช่น ไม่มีทางลาดสำหรับรถเข็น ไม่มีลิฟท์ กระจกห้องเรียนไม่ได้อยู่ด้านล่าง ไม่มีห้องน้ำสำหรับคนพิการ ไม่มีอุปกรณ์การเรียนการสอน ผู้ปกครองนักเรียนปกติมีความรังเกียจ เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน ในระบบการเรียนรู้นั้น ครูผู้สอนมุ่งจัดการเรียนการสอนให้กับเด็กปกติ มากกว่าที่จะให้ความสนใจกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ทำให้มีผลการเรียนต่ำ ในขณะเดียวกัน ด้านกระบวนการเรียนการสอน ครูไม่ได้จัดทำแผนการสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษเป็นรายบุคคลแต่จะสอนเหมือนเด็กปกติทั่วไป และเห็นว่าการสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษร่วมกับเด็กปกติ ทำให้ล่าช้า เป็นภาระกับครู ทำให้เด็กปกติได้เรียนไม่เต็มที่ ในขณะเดียวกัน เด็กที่มีความต้องการพิเศษถูกมองว่าเป็นตัวจุดให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของโรงเรียนในภาพรวมต่ำ ทำให้ไม่มีใครอยากให้เด็กพิการมาเรียน สภาพปัญหาดังกล่าว เหตุผลหนึ่งคือการขาดระบบสนับสนุน เช่น การสอนเสริม ระบบครูเดินสอน การมีนักจิตวิทยาพัฒนาการทำงานร่วมกัน แต่ระบบนี้ปัจจุบันยังไม่มีดำเนินการในประเทศไทย ซึ่งจะสามารถกระตุ้นให้โรงเรียนรับเด็กได้มากขึ้น

สำหรับ โรงเรียนเฉพาะคนพิการหรือการจัดสถานศึกษาพิเศษสำหรับเด็กพิการนั้น มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดตั้งโรงเรียนที่ดูแลคนพิการเฉพาะทั่วประเทศ ให้ครอบคลุมเด็กพิการทุกระดับเนื่องจากมีจำนวนบุคลากรทางการศึกษาพิเศษไม่เพียงพอต่อความต้องการ จึงทำให้เด็กพิการไม่สามารถเข้าศึกษาในโรงเรียนเฉพาะได้ทุกคน ในขณะเดียวกันศูนย์การศึกษาพิเศษยังไม่มี ความชำนาญเพียงพอในการจัดการศึกษาแก่เด็กพิการแต่ละประเภทที่มีความแตกต่างกัน นอกจากนี้ การจัดตั้งโรงเรียนเฉพาะความพิการยังมีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการของเด็กพิการ ในขณะเดียวกัน กฎหมายมิได้เปิดโอกาสให้ภาคประชาชนหรือภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดตั้งศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการ ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาเคยมีความเห็นว่า คณะกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการไม่มีอำนาจในการจัดตั้งศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการเนื่องจากไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายให้อำนาจไว้

สำหรับในปัจจุบัน ประเทศไทยมีการจัดการศึกษาพิเศษหรือการจัดตั้งโรงเรียนเฉพาะความพิการสำหรับเด็กพิการใน 4 ประเภท คือ โรงเรียนสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น ความบกพร่องทางการได้ยิน ความบกพร่องทางสุขภาพร่างกาย และความบกพร่องทางสติปัญญา มีจำนวนรวม 48 โรงเรียน (โรงเรียนสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน จำนวน 21 แห่ง

โรงเรียนสำหรับเด็กบกพร่องทางสติปัญญาจำนวน 19 แห่ง โรงเรียนสำหรับเด็กบกพร่องทางร่างกายหรือสุขภาพ จำนวน 5 แห่ง โรงเรียนสำหรับเด็กที่บกพร่องทางการมองเห็นหรือโรงเรียนสอนคนตาบอด 2 แห่ง และโรงเรียนสำหรับเด็กบกพร่องทุกประเภท 1 แห่ง) นอกจากนั้นยังมีสถานศึกษาของเอกชนให้บริการอีกมากกว่า 10 แห่ง สำหรับเด็กที่มีความพิการด้านอื่นๆ เช่น ความบกพร่องทางพฤติกรรมและอารมณ์ ความบกพร่องทางการเรียนรู้ ความบกพร่องทางการพูดและภาษา จะมีการจัดการเรียนร่วมในโรงเรียนปกติ ส่วนเด็กออทิสติกจะเรียนอยู่ในโรงเรียนสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา (จำเป็น สังข์มุสิกานนท์, 2549, หน้า 139-140)

นอกจากนั้น โดยที่การจัดการเรียนการสอนของคนพิการนั้น มิได้มีเฉพาะการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเท่านั้น แต่ยังมีความจำเป็นในการศึกษาเกี่ยวกับวิชาชีพหรือองค์ความรู้ที่นำไปประกอบอาชีพ ซึ่งตามพระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551 ได้จัดให้มีทั้งการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพ ซึ่งสภาพปัญหาคือการจัดการศึกษาด้านวิชาชีพตามกฎหมายอาชีวศึกษานี้มีลักษณะเป็นการทั่วไป มิได้มีการเตรียมการรองรับคนพิการแต่อย่างใด ในขณะที่เดียวกัน การจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ ตามกฎหมายการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ก็มีข้อจำกัด มีจำนวนน้อยเพียง 8 แห่ง เท่านั้น ไม่เพียงพอต่อความต้องการของแรงงานคนพิการทั่วประเทศ ปัญหาอีกประการ คือ ปัญหาการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ด้านอุปกรณ์ สื่อสารสนเทศ หรือเครื่องมือช่วยสำหรับคนพิการ ในเรื่องนี้มีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการให้คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา พ.ศ. 2550 ลงวันที่ 29 สิงหาคม 2550 ซึ่งออกตามความในมาตรา 10 วรรคสามแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และสอดคล้องกับความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 โดยกฎกระทรวงดังกล่าว ได้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการในการช่วยเหลือทางการศึกษาแก่คนพิการ โดยการให้เงินอุดหนุนทางการศึกษา การให้ยืมสิ่งอำนวยความสะดวกและสื่อทางการศึกษา และการให้ยืมเงินเพื่อจัดซื้อและขอรับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ และบริการทางการศึกษา โดยการให้ความช่วยเหลือดังกล่าวยังมีข้อจำกัด ทำให้ปัจจุบันมีคนพิการที่เข้าถึงสิทธิดังกล่าวค่อนข้างน้อย โดยมีประเด็นปัญหาสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ 1) ปัญหาคนพิการยังได้รับอุปกรณ์ไม่ครบถ้วนและไม่ตรงตามความต้องการจำเป็นพิเศษ และ 2) ปัญหาการยืมสิ่งอำนวยความสะดวกและสื่อทางการศึกษาตามบัญชีแนบท้าย ก. เนื่องจากอุปกรณ์ในบัญชีดังกล่าว มีราคาสูง การยืมอุปกรณ์ดังกล่าว จึงต้องมีบุคคลค้ำประกัน ทำให้คนพิการไม่สามารถยืมไปใช้ได้เพราะมีความเสี่ยงไม่สามารถรับผิดชอบได้ ส่งผลให้มีอุปกรณ์ตามบัญชี ก. ดังกล่าวค้างอยู่ตามศูนย์การศึกษาพิเศษทั่วประเทศจำนวนมาก และส่งผลต่อเนื่องให้ใน

ปีงบประมาณที่ผ่านมา กระทรวงศึกษาธิการไม่ได้ตั้งงบประมาณรายจ่ายเพื่อจัดหาอุปกรณ์ตาม บัญชี ก. ได้ ทั้งนี้ปัญหาดังกล่าวมีผลกระทบต่อการเรียนการสอนของคนพิการ

ด้วยเหตุนี้ การวิจัยจึงใช้หลักการวิเคราะห์ทางนิติศาสตร์เพื่อหาคำตอบที่จะแก้ไขปัญหานี้ กล่าวคือ แนวทางในการแก้ปัญหาการคุ้มครองสิทธิด้านการศึกษาของคนพิการคือการแก้ไข ปรับปรุงพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 มาตรา 8 วรรคสอง โดย กำหนดให้สถานศึกษาในทุกสังกัดและศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการ จัดการศึกษาสำหรับคน พิการทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ในรูปแบบที่หลากหลายทั้งการเรียนรวม การจัดการ ศึกษาเฉพาะความ พิการ รวมถึงการให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพ การพัฒนาศักยภาพในการดำรงชีวิต อิสระ การพัฒนาทักษะพื้นฐานที่จำเป็น การฝึกอาชีพ หรือการบริการอื่นใด ควบคู่ไปกับการจัด การศึกษาสำหรับเด็กปกติ โดยในกรณีที่สถานศึกษาจัดให้มีการศึกษาเฉพาะความพิการ สถานศึกษา อาจจัดให้มีการเรียนรวมบางเวลา โดยจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนอยู่ในชั้นปกติร่วมกับ เด็กทั่วไปในบางเวลา เช่น วิชาดนตรี พลศึกษา หรือร่วมกิจกรรม ลูกเสือ เนตรนารี กีฬา เป็นต้น และแก้ไขปรับปรุงอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ ตามมาตรา 12 กำหนดให้คณะกรรมการมีอำนาจในการจัดตั้งหรือให้ความเห็นชอบในการจัดตั้ง ศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการ เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากการศึกษาได้ อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ แก้ไขปรับปรุงกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการให้คนพิการมี สิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก คือ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา พ.ศ. 2550 ข้อ 12 โดยกำหนดให้สิ่งอำนวยความสะดวกและสื่อทางการศึกษาเป็นพัสดุหรือทรัพย์สินที่อยู่ใน ความรับผิดชอบของสถานศึกษา และสถานศึกษาให้คนพิการหรือผู้ปกครองเป็นผู้ขอใช้สำหรับใช้ ในการศึกษาโดยไม่ต้องมีคนค้ำประกัน แต่จะมีมาตรการในการตรวจสอบหรือส่งคืนทรัพย์สิน เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการพิจารณาให้คนพิการได้รับสิทธิช่วยเหลือทางการศึกษาว่าด้วย การขอใช้สิ่งอำนวยความสะดวกและสื่อทางการศึกษาเป็นผู้กำหนด

2.4 การคุ้มครองสิทธิคนพิการด้านแรงงาน

การใช้แรงงานของมนุษย์ ประกอบด้วยแรงงานปกติที่มีร่างกายแข็งแรงปกติทั่วไป ในขณะที่เดียวกันก็รวมถึงแรงงานที่สภาพร่างกายมีข้อจำกัด เช่น แรงงานเด็ก แรงงานหญิง แรงงาน ผู้สูงอายุ และแรงงานที่เป็นคนพิการ มนุษย์แรงงานเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการผลิต ด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมสมัยใหม่ทั้งสิ้น จึงทำให้เกิดแนวคิดในการคุ้มครองแรงงานเหล่านี้ โดยในระดับนานาชาติ แนวคิดในเรื่องการคุ้มครองแรงงานได้เกิดขึ้นเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาความ อยุติธรรมและความไร้มนุษยธรรมของการจ้างงานที่เกิดขึ้นในประเทศตะวันตกประมาณกลาง ศตวรรษที่ 18 และต้นศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นระยะที่มีความนิยมในระบบการแข่งขันโดยเสรีแบบทุน

นิยมและระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรม ซึ่งเปิดโอกาสให้นายทุนอุตสาหกรรมซึ่งเป็นนายจ้างขูดรีดเอาผลประโยชน์จากแรงงานของลูกจ้างอย่างมาก เห็นว่าแรงงานลูกจ้างอยู่ในฐานะปัจเจกการผลิตที่นายจ้างจะต้องลดต้นทุนการผลิตของตนให้ต่ำที่สุดเท่าที่จะทำได้ จึงทำให้แรงงานได้รับค่าจ้างที่ต่ำ ไม่มีสิทธิสวัสดิการหรือมาตรการรักษาความปลอดภัยในการทำงานใด ๆ ให้แก่ลูกจ้าง จุดมุ่งหมายทั่วไปของการคุ้มครองแรงงาน ก็เพื่อจะเพิ่มความสามารถหรือประสิทธิภาพในการทำงานของแรงงานให้สูงขึ้น เป็นการถนอมแรงงานและพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงาน สร้างความเป็นธรรมในสังคม ส่งเสริมการลงทุนและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยมาตรการต่าง ๆ เช่น การออกกฎหมายคุ้มครองแรงงาน การทำสัญญาจ้างแรงงาน การจัดตั้งสหภาพแรงงาน เป็นต้น

การคุ้มครองแรงงานในระดับนานาชาติอันเป็นมาตรฐานสากลนั้น องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization) หรือ ILO ก่อตั้งขึ้นในปีพ.ศ. 2462 ภายใต้สนธิสัญญาแวร์ซาย หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 จบลง เมื่อได้มีการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้นในปีพ.ศ. 2489 ILO ได้กลายเป็นองค์การชำนาญพิเศษขององค์การแรกขององค์การสหประชาชาติ เป็นองค์การในระดับสากลที่ทำหน้าที่ในการกำหนดและกำกับดูแลมาตรฐานแรงงานสากลต่างๆ ให้ได้รับการบังคับใช้อย่างถูกต้องตามหลักการในนานาประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศสมาชิกของ ILO ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกมากกว่า 180 ประเทศ และในจำนวนนี้มีมากกว่า 30 ประเทศที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก

ในการคุ้มครองแรงงานในระดับนานาชาติ ILO ได้มีการกำหนดมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ หลักการและสิทธิขั้นพื้นฐานในการทำงาน โดยปฏิญญา อนุสัญญาและข้อแนะนำระหว่างประเทศฉบับต่างๆ เช่น ปฏิญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศว่าด้วยหลักการและสิทธิขั้นพื้นฐานในการทำงาน พ.ศ. 2541 อนุสัญญาฉบับที่ 29 ว่าด้วยการเกณฑ์แรงงานหรือแรงงานบังคับ พ.ศ. 2473 อนุสัญญาฉบับที่ 100 ว่าด้วยค่าตอบแทนที่เท่าเทียมกัน พ.ศ. 2494 อนุสัญญาฉบับที่ 105 ว่าด้วยการยกเลิกแรงงานบังคับ พ.ศ. 2500 อนุสัญญา ฉบับที่ 111 ว่าด้วยการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานและการทำงาน พ.ศ. 2501

ทั้งนี้ นอกจากการคุ้มครองแรงงานเป็นการทั่วไปดังกล่าวแล้ว ILO ยังได้มีการคุ้มครองแรงงานเด็ก และแรงงานหญิงเป็นกรณีพิเศษ เช่น สนธิสัญญาขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 2989 อนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ 182 ว่าด้วยการห้ามและการดำเนินการโดยทันทีเพื่อขจัดรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดของการใช้แรงงานเด็ก ค.ศ. 2999 อนุสัญญาฉบับที่ 138 ว่าด้วยอายุขั้นต่ำที่ให้อำนาจได้ พ.ศ. 2516 อนุสัญญา ILO ฉบับที่ 183 ว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานหญิงเกี่ยวกับสิทธิความเป็นมารดาและการคลอดบุตร ค.ศ. 2000 และข้อแนะนำที่ 191 ว่าด้วยการคุ้มครองมารดาปี ค.ศ. 2000 เป็นต้น

สำหรับการคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานของคนพิการในระดับนานาชาตินั้น ได้มีการออกปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 1975 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ค.ศ. 2006 และอนุสัญญาที่ 159 ค.ศ. 1983 ว่าด้วยการฟื้นฟูอาชีพและการจ้างงานคนพิการขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ซึ่งประเทศไทยในฐานะรัฐภาคีได้มีการอนุวัติการโดยการออกกฎหมายและดำเนินมาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานคนพิการ ประกอบไปด้วย พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 และพระราชบัญญัติเงินทดแทน พ.ศ. 2537 นอกจากนี้ ยังรวมถึงกฎหมายว่าด้วยการจ้างงานหรือกฎหมายว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของหน่วยงานภาครัฐ

ซึ่งหลักการของกฎหมายคุ้มครองแรงงานนั้น คือ กฎหมายที่บัญญัติถึงสิทธิและหน้าที่ระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง โดยกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการจ้าง การใช้แรงงานและการจัดสถานที่และอุปกรณ์ในการทำงาน เพื่อให้ผู้ทำงานมีสุขภาพอนามัยอันดี มีความปลอดภัยในชีวิตและร่างกาย ได้รับค่าตอบแทนตามสมควร นายจ้างมีแรงงานในการผลิตหรือบริการที่คงสภาพในระยะยาว ประเทศมีความเจริญทางเศรษฐกิจและมีความสงบมั่นคงทางสังคม (เกษมสันต์ วิลาวรรณ, 2548, หน้า 19)

อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีกฎหมายคุ้มครองแรงงานคนพิการดังกล่าวแล้ว แต่ในทางปฏิบัติเรามักจะพบว่าสิทธิในการทำงานของคนพิการถูกละเมิด คนพิการจำนวนมากมักจะถูกปฏิเสธการจ้างงานหรือได้รับงานที่มีรายได้หรือค่าแรงต่ำ บ่อยครั้งที่คนพิการถูกกีดกันจากตลาดแรงงานเปิด เพราะไม่เชื่อในศักยภาพในการทำงานของคนพิการ และเมื่อได้โอกาสในการเข้าไปปฏิบัติงานไม่ว่าจะเป็นในหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนก็ตาม คนพิการก็ประสบกับปัญหา มีการเลือกปฏิบัติต่อแรงงานคนพิการ ในด้านความไม่เท่าเทียมในรายได้ สิทธิ สวัสดิการต่าง ๆ รวมถึง การพัฒนาในวิชาชีพ โอกาสความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ ตลอดจนในกรณีที่ผู้ใช้แรงงานปกติมีปัญหาด้านสุขภาพหรือประสบอุบัติเหตุไม่ว่าจะสาเหตุเนื่องมาจากการทำงานหรือนอกเวลางานจนกลายเป็นคนพิการจะต้องถูกให้ออกจากงาน จากการคุ้มครองสิทธิคนพิการในด้านแรงงานที่กล่าวมานี้ย่อมชี้ให้เห็นถึงปัญหาด้านแรงงาน ดังนี้

- ปัญหาการกำหนดค่านิยามคำว่า หน่วยงานของรัฐ ที่ไม่ครอบคลุมในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550

สำหรับปัญหาด้านการกำหนดค่านิยามนั้น การกำหนดนิยาม คำว่า “หน่วยงานของรัฐ” ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ที่บัญญัติว่า หน่วยงานของรัฐหมายความว่า กระทรวง ทบวง กรม ส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะ

เป็นกรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจที่สร้างขึ้น โดยพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกา หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ

สภาพปัญหาคือการกำหนดคำนิยามดังกล่าว ไม่ครอบคลุมถึงหน่วยงานรัฐวิสาหกิจบางประเภท เช่น ในกรณีของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) มีสถานะเป็นหน่วยงานของรัฐประเภทรัฐวิสาหกิจ ที่จะต้องจ้างงานคนพิการด้วยหรือไม่นั้น คณะกรรมการกฤษฎีกาได้วินิจฉัยว่า นิยามดังกล่าวมุ่งหมายให้หน่วยงานของรัฐหมายถึงส่วนราชการทั้งหมด สำหรับรัฐวิสาหกิจมุ่งหมายเฉพาะรัฐวิสาหกิจที่สร้างขึ้น โดยพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกา โดยมีได้มุ่งหมายให้หมายความรวมถึงรัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งขึ้นด้วยการจดทะเบียนในรูปแบบบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัด หรือรัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งขึ้นในรูปแบบอื่น เมื่อบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) แปลงสภาพมาจากการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยโดยการเปลี่ยนทุนของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยเป็นหุ้นแล้วดำเนินการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นบริษัทมหาชนจำกัด ตามมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 จึงมีผลให้บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ไม่อยู่ในความหมายของ “รัฐวิสาหกิจ” ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ทั้งนี้ การตีความของคณะกรรมการกฤษฎีกาดังกล่าวทำให้คนพิการขาดโอกาสในการเข้าทำงานในหน่วยงานที่มีสถานะเช่นเดียวกับ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ซึ่งมีศักยภาพในการจ้างงานคนพิการค่อนข้างสูง ดังนั้น จึงควรปรับปรุงคำนิยามคำว่า “หน่วยงานของรัฐ” ให้ครอบคลุมรัฐวิสาหกิจทุกประเภท เพื่อประโยชน์ในการจ้างแรงงานคนพิการเข้าทำงานในรัฐวิสาหกิจ ซึ่งจะ使人พิการมีหลักประกันความมั่นคงในชีวิตและในการทำงานอย่างเท่าเทียมกับพนักงานรัฐวิสาหกิจทั่วไป

- ปัญหาการไม่มีคำนิยามคำว่า “ลักษณะของงาน” ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550

ปัญหาเกี่ยวกับการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 กำหนดแต่เพียงว่าให้หน่วยงานของรัฐรับคนพิการเข้าทำงานตามลักษณะของงานในอัตราส่วนที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติงาน แต่มิได้นิยามศัพท์คำว่า “ลักษณะของงาน” หมายถึง งานประเภทใดที่หน่วยงานภาครัฐสามารถรับคนพิการเข้าทำงานได้ จึงทำให้เกิดปัญหาในการตีความ

ในการจ้างงานคนพิการนั้น ได้มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2540 ได้มีมติเรื่องการให้โอกาสคนพิการเข้าทำงานในหน่วยงานของรัฐ และรัฐวิสาหกิจโดยมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวกำหนดเป็นนโยบายให้ส่วนราชการทุกประเภทและรัฐวิสาหกิจถือปฏิบัติให้คนพิการที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ยังคงมีสิทธิที่จะสมัครสอบแข่งขันเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการพลเรือนหรือ

พนักงานรัฐวิสาหกิจได้ดังเช่นคนทั่วไป แต่การรับสมัครนั้นก็เปิดโอกาสให้หัวหน้าส่วนราชการใช้ดุลพินิจพิจารณาว่าจะรับสมัครคนพิการนั้นหรือไม่ โดยพิจารณาถึงเหตุผลความจำเป็นและลักษณะงานที่แท้จริงของส่วนราชการ ซึ่งแม้จะมีมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวออกมา ก็เป็นเพียงนโยบายให้รับคนพิการเข้าทำงาน และหน่วยงานราชการนั้นก็สามารถใช้ดุลพินิจในการที่จะรับสมัครคนพิการหรือไม่ก็ได้ โดยจะนำ “ลักษณะของงาน” มาพิจารณาในการรับสมัคร

ทั้งนี้ เนื่องจากกฎหมายมิได้นิยามคำว่า “ลักษณะงาน” ให้มีความชัดเจนดังกล่าวมาแล้ว ในทางปฏิบัติ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการได้มีการนำความหมายของคำว่า “ผู้ปฏิบัติงาน” มากำหนดเป็น “ลักษณะของงาน” ที่หน่วยงานภาครัฐจะต้องรับคนพิการเข้าทำงาน โดยนิยามความหมายของคำจำกัดความคำว่า “ผู้ปฏิบัติงาน” ในกฎกระทรวง (พ.ศ. 2554) ข้อ 2 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ปฏิบัติงาน” หมายความว่าข้าราชการ พนักงานราชการ พนักงาน หรือ ผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งเรียกชื่ออย่างอื่นของหน่วยงานของรัฐ ซึ่งปฏิบัติงานประจำในหน่วยงานของรัฐนั้น และให้หมายความรวมถึงผู้ซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในต่างประเทศ และผู้ซึ่งอยู่ระหว่างการลาโดยได้รับ เงินเดือนด้วยแต่ไม่หมายความรวมถึงลูกจ้างชั่วคราว หรือพนักงานจ้างเหมาที่ปฏิบัติงานโดยมีกำหนดระยะเวลาตามสัญญาจ้าง”

การนำความหมายของคำว่า “ผู้ปฏิบัติงาน” มากำหนดเป็น “ลักษณะของงาน” ที่หน่วยงานภาครัฐจะต้องรับคนพิการเข้าทำงาน โดยจะต้องรับคนพิการเข้าทำงานในตำแหน่งปฏิบัติงานประจำเท่านั้น ได้แก่ ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ พนักงานราชการ ไม่สามารถรับคนพิการเข้าทำงานในตำแหน่งลูกจ้างชั่วคราว หรือพนักงานจ้างเหมาตามสัญญาจ้างได้ ทั้งนี้ จะเห็นว่ามาตรา 33 มิได้ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานกำหนดลักษณะของงานที่หน่วยงานภาครัฐจะต้องรับคนพิการเข้าทำงาน ดังนั้น คำจำกัดความคำว่า “ผู้ปฏิบัติงาน” ในกฎกระทรวง (พ.ศ. 2554) จึงเป็นเพียงการกำหนดวิธีการนับจำนวนผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐเพื่อคำนวณสัดส่วนการจ้างงานคนพิการ ณ วันที่ 1 ตุลาคม ของแต่ละปีเท่านั้น มิใช่การกำหนดลักษณะงานที่หน่วยงานภาครัฐจะต้องรับคนพิการเข้าทำงาน ดังนั้น หากหน่วยงานภาครัฐมีตำแหน่งใดว่างอยู่ไม่ว่าจะเป็น ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ พนักงานราชการ ลูกจ้างชั่วคราว หรือพนักงานจ้างเหมาตามสัญญาจ้าง หน่วยงานภาครัฐก็สามารถที่จะรับคนพิการเข้ามาทำงานในตำแหน่งนั้น ๆ ได้ แต่หากจะตีความว่า หน่วยงานภาครัฐไม่สามารถที่จะรับคนพิการเข้าทำงานเป็นลูกจ้างชั่วคราว หรือพนักงานจ้างเหมาตามสัญญาจ้างได้ ก็ควรที่จะนิยามศัพท์คำว่า “ลักษณะของงาน” ให้ชัดเจนว่าหมายถึง ลักษณะงานประเภทใดที่หน่วยงานภาครัฐสามารถรับคนพิการเข้าทำงานได้เพื่อมิให้เกิดปัญหาการตีความในเรื่องดังกล่าว อันมีลักษณะของข้อจำกัดในการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานภาครัฐ

- ปัญหาการกำหนดสัดส่วนการจ้างงานคนพิการ

ระบบสัดส่วนการจ้างงานคนพิการ เป็นระบบที่กำหนดให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการและหน่วยงานของรัฐรับคนพิการเข้าทำงานตามลักษณะของงานในอัตราส่วนที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติงานในสถานประกอบการหรือหน่วยงานของรัฐ โดยมีวัตถุประสงค์หลักก็เพื่อการบูรณาการคนพิการให้เข้ากับตลาดแรงงาน และเป็นมาตรการในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการด้านอาชีพ เพื่อให้คนพิการได้รับโอกาสนายจ้างงานเทียบเท่ากับคนทั่วไป และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้เช่นเดียวกับคนทั่วไป

ระบบสัดส่วนการจ้างงานคนพิการมีรากฐานมาจาก “แนวคิดแบบการสงเคราะห์” ซึ่งเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการจ้างงานคนพิการ โดยเห็นว่าคนพิการคือเป้าหมายของการสงเคราะห์ช่วยเหลือ ซึ่งจากการศึกษาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ได้แบ่งระบบสัดส่วนออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรก เป็นระบบสัดส่วนแบบบังคับพร้อมระบบการลงโทษ (ระบบสัดส่วน – ค่าปรับ) กลุ่มที่สอง เป็นระบบสัดส่วนแบบบังคับแต่ไม่มีระบบการลงโทษ และ/หรือระบบบังคับใช้กฎหมาย และ กลุ่มที่สาม เป็นระบบสัดส่วนแบบสมัครใจ โดยรัฐเป็นผู้เสนอแนะ โดยในปัจจุบันการจ้างงานตามระบบสัดส่วนของประเทศไทยนั้นมีลักษณะเป็นแบบกลุ่มที่สอง ซึ่งเป็นระบบสัดส่วน แบบบังคับแต่ไม่มีการลงโทษ ซึ่งระบบนี้รัฐจะเป็นผู้กำหนดสัดส่วนให้สถานประกอบการรับคนพิการเข้าทำงาน โดยนายจ้างที่ไม่สามารถจ้างงานคนพิการจะต้องส่งเงินเข้ากองทุน หากมิได้ส่ง ส่งล่าช้าหรือส่งเงินไม่ครบถ้วน ให้เสียดอกเบี้ยในอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปีของจำนวนเงินที่ยังมิได้ส่งเข้ากองทุน โดยวิธีการแบบนี้ถือเป็นมาตรการบังคับในทางแพ่ง มิได้มีการกำหนดเป็นค่าปรับหรือลงโทษในทางอาญาแต่อย่างใด

กฎหมายไทยได้กำหนดสัดส่วนการจ้างงานคนพิการสำหรับนายจ้างหรือเจ้าของ สถานประกอบการไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 33 บัญญัติว่า “ให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการและหน่วยงานของรัฐรับคนพิการเข้าทำงานตามลักษณะของงานในอัตราส่วน ที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติงาน ในสถานประกอบการหรือหน่วยงานของรัฐ ทั้งนี้ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน ออกกฎกระทรวงกำหนดจำนวนที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการ และหน่วยงานของรัฐจะต้องรับคนพิการเข้าทำงาน”

ซึ่งกระทรวงแรงงานได้ออกกฎกระทรวงกำหนดจำนวนคนพิการที่นายจ้างหรือ เจ้าของสถานประกอบการและหน่วยงานของรัฐจะต้องรับเข้าทำงานและจำนวนเงินที่ นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการจะต้องนำส่งเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2554 ข้อ 3 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการซึ่งมีลูกจ้างตั้งแต่ 100 คนขึ้นไปรับคนพิการทุก 100 คนต่อคนพิการ 1 คน เศษของ 100 คนถ้าเกิน 50 คนต้องรับคนพิการเพิ่มอีก 1 คน” อัตราส่วนดังกล่าวมีจำนวนน้อย ไม่เหมาะสมต่อสถานการณ์ปัจจุบันที่มีคนพิการอยู่ทุกพื้นที่

โดยเฉพาะในพื้นที่ท้องถิ่น ซึ่งอัตราส่วนเช่นนี้ทำให้องค์กรส่วนท้องถิ่นที่มีมากมายเกือบ 8000 แห่งทั่วประเทศไม่อยู่ในเงื่อนไขที่จะต้องรับคนพิการเข้าทำงาน เนื่องจากมีสัดส่วนผู้ปฏิบัติงานไม่ถึง 100 คน อัตราสัดส่วนเช่นนี้ จึงทำหน่วยงานของรัฐที่มีคนพิการอยู่ในพื้นที่ และมีศักยภาพในการจ้างงานคนพิการจำนวนมาก ไม่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้เพื่อส่งเสริมให้คนพิการมีงานทำ ทำให้คนพิการขาดโอกาสที่จะมีงานทำ และการกำหนดสัดส่วนที่ไม่เหมาะสมเช่นนี้ ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการเป็นอย่างมาก เพราะหากไม่มีงาน ก็ไม่มีเงินที่จะเลี้ยงดูตนเอง และครอบครัวได้

- ปัญหาการนับจำนวนคนพิการในระบบสัดส่วน

สำหรับสภาพปัญหาการนับจำนวนคนพิการในระบบสัดส่วน ในหน่วยงานภาครัฐนั้น ปัญหาการใช้มาตรการ โดยการกำหนดระบบสัดส่วนการจ้างงานคนพิการไม่สามารถที่จะใช้บังคับได้ครอบคลุมกับทุกหน่วยงานของรัฐ ทำให้การส่งเสริมให้รับคนพิการเข้าทำงานไม่เป็นการส่งเสริมให้ คนพิการได้มีงานทำอย่างแท้จริง โดยวิธีการนับจำนวนผู้ปฏิบัติงานในส่วนราชการระดับกระทรวง ทบวง กรม นั้น กฎหมายกำหนดให้ใช้ระบบสัดส่วนของผู้ปฏิบัติการในระดับ “กระทรวง” เท่านั้น ซึ่งโดยข้อเท็จจริงผู้ปฏิบัติงานในระดับกระทรวงซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานระดับกรม กอง หรือสถาบัน หน่วยงานต่าง ๆ ในกระทรวง มีอยู่เป็นจำนวนมาก การนับสัดส่วนในระดับกระทรวงจึงมีความเหมาะสม แต่การนับจำนวนผู้ปฏิบัติงานในบางหน่วยงานของรัฐ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ องค์กรมหาชน บางแห่ง มีจำนวนผู้ปฏิบัติงานไม่ถึง 100 คน ทำให้องค์กรของรัฐเหล่านั้นไม่อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ต้องปฏิบัติตามมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 แต่อย่างใด ทำให้การบังคับใช้กฎหมายในการส่งเสริมโอกาสให้คนพิการได้เข้าไปทำงานในภาครัฐจึงไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีอยู่จำนวนมากในประเทศไทย จากข้อมูลของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ปัจจุบันมีองค์กรบริหารส่วนจังหวัด 76 แห่ง เทศบาล 2,454 แห่ง โดยเป็นเทศบาลนคร 30 แห่ง เทศบาลเมือง 187 แห่ง เทศบาลตำบล 2,237 แห่ง องค์กรบริหารส่วนตำบล 5,320 แห่ง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ 2 แห่ง (กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา) รวมทั้งสิ้น 7,852 แห่ง มีจำนวนบุคลากรส่วนท้องถิ่น ทั้งข้าราชการ พนักงาน และลูกจ้าง รวม 162,316 คน (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, “ข้อมูลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”, ณ วันที่ 20 เมษายน 2563)

แม้ในภาพรวม จำนวนผู้ปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีจำนวนมาก แต่โดยที่กฎกระทรวงฯ กำหนดให้การนับในระบบสัดส่วนของราชการส่วนท้องถิ่น ให้นับจำนวนผู้ปฏิบัติงานของแต่ละท้องถิ่น องค์กรบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา

และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีกฎหมายจัดตั้ง เป็นการแยกแต่ละนิติบุคคลออกจากกัน ซึ่งในข้อเท็จจริงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก จำนวนผู้ปฏิบัติงานแต่ละองค์กรมีไม่มากนักและส่วนใหญ่มีไม่เกิน 100 คน เว้นแต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ ซึ่งมีอยู่ไม่กี่แห่ง ดังนั้น การนับจำนวนผู้ปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงาน จึงเป็นจุดอ่อน ที่ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถสนับสนุนการจ้างงานคนพิการได้

ในส่วนของภาคเอกชนนั้น กระทรวงแรงงานได้ออกกฎกระทรวงกำหนดจำนวนคนพิการที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการและหน่วยงานของรัฐจะต้องรับเข้าทำงาน และจำนวนเงินที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการจะต้องนำส่งเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2554 ข้อ 3 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการซึ่งมีลูกจ้างตั้งแต่ 100 คน ขึ้น ไปรับคนพิการที่สามารถทำงานได้ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งใดในอัตราส่วนลูกจ้างที่ไม่ใช่คนพิการทุก 100 คน ต่อคนพิการ 1 คน เศษ ของ 100 ถ้าเกิน 50 คน ต้องรับคนพิการเพิ่มอีก 1 คน” และได้บัญญัติวิธีการนับจำนวนคนพิการตามระบบสัดส่วนสำหรับนายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการไว้ในกฎกระทรวงกำหนดจำนวนคนพิการที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการและหน่วยงานของรัฐจะต้องรับเข้าทำงานและจำนวนเงินที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการจะต้องนำส่งเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2554 ข้อ 3 วรรคสอง ว่า “การนับจำนวนลูกจ้างให้นับทุกวันที่ 1 ตุลาคม ของแต่ละปี และกรณีนายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการผู้ใดมีหน่วยงานหรือสำนักงานสาขาในจังหวัดเดียวกันให้นับรวมลูกจ้างของหน่วยงาน หรือสำนักงานสาขาทุกแห่งในจังหวัดนั้นเข้าด้วยกัน”

ตัวอย่างการนับจำนวนคนพิการตามกฎหมาย

1) กรณีที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการมีหน่วยงานหรือสำนักงานสาขาอยู่ในจังหวัดเดียว เช่น

บริษัท โชคดี จำกัด มีสำนักงานใหญ่อยู่ในจังหวัดกรุงเทพมหานครและมีสำนักงานสาขาที่อยู่ในจังหวัดเดียวกันอีก 2 สาขา คือ สาขาหัวหมาก และสาขาพญาไท โดยในสำนักงานใหญ่มีลูกจ้างที่ไม่ใช่คนพิการจำนวน 200 คน สาขาหัวหมากมีลูกจ้างที่ไม่ใช่คนพิการจำนวน 150 และสาขาพญาไทมีลูกจ้างที่ไม่ใช่คนพิการจำนวน 150 คน ฉะนั้นเมื่อนับรวมลูกจ้างของหน่วยงานหรือสำนักงานสาขาทุกแห่งในจังหวัดนั้นเข้าด้วยกันแล้ว บริษัท โชคดี จำกัด จึงมีลูกจ้างที่ไม่ใช่คนพิการจำนวนทั้งสิ้น 500 คน ดังนั้น บริษัท โชคดี จำกัด จึงต้องรับคนพิการเข้าทำงานเป็นจำนวนทั้งสิ้น 5 คน

2) กรณีที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการมีหน่วยงานหรือสำนักงานสาขาอยู่ในหลายจังหวัด เช่น

หากบริษัท โชคดีจำกัด มีสำนักงานใหญ่อยู่ในจังหวัดกรุงเทพมหานครและมีสำนักงานสาขาอยู่ในจังหวัดแต่ละจังหวัดอีก 5 สาขา ได้แก่ สาขาหัวหมาก สาขาพญาไท สาขาอำเภอเมืองเชียงใหม่ สาขาอำเภอแมริม สาขาอำเภอเมืองเพชรบุรี และสาขาอำเภอชะอำ โดยในแต่ละสาขามีลูกจ้างที่ไม่ใช่คนพิการจำนวนแตกต่างกันดังต่อไปนี้

- 1) สาขาสำนักงานใหญ่มีลูกจ้างที่ไม่ใช่คนพิการจำนวน 80 คน
- 2) สาขาหัวหมากมีลูกจ้างที่ไม่ใช่คนพิการจำนวน 10 คน
- 3) สาขาพญาไทมีลูกจ้างที่ไม่ใช่คนพิการจำนวน 9 คน
- 4) สาขาอำเภอเมืองเชียงใหม่มีลูกจ้างที่ใช้คนพิการจำนวน 50 คน
- 5) สาขาอำเภอแมริมมีลูกจ้างที่ไม่ใช่คนพิการจำนวน 49 คน
- 6) สาขาอำเภอเมืองเพชรบุรีมีลูกจ้างที่ไม่ใช่คนพิการจำนวน 50 คน
- 7) สาขาอำเภอชะอำมีลูกจ้างที่ไม่ใช่คนพิการจำนวน 49 คน

เมื่อนับรวมลูกจ้างของหน่วยงานหรือสำนักงานสาขาในแต่ละจังหวัดนั้นเข้าด้วยกันตามกฎหมายแล้ว บริษัท โชคดีจำกัด จึงมีลูกจ้างที่ไม่ใช่คนพิการในแต่ละจังหวัดเป็นจำนวนดังต่อไปนี้

- 1) จังหวัดกรุงเทพมหานครมีลูกจ้างที่ไม่ใช่คนพิการจำนวน 99 คน
- 2) จังหวัดเชียงใหม่มีลูกจ้างที่ไม่ใช่คนพิการจำนวน 99 คน
- 3) จังหวัดเพชรบุรีมีลูกจ้างที่ไม่ใช่คนพิการจำนวน 99 คน

ฉะนั้น เมื่อนับแต่ละจังหวัดจึงมีจำนวนลูกจ้างที่ไม่ใช่คนพิการไม่ถึง 100 คน เช่นนี้บริษัท โชคดีจำกัด จึงไม่ต้องรับคนพิการเข้าทำงานเลยแม้แต่คนเดียว ซึ่งทำให้คนพิการไม่ได้รับโอกาสในการจ้างงานตามที่ควรจะเป็น อีกทั้งการนับจำนวนลูกจ้างเช่นนี้อาจเกิดเป็นช่องว่างของกฎหมายให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการใช้เพื่อเลี่ยงการรับคนพิการเข้าทำงานได้ แต่หากเปลี่ยนวิธีการนับ โดยนับจำนวนลูกจ้างที่ไม่ใช่คนพิการของบริษัท โชคดีจำกัดทุกสาขารวมกันทั้งประเทศแล้ว ก็จะพบว่ามีจำนวนลูกจ้างทั้งสิ้นมากถึง 297 คน ซึ่งมีผลทำให้บริษัท โชคดีจำกัด อยู่ในบังคับกฎหมายที่จะต้องรับคนพิการเข้าทำงานจำนวน 3 คน ซึ่งจะเป็นผลดีกับคนพิการมากกว่า

- ปัญหาเกี่ยวกับการสร้างงานให้คนพิการด้วยวิธีอื่นใดแทนการจ้างงานตามระบบ สัดส่วน

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ พ.ศ. 2550 นั้นมีเจตนารมณ์ คือ ส่งเสริมการมีงานทำของคนพิการ โดยได้กำหนดบทบาทบัญญัติในการสร้างโอกาสการมีงานทำของคนพิการ เพื่อให้คนพิการเข้าสู่ตลาดแรงงานได้เช่นเดียวกับคนทั่วไป ห้ามการกระทำที่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการหรือกีดกันคนพิการ เพิ่ม

มาตรการในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ แก้ไขปัญหาการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ ตลอดจนสวัสดิการและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ตลอดจนให้กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบ ให้คำแนะนำ และช่วยเหลือคนพิการให้ได้รับสิทธิประโยชน์เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้คนพิการสามารถใช้ชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างคนทั่วไป และสามารถหลอมรวมคนพิการให้เป็นหนึ่งเดียวกับสังคม

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติ แนวทางในการจ้างงานคนพิการไว้ 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) ให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการและหน่วยงานของรัฐรับคนพิการเข้าทำงานตามลักษณะของงานในอัตราส่วนที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติงานในสถานประกอบการหรือหน่วยงานของรัฐ (มาตรา 33)

2) กรณีที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการผู้ใดที่มีได้รับคนพิการเข้าทำงานตาม มาตรา 33 และมีได้ดำเนินการตามมาตรา 35 ให้ส่งเงินเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (มาตรา 34)

3) ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐไม่ประสงค์จะรับคนพิการเข้าทำงานตามมาตรา 33 หรือนายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการไม่รับคนพิการเข้าทำงานตามมาตรา 33 และไม่ประสงค์จะส่งเงินเข้ากองทุนมาตรา 34 หน่วยงานของรัฐ นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการนั้นอาจให้สัมปทาน จัดสถานที่จำหน่ายสินค้าหรือบริการ จัดจ้างเหมาช่วงงาน ฝึกงาน หรือให้การช่วยเหลืออื่นใดแก่คนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการแทนก็ได้ ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนดในระเบียบ (มาตรา 35)

ซึ่งตามระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการให้สัมปทาน จัดสถานที่จำหน่ายสินค้าหรือบริการจัดจ้างเหมาช่วงงานหรือจ้างเหมาบริการโดยวิธีกรณีพิเศษ ฝึกงาน หรือจัดให้มีอุปกรณ์หรือสิ่งอำนวยความสะดวก ล่ามภาษามือ หรือให้ความช่วยเหลืออื่นใดแก่คนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการ พ.ศ. 2558 ได้ให้ความหมายของการสร้างงานแต่ละอย่างไว้ ดังต่อไปนี้

(1) การให้สัมปทาน หมายความว่า การให้สิทธิแก่คนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการได้ใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินในการประกอบอาชีพ

(2) การจัดสถานที่จำหน่ายสินค้าหรือบริการ หมายความว่า การจัดสถานที่บริเวณองค์กรหรือสถานประกอบการ ไม่ว่าจะเป็นการภายในหรือภายนอกเพื่อให้คนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการได้ใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ

(3) การจัดจ้างเหมาช่วงงานหรือจ้างเหมาบริการ หมายความว่า การจ้างเหมาช่วงงานหรือการจ้างเหมาบริการจากคนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการ เพื่อประโยชน์ของหน่วยงานของรัฐ นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการแห่งนั้น

(4) การฝึกงาน หมายความว่า การเพิ่มพูนความรู้ทักษะ ประสบการณ์ หรือการถ่ายทอดวิทยาการหรือเทคโนโลยีที่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้

(5) การจัดให้มีอุปกรณ์ หมายความว่า การจัดให้มีเครื่องช่วยอำนวยความสะดวกซึ่งเคลื่อนที่หรือเคลื่อนย้ายได้เพื่อให้คนพิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพได้ บนพื้นฐานของความต้องการพิเศษของคนพิการแต่ละประเภท ส่วนการจัดให้มีถึงอำนวยความสะดวก หมายความว่า การจัดให้มีเครื่องมือเพื่อการช่วยเหลือโดยการสร้าง คิดตั้ง หรือดัดแปลงให้เครื่องมือดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของอาคารหรือสถานที่ เพื่อให้คนพิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพได้บนพื้นฐานของความต้องการพิเศษของคนพิการแต่ละประเภท

(6) การจัดให้มีบริการล่ามภาษามือ หมายความว่า การจ้างบุคคลซึ่งจดแจ้งเป็นล่ามภาษามือต่อกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการเพื่อให้บริการแก่คนพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย

(7) การให้ความช่วยเหลืออื่นใดแก่คนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการ หมายความว่า การให้ความช่วยเหลือแก่คนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการโดยตรง เพื่อให้คนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการสามารถประกอบอาชีพหรือมีรายได้

การที่กฎหมายกำหนดให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการนั้นอาจให้สัมปทานจัดสถานที่จำหน่ายสินค้าหรือบริการ จัดจ้างเหมาช่วงงาน ฝึกงาน หรือให้การช่วยเหลืออื่นใดแก่คนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการแทนการจ้างงานตามระบบสัดส่วนได้นั้นมีจุดประสงค์เพื่อใช้เป็นช่องทางในการส่งเสริมการสร้างอาชีพให้คนพิการในรูปแบบต่าง ๆ แทนการจ้างงานตามระบบสัดส่วน และเพื่อลดอัตราการส่งเงินเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการของนายจ้างและเจ้าของสถานประกอบการตามมาตรา 34 แต่จากข้อมูลสถิติการจ้างงานคนพิการในสถานประกอบการ ประจำปี 2563 ของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พบว่ามีจำนวนสถานประกอบการที่ต้องจ้างงานคนพิการจำนวน 14,894 แห่ง มีจำนวนคนพิการที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการจะต้องจ้างเข้าทำงาน ประมาณ 85,602 ตำแหน่ง มีจำนวนคนพิการที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการให้การสนับสนุนจ้างงานในมาตรา 33 มาตรา 34 และมาตรา 35 รวมประมาณ 23,726 คน คิดเป็นร้อยละประมาณ 27.72 ของจำนวนคนพิการที่ต้องได้รับการสนับสนุนการจ้างงานทั้งหมด ซึ่งแยกได้ดังนี้

1) นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการที่ปฏิบัติตามมาตรา 33 ได้รับคนพิการเข้าทำงานรวมทั้งสิ้น 14,839 คน หรือร้อยละ 17.33

2) นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการที่ปฏิบัติตามมาตรา 34 มีได้จ้างงานคนพิการแต่นำส่งเงินเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ รวมทั้งสิ้น 6,171 คน หรือร้อยละ 7.21

3) นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการที่ปฏิบัติตามมาตรา 35 ได้สร้างงานให้คนพิการด้วยวิธีอื่นใด รวมทั้งสิ้น 2,716 คน หรือร้อยละ 3.17

สำหรับแรงงานคนพิการที่สถานประกอบการจะต้องจ้างเพิ่ม จำนวนรวม 61,876 คน หรือร้อยละ 72.28 ของจำนวนแรงงานคนพิการทั้งหมดที่สถานประกอบการจะต้องจ้างตามระบบสัดส่วนที่กฎหมายกำหนด (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, “ข้อมูลสถิติการจ้างงานคนพิการในสถานประกอบการ ประจำปี 2563”)

จากสถิติการจ้างงานคนพิการดังกล่าว จึงเห็นได้ว่า ในปัจจุบันยังมีนายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการที่เลือกส่งเงินเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแทนการจ้างคนพิการเข้าทำงานตามมาตรา 34 มากกว่าการสร้างงานให้คนพิการด้วยวิธีอื่นใดตามมาตรา 35 มากกว่า 2 เท่า ทั้งนี้ เพราะยังมีปัญหาและอุปสรรคบางอย่างในการจ้างงานคนพิการ เช่น นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการมีเจตคติด้านลบต่อคนพิการ การจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกและการสร้างงานให้คนพิการในบางกรณีค่าใช้จ่ายมากกว่าการส่งเงินเข้ากองทุน รวมทั้งการสร้างงานให้คนพิการตามมาตรา 35 นั้นไม่มีกฎหมายบัญญัติให้ได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีเช่นเดียวกับการปฏิบัติตามมาตรา 33 และมาตรา 34 จึงส่งผลให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการเลือกที่จะส่งเงินเข้ากองทุนตามมาตรา 34 แทน ส่งผลทำให้คนพิการขาดโอกาสในการได้รับการสร้างงานด้วยวิธีอื่นใดตามมาตรา 35 ซึ่งทำให้ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการจ้างงานคนพิการมากกว่าที่จะเลือกส่งเงินเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

- ปัญหาการขาดสภาพบังคับของพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550

ในการจ้างงานคนพิการตามระบบสัดส่วนนั้น ประเทศไทยได้เริ่มใช้ระบบสัดส่วนการจ้างงานคนพิการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 โดยมาตรา 17(2) ของพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ประกอบกับกฎกระทรวงฉบับที่ 1/2537 ออกตามพระราชบัญญัติดังกล่าว กำหนดให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการจ้างงานคนพิการในสัดส่วนคนทั่วไปต่อคนพิการ 200 : 1 หากประสงค์ไม่จ้างหรือถูกถือว่าประสงค์ไม่จ้างให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการ

จ่ายเงินเข้ากองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการเป็นจำนวนเงินเท่ากับครึ่งหนึ่งของค่าแรงขั้นต่ำคูณ 362 คูณจำนวนคนพิการที่ต้องจ้างในสถานประกอบการนั้น ๆ

มีข้อสังเกตว่า กฎหมายดังกล่าวไม่มีมาตรการบังคับใดๆ ไม่ว่าการบังคับทางแพ่งหรือทางอาญา ด้วยเหตุนี้ จึงมีนายจ้างจำนวนมากเลยไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือปฏิบัติตามกฎหมายโดยใช้วิธีประคบประมุขคนพิการเข้าทำงานในตำแหน่งงานที่คาดว่าคนพิการทำไม่ได้ เมื่อไม่มีคนพิการมาสมัครจึงไม่ต้องจ้างคนพิการแต่อย่างใด อีกทั้งระบบสัดส่วนการจ้างงานคนพิการนี้ไม่ได้ใช้บังคับกับหน่วยงานของรัฐ เพราะถือว่าเป็นกฎหมายเอกชน ซึ่งใช้บังคับกับหน่วยงานของรัฐไม่ได้ (คณะกรรมการการพาณิชย์ การอุตสาหกรรม และการแรงงาน สภานิติบัญญัติแห่งชาติ , “รายงานการพิจารณาศึกษาการจ้างงานคนพิการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 (มาตรา 33 มาตรา 34 และมาตรา 35)” (สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2559, หน้า 2-3)

ในการบัญญัติกฎหมายเพื่อใช้บังคับเป็นการทั่วไปนั้น เพื่อให้กฎหมายเกิดความศักดิ์สิทธิ์ และประชาชนเคารพเชื่อฟังปฏิบัติตามกฎหมายจึงต้องมีสภาพบังคับ (SANCTION) สภาพบังคับของกฎหมายนั้นแบ่งเป็นสภาพบังคับในทางอาญา สภาพบังคับในทางแพ่ง และสภาพบังคับในทางปกครอง โดยสภาพบังคับในทางอาญา หรือ “โทษทางอาญา”ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาของไทย ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน

สำหรับสภาพบังคับอาญาของประเทศอื่นๆ โดยทั่วไปแล้ว คล้ายคลึงกัน คือ หากเป็นโทษสูงสุดจะใช้วิธีประหารชีวิต ซึ่งบางประเทศใช้วิธีการนั่งเก้าอี้ไฟฟ้า แขนวคอ แต่ประเทศไทยในปัจจุบันให้นำไปพิจารณาให้ตายใช้วิธีประหารด้วยวิธีอื่นไม่ได้ นอกจากนั้นก็เป็นการจำคุก เป็นการเอาตัวนักโทษควบคุมในเรือนจำ ซึ่งต่างกับกักขังเป็นการเอาตัวไปกักไว้ที่อื่นที่มีโซ่เรือนจำ เช่นที่อยู่ของผู้นั้นเอง หรือสถานที่อื่นที่ผู้ต้องกักขังมีสิทธิคิดว่าผู้ต้องจำคุก สำหรับกฎหมายไทยโทษกักขังจะใช้เฉพาะผู้ซึ่งกระทำผิดครั้งแรก และความผิดนั้นมีโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน ศาลจึงจะลงโทษกักขังแทนจำคุกได้ ส่วนการปรับคือ ให้ชำระเงินตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในคำพิพากษาต่อศาล การริบทรัพย์สิน คือ การริบเอาทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน เช่น ปืนที่เตรียมไว้ยิงคน หรือเงินที่ไปปล้นเขามา นอกจากการริบแล้วอาจสั่งทำลายทรัพย์สินนั้นเสียก็ได้ สภาพบังคับในทางแพ่งก็ได้แก่การกำหนดให้การกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายตกเป็นโมฆะ หรือโมฆียะ ตัวอย่างเช่น การซื้อขายที่ดินโดยมิได้ทำเป็นหนังสือ และจดทะเบียนต่อเจ้าพนักงานตกเป็นโมฆะ การทำนิติกรรมซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้ง โดยกฎหมายก็ดี เป็นการพันวิสัยก็ดี เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนก็ดี ตกเป็นโมฆะ การให้ชดใช้ค่าเสียหายแก่อีกฝ่ายหนึ่งจากการไม่ชำระหนี้ การให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้ถูกละเมิด การชำระเบี้ยปรับ

เป็นต้น สำหรับสภาพบังคับในทางปกครองนั้น ประกอบด้วยโทษที่ระงับสิทธิตามกฎหมาย เช่น ผู้ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการต่างๆ หากไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขในการอนุญาตหรือฝ่าฝืนบทบัญญัติกฎหมาย ฝ่ายปกครองย่อมมีอำนาจลงโทษโดยสั่งพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาต ส่วนโทษทางปกครองอื่นๆ ที่ระงับสิทธิของบุคคล เช่น การเพิกถอนการรับรอง การสั่งห้ามประกอบกิจการ หรือสั่งปิดสถานประกอบกิจการ การลบชื่อออกจากทะเบียนผู้ประกอบการฯ โทษทางปกครองอีกประเภทหนึ่งคือโทษที่บังคับเอาทรัพย์สิน (sanctions patrimoniales) โดยมาตรการที่ใช้กันมากคือ โทษปรับทางปกครอง และมาตรการทดแทนความเสียหาย เช่น การกำหนดเงินเพิ่มและดอกเบี้ย กรณีชำระภาษีล่าช้า เป็นต้น (มานิตย์ วงศ์เสรี, 2560, หน้า 8-14)

เมื่อมีการยกเลิกกฎหมายการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการและประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ในบทบัญญัติมาตรา 33 กำหนดให้นายจ้างผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐรับคนพิการเข้าทำงานตามลักษณะของงานในอัตราส่วนที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติงาน โดยกฎกระทรวงกำหนดจำนวนคนพิการที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการจะต้องรับเข้าทำงานและจำนวนเงินที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการจะต้องนำส่งเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2554 ได้กำหนดให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการและหน่วยงานของรัฐซึ่ง มีลูกจ้างหรือผู้ปฏิบัติงานตั้งแต่ 100 คนขึ้นไปรับคนพิการที่สามารถทำงานได้เข้าทำงานในอัตราส่วน ลูกจ้างที่มีใช้คนพิการทุกหนึ่งร้อยคนต่อคนพิการหนึ่งคน เศษของหนึ่งร้อยคนหากมีลูกจ้างหรือผู้ปฏิบัติงานเกินห้าสิบคนให้รับเพิ่มอีกหนึ่งคน โดยหากไม่ประสงค์จะรับคนพิการเข้าทำงาน นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการหรือหน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติตามมาตรา 35 คืออาจให้สัมปทาน จัดสถานที่จำหน่ายสินค้าหรือบริการ จัดจ้างเหมาช่วงงาน หรือจ้างเหมาบริการโดยวิธีกรณีพิเศษ ฝึกงาน หรือจัดให้มีอุปกรณ์หรือสิ่งอำนวยความสะดวก ล่ามภาษามือ หรือให้ความช่วยเหลืออื่นใดแก่คนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการแทนก็ได้ ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการให้สัมปทาน จัดสถานที่จำหน่ายสินค้าหรือบริการ จัดจ้างเหมาช่วงงาน หรือจ้างเหมาบริการโดยวิธีกรณีพิเศษ ฝึกงาน หรือจัดให้มีอุปกรณ์หรือสิ่งอำนวยความสะดวก ล่ามภาษามือ หรือให้ความช่วยเหลืออื่นใดแก่คนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการ พ.ศ. 2558

ในกรณีของภาคเอกชน หากนายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการไม่รับคนพิการเข้าทำงานตามมาตรา 33 รวมทั้งไม่ดำเนินการตามมาตรา 35 คือไม่จัดสัมปทาน จัดสถานที่จำหน่ายสินค้าหรือบริการ จัดจ้างเหมาช่วงงาน ฝึกงาน หรือให้การช่วยเหลืออื่นใด แก่คนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการแทนการจ้างงาน ให้ส่งเงินเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการเป็นรายปี

โดยคำนวณจากอัตราต่ำสุดของอัตราค่าจ้างขั้นต่ำตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานที่ใช้บังคับครั้งหลังสุดในปีก่อนปีที่มีหน้าที่ส่งเงินเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ คุณด้วยสามร้อยหกสิบห้า และคุณด้วยจำนวนคนพิการที่ไม่ได้รับเข้าทำงาน

การส่งเงินตามวรรคหนึ่ง ให้ส่งเป็นเงินสด เชื่อกันคร่อมหรือธนาณัติส่งจ่ายกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ โดยส่งต่อสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ หรือสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดที่สถานประกอบการตั้งอยู่ ภายในวันที่ 31 มกราคม ของแต่ละปี (กฎกระทรวงกำหนดจำนวนคนพิการที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการและหน่วยงานของรัฐจะต้องรับเข้าทำงาน และจำนวนเงินที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการจะต้องนำส่งเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2554 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ข้อ 5)

ในกรณีที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการผู้ใดได้รับคนพิการเข้าทำงานตามที่กำหนดในข้อ 3 หรือได้ดำเนินการตามมาตรา 35 แต่ปฏิบัติไม่ครบตามเงื่อนไขที่กำหนดตามมาตรา 33 หรือมาตรา 35 ให้ส่งเงินเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการตามจำนวนวันที่ไม่ได้ปฏิบัติให้ครบตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ เว้นแต่ได้มีการดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนดภายในสี่สิบห้าวันนับแต่วันที่ไม่ได้ปฏิบัติให้ครบตามเงื่อนไขที่กำหนด

หากไม่ส่งเงินเข้ากองทุนกฎหมายก็มีมาตรการบังคับในทางแพ่ง โดยให้อำนาจผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติมีอำนาจอายัดทรัพย์สินของนายจ้าง หรือเจ้าของสถานประกอบการ เพื่อชำระหนี้ให้แก่กองทุนฯ (พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 34 และมาตรา 36 วรรคหนึ่ง)

และหากมิได้ส่งเงิน หรือมีการส่งเงินเข้ากองทุนล่าช้า หรือส่งเงินไม่ครบถ้วน กฎหมายกำหนดให้เสียดอกเบี้ยในอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปีของจำนวนเงินที่ยังมิได้ส่งเข้ากองทุน โดยมีข้อสังเกตว่ากฎหมายมิได้ใช้คำว่า “เสียค่าปรับ” ในลักษณะที่เป็นการลงโทษทางอาญาหรือทางแพ่งแต่อย่างใด แต่มีลักษณะเป็นมาตรการในการทดแทนความเสียหายในทางปกครองมากกว่า

นอกจากนั้น ในกรณีที่มีการเลือกปฏิบัติเกี่ยวกับคนพิการในด้านการจ้างงานคนพิการที่ได้รับหรือจะได้รับความเสียหายจากการกระทำในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการดังกล่าว มีสิทธิร้องขอต่อคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติให้มีคำสั่งเพิกถอนการกระทำหรือห้ามมิให้กระทำการนั้นได้ รวมทั้งมีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหายฐานละเมิดต่อศาลที่มีเขตอำนาจ โดยศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายอย่างอื่น อันมิใช่ตัวเงินให้แก่คนพิการที่ถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมได้ และหากการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการนั้นเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ศาลจะกำหนดค่าเสียหาย

ในเชิงลงโทษให้แก่คนพิการไม่เกินสี่เท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงด้วยก็ได้ (พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 16)

สำหรับหน่วยงานภาครัฐ ในกรณีที่หน่วยงานภาครัฐหากไม่มีความประสงค์จะจ้างงานคนพิการตามระบบสัดส่วน ตามมาตรา 33 กฎหมายมิได้กำหนดให้หน่วยงานภาครัฐต้องนำเงินส่งเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ เหมือนกับภาคเอกชน แต่กำหนดให้ในกรณีที่หน่วยงานภาครัฐไม่ประสงค์จะรับคนพิการเข้าทำงานตามมาตรา 33 หน่วยงานภาครัฐอาจจัดให้สัมปทานจัดสถานที่จำหน่ายสินค้าหรือบริการ จัดจ้างเหมาช่วงงาน ฝึกงาน หรือให้การช่วยเหลืออื่นใดแก่คนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการแทนตามมาตรา 35 ก็ได้

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่า พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 แม้จะมีบทบัญญัติให้ภาคเอกชนและหน่วยงานของรัฐดำเนินการจ้างงานคนพิการหรือปฏิบัติตามมาตรการต่างๆ แต่ในกรณีของหน่วยงานภาครัฐ หากมิได้ดำเนินการตามที่กฎหมายบัญญัติกฎหมายมิได้มีการกำหนดสภาพบังคับใดๆ ไม่ว่าจะในทางแพ่งหรือทางอาญา เว้นแต่กรณีที่หน่วยงานภาครัฐมีการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อคนพิการตามมาตรา 15 หน่วยงานภาครัฐอาจจะถูกคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติมีคำสั่งให้เพิกถอนการกระทำหรือห้ามมิให้กระทำการนั้นได้ รวมทั้งศาลมีอำนาจสั่งให้หน่วยงานภาครัฐต้องจ่ายค่าเสียหายทั้งในส่วนที่เป็นค่าเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงิน และค่าเสียหายในเชิงลงโทษให้แก่คนพิการไม่เกินสี่เท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงด้วยก็ได้

สำหรับภาคเอกชนแม้จะมีการกำหนดสภาพบังคับไว้ โดยกำหนดให้นายจ้างหรือผู้ประกอบการต้องเสียดอกเบี้ยในจำนวนเงินที่จะต้องส่งเข้ากองทุนฯ หรือกำหนดให้มีการอายัดทรัพย์สินของนายจ้างหรือผู้ประกอบการเท่านั้น ซึ่งอาจเป็นสภาพบังคับหรือมาตรการในทางปกครองโดยไม่มีกำหนดสภาพบังคับในทางแพ่งหรือทางอาญาใด ๆ ไว้

นอกจากนั้น มีข้อสังเกตว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ได้กำหนดสภาพบังคับในทางอาญาไว้เฉพาะในกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 14 ข้อ (1) กรณีพนักงานเจ้าหน้าที่มีหนังสือแจ้งให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการชี้แจงข้อเท็จจริงหรือความเห็นในการปฏิบัติงาน ส่งผู้แทนมาชี้แจงหรือให้ถ้อยคำหรือส่งเอกสารหรือพยานหลักฐานอื่น มาประกอบการพิจารณา หรือ (2) พนักงานเจ้าหน้าที่มีหนังสือแจ้งให้บุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำหรือมีหนังสือชี้แจงข้อเท็จจริง หรือส่งเอกสารหรือพยานหลักฐานอื่นมาประกอบการพิจารณา โดยการระวางโทษ “ปรับไม่เกินห้าพันบาท”

เมื่อมีการปรับปรุงกฎหมายการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ โดยพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555 โดยมีเหตุผลประการหนึ่งคือเพื่อเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบังคับการตามกฎหมายให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ทั้งนี้ ได้มีการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติที่เกี่ยวกับสภาพบังคับตามกฎหมายคือ เพิ่มเติมบทบัญญัติ มาตรา 13/1 ความว่า

“มาตรา 13/1 ในการตรวจสอบการได้รับสิทธิประโยชน์ของคนพิการตามที่กฎหมายกำหนดเมื่อสำนักงานพบว่าหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน หรือบุคคลใด ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด ให้สำนักงานแจ้งหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน หรือบุคคลดังกล่าวให้ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด

ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน หรือบุคคลใดซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องภายในระยะเวลาที่กำหนด ให้สำนักงานดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐ ให้รายงานต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณาดำเนินการก่อนเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาสั่งการต่อไป

(2) ในกรณีที่เป็นองค์กรเอกชนหรือบุคคลใด ให้แจ้งหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบพิจารณาสั่งการเพื่อใช้มาตรการบังคับตามกฎหมายนั้น หากหน่วยงานของรัฐที่ได้รับแจ้งละเลยไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดหรือปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าจนอาจเกิดความเดือดร้อนเสียหายแก่คนพิการ ให้รายงานต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายกับองค์กรเอกชนหรือบุคคลนั้น และให้ดำเนินการตาม (1) กับหน่วยงานของรัฐต่อไป ทั้งนี้ มติของคณะกรรมการให้เป็นที่สุด”

สภาพปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการจ้างงานคนพิการก็คือ เมื่อพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ขาดสภาพบังคับในทางอาญา จะมีผลกระทบทำให้มาตรการจ้างแรงงานคนพิการตามบทบัญญัติของกฎหมาย เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบังเกิดผลในทางปฏิบัติมากน้อยเพียงใดหรือไม่ ทั้งนี้ สำหรับประเทศไทยกฎหมายการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ แม้จะมีลักษณะกำหนดให้ภาคเอกชนและหน่วยงานของรัฐดำเนินการจ้างงานคนพิการ แต่กฎหมายมิได้มีการกำหนดสภาพบังคับในทางอาญาไว้แต่ประการใด คงมีสภาพบังคับหรือมาตรการในทางแพ่งสำหรับผู้ประกอบการภาคเอกชนเท่านั้น อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ได้กำหนดสภาพบังคับในทางอาญาไว้เฉพาะในกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ ตามมาตรา 14 โดยการระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท

สำหรับสภาพบังคับของกฎหมายในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ ที่มีต่อหน่วยงานของรัฐนั้น แต่เดิมพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 กำหนดสภาพบังคับในทางแพ่งสำหรับภาคเอกชน โดยมีได้บัญญัติสภาพบังคับสำหรับหน่วยงานของรัฐ อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการปรับปรุงแก้ไข โดยพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 เมื่อวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2556 ได้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 13/1 ซึ่งเป็นการปรับปรุงสภาพบังคับตามกฎหมายโดยให้ครอบคลุมถึงหน่วยงานภาครัฐด้วย โดยในกรณีที่สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติตรวจสอบการได้รับสิทธิประโยชน์ของคนพิการตามที่กฎหมายกำหนด เมื่อสำนักงานพบว่าหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน หรือบุคคลใด ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามที่กำหนด ให้สำนักงานแจ้งหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน หรือบุคคลดังกล่าวให้ปฏิบัติตามที่กำหนด

ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน หรือบุคคลใดซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบไม่ปฏิบัติตามให้ถูกต้อง ภายในระยะเวลาที่กำหนด ให้สำนักงานดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐ ให้รายงานต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณาดำเนินการก่อนเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาสั่งการต่อไป

(2) ในกรณีที่เป็นองค์กรเอกชนหรือบุคคลใด ให้แจ้งหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบพิจารณาสั่งการเพื่อใช้มาตรการบังคับตามกฎหมายนั้น หากหน่วยงานของรัฐที่ได้รับแจ้งละเลยไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนดหรือปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าจนอาจเกิดความเดือดร้อนเสียหายแก่คนพิการ ให้รายงานต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายกับองค์กรเอกชนหรือบุคคลนั้น และให้ดำเนินการตาม (1) กับหน่วยงานของรัฐต่อไป ทั้งนี้ มติของคณะกรรมการให้เป็นที่สุด

ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายในครั้งนี้ แม้จะมีการเพิ่มบทบัญญัติตามมาตรา 13/1 ดังกล่าวแล้ว แต่โดยที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มีลักษณะที่เน้นด้านการส่งเสริม การสนับสนุน การขอความร่วมมือจากภาครัฐและภาคเอกชน การมีมาตรการและสิทธิประโยชน์ทางด้านภาษีเพื่อเป็นแรงจูงใจให้ภาคเอกชนดำเนินการตามกฎหมาย ในเนื้อหาจึงมิได้มีมาตรการบังคับโดยการลงโทษทางอาญา เพียงแต่ในภาคเอกชนอาจมีมาตรการทางแพ่งในเรื่องของการอาชั้ตทรัพย์หรือการชำระดอกเบี้ยสำหรับเงินที่ยังมิได้ส่งเข้ากองทุนฯ หรือการชดเชยค่าเสียหายจากการกระทำในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติ โดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ เป็นต้น สำหรับหน่วยงานภาครัฐ ในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายใด ๆ บังคับให้หน่วยงานภาครัฐปฏิบัติตามกฎหมายและไม่ต้องส่งเงินเข้ากองทุนเหมือนกับภาคเอกชน แต่ประเทศไทยกฎหมายกำหนดสภาพบังคับเฉพาะภาคเอกชน

สำหรับหน่วยงานภาครัฐกฎหมายกำหนดแต่เพียงว่า หากหน่วยงานของรัฐไม่รับคนพิการเข้าทำงาน ตามระบบสัดส่วน ให้หน่วยงานของรัฐมีสิทธิใช้ดุลพินิจในการพิจารณาให้สัมปทานจัดสถานที่ จำหน่ายสินค้า หรือบริการจัดจ้างเหมาะสมช่วงงานฝึกงาน หรือให้การช่วยเหลืออื่นใดแก่ผู้พิการหรือ ผู้ดูแลคนพิการเท่านั้น ซึ่งการพิจารณาให้สัมปทานนี้ก็ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของแต่ละหน่วยงานว่าจะ ทำหรือไม่ก็ได้ เนื่องจากมิได้มีมาตรการบังคับทางอาญาหรือทางแพ่ง อันทำให้การส่งเสริมการจ้าง งานคนพิการในหน่วยงานภาครัฐมิได้รับการปฏิบัติตาม ในกรณีที่มีได้ดำเนินการตามกฎหมายฉบับ นี้ กฎหมายได้แก้ไขปรับปรุงโดยกำหนดสภาพบังคับเพียงให้สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพ ชีวิตคนพิการรายงานต่อคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติเพื่อ พิจารณาดำเนินการก่อนเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาสั่งการต่อไป เท่านั้น ประเด็นปัญหาดังกล่าว ย่อมสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าแม้แต่หน่วยงานของรัฐเองก็ไม่มีปฏิบัติตามกฎหมายอย่าง จริงจัง และไม่ได้ให้ความสำคัญและเห็นความจำเป็นที่จะคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานของคนพิการ เท่าที่ควร

- ปัญหาการขาดบทบัญญัติของกฎหมายที่เป็นการคุ้มครองแรงงานคนพิการเป็นการ เฉพาะ

สภาพปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงานคนพิการ คือกฎหมายคุ้มครองแรงงานของ ประเทศไทย นอกจากการคุ้มครองสิทธิแรงงานคนพิการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนา คุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 โดยการกำหนดมาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมแรงงานคน พิการ ประกอบด้วย การกำหนดระบบสัดส่วนในการจ้างงานคนพิการ การใช้มาตรการหรือ แรงจูงใจด้านภาษีเพื่อส่งเสริมให้มีการจ้างแรงงานคนพิการ การส่งเงินเข้ากองทุนส่งเสริมและ พัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแทนการจ้างงานคนพิการ ตามมาตรา 34 การส่งเสริมให้คนพิการหรือ ผู้ดูแลคนพิการให้มีอาชีพอิสระหรือการสร้างงานให้คนพิการ ตามมาตรา 35 การใช้มาตรการใน การลงโทษทางแพ่งโดยการอายัดทรัพย์สินนายจ้างหรือผู้ประกอบการที่ไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติของ กฎหมายในเรื่องการไม่ส่งเงินสมทบกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแล้ว ไม่มี บทบัญญัติที่คุ้มครองแรงงานคนพิการเป็นการเฉพาะ เช่นเดียวกับการคุ้มครองแรงงานหญิงและ แรงงานเด็กตามที่พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 บัญญัติไว้

พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 เป็นกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองแรงงานทั้ง ในลักษณะที่เป็นการคุ้มครองแรงงานโดยทั่วไป และการคุ้มครองแรงงานโดยเฉพาะ โดยให้การ คุ้มครองแรงงานเป็นไปอย่างเป็นธรรม และเหมาะสมกับสภาพการณ์ โดยการให้อำนาจแก่รัฐมนตรี ในการออกกฎกระทรวงเพื่อให้ความคุ้มครองแก่การใช้แรงงานบางประเภทเป็นพิเศษกว่าการใช้ แรงงานทั่วไป การห้ามมิให้นายจ้างเลิกจ้างลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงเพราะเหตุมีครรภ์ การให้ลูกจ้างซึ่ง

เป็นเด็กมีสิทธิลาเพื่อศึกษาอบรม การให้นายจ้างจ่ายเงินทดแทนการขาดรายได้ของลูกจ้างในกรณีที่นายจ้างหยุดประกอบกิจการ การกำหนดเงื่อนไขในการนำหนี้บางประเภทมาหักจากค่าตอบแทนการทำงานของลูกจ้าง การจัดตั้งกองทุนเพื่อสงเคราะห์ลูกจ้างหรือบุคคลซึ่งลูกจ้างระบุให้ได้รับประโยชน์หรือในกรณีที่มีได้ระบุ ให้ทายาทได้รับประโยชน์จากกองทุนเพื่อสงเคราะห์ลูกจ้างของลูกจ้างที่ถึงแก่ความตาย ตลอดจนปรับปรุงอัตราโทษให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ในกรณีของคนพิการซึ่งได้เข้าทำงานในสถานประกอบการในภาคเอกชนแล้ว กฎหมายของประเทศไทยที่นำมาบังคับใช้เกี่ยวกับการทำงานของคนพิการก็คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ซึ่งเป็นกฎหมายที่จะเป็นตัวกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำที่ลูกจ้างทุกคนพึงได้รับการปฏิบัติจากนายจ้าง ซึ่งลูกจ้างทุกคนที่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายฉบับนี้จะได้รับความคุ้มครองในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการจ้างงานอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ ซึ่งก็หมายความว่ารวมถึงคนพิการด้วยเช่นกัน ดังนั้น โดยหลักแล้วคนพิการย่อมได้รับการคุ้มครองในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจ้างแรงงานเช่นเดียวกับคนทั่วไปตามหลักความเสมอภาคและการห้ามเลือกปฏิบัติ ทั้งในเรื่องของ สภาพการจ้าง ระยะเวลาทำงาน วันลา วันหยุด การจ่ายค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา สิทธิสวัสดิการ ค่าชดเชยต่าง ๆ เป็นต้น

แต่ในสภาพความเป็นจริงโดยทั่วไปแล้วต้องยอมรับว่าคนพิการมีศักยภาพในการทำงานโดยเฉลี่ยต่ำกว่าคนปกติเนื่องจากอุปสรรคจากสภาพความพิการ ดังนั้น การที่จะปฏิบัติต่อคนพิการให้เหมือนกับลูกจ้างปกติทั่วไปในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานย่อมไม่ก่อให้เกิดความเสมอภาคทางโอกาสและการปฏิบัติในการทำงานสำหรับคนพิการอย่างแท้จริง เนื่องจากคนพิการไม่สามารถปฏิบัติตามมาตรฐานของนายจ้างได้เท่าเทียมกับลูกจ้างโดยทั่วไป ก่อให้เกิดปัญหาคือเมื่อได้โอกาสในการเข้าไปปฏิบัติงานไม่ว่าจะเป็นในหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนก็ตาม คนพิการก็ประสบกับปัญหา มีการกีดกัน มีการเลือกปฏิบัติต่อแรงงานคนพิการ ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำและไม่เป็นธรรมในแรงงานคนพิการ

ดังนั้น หากจะปฏิบัติต่อลูกจ้างทุกคนภายใต้กฎเกณฑ์เดียวกันในทุกเรื่องเกี่ยวกับการจ้างงานเพื่อที่จะถือว่าทุกคนมีความเสมอภาคกันแล้วย่อมไม่ถูกต้อง ซึ่งตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานเองก็ตระหนักถึงจุดนี้ จึงได้มีบทบัญญัติเฉพาะขึ้นในบางกรณีสำหรับลูกจ้างที่เป็นหญิงและลูกจ้างเด็ก เนื่องจากสภาพทางร่างกายโดยธรรมชาติของหญิงและเด็กอ่อนแอกว่าลูกจ้างทั่วไป กฎหมายจึงต้องให้ความคุ้มครองเป็นพิเศษ ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติด้านแรงงานที่เป็นมาตรฐานสากล

ตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 หมวด 3 การใช้แรงงานหญิง มีการคุ้มครองลักษณะงานของแรงงานหญิง มิให้ทำงานที่มีลักษณะก่อนข้างอันตราย การคุ้มครองแรงงานหญิงซึ่งทำงานในระยะเวลากลางคืนในประเภทงานที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพและความ

ปลอดภัย การคุ้มครองแรงงานหญิงซึ่งมีครรภ์ การมีสิทธิลาคลอดบุตร การเปลี่ยนงานที่เหมาะสม และห้ามการเลิกจ้างเพราะเหตุมีครรภ์ (มาตรา 38 ถึง มาตรา 43)

และหมวด 4 การใช้แรงงานเด็ก กฎหมายกำหนดการคุ้มครองโดยห้ามจ้างงานเด็กอายุต่ำกว่าสิบห้าปี ในกรณีจ้างเด็กอายุต่ำกว่าสิบแปดปีต้องมีเงื่อนไขให้นายจ้างแจ้งหรือจัดทำบันทึกต่อพนักงานตรวจแรงงาน กำหนดเวลาพักวันหนึ่งไม่น้อยกว่าหนึ่งชั่วโมงติดต่อกันหลังจากที่ลูกจ้างทำงานมาแล้วไม่เกินสี่ชั่วโมง และห้ามมิให้นายจ้างให้เด็กทำงานในระหว่างเวลา 22.00 นาฬิกา ถึงเวลา 06.00 นาฬิกา เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีกรมแรงงาน ห้ามมิให้เด็กทำงานล่วงเวลาหรือทำงานในวันหยุด ห้ามเด็กทำงานในลักษณะหรือสถานที่ที่กฎหมายกำหนด ห้ามจ่ายค่าจ้างแรงงานเด็กแก่บุคคลอื่น รวมทั้งกำหนดสิทธิในการลาเพื่อเข้าประชุม สัมมนา รับการอบรม รับการศึกษาหรือลาเพื่อการอื่น ซึ่งจัดโดยสถานศึกษาหรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่อธิบดีเห็นชอบ โดยให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กแจ้งให้นายจ้างทราบล่วงหน้าถึงเหตุที่ลาโดยชัดแจ้ง พร้อมทั้งแสดงหลักฐานที่เกี่ยวข้อง และให้นายจ้างจ่ายค่าจ้างให้แก่ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กเท่ากับค่าจ้างในวันทำงานตลอดระยะเวลาที่ลา แต่ปีหนึ่งต้องไม่เกินสามสิบวัน (มาตรา 44 ถึงมาตรา 52)

ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคทางโอกาสอย่างแท้จริงสำหรับลูกจ้างซึ่งเป็นคนพิการในการทำงานในสถานประกอบการของเอกชน ก็ควรมีการคุ้มครองแรงงานคนพิการเป็นการเฉพาะ อันเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานสากล ตามอนุสัญญาและข้อแนะขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) โดยการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 โดยเพิ่มเนื้อหาในหมวดว่าด้วยสิทธิทางด้านแรงงานของคนพิการหรือการใช้แรงงานคนพิการ เพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ค.ศ. 2006 ข้อ 27

3. การคุ้มครองสิทธิของคนพิการตามกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศ

ในการบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ โดยเฉพาะการกำหนดมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิคนพิการของประเทศไทยและต่างประเทศ นั้น เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากแนวคิดว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งภายหลังจากการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติ (United nation: UN) ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อบรรลุความร่วมมือในระดับสากลในการเผยแพร่และสนับสนุนการให้ความเคารพและคุ้มครองต่อหลักสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ทุกคนด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการแบ่งแยก เพศ เชื้อชาติ ศาสนา และภาษา

ต่อมาจึงมีการยกร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2490 ที่ประชุมสมัชชาแห่งสหประชาชาติ (United Nations General Assembly) สมัยสามัญสมัยที่ 3 ได้ลงมติรับรองประกาศเป็น “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน” (Universal Declaration of Human Rights) เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 โดยประเทศไทยเป็นหนึ่งใน 48 ประเทศแรกที่ลงคะแนนเสียงรับรองปฏิญญาดังกล่าว ซึ่งจัดขึ้น ณ กรุงปารีส สาธารณรัฐฝรั่งเศส ทั้งนี้หลักการของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นต้นแบบให้มีการประกาศใช้กติการะหว่างประเทศ อนุสัญญาหรือหลักปฏิบัติหรือคู่มือการดำเนินงานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ การคุ้มครองสิทธิของสตรี เด็กเยาวชน และคนพิการขององค์การสหประชาชาติ (UN) ตลอดจนการคุ้มครองสิทธิในแต่ละด้าน เช่น สิทธิความเป็นพลเมือง สิทธิทางการศึกษา สิทธิด้านแรงงาน ตามมาอีกมากมายหลายฉบับ และโดยที่ประเทศไทยกับในหลายประเทศ ล้วนแต่เป็นรัฐภาคีสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ จึงมีพันธกรณีที่จะต้องอนุวัติการกฎหมายภายในของตนให้เป็นที่ปฏิบัติตามหลักการตามปฏิญญา อนุสัญญาหรือข้อตกลง หรือข้อแนะที่แต่ละประเทศได้ให้ความเห็นชอบหรือได้ให้สัตยาบันไว้แล้ว ดังนั้น โดยหลักการแล้วในการกำหนดมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ รวมทั้งการคุ้มครองสิทธิของคนพิการ ของประเทศต่าง ๆ รวมทั้งของประเทศไทย จึงมีกฎหมายต้นแบบมาจากหลักการของตราสารฉบับต่าง ๆ ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งถือเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ ดังนั้น การศึกษาในหัวข้อนี้จึงเป็นการวิเคราะห์รูปแบบการคุ้มครองสิทธิของคนพิการตามกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศในประเด็นด้านการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตามกฎหมาย การใช้สิทธิเลือกตั้ง การศึกษา และด้านแรงงาน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 การเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตามกฎหมายของคนพิการ

แม้ว่าคนพิการจะมีสิทธิตามหลักสิทธิมนุษยชนเช่นเดียวกับคนไม่พิการก็ตาม แต่คนพิการนั้นมีสภาวะทางร่างกาย หรือทางจิตใจ หรือทางการเรียนรู้ที่ด้อยกว่าคนไม่พิการ ดังนั้น หลักสิทธิมนุษยชนทั่วไปเพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำให้คนพิการอยู่ร่วมกันสังคมได้ราบรื่นเช่นเดียวกับมนุษย์คนอื่นที่ไม่มีความพิการ ดังนั้น สิ่งที่จะช่วยให้คนพิการสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข คือการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ในสิทธิได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม โดยการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ในสิทธิของคนพิการเป็นการช่วยเหลือของรัฐเพื่อให้คนพิการสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้ โดยรัฐจะต้องดำเนินมาตรการเพื่อประกันว่าคนพิการจะเข้าถึงสิทธิของตนอย่างเท่าเทียมเช่นเดียวกับคนไม่พิการ ทั้งนี้ อาจแบ่งการศึกษาออกเป็นการเข้าถึงสิทธิของคนพิการตามกฎหมายระหว่างประเทศ และการเข้าถึงสิทธิของคนพิการ ตามกฎหมายของต่างประเทศ ดังนี้

1) การเข้าถึงสิทธิของคนพิการตามกฎหมายระหว่างประเทศ

ในการเข้าถึงสิทธิของคนพิการ หากพิจารณาการเข้าถึงสิทธิคนพิการโดยการมีสถานะทางทะเบียนราษฎรและการลงทะเบียนมีบัตรประจำตัวคนพิการ ในกฎหมายระหว่างประเทศนั้น ได้มีการยอมรับความมีอยู่และเขตอำนาจของแต่ละรัฐ และมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการรับรองสถานะบุคคลของรัฐภาคีสมาชิกเท่านั้น แต่มิได้มีการกล่าวถึงการกำหนดให้คนพิการต้องมีการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการสำหรับการเข้าถึงสิทธิแต่อย่างใด

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) ได้กล่าวถึงเจตนารมณ์ในการประกาศปฏิญญาดังปรากฏในคำปรารภโดยสรุปว่า โดยที่การยอมรับศักดิ์ศรีแต่กำเนิด และสิทธิที่เท่าเทียมกันและที่ไม่อาจเพิกถอนได้ของสมาชิกทั้งหมดแห่งครอบครัวมนุษยชาติ เป็นพื้นฐานแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลก ความปรารถนาอันสูงสุดของมนุษยชาติ คือ ความมีอิสรภาพในการพูดและความเชื่อ อิสรภาพจากความหวาดกลัวและความต้องการของมนุษย์ จึงมีความจำเป็นที่สิทธิมนุษยชนควรได้รับความคุ้มครองโดยหลักนิติธรรม ตลอดจนการส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมและมาตรฐานแห่งชีวิตที่ดีขึ้น ในอิสรภาพอันกว้างขวางยิ่งขึ้น โดยปฏิญญาฯ เป็นดังมาตรฐานร่วมกันของสังคมเพื่อจุดมุ่งหมายและความมุ่งมั่นในการส่งเสริมการเคารพสิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ ด้วยการสอนและการศึกษา และให้มีการยอมรับและยึดถือในระดับสากลอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมาตรการทั้งในระดับนานาชาติ ในระดับชาติและในระดับประชาชน

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ได้บัญญัติไว้ในข้อ 2 ว่า ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพทั้งปวง ตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนชาติ เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือ ทางอื่น พื้นเพทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิด หรือสถานะอื่น นอกเหนือจากนี้ จะไม่มีการแบ่งแยกใดบนพื้นฐานของสถานะทางการเมือง ทางกฎหมาย หรือทางการระหว่างประเทศของ ประเทศหรือดินแดนที่บุคคลสังกัดไม่ว่าดินแดนนี้ จะเป็นเอกราช อยู่ในความพิทักษ์ มิได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยอื่นใด และในข้อ 6 บัญญัติว่าทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับทุกแห่งหนว่าเป็นบุคคลตามกฎหมาย นอกจากนั้น ในข้อ 15 บัญญัติว่าทุกคนมีสิทธิในสัญชาติหนึ่ง บุคคลใดจะถูกเพิกถอนสัญชาติของตนตามอำเภอใจ หรือถูกปฏิเสธสิทธิที่จะ เปลี่ยนสัญชาติของตนไม่ได้

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR) ได้บัญญัติไว้ใน ข้อ 3 ว่า รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับที่จะประกันสิทธิอันเท่าเทียมกันของบุรุษและสตรี ในการที่จะอุปโภคสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองทั้งปวงดังที่ได้ระบุไว้ในกติกานี้ โดยในข้อ 16 บัญญัติว่า บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับว่า

เป็นบุคคลตามกฎหมายในทุกแห่งหน และข้อ 12 บัญญัติว่าบุคคลทุกคนที่อยู่ในดินแดนของรัฐใด โดยชอบด้วยกฎหมาย ย่อมมีสิทธิในเสรีภาพในการโยกย้าย และเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายใน ดินแดนของรัฐนั้น โดยในข้อ 24 บัญญัติว่าเด็กทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองโดยมาตรการ ที่จำเป็นตามสถานะของผู้เยาว์จากครอบครัวของตน สังคมและรัฐ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติอัน เนื่องมาจากเชื้อชาติ ศิพว เพศ ภาษา ศาสนา เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน หรือกำเนิด โดย เด็กทุกคนต้อง ได้รับการจดทะเบียนทันทีภายหลังการเกิด และต้องมีชื่อ และเด็กทุกคนมีสิทธิที่จะ ได้มาซึ่งสัญชาติ (Nationality)

อนุสัญญาเด็ก ค.ศ. 1989 ได้กล่าวถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายดังกล่าวปรากฏในคำปรารภของ อนุสัญญา ขอมรับว่าสหประชาชาติได้ประกาศและตกลงในปฏิญญาและกติกาสากลว่าด้วยสิทธิ มนุษยชนว่าทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพทั้งปวงที่กำหนดไว้โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนิดใด ๆ อาทิเช่น เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น ต้นกำเนิดทาง การเมืองหรือทางอื่น ต้นกำเนิดทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิดหรือสถานะอื่น โดย สหประชาชาติได้ประกาศในปฏิญญาสากลว่าเด็กมีสิทธิที่จะ ได้รับการดูแลและการช่วยเหลือเป็น พิเศษ โดยเหตุที่เด็กยังไม่เติบโตเต็มที่ทั้งทางร่างกายและจิตใจ จึงต้องการการพิทักษ์และการดูแล เป็นพิเศษ รวมถึงต้องการการคุ้มครองทางกฎหมายที่เหมาะสมทั้งก่อนและหลังการเกิด โดย อนุสัญญาเด็ก ข้อ 7 กำหนดให้เด็กจะได้รับการจดทะเบียนทันทีหลังการเกิดและจะมีสิทธิที่จะมีชื่อ นับตั้งแต่เกิดและสิทธิที่จะได้รับสัญชาติ

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities: CRPD) ได้กล่าวไว้ในคำปรารภ ขอมรับถึงความต้องการจำเป็นที่จะส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิ มนุษยชนของคนพิการทุกคน และขอมรับถึงความสามารถในการเข้าถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม สาธารณสุขและการศึกษา และสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งจะทำให้ คนพิการได้อยู่ปกติสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานทั้งปวงได้อย่างเต็มที่ โดยตระหนักว่าปัจเจก ชนผู้มีหน้าที่ในการดำเนินงานทั้งต่อปัจเจกชนอื่นหรือต่อชุมชนของตน มีความรับผิดชอบที่เพียร พยายามในการส่งเสริมและการปฏิบัติตามสิทธิที่ได้รับการรับรองไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศว่า ด้วยสิทธิมนุษยชน อนุสัญญา ข้อ 18 ได้กล่าวถึงเสรีภาพในการโยกย้ายถิ่นฐานและการถือสัญชาติ ของคนพิการ โดยรัฐภาคีต้องยอมรับสิทธิของคนพิการที่จะมีเสรีภาพในการโยกย้ายถิ่นฐาน เสรีภาพ ในการเลือกที่อยู่อาศัยของตนเองและการถือสัญชาติ บนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น รวมทั้งการ ประกันให้คนพิการมีสิทธิในการได้และเปลี่ยนแปลงสัญชาติและจะต้องไม่ถูกถอนสัญชาติตาม อำนาจใจหรือเพราะเหตุแห่งความพิการ อีกทั้ง ไม่ถูกไล่ออกจากการมีสิทธิที่จะได้รับครอบครองและ

ใช้เอกสารสัญชาติของตนหรือเอกสารอื่นเกี่ยวกับบัตรประจำตัว โดยเด็กพิการจะได้รับการจดทะเบียนทันทีหลังจากการเกิด และจะมีสิทธิตั้งแต่เกิดในการมีชื่อและสิทธิในการได้สัญชาติ

การที่กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง อนุสัญญาเด็กและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ได้กล่าวถึงสิทธิของเด็กทุกคน รวมถึงเด็กที่พิการ จะต้องได้รับการจดทะเบียนทันทีภายหลังการเกิดและต้องมีชื่อ มีสัญชาตินั้น เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร (Civil Registration Act) และกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ (Nationality Act) ของแต่ละรัฐหรือแต่ละประเทศ ซึ่งนอกจากสิทธิในการจดทะเบียนและการมีสัญชาติแล้ว ในบางประเทศก็อาจจะจัดให้มีการจัดทำบัตรแสดงตัวบุคคล หรือบัตรประจำตัวประชาชน หรือ Identification Card: ID Card ซึ่งประเทศต่าง ๆ ก็จะมีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการไว้แตกต่างกันไป

2) การเข้าถึงสิทธิของคนพิการตามกฎหมายต่างประเทศ

ในการเข้าถึงสิทธิของคนพิการตามกฎหมายต่างประเทศนั้น อาจพิจารณามาตรการทางกฎหมายของประเทศ อินเดีย ประเทศญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และกลุ่มประเทศ EU โดยมีรายละเอียดดังนี้

สาธารณรัฐอินเดีย

สาธารณรัฐอินเดียมิน โยบายในการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการ โดยมีการจัดทำโครงการ The Unique ID for Persons with Disabilities (UDID) โดยมีแนวคิดในการเสริมสร้างระบบฐานข้อมูลแห่งชาติสำหรับผู้พิการ (National Data base for Persons with Disability: PwDs) และสร้างระบบบูรณาการแบบครบวงจรตั้งแต่ต้นจนจบ สำหรับการออกไปรับรองความพิการและการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการสำหรับคนพิการแต่ละคน ซึ่งมีการระบุตัวตนและรายละเอียดความพิการโดยบัตรประจำตัวคนพิการนี้รู้จักกันในนามของบัตร Swavlamban Card ซึ่งมีหน่วยงาน Department of Empowerment of Persons with Disabilities ของกระทรวง Ministry of Social Justice & Empowerment เป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนพิการไม่จำเป็นต้องทำสำเนาเอกสารหลายชุดดูแลรักษาและพกพาเอกสารยืนยันตัวตนหลายฉบับ โดยบัตร UDID จะเป็นเอกสารแสดงตัวตนของผู้พิการเพียงฉบับเดียวที่ใช้สำหรับการตรวจสอบสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ โดยบัตรประจำตัวคนพิการจะช่วยในการติดตามความคืบหน้าทั้งทางด้านกายภาพและทางด้านสิทธิประโยชน์ทางการเงินของคนพิการในทุกระดับของการดำเนินการตามลำดับขั้น ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ระดับอำเภอ ระดับรัฐและระดับประเทศ

ตามพระราชบัญญัติคนพิการ ค.ศ.1995(พ.ศ. 2538) (The Persons with Disabilities Act, 1995) กำหนดเฉพาะคนพิการที่มีความพิการใน 8 ประเภท คือตาบอด ผู้ที่มีสภาวะการมองเห็นต่ำ

สมองพิการ ความพิการทางการเคลื่อนไหว ผู้ที่เคยเป็น โรคเรื้อน ความพิการทางสติปัญญา ผู้เจ็บป่วยทางจิต และผู้ที่มีปัญหาทางการได้ยิน มีสิทธิในการยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวคนพิการ

อย่างไรก็ตาม ต่อมาอินเดียได้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายคนพิการ โดยออกกฎหมาย The Rights of Persons with Disabilities Act, 2016 เพื่อปฏิบัติตามพันธกรณีของอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิคนพิการ ซึ่งอินเดียได้ให้สัตยาบันเมื่อปี ค.ศ. 2007 ซึ่งผลจากกฎหมายฉบับนี้ ศาลฎีกาได้มีคำวินิจฉัยให้ผู้ที่ป่วยโรคทาลัสซีเมีย เป็นคนพิการ

โดยคนพิการที่มีใบรับรองความพิการหรือไม่มีใบรับรองความพิการก็ตาม มีสิทธิในการยื่นคำขอจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการของอินเดียจะใช้การจัดทำในระบบออนไลน์ผ่านเว็บไซต์แอปพลิเคชันส่วนกลาง โดยมีการยื่นแบบออนไลน์และส่งแบบฟอร์มลงทะเบียนสำหรับใบรับรองความพิการ โดยในการประเมินความพิการ จะมีกระบวนการประเมินอย่างรวดเร็วสำหรับการคำนวณอัตราร้อยละของความพิการ โดยโรงพยาบาลหรือคณะกรรมการแพทย์

ทั้งนี้ ในการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการ หน่วยงานภาครัฐต้องการรายละเอียดของข้อมูลสี่ประเภทคือ รายละเอียดส่วนบุคคลรวมถึงถิ่นที่อยู่ รายละเอียดความพิการ รายละเอียดการจ้างงาน และรายละเอียดตัวตนของผู้พิการ โดยเอกสารประกอบการสมัครออนไลน์ ประกอบด้วย สแกนสำเนาภาพถ่ายสีล่าสุด ภาพสแกนของลายเซ็น (ไม่จำเป็น) สำเนาหลักฐานการสแกนถิ่นที่อยู่และหลักฐานการพิสูจน์ตัวตน เช่น บัตรประจำตัวประชาชน / Aadhaar หรือหมายเลขประจำตัวประชาชน 12 หลัก ที่ออกโดยหน่วยงาน The Identification Authority of India (UIDAI) เป็นหน่วยงานด้านกฎหมายและหน่วยงานภาครัฐจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2016 โดยรัฐบาลอินเดีย ภายใต้เขตอำนาจของ กระทรวงเทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และสารสนเทศ ตามบทบัญญัติของ พระราชบัญญัติ Aadhaar 2016 / Pan Card หรือหมายเลขบัตรเครดิตธนาคาร เช่น บัตรเครดิตบัตรเดบิต เป็นต้น/ ภูมิลำเนาของรัฐ/ใบขับขี่ /ภาษีเงินได้/ หนังสือเดินทาง/บัตรปันส่วน /สูติบัตร และใบรับรองการศึกษา ฯลฯ (The UDID project initiated by Department of Empowerment of Persons with Disabilities, Ministry of Social Justice and Empowerment, "Know more about UDID, Retrieved March 21, 2020. From <http://www.swaylambancard.gov.in/cms/know-more-about-udid>.)

ประเทศญี่ปุ่น

สำหรับประเทศญี่ปุ่น ได้ให้ความสำคัญกับคนพิการค่อนข้างมาก กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนพิการในประเทศญี่ปุ่นเริ่มมีการประกาศใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1947 และยังคงใช้อยู่จนถึงปัจจุบันนี้มีอย่างน้อย 30 ฉบับ ซึ่งแบ่งตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายได้เป็น 8 ด้าน คือ (1) หลักการทั่วไป ระบุในภาพรวมว่ารัฐต้องจัดสวัสดิการให้แก่คนพิการตามความต้องการ เหมาะสมกับอายุ และประเภท/

ระดับความบกพร่องของบุคคลนั้น และกำหนดให้คนพิการที่จะเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตามกฎหมาย ต้องมีการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการ (2) การช่วยเหลือให้สามารถใช้ชีวิตได้โดยอิสระและมีส่วนร่วมในสังคม กำหนดว่ารัฐ ต้องจัดสวัสดิการเพื่อช่วยให้คนเหล่านี้เติบโตอย่างสมบูรณ์ ได้รับความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นและมีคุณภาพ (3) สุขภาพและบริการทางการแพทย์ รัฐต้องจัดบริการส่งเสริมสุขภาพในทุกจังหวัด และมีสถานบริการรูปแบบต่าง ๆ เช่น ศูนย์ฝึกการใช้ชีวิตประจำวัน โรงงานในอารักขา บ้านสงเคราะห์ ศูนย์ส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน เป็นต้น (4) การศึกษา รัฐต้องจัดการศึกษารูปแบบต่าง ๆ ให้แก่เด็กพิการ เช่น ห้องเรียนรวม ห้องเรียนพิเศษ โรงเรียนเฉพาะทาง และครูเวียนสอน อีกทั้งนักเรียนที่ศึกษาอยู่ใน โรงเรียนเฉพาะความพิการต้องได้รับหนังสือ อาหารกลางวัน และรถรับส่งจากโรงเรียน เหล่านี้ด้วย (5) การมีงานทำโดยกำหนดโควต้า ให้เอกชนและหน่วยงานของรัฐต้องจ้างพนักงานที่เป็นคนพิการ ในอัตราส่วนร้อยละ 2.1 สำหรับหน่วยงานรัฐ และร้อยละ 1.8 สำหรับเอกชน (6) สิ่งแวดล้อมในบริเวณที่พักอาศัย สิ่งก่อสร้าง ต้องตอบสนองความต้องการของคนพิการ (7) ที่อยู่อาศัย เด็กหรือผู้ใหญ่ที่มีความพิการจะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษในด้านที่อยู่อาศัยที่รัฐจัดให้ เช่น ครอบครัวที่มีลูกพิการจะได้รับที่อยู่อาศัยที่มีบริเวณกว้างกว่า หรือมีโอกาสได้รับการพิจารณาก่อน หรือได้รับอนุญาตให้จ่ายค่าเช่าต่ำกว่าคนทั่วไป เป็นต้น (8) รายได้และภาษี ครอบครัวของเด็กที่มีความบกพร่องระดับปานกลางหรือรุนแรง จะได้รับค่าเลี้ยงดูเดือนละ 33,530 เยน (ประมาณ 10,500 บาท) หรือ 50,350 เยน (ประมาณ 15,600 บาท) ตามลำดับ หากเด็กมีความบกพร่องระดับรุนแรง ตัวเด็กเองจะได้รับเงิน สวัสดิการอีกเดือนละ 14,270 เยน (ประมาณ 4,400 บาท) ด้วย ส่วนคนพิการที่อายุ 20 ปีขึ้นไปและมีความบกพร่องรุนแรง จะได้รับเบี้ยยังชีพคนพิการเดือนละ 26,230 เยน (ประมาณ 8,000 บาท) นอกจากนี้ คนพิการและครอบครัวยังมีสิทธิได้รับเงินช่วยเหลือในกรณีเป็นรายๆ ไป เช่น เงินจากบริษัทประกัน เงินช่วยเหลือพนักงาน เงินช่วยเหลือ ครอบครัวรายได้น้อย เป็นต้น

ประเทศญี่ปุ่นได้ลงนามในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการในปี ค.ศ. 2007 และในปี ค.ศ. 2014 ได้มีการประกาศใช้กฎหมายว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติสำหรับคนพิการ เพื่อให้กฎหมายภายในประเทศสอดคล้องกับหลักการสากลด้านสิทธิของคนพิการ

ประเทศญี่ปุ่นได้มีการเปิดตัวระบบบัตรประจำตัวประชาชนที่จะใช้สำหรับการชำระภาษี และประกันสังคม โดยมีหมายเลข 12 หลักสำหรับประชาชนทุกคน โดยประชาชนสามารถขอมีบัตร “personal Number Card” เพื่อใช้เป็นบัตรประจำตัวประชาชนในการเข้าถึงบริการของรัฐในแต่ละด้านในขณะเดียวกันญี่ปุ่นนับเป็นหนึ่งในประเทศที่มีการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการ ซึ่งเรียกว่า shogaisha techo มีลักษณะคล้ายกับหนังสือเดินทาง บัตรประจำตัวคนพิการจะมีข้อมูลประกอบด้วย ชื่อบุคคล หมายเลขประจำตัว วันเกิด ถิ่นที่อยู่ ประเภทของความพิการและความรุนแรงของความ

พิการ และหน่วยงานผู้มีอำนาจในการออกบัตร ซึ่งผู้ที่มีบัตรคนพิการเท่านั้นจึงจะได้รับสิทธิสำหรับคนพิการและสวัสดิการพิเศษจากภาครัฐ

ทั้งนี้ ในประเทศญี่ปุ่น คนพิการ หมายถึง บุคคลที่ใช้ชีวิตประจำวันในสังคมได้อย่างจำกัดมากเป็นเวลานาน เนื่องจากความบกพร่องทางร่างกาย ภาวะบกพร่องทางสติปัญญา หรือความผิดปกติทางจิต คนพิการในประเทศญี่ปุ่นจึงแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้ (1) บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย ประกอบด้วยบุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็นประมาณร้อยละ 10 ของจำนวนผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกายทั้งหมด บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยินประมาณร้อยละ 12 บุคคลที่มีความบกพร่องทางแขนขาประมาณร้อยละ 57 และบุคคลที่มีปัญหาเกี่ยวกับอวัยวะภายในประมาณร้อยละ 21 (2) บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา และ (3) บุคคลที่ป่วยทางจิตประสาทและอารมณ์

ในด้านสถิติของคนพิการในประเทศญี่ปุ่น ในปี ค.ศ. 2016 ประเทศญี่ปุ่นมีประชากรที่ได้รับบัตรคนพิการจำนวนกว่า 7 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 6 จากจำนวนประชากรทั้งหมด 127 ล้านคน นักวิชาการหลายคนเห็นว่าประเทศญี่ปุ่นมีคนพิการที่ได้รับการจดทะเบียนน้อยกว่าความเป็นจริง เพราะในขณะที่ทั่วโลกมีคนพิการประมาณร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด ประเทศญี่ปุ่นกลับมีคนพิการเพียงร้อยละ 6 เท่านั้น ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า นิยามของความพิการในประเทศญี่ปุ่นแคบกว่านิยามที่ใช้ในประเทศอื่น หรือความพิการเป็นเรื่องน่าอาย คนที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษจึงไม่รายงานตัวว่าตนเป็นคนพิการ หรืออาจเป็นเพราะหน่วยงานของรัฐยังไม่ค้นหาคนพิการอย่างจริงจัง ทำให้ได้พบเพียงคนพิการที่เข้ามารายงานตัวเท่านั้น นอกจากนี้ มีนักวิชาการบางท่านเห็นว่าการที่ประเทศญี่ปุ่นแบ่งความพิการเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ การจัดประเภทที่หยابเกินไป เช่น การรวมบุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว และสุขภาพไว้ในกลุ่มเดียวกัน ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ไม่มีข้อมูลที่ชัดเจนพอที่จะให้ความช่วยเหลือได้ตรงกับความต้องการของบุคคลเหล่านั้น และเมื่อช่วยเหลือไปแล้ว หน่วยงานของรัฐยังอาจไม่มีข้อมูลมากพอที่จะสรุปผลของการช่วยเหลือได้ อีกทั้งการแบ่งประเภทหยابเกินไปทำให้การเฝ้าระวังและตรวจสอบการเพิ่มหรือลดของประชากรที่มีภาวะบกพร่องนั้น ๆ ไม่มีประสิทธิภาพมากพอ อย่างไรก็ตาม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการปรับปรุงเกี่ยวกับประเภทของภาวะบกพร่องกันบ้างแล้ว เช่น การแยกภาวะออทิสติกออกจากภาวะบกพร่องทางพฤติกรรมและอารมณ์ในปี ค.ศ. 2009 (ยูวดี วิริยางกูร, 2561, หน้า 285-343)

สหรัฐอเมริกา

ในสหรัฐอเมริกานั้น โดยปกติทั่วไปประชาชนคนอเมริกันที่มีสัญชาติอเมริกัน อาจมีการจัดทำเอกสารแสดงตนในการติดต่อกับส่วนราชการ หน่วยงานภาครัฐหรือการทำธุรกรรมทางการ

เงินทั่วไป ในรูปแบบที่มีความหลากหลาย เช่น บัตรประจำตัวประชาชน (ID Card) ใบขับขี่ หนังสือเดินทาง บัตรประกันสังคม บัตร Green Card บัตรเครดิตหรือบัตรเดบิต หรือบัตรแสดงตนอื่น ๆ ที่ออกโดยหน่วยงานของรัฐและเอกชนหลายแห่งเพื่อพิสูจน์ตัวตนของพวกเขา

ก่อนปี ค.ศ. 2005 ในแต่ละรัฐจะมีการออกกฎหมายกำหนดมาตรฐานขั้นตอนในการออกใบขับขี่ ต่อมาในปี ค.ศ. 2005 สภากองเกรสได้มีการออกกฎหมาย พระราชบัญญัติ Real ID เป็นการปรับเปลี่ยนกฎหมายของรัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกาที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัย การรับรองความถูกต้องและมาตรฐาน ขั้นตอนการออกใบขับขี่และเอกสารแสดงตน โดยมีกระทรวงความมั่นคงเป็นผู้รับผิดชอบ โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการเชื่อมโยงฐานข้อมูลของรัฐทั้งหมดในฐานข้อมูลระดับชาติ

ทั้งนี้ พลเมืองอเมริกันอาจยื่นขอมีบัตรประจำตัว ID Card หรือขอมีบัตรประจำตัวผู้ขับขี่รถยนต์ (Driver's License Card) ต่อหน่วยงาน Department of Motor Vehicles หรือ DMV ซึ่งมีอยู่ทุกรัฐ แต่ละรัฐก็มีหลายสาขา บางสาขาหรือบางรัฐก็อาจมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น อาจเรียกว่า Bureau of Motor Vehicles, Division of Motor Vehicles, Motor Vehicle Division หรือ Registry of Motor Vehicles เป็นต้น โดยหลักฐานที่ใช้ประกอบการยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวประชาชนประกอบด้วย (1) หลักฐานที่มีการแสดงชื่อ-นามสกุล และวันเดือนปีเกิด เช่น ใบสูติบัตร หนังสือเดินทาง (2) หลักฐานยืนยันตัวตน เช่น ทะเบียนสมรส บัตรนักศึกษา (3) หลักฐานแสดงว่าพักอาศัยอยู่ในรัฐนั้น ๆ (4) หลักฐานแสดงว่าเป็นพลเมืองหรือเป็นบุคคลที่อยู่ในอเมริกาอย่างถูกกฎหมาย และ (5) บัตร Social Security (SSN card) หรือบัตรประกันสังคม

สำหรับการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการในประเทศสหรัฐอเมริกามีความแตกต่างกันไปในแต่ละรัฐ เช่น

ในรัฐจอร์เจีย ผู้พิการมีสิทธิที่จะเลือกทำบัตรประชาชนหรือทำใบอนุญาตขับขี่รถยนต์หรือบัตรอำนวยความสะดวก (License/Permit/Identification Card) ที่แสดงข้อมูลว่าตนเองเป็นคนพิการ โดยความพิการจะต้องได้รับการตรวจสอบโดยแพทย์ เว้นแต่จะมีความพิการถาวรที่เห็นประจักษ์ โดยการทำบัตรจะไม่มีเงื่อนไขหรือข้อกำหนดเรื่องอายุ บุคคลใดที่มีอายุมากพอที่จะเซ็นชื่อหรือทำเครื่องหมายในการทำธุรกรรมที่กฎหมายรับรองว่าเป็นลายเซ็น สามารถยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวประชาชนหรือใบขับขี่ หรือบัตรสำหรับการบริการต่าง ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ในรัฐอิลลินอยส์ กฎหมาย The Illinois Identification Card Act หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดทำบัตรประจำตัวประชาชน จะมีการออกบัตรประจำตัวรัฐพิเศษให้กับคนพิการห้าประเภท คือ ความพิการทางกายภาพ ความพิการทางสติปัญญาหรือออทิสติก ความพิการทางการมองเห็น ความพิการทางการได้ยิน และความพิการทางจิต โดยผู้พิการสามารถยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวคนพิการ

โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม โดยจะต้องกรอกแบบฟอร์มซึ่งประกอบด้วยชื่อ ที่อยู่ หมายเลขประกันสังคม ข้อมูลเกี่ยวกับเพศ ความสูง น้ำหนัก สีผม สีตา และวันเดือนปีเกิด โดยแบบฟอร์มที่กรอกแล้วจะต้องได้รับการรับรองจากแพทย์ถึงประเภทความพิการ คุณลักษณะและระดับความรุนแรงของความพิการ โดยบัตรประจำตัวคนพิการนี้มีอายุ 10 ปี บัตรประจำตัวคนพิการทำหน้าที่เป็นหลักฐานความพิการ โดยไม่จำเป็นต้องแสดงเอกสารทางการแพทย์ในการพิสูจน์ความพิการอีก สามารถใช้เมื่อจำเป็นต้องมีการพิสูจน์เพื่อเข้าถึงสิทธิประโยชน์หรือการบริการจากรัฐ เช่น เป็นข้อมูลทางการแพทย์ในการรักษาแบบฉุกเฉิน การยื่นขอยกเว้นภาษี การจัดทำป้ายทะเบียนพิเศษ การจัดทำป้ายจอดรถของผู้พิการ การลดค่าธรรมเนียมต่าง ๆ

สำหรับรัฐนิวออร์ก ได้มีการออกกฎหมายให้มีการออกบัตรประจำตัวประชาชนสำหรับผู้พิการทางสติปัญญาและด้านการพัฒนา (A Developmental Disability) โดยการทำให้บัตรประจำตัวผู้พิการทางสติปัญญาและการพัฒนานี้ไม่เสียค่าธรรมเนียม โดยบัตรจะอธิบายว่าผู้ถือบัตรอาจมีปัญหาในการทำสมาธิตามคำแนะนำหรือการสื่อสาร โดยด้านหลังของบัตรจะรวมถึงข้อมูลที่ระบุตัวตนและการติดต่อในภาวะฉุกเฉิน วัตถุประสงค์ในการออกบัตรเพื่อให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐ เช่น ตำรวจดับเพลิงหรือบุคลากรฉุกเฉินได้รับทราบถึงสภาพปัญหาความพิการและสามารถโต้ตอบกับบุคคลดังกล่าวที่อาจไม่สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Disabled World, “Disability ID Cards: How and Where to Obtain One” Retrieved March 21, 2020. from <https://www.disabled-world.com/disability/id-card.php>)

กลุ่มประเทศสหภาพยุโรป (European Union: EU)

ประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป หรือ EU มีการออกบัตรประจำตัวประชาชนเป็นภาคบังคับในประเทศสมาชิก บัตรสามารถใช้โดยประชาชนเพื่อเป็นเอกสารในการเดินทางทั้งเมื่อเดินทางภายในสหภาพยุโรปและนอกเขตสหภาพยุโรป บัตรประจำตัวประชาชนจะออกให้แก่ประชาชนโดยรัฐบาลของประเทศสมาชิกเขตเศรษฐกิจยุโรป (EEA) ทั้งหมด ยกเว้นเดนมาร์ก ไอร์แลนด์ ไอซ์แลนด์ และนอร์เวย์ โดยบางประเทศมีการอนุญาตให้ใช้เอกสารอื่น ๆ เช่น หนังสือเดินทางใบฉบับที่ เป็นต้น

สำหรับบัตรประจำตัวคนพิการของกลุ่มประเทศในภาคพื้นยุโรปนั้น ก่อนหน้านี้รู้จักกันในนามของ Mobility Card ซึ่งบัตรนี้ออกโดยประเทศสมาชิก EU ซึ่งจะอำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าของบัตรที่เป็นคนพิการในการเดินทางไปยังประเทศสมาชิกอื่น นอกจากนั้น ผู้ถือบัตรจะยังได้รับสิทธิสวัสดิการ การบริการต่างๆ ในด้านสันตนาการ การกีฬาและการขนส่ง อย่างไรก็ตามในอดีตยังไม่มีการยอมรับสถานะความพิการร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปซึ่งนำไปสู่

ปัญหาสำหรับคนพิการเนื่องจากบัตรความพิการแห่งชาติของพวกเขาอาจไม่ได้รับการยอมรับในประเทศสมาชิกอื่น ๆ

ในปัจจุบัน ประเทศที่เป็นสมาชิกสหภาพยุโรปได้พัฒนาระบบการยอมรับร่วมกันบนพื้นฐานของบัตรประจำตัวคนพิการของสหภาพยุโรป (The EU Disability Card) บัตรประจำตัวคนพิการของ EU นี้ จะช่วยให้ประชากรพิการเดินทางได้ง่ายขึ้นระหว่างประเทศในสหภาพยุโรป บัตรความพิการของสหภาพยุโรปจะรับรองการเข้าถึงสิทธิประโยชน์บางประการอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านวัฒนธรรม สันทนาการ การพักผ่อน การกีฬาและการขนส่ง บัตรจะได้รับการยอมรับร่วมกันระหว่างประเทศในสหภาพยุโรปที่เข้าร่วมในระบบบนพื้นฐานความสมัครใจ โดยมีการเปิดตัวประเทศที่เป็นกลุ่มต้นแบบนำร่องในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2016 ในแปดประเทศในสหภาพยุโรป ได้แก่ เบลเยียม ไซปรัส เอสโตเนีย ฟินแลนด์ อิตาลี มอลตา สโลวีเนีย และโรมาเนีย โดยบัตรจะไม่เปลี่ยนแปลงเกณฑ์หรือคุณสมบัติการมีสิทธิของประเทศ ประเทศสมาชิกยังคงใช้ดุลยพินิจในการตัดสินใจว่าใครมีสิทธิรับบัตร โดยใช้คำจำกัดความของความพิการแห่งชาติ และพิจารณาขั้นตอนการออกบัตร ทั้งนี้ ในปี ค.ศ. 2019 คณะกรรมาธิการยุโรปได้เริ่มกระบวนการประเมินความคิดริเริ่ม การศึกษาการประเมินจะให้การทบทวนที่ครอบคลุมและรัดกุม โดยการวิเคราะห์และการประเมินผลการดำเนินงานของโครงการนำร่องเพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินการที่กว้างขึ้นที่เป็นไปได้ของบัตรประจำตัวคนพิการของสหภาพยุโรป ที่จะใช้กับประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปทั้งหมดต่อไป (European Commission, “EU disability card”)

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำตารางการเปรียบเทียบการเข้าถึงสิทธิของคนพิการในประเทศต่าง ๆ ดังตารางที่ 4.1 ดังนี้

ตารางที่ 4.1 การเปรียบเทียบการเข้าถึงสิทธิของคนพิการในกฎหมายต่างประเทศ

รายชื่อประเทศ	รูปแบบการเข้าถึงสิทธิของคนพิการ			
	สาธารณรัฐอินเดีย	ประเทศญี่ปุ่น	สหรัฐอเมริกา	ประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป
1. มีการจัดทำบัตรประจำตัวประชาชน	x	✓	✓	✓
2. มีการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการ	✓	✓	✓	✓

รายชื่อประเทศ	รูปแบบการเข้าถึงสิทธิของคนพิการ			
	สาธารณรัฐ อินเดีย	ประเทศญี่ปุ่น	สหรัฐอเมริกา	ประเทศในกลุ่ม สหภาพยุโรป
3. มีการจัดทำใบขับขี่	x	x	✓	✓
4. มีการจัดทำบัตรคนพิการใน รูปแบบอื่น ๆ	x	x	✓	✓

ทั้งนี้ หากพิจารณารูปแบบการเข้าถึงสิทธิของคนพิการในประเทศต่าง ๆ ตามตารางที่ 4.1 อาจพิจารณาแบ่งกลุ่มประเทศออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มประเทศที่มีบทบัญญัติกฎหมายกำหนดให้คนพิการมีการออกบัตรประจำตัวคนพิการแต่เพียงอย่างเดียว เช่น สาธารณรัฐอินเดีย เนื่องจากมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนพิการไม่จำเป็นต้องทำสำเนาเอกสารหลายชุด ดูแลรักษาและพกพาเอกสารยืนยันตัวตนหลายฉบับ โดยบัตร UDID หรือบัตรประจำตัวคนพิการของสาธารณรัฐอินเดีย จะเป็นเอกสารแสดงตัวตนของผู้พิการเพียงฉบับเดียวที่ใช้สำหรับการตรวจสอบสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ โดยบัตรประจำตัวคนพิการจะช่วยในการติดตามความคืบหน้าทั้งทางด้านกายภาพ ด้านสิทธิประโยชน์ทางการเงินของคนพิการในทุกระดับของการดำเนินการตามลำดับขั้น ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ระดับอำเภอ ระดับรัฐและระดับประเทศ ในขณะที่กลุ่มประเทศที่กำหนดให้มีการจัดทำบัตรประชาชนและบัตรประจำตัวคนพิการควบคู่กัน เช่น ประเทศญี่ปุ่น กับ อีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีได้กำหนดให้คนพิการต้องมีบัตรประจำตัวคนพิการโดยตรง แต่อาจมีบัตรแสดงตนประเภทอื่นด้วย เช่น บัตรประจำตัวประชาชน ใบขับขี่รถยนต์ บัตรสวัสดิการ หรือบัตรแสดงตนอื่น ๆ เช่น สหรัฐอเมริกา และกลุ่มประเทศ EU เป็นต้น

3.2 การคุ้มครองสิทธิในการเลือกตั้งของคนพิการ

(1) สิทธิในการเลือกตั้งของคนพิการในกฎหมายระหว่างประเทศ

คนพิการ คือ บุคคลที่มีความบกพร่องทางด้านร่างกายหรือจิตใจ ส่งผลให้บุคคลดังกล่าวมีข้อจำกัดในการดำเนินกิจกรรมในชีวิตประจำวันบางอย่าง และมีข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมบางอย่างกับสังคมซึ่งรวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกิจกรรมทางการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในการเลือกตั้ง ซึ่งในปัจจุบันสิทธิเลือกตั้งของคนพิการนั้นเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities) ข้อ 29 ซึ่งมุ่งคุ้มครองและรับรองสิทธิเลือกตั้งของคนพิการให้

เป็นไปตามหลักเกณฑ์พื้นฐานของการเลือกตั้งภายใต้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ข้อ 21 และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) ข้อ 25

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights : UDHR) ค.ศ. 1948 อันเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่มีเจตนารมณ์ในการรับรองและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ดังปรากฏในคำปรารภว่า โดยที่การยอมรับศักดิ์ศรีแต่กำเนิด และสิทธิที่เท่าเทียมกันและที่ไม่อาจเพิกถอนได้ของสมาชิกทั้งมวลแห่งครอบครัวมนุษยชาติ เป็นพื้นฐานแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลก โดยเห็นว่าเป็นการจำเป็นที่สิทธิมนุษยชนควรได้รับความคุ้มครองโดยหลักนิติธรรม เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมและมาตรฐานแห่งชีวิตที่ดีขึ้นในอิสรภาพอันกว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งอิสรภาพแห่งการพูดและความเชื่อ อิสรภาพจากความหวาดกลัวและความต้องการของมนุษย์ อันเป็นความปรารถนาสูงสุดของประชาชนทั่วไป โดย UDHR ได้บัญญัติรับรองว่าสิทธิเลือกตั้งเป็นสิทธิในการมีส่วนร่วมในทางการเมืองที่สะท้อนถึงอำนาจในการปกครองประเทศไว้ในข้อ 21 ดังนี้

“ข้อ 21 (1) ทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศโดยตรง หรือผ่านทางผู้แทนซึ่งได้รับเลือกตั้งโดยอิสระ

(2) ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าถึงการบริการสาธารณะในประเทศของตนอย่างเสมอภาค

(3) เจตจำนงของประชาชนจะต้องเป็นพื้นฐานแห่งอำนาจการปกครอง ทั้งนี้เจตจำนงนี้จะต้องแสดงออกทางการเลือกตั้งตามกำหนดเวลาและอย่างแท้จริง ซึ่งต้องเป็นการออกเสียงอย่างทั่วถึงและเสมอภาค และต้องเป็นการลงคะแนนลับ หรือวิธีการลงคะแนนโดยอิสระในทำนองเดียวกัน”

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights : ICCPR) ค.ศ. 1966 ซึ่งมีเจตนารมณ์ดังปรากฏในคำปรารภว่า ตามหลักการที่ได้ประกาศไว้ในกฎบัตรสหประชาชาตินั้น การยอมรับในศักดิ์ศรีแต่กำเนิดและสิทธิที่เท่าเทียมกันและไม่สามารถเพิกถอนได้ของมวลมนุษยชาตินั้นเป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรม และสันติธรรมในโลก ยอมรับว่า ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน อุดมการณ์ที่ว่าเสรีชนอุปโภคเสรีภาพทางพลเมืองและเสรีภาพทางการเมือง และโดยปราศจากความกลัวและความต้องการนั้นสามารถสัมฤทธิ์ผลหากมีการสร้างสภาวะซึ่งทุกคนจะอุปโภคสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง รวมทั้งสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยพิจารณาถึงพันธกรณีแห่งรัฐบาลภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติที่จะส่งเสริมการเคารพและการยอมรับ โดยสากลต่อสิทธิและเสรีภาพ

มนุษยชน โดย ICCPR ได้รับรองสิทธิในการมีส่วนร่วมในทางการเมืองที่สะท้อนถึงหลักเกณฑ์พื้นฐานของการเลือกตั้ง ดังนี้

ข้อ 25 “พลเมืองทุกคนย่อมมีสิทธิและโอกาส โดยปราศจากความแตกต่างดังกล่าวไว้ในข้อบทที่ 2 และโดยปราศจากข้อจำกัดอันไม่สมควร

(เอ) ในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารรัฐกิจโดยตรง หรือผ่านทางผู้แทนซึ่งได้รับเลือกมาอย่างเสรี

(บี) ในการที่จะออกเสียงหรือได้รับเลือกตั้งในการเลือกตั้งอันแท้จริงตามวาระ ซึ่งมีการออกเสียงโดยทั่วไปและเสมอภาค และโดยการลงคะแนนลับเพื่อประกันการแสดงเจตนาโดยเสรีของผู้เลือก

(ซี) ในการที่จะเข้าถึงการบริการสาธารณะในประเทศของตน ตามหลักเกณฑ์ทั่วไปแห่งความเสมอภาค”

ภายใต้ปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 21 และกติการระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 25 นั้น จะเห็นได้ว่าสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในการเลือกตั้งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมืองที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองไว้อย่างชัดเจน ดังนั้น การเลือกตั้งในรัฐเสรีประชาธิปไตยจึงต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์พื้นฐานของการเลือกตั้ง 6 ประการ ได้แก่ หลักการเลือกตั้งโดยอิสระ (Free Election) หลักการเลือกตั้งตามกำหนดระยะเวลา (Periodic Election) หลักการเลือกตั้งที่ยุติธรรม (Genuine Election) หลักการให้สิทธิเลือกตั้งเป็นการทั่วไป (Universal Suffrage) หลักการเลือกตั้งโดยเสมอภาค (Equal Suffrage) และหลักการเลือกตั้งโดยการลงคะแนนลับ (Secret Voting or Secret Ballot) (สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์, 2561, หน้า 8-11)

สิทธิเลือกตั้งของคนพิการได้รับการรับรองไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities : CRPD) ซึ่งมีเจตนารมณ์ดังกล่าวไว้ในคำปรารภว่า การตระหนักถึงบทบาทอันทรงคุณค่าของคนพิการที่เป็นอยู่และในอนาคตต่อการส่งเสริมสภาพความเป็นอยู่ที่ดีและความหลากหลายของชุมชน และตระหนักว่าการส่งเสริมให้คนพิการมีสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานได้อย่างเต็มที่ จะส่งผลให้เกิดความรู้สึถึงความเป็นเจ้าของและพัฒนาการที่สำคัญในมวลมนุษย การพัฒนาด้านสังคมและเศรษฐกิจ และการขจัดความยากจนยอมรับถึงความสำคัญที่คนพิการจะอยู่ได้ด้วยตนเอง และเป็นอิสระ รวมทั้งเสรีภาพในการเลือกแนวทางของตนเอง โดยพิจารณาว่าคนพิการควรมีโอกาสได้มีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน ในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายและโครงการต่างๆ รวมถึงนโยบายและโปรแกรมที่เกี่ยวข้อง

โดยตรงกับตน โดย CRPD ได้กำหนดไว้ใน ข้อ 29 การมีส่วนร่วมทางการเมืองและเรื่องสาธารณะ ดังนี้

ข้อ 29 “การมีส่วนร่วมทางการเมืองและเรื่องสาธารณะ

ให้รัฐภาคีประกันสิทธิทางการเมืองของคนพิการและอุปโลกสิทธิดังกล่าว บนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น และให้ดำเนินการ

(เอ) ประกันว่าคนพิการสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองและเรื่องสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพและเต็มที่บนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นทั้งโดยตรงหรือโดยผ่านผู้แทนที่ได้รับเลือกอย่างอิสระ รวมถึงสิทธิและโอกาสของคนพิการในการออกเสียงและได้รับเลือกตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

(1) ประกันให้กระบวนการออกเสียง สิ่งอำนวยความสะดวกและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการออกเสียงที่เหมาะสม เข้าถึงได้ เข้าใจ และใช้งานได้ง่าย

(2) กู้มครองสิทธิของคนพิการในการออกเสียงด้วยการลงคะแนนลับในการเลือกตั้งและการลงประชามติโดยปราศจากการคุกคาม และสามารถลงสมัครรับเลือกตั้งและดำรงตำแหน่งทุกตำแหน่งและในทุกระดับของภาครัฐ จัดให้มีการอำนวยความสะดวกในการใช้อุปกรณ์และเทคโนโลยีเครื่องช่วยความพิการใหม่ ๆ ตามความเหมาะสม

(3) รับรองให้คนพิการมีเสรีภาพในการแสดงเจตนาสมัครในฐานะเป็นผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และเพื่อการนี้ อนุญาตให้บุคคลที่คนพิการเลือกเองช่วยเหลือในการลงคะแนนเสียงหากจำเป็นและตามที่คนพิการร้องขอ

(บี) ส่งเสริมอย่างแข็งขันให้เกิดสภาพแวดล้อมที่คนพิการสามารถมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพและเต็มที่ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ บนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น และกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในสาธารณกิจ อันรวมถึง

(1) การมีส่วนร่วมในองค์กรพัฒนาเอกชน และสมาคมที่ทำงานด้านสาธารณะและด้านการเมืองของประเทศ รวมทั้งในกิจกรรมและการบริหารพรรคการเมือง

(2) ก่อตั้งและร่วมกับองค์กรคนพิการ ในการเป็นผู้แทนของคนพิการในระดับนานาชาติ ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น”

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ข้อ 29 นั้น มุ่งคุ้มครองและรับรองสิทธิเลือกตั้งให้แก่คนพิการเพื่อให้การเลือกตั้งของคนพิการเป็นไปตามหลักเกณฑ์พื้นฐานของการเลือกตั้งภายใต้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 21 และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 25 ดังได้กล่าวมาแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม การที่จะทำให้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนพิการมีประสิทธิภาพได้อย่างแท้จริงนั้น จะต้องทำให้คนพิการ

เข้าถึงสิทธิของตนเองตั้งแต่ช่วงเวลาก่อนการเลือกตั้ง ระหว่างการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และหลังการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งภายใต้หลักการที่ได้รับการรับรองไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการควบคู่กันไปด้วย (เจษฎา ทองขาว, 2562, หน้า 49-59)

สำนักงานเพื่อสถาบันอันเป็นประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน (Office for Democratic Institutions and Human Rights : ODIHR) ภายใต้องค์กรว่าด้วยความมั่นคงและความร่วมมือในยุโรป (Organization for Security and Co-operation in Europe : OSCE) ได้จัดทำ “คู่มือส่งเสริมและสังเกตการณ์การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งของคนพิการ” (Handbook on Observing and Promoting the Electoral Participation of Persons with Disabilities) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นคู่มือในการส่งเสริมและสังเกตการณ์การเลือกตั้งของคนพิการในประเทศต่างๆ สำหรับหน่วยงานองค์การระหว่างประเทศ เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคนพิการ ในทางการเมืองและการเลือกตั้ง ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 และข้อตกลงระหว่างประเทศเพื่อสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 2966 เป็นไปอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ (OSCE’s Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2017: pp. 32-53)

โดยในหนังสือคู่มือฉบับนี้ ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติในการใช้สิทธิของคนพิการในการเลือกตั้งในแต่ละช่วงเวลา ดังนี้

1) ช่วงเวลาก่อนการเลือกตั้ง (The Pre-Election Period)

ในการทำให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งได้นั้น องค์กรที่ทำหน้าที่ในการจัดการเลือกตั้ง เช่น คณะกรรมการจัดการเลือกตั้งรวมทั้งองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรคนพิการ พรรคการเมือง ภาคประชาสังคมจะต้องให้ความสำคัญกับสิทธิของคนพิการตั้งแต่ช่วงเวลาก่อนที่มีการเลือกตั้ง เช่น

1.1) การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง

ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากในการที่จะทำให้คนพิการทราบข้อมูลสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งทั้งหมดเช่น การประชาสัมพันธ์ให้คนพิการทราบถึงขั้นตอนและวิธีการที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง ข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวกับพรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้ง นโยบายพรรคการเมือง การอำนวยความสะดวกในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้กับคนพิการ เป็นต้น และเพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงข้อมูลเหล่านี้ได้เช่นเดียวกับคนทั่วไปและเพียงพอต่อการตัดสินใจที่จะใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้ การให้ข้อมูลดังกล่าวจะต้องอยู่ภายใต้ “หลักความสามารถในการเข้าถึง” (Accessibility) โดยมีการดำเนินมาตรการที่เหมาะสมเพื่อให้มั่นใจว่าคนพิการสามารถเข้าถึงได้ในพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นทั้งในเรื่องของสภาพแวดล้อมและข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนช่องทางในการลงทะเบียนของคนพิการโดยมีการจัด

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การบริการสารสนเทศ การสื่อสารและบริการอื่นๆเกี่ยวกับการเลือกตั้ง การผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ซึ่งต้องมีความหลากหลายและตอบสนองความต้องการของคนพิการแต่ละประเภทได้โดยคำนึงถึงการศึกษาและความสามารถในการเข้าถึงของคนพิการ

1.2) การประสานงานกับองค์กรคนพิการและหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

1.3) การจัดอบรมและให้ข้อมูลเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนพิการให้แก่เจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งที่ได้รับทราบ

1.4) การเปิดโอกาสให้คนพิการสามารถลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นตัวแทนของประชาชนในทุกระดับ

2) วันลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (Election Day)

ประเด็นที่สำคัญที่รัฐจะต้องคำนึงถึงในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิในการเลือกตั้งของคนพิการนั้น คณะกรรมการว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Committee on the Rights of Persons with Disabilities) ได้เคยอธิบายไว้ว่า มาตรการเหล่านี้มีเป้าหมายในการขจัดอุปสรรคขัดขวางที่ทำให้คนพิการไม่สามารถใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้ให้สามารถเข้าถึงสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในวันเลือกตั้งได้เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปซึ่งจะต้องไปเป็นตาม“หลักความสามารถในการเข้าถึง” (Accessibility) “หลักการออกแบบที่เป็นสากล” (Universal Design) และ “หลักความเท่าเทียมกันและการไม่เลือกปฏิบัติ (Equality and non-discrimination) นอกจากนี้จะต้องทำให้คนพิการมีความมั่นใจว่า มาตรการที่รัฐนำมาใช้ในการจัดการเลือกตั้งให้แก่คนพิการนั้นตั้งอยู่บนหลักเกณฑ์พื้นฐานของการเลือกตั้งโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการเลือกตั้งโดยอิสระ (Free Election) และหลักการเลือกตั้งเป็นการลับ (Secret Voting or Secret Ballot) ดังนี้

2.1) สถานที่ตั้งของหน่วยเลือกตั้ง สถานที่ตั้งของหน่วยเลือกตั้งจะต้องเป็นสถานที่ที่คนพิการสามารถเข้าถึงได้ง่าย มีการคมนาคมและระบบขนส่งมวลชนที่หลากหลาย มีป้ายสัญลักษณ์บอกเส้นทางหรือให้คำแนะนำที่มีความเป็นสากลและมองเห็นได้ชัด เป็นต้น และเพื่อให้คนพิการสามารถเดินทางไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ณ หน่วยเลือกตั้งได้อย่างสะดวก หน่วยงานของรัฐอาจจัดให้มียานพาหนะในการรับส่งคนพิการจากที่พักอาศัยไปยังหน่วยเลือกตั้งได้

2.2) บริเวณหน่วยเลือกตั้ง เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้คนพิการ บริเวณหน่วยเลือกตั้งจะต้องมีการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและเอื้ออำนวยให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้เช่นเดียวกับคนทั่วไป เช่น มีที่จอดรถและห้องน้ำสำหรับคนพิการอย่างเพียงพอ มีทางเดินทางลาดสำหรับรถเข็นคนพิการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น รถเข็น ปากกาขนาดใหญ่ รวมทั้งการมีเจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครที่ผ่านการฝึกอบรมและสามารถสื่อสารให้

คำแนะนำแก่คนพิการตลอดจนให้ความช่วยเหลือ อำนาจความสะดวกแก่คนพิการตามที่ร้องขอ

2.3) คู่มือลงคะแนน คู่มือเลือกตั้งเป็นสถานที่ซึ่งผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เป็นคนพิการจะต้องเข้าไปเพื่อลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ดังนั้นในการจัดคู่มือเลือกตั้งนั้นจะต้องมีหลักประกันว่าในขณะที่คนพิการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้นได้มีการกำหนดมาตรการในการที่จะทำให้การลงคะแนนเสียงนั้นเป็นไปตามหลักการเลือกตั้งโดยเสรีและเป็นการลับ โดยปราศจากการคุกคามในทุกรูปแบบ และจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและอุปกรณ์ที่ใช้ในการออกเสียงลงคะแนนที่เหมาะสม เข้าถึงเข้าใจ และใช้งานได้ง่ายให้แก่คนพิการ

2.4) วิธีการลงคะแนนแบบอื่น นอกเหนือจากการลงคะแนนโดยใช้บัตรเลือกตั้งที่คูหาเลือกตั้ง หรือการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแบบทางเลือกสำหรับคนพิการ ซึ่งโดยปกติทั่วไปแล้วการเลือกตั้งจะต้องเป็นการเลือกตั้งโดยให้ผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งทำเครื่องหมายอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กฎหมายกำหนด เช่น กากบาทลงในบัตรเลือกตั้ง (Ballot paper) ที่คูหาเลือกตั้งเท่านั้น อาจเปลี่ยนมาเป็นการลงคะแนนเสียงโดยวิธีอื่นๆ เช่น การเลือกตั้งทางไปรษณีย์ (Voting by mail – VBM) การลงคะแนนแบบอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic voting) การลงคะแนนทางอินเทอร์เน็ต (Internet voting) เป็นต้น

3) ช่วงเวลาหลังการเลือกตั้ง (The Post-Election-Day Period)

เมื่อสิ้นสุดกระบวนการในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ณ หน่วยเลือกตั้งต่าง ๆ ในวันเลือกตั้ง องค์กรที่ทำหน้าที่ในการดำเนินการจัดการเลือกตั้งจะต้องดำเนินการนับคะแนนและรายงานผลการลงคะแนนเสียงของผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง ซึ่งในระหว่างที่มีการนับคะแนนนั้นจะต้องกระทำโดยเปิดเผย อีกทั้งต้องเปิดโอกาสให้มีการร้องเรียนและคัดค้านผลการเลือกตั้งที่อาจเป็นการเลือกตั้งไม่สุจริตซึ่งองค์กรที่ทำหน้าที่ในการดำเนินการจัดการเลือกตั้งจะต้องมีมาตรการเพื่อให้คนพิการสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในขั้นตอนกระบวนการต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานี้เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เช่น การอำนวยความสะดวกให้คนพิการได้รับทราบการนับคะแนนและการประกาศผลการนับคะแนนเลือกตั้งอย่างรวดเร็วโดยผ่านทางช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย เช่น เว็บไซต์ของหน่วยงานภาครัฐ สื่อมวลชนต่าง ๆ เปิดโอกาสให้มีการร้องเรียนหรือคัดค้านการเลือกตั้ง รวมทั้งต้องมีการจัดทำรวบรวมสถิติข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้งในแต่ละครั้งโดยนำเอาข้อมูลสถิติดังกล่าวมาทำการวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนานโยบายและกฎหมายเพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิในการเลือกตั้งรวมถึงสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอื่น ๆ ต่อไป(เจษฎา ทองขาว, 2562 : 59-69)

(2) สิทธิในการเลือกตั้งของคนพิการในกฎหมายต่างประเทศ

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของคนพิการทางการเลือกตั้งในต่างประเทศ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาประเทศแคนาดา สหรัฐอเมริกา และเครือรัฐออสเตรเลีย เพื่อนำแนวคิดและประสบการณ์ของประเทศดังกล่าวมาปรับใช้กับประเทศไทย มีรายละเอียดดังนี้

ประเทศแคนาดา

ประเทศแคนาดาเป็นประเทศในเครือจักรภพของอังกฤษ โดยมีสมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธ (Elizabeth) ที่ 2 กษัตริย์ประเทศอังกฤษเป็นประมุขของรัฐ และมีการแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ มีการปกครองในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยในระบอบรัฐสภา (Parliamentary Democracy) และสมาพันธรัฐ (Confederation) ประกอบด้วยการปกครองระดับมลรัฐ จำนวน 10 มลรัฐ และ 3 เขตการปกครองพิเศษโดยมีนายกรัฐมนตรีซึ่งได้รับการเลือกตั้ง ดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี ทำหน้าที่เป็นหัวหน้ารัฐบาลบริหารประเทศ โดยมีรัฐบาลกลาง (Federal Government) ทำหน้าที่กำกับภาพรวมทั้งประเทศ ส่วนรัฐบาลท้องถิ่นของมลรัฐ (Provincial Government) ทำหน้าที่ดูแลบริหารงานของแต่ละมลรัฐ

รัฐสภาแคนาดา ประกอบด้วยวุฒิสภา (The Senate) ซึ่งสมาชิกวุฒิสภามาจากการแต่งตั้ง และสภาสามัญ (The House of Commons) ซึ่งมาจากการเลือกตั้ง มีจำนวนสมาชิก 338 คน วาระการดำรงตำแหน่ง 5 ปี สมาชิกสภาสามัญมาจากการเลือกตั้งโดยตรงแบบแบ่งเขต เขตละ 1 คน โดยผู้ได้คะแนนสูงสุดจะได้รับเลือกตั้ง

โดยมีองค์กรที่ทำหน้าที่ในการเตรียมการและจัดการเลือกตั้ง ได้แก่ หน่วยงานการเลือกตั้ง (Election Canada) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่มีความเป็นกลางอยู่ภายใต้รัฐสภา โดยมีประธานการเลือกตั้ง (Chief Electoral Officer of Canada) เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติ ในส่วนของการใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงของคนพิการในประเทศแคนาดานั้นกฎหมาย Canada Election Act 2000 ได้ให้การรับรองสิทธิของประชาชนชาวแคนาดาทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปในวันลงคะแนนให้มีสิทธิในการเลือกตั้ง ซึ่งข้อมหมายรวมถึงคนพิการด้วย

รัฐธรรมนูญแห่งแคนาดา (Canadian Charter of Rights and Freedoms) ได้บัญญัติรับรองหลักความเสมอภาคให้แก่พลเมืองชาวแคนาดา โดยกำหนดให้บุคคลทุกคนเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองและได้รับประโยชน์ตามกฎหมายที่ทำเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปราศจากการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเชื้อชาติ ศาสนา เพศ อายุ ความพิการทางกายหรือจิตใจ นอกจากนี้ ยังมีการออกกฎหมาย พระราชบัญญัติ

ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแคนาดา (Canada Human Rights Act 1985) ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์ในอันที่จะคุ้มครองให้บุคคลทุกคนมีโอกาสที่เท่าเทียมกันในการดำเนินชีวิตตามความสามารถและความต้องการที่สอดคล้องกับหน้าที่ในฐานะสมาชิกของสังคม โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความพิการ และยังได้กำหนดหน้าที่ให้กับรัฐบาลในอันที่จะต้องตรากฎหมายกำหนดมาตรฐานในการเข้าถึงบริการ สิ่งอำนวยความสะดวก หรือสิ่งปลูกสร้างให้คนพิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้

ในด้านการเลือกตั้งนั้น พระราชบัญญัติการเลือกตั้งประเทศแคนาดา (Canada Elections Act 2000) ได้มีการวางหลักการที่สำคัญเพื่อลดอุปสรรคและส่งเสริมการอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการ เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ทั้งก่อนการเลือกตั้ง ขณะลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และหลังจากการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ดังนี้

ช่วงเวลาก่อนการเลือกตั้ง จะมีมาตรการต่าง ๆ ในการอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการ เช่น การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูล โดยกฎหมายการเลือกตั้งกำหนดให้ให้ประธานการเลือกตั้งมีหน้าที่ต้องเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้งให้คนพิการให้คนพิการได้รับทราบ ซึ่งหนึ่งในนั้นจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการในการให้ความช่วยเหลือคนพิการในการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งด้วย ซึ่งสำนักงานการเลือกตั้งแคนาดา ได้มีนโยบายสำหรับการเข้าถึงและการให้บริการแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เป็นผู้พิการ (Accessibilities Policy and Service Offering For people with disabilities) โดยในเว็บไซต์ของสำนักงานการเลือกตั้งแคนาดา ได้มีการจัดทำคลิปวิดีโอเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้งของคนพิการที่สามารถเข้าใจได้ง่าย โดยมีทั้งคลิปวิดีโอที่มีการบรรยายด้วยเสียงสำหรับคนพิการทางการเห็น และคลิปวิดีโอที่มีบริการล่ามภาษามือสำหรับคนพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย นอกจากนี้ประเทศแคนาดายังได้จัดให้มีบริการสายด่วนสำหรับคนพิการทางโทรศัพท์เพื่อให้คนพิการสามารถติดต่อสอบถามข้อมูลได้โดยตรงอีกด้วย

ในการลงทะเบียนเพื่อใช้สิทธิเลือกตั้งนั้น คนพิการสามารถเลือกช่องทางในการลงทะเบียนเลือกตั้งได้อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการลงทะเบียนออนไลน์ผ่านทางเว็บไซต์ของหน่วยงานการเลือกตั้ง และสามารถลงทะเบียนได้ด้วยตนเอง ณ สำนักงานจัดการเลือกตั้งทั่วประเทศ โดยในการลงทะเบียนเลือกตั้งนั้นจะต้องมีช่องทางให้คนพิการสามารถร้องขอให้มีการช่วยเหลือเป็นพิเศษได้ด้วย เช่น ล่ามภาษามือ หรือหน่วยเลือกตั้งพิเศษ เป็นต้น

ในการลงทะเบียนใช้สิทธิเลือกตั้งนั้น คนพิการมีสิทธิในการเลือกวิธีการใช้สิทธิเลือกตั้งของตน ดังนี้

1) **การใช้สิทธิเลือกตั้งในคูหาเลือกตั้ง** โดยคนพิการจะต้องใช้สิทธิเลือกตั้งในหน่วยเลือกตั้งที่ตนมีรายชื่อเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในกรณีที่คนพิการมีปัญหาอุปสรรคในการเดินทางไปยัง

หน่วยเลือกตั้งที่ตนมีรายชื่อเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง อาจมีการขอใช้สิทธิเลือกตั้ง ณ หน่วยเลือกตั้งอื่น ซึ่งอยู่บริเวณใกล้เคียงได้ โดยในกรณีนี้ หน่วยเลือกตั้งใกล้เคียงดังกล่าวจะต้องตั้งอยู่ในเขตเลือกตั้ง เดียวกับหน่วยเลือกตั้งที่คนพิการมีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

2) การใช้สิทธิเลือกตั้งนอกภูมิลำเนาเลือกตั้ง ในกรณีที่คนพิการมีปัญหาอุปสรรคในการ เดินทางไปยังหน่วยเลือกตั้งที่ตนมีรายชื่อเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งหรือหน่วยเลือกตั้งใกล้เคียง เพื่อเป็น การอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการ สำนักงานการเลือกตั้งแคนาดาได้กำหนดให้คนพิการ สามารถลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยวิธีการอื่นๆ ได้ ประกอบด้วย

2.1) การลงคะแนนเสียงทางไปรษณีย์ โดยคนพิการจะต้องลงทะเบียนการเลือกตั้ง ทางไปรษณีย์ ด้วยการยื่นคำร้องได้ที่สำนักงานการเลือกตั้งทั่วประเทศ หรือสามารถลงทะเบียน ออนไลน์ก็ได้ หลังจากนั้นสำนักงานการเลือกตั้งจะดำเนินการจัดส่งชุดบัตรเลือกตั้งพิเศษทาง ไปรษณีย์มายังที่อยู่ของผู้ลงทะเบียน โดยที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะต้องส่งบัตรเลือกตั้งคืนให้แก่ สำนักงานการเลือกตั้ง ก่อนวันเลือกตั้งทั่วไป ทั้งนี้ ผู้ที่ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทางไปรษณีย์แล้วจะ ไม่สามารถลงคะแนนเสียงเลือกตั้งด้วยวิธีอื่นได้อีก

2.2) การลงคะแนนเสียงที่โรงพยาบาล บ้านพักผู้สูงอายุ และสถานสงเคราะห์ เพื่อ เป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ป่วย ผู้สูงอายุ ตลอดจนคนพิการที่พักรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล บ้านพักผู้สูงอายุ หรือสถานสงเคราะห์ พระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งแคนาดาได้มีการอนุญาต ให้มีการจัดการเลือกตั้งในสถานที่ดังกล่าวได้ และ ในกรณีที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นผู้ป่วยนอนติด เตียง (รวมถึงคนพิการทางการเคลื่อนไหวขั้นรุนแรง) อาจจัดให้มีการลงคะแนนเสียงในห้องของผู้ป่วย โดยมีเจ้าหน้าที่ให้ความช่วยเหลือในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้

2.3) การลงคะแนนเสียงที่บ้าน ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ไม่สามารถอ่านหรือไม่สามารถ ลงคะแนนเสียงโดยใช้กระบวนการลงคะแนนเสียงที่พิเศษได้เนื่องจากความพิการ อาจจะสามารถ ลงคะแนนเสียงที่บ้านตามคำขอ โดยหลักเกณฑ์ วิธีการที่คนพิการผู้มีสิทธิเลือกตั้งขอลงคะแนนเสียงที่บ้าน ต้องเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง

ช่วงวันเลือกตั้ง จะมีมาตรการในการอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการที่ไปใช้สิทธิ เลือกตั้ง ณ หน่วยเลือกตั้ง เช่น

1) ที่ตั้งของหน่วยเลือกตั้ง พระราชบัญญัติการเลือกตั้งแคนาดาได้กำหนดให้สำนักงาน การเลือกตั้งจะต้องจัดให้มีมาตรการในการทำให้คนพิการสามารถเข้าถึงหน่วยเลือกตั้งได้อย่าง สะดวก ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งทั่วไปหรือการเลือกตั้งล่วงหน้า โดยที่สำนักงานการเลือกตั้งของ แคนาดาได้มีการกำหนดมาตรฐานของหน่วยเลือกตั้งเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้ชาวแคนาดา ที่มาใช้สิทธิเลือกตั้งรวมไปถึงคนพิการสามารถเข้าถึงได้ ซึ่งอย่างน้อยที่สุดหน่วยเลือกตั้งทุกหน่วย

จะต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกตามมาตรฐานอย่างน้อย 15 รายการจากมาตรฐานทั้งหมด 37 รายการ เช่น

- ต้องอยู่ในที่ที่การขนส่งมวลชนสาธารณะเข้าถึง มีที่จอดรถที่เพียงพอซึ่งต้องรวมไปถึงที่จอดรถสำหรับคนพิการ มีการจัดทางเดินจากที่จอดรถไปยังที่เลือกตั้งซึ่งทางเดินดังกล่าวจะต้องมีความกว้างที่เหมาะสม หากทางเดินดังกล่าวเป็นทางเท้าต่างระดับจะต้องมีทางลาดที่มีความลาดที่เหมาะสมและไม่มีสิ่งกีดขวางตลอดบริเวณทางเดินดังกล่าว ทางลาดในอาคารจะต้องมีราวจับ มีป้ายหรือสัญลักษณ์บอกทางเข้าออกที่ชัดเจน ประตูเปิดปิดอัตโนมัติที่มีความกว้างที่เหมาะสม

- กรณีที่หน่วยเลือกตั้งตั้งอยู่ในอาคารที่มีความสูงตั้งแต่ 2 ชั้นขึ้นไปจะต้องมีลิฟต์ รวมไปถึงต้องมีห้องน้ำสำหรับคนพิการ เป็นต้น

2) อุปกรณ์ในการอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

พระราชบัญญัติการเลือกตั้งแคนาดาได้กำหนดให้สำนักงานการเลือกตั้งจะต้องจัดให้มีมาตรการอำนวยความสะดวกในการลงคะแนนเสียงให้แก่คนพิการ ซึ่งในการทำให้คนพิการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งได้นั้นสำนักงานการเลือกตั้งได้มีการกำหนดนโยบายสำหรับการเข้าถึงและการให้บริการแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เป็นคนพิการ โดยการกำหนดให้ทุกหน่วยเลือกตั้งจะต้องมีเครื่องมือในการอำนวยความสะดวกและให้บริการแก่คนพิการ จัดให้มีเครื่องมือและการให้บริการในหน่วยเลือกตั้งที่มีความหลากหลายตามความต้องการและความจำเป็นพิเศษของแต่ละประเภทความพิการ ได้แก่ แวนชวยพร้อมไฟ บัตรทาบอักษรเบรลล์สำหรับทาบบนบัตรเลือกตั้ง รายชื่อผู้สมัครที่มีการขยายให้มีขนาดใหญ่ขึ้น รายชื่อผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งซึ่งเป็นอักษรเบรลล์ เป็นต้น

3) การให้ความช่วยเหลือในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแบบพิเศษ

โดยทั่วไปแล้วการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งต้องเป็นการลงคะแนนเสียงในบัตรเลือกตั้งด้วยตนเองเพื่อให้เป็นไปตามหลักการเลือกตั้งโดยตรงและลับ อย่างไรก็ตาม ไรก็ตีพระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งแคนาดา ได้มีการกำหนดให้มีการลงคะแนนเสียงแบบพิเศษ (Special Voting Procedure) สำหรับคนพิการ ดังนี้

3.1) การร้องขอให้บุคคลอื่นเป็นผู้ลงคะแนนเสียงแทนคนพิการ

ในกรณีที่คนพิการมีข้อจำกัดทางด้านร่างกาย ทำให้ไม่สามารถลงคะแนนเสียงเลือกตั้งด้วยตนเองได้ บุคคลพิการดังกล่าวสามารถร้องขอให้เจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งอนุญาตบุคคลอื่นเป็นผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแทนตนได้ สำหรับการลงคะแนนเสียงแทนในบัตรเลือกตั้งนั้น กฎหมายได้ให้สิทธิแก่คนพิการในการที่จะขอให้เพื่อน คู่สมรส ญาติ ผู้ที่อยู่กินกันฉันสามีภริยา หรือญาติของคู่สมรส หรือผู้ที่อยู่กินกันฉันสามีภริยา หรือเครือญาติของผู้พิการให้ความช่วยเหลือในการลงคะแนนเสียงในบัตรเลือกตั้งได้อีกด้วย อย่างไรก็ตาม บุคคลที่ให้ความช่วยเหลือในการ

ลงคะแนนเสียงในบัตรเลือกตั้ง กฎหมายกำหนดให้ผู้พิการให้ความช่วยเหลือได้เพียงคนเดียวเท่านั้น ทั้งนี้ บุคคลดังกล่าวจะต้องมีการสาบานตนตามที่กฎหมายกำหนดว่า จะลงคะแนนเสียงตามเจตนารมณ์ของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ไม่เปิดเผยชื่อบุคคลที่ผู้พิการลงคะแนนเสียงให้ ไม่พยายามจูงใจให้ให้ผู้พิการเลือกผู้สมัครเลือกรับเลือกตั้งคนใดคนหนึ่ง และไม่ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในขณะที่ให้ความช่วยเหลือผู้พิการในการลงคะแนนเสียงในบัตรเลือกตั้ง นอกจากนี้คนพิการยังสามารถร้องขอให้เจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งหย่อนบัตรลงคะแนนเสียงแทนตนเองได้ด้วย

3.2) ล่ามภาษามือ ในกรณีที่ผู้พิการต้องการล่ามภาษามือประจำหน่วยเลือกตั้ง ผู้พิการสามารถร้องขอให้มีการจัดให้มีล่ามภาษามือประจำหน่วยเลือกตั้งเพื่อช่วยในการสื่อสารกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เป็นคนพิการได้ ทั้งนี้ จะต้องมีภาระแจ้งให้สำนักงานการเลือกตั้งทราบล่วงหน้าผ่านการลงทะเบียนก่อนเวลา 18.00 น. ก่อนวันเลือกตั้งอย่างน้อย 6 วัน โดยอาจแจ้งทางโทรศัพท์ หรือแจ้งผ่านระบบออนไลน์

3.3) การนำสัตว์นำทางเข้าไปในบริเวณหน่วยเลือกตั้ง สำนักงานการเลือกตั้งแคนาดาสนับสนุนให้คนพิการทางการมองเห็น สามารถนำสัตว์นำทางเข้าไปในหน่วยเลือกตั้ง ในวันที่มีการเลือกตั้งได้ (เจษฎา ทองขาว, 2562 : 76-82)

สหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกา (United State of America) เป็นรัฐที่ปกครองในรูปแบบสหพันธรัฐ (Federal State) ประกอบด้วยมลรัฐต่าง ๆ 50 มลรัฐรวมกัน มีรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาคือเป็นแม่แบบของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยภายใต้ระบบประธานาธิบดี ปัจจุบันการเลือกตั้งในสหรัฐอเมริกาแบ่งออกเป็น 2 ระดับใหญ่ ประกอบด้วย การเลือกตั้งระดับชาติ ได้แก่ การเลือกตั้งประธานาธิบดี (President Election) และการเลือกตั้งสมาชิกสภาองเกรส (Congress) และการเลือกตั้งระดับมลรัฐ โดยรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติให้พลเมืองชาวสหรัฐอเมริการที่มีอายุครบ 18 ปี หรือมากกว่านั้นเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

ทั้งนี้ สหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญกับสิทธิของคนพิการเป็นอย่างมาก และได้มีการตรากฎหมายหลายฉบับเพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ รวมถึงสิทธิการเลือกตั้งให้แก่คนพิการ ดังนี้

กฎหมายที่เกี่ยวกับการรับรองและคุ้มครองสิทธิเลือกตั้งให้แก่คนพิการ

1) รัฐบัญญัติว่าด้วยชาวอเมริกันกับผู้พิการ (The Americans with Disabilities Act 1990, ADA) เป็นกฎหมายสิทธิมนุษยชนแห่งชาติซึ่งคุ้มครองสิทธิให้แก่คนพิการ ในกฎหมายฉบับนี้กำหนดให้รัฐและหน่วยงานของรัฐในทุกระดับจะต้องจัดให้คนพิการสามารถเข้าถึงแผนงาน การบริการสาธารณะ กิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ เช่น การศึกษา การจ้างงาน ระบบขนส่ง

สาธารณะ กระบวนการยุติธรรม ระบบสาธารณสุข รวมทั้งการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความพิการ (The Americans with Disabilities Act 1990, sec. 2 (a) (3))

ดังนั้น หน่วยงานของรัฐทุกระดับจึงมีหน้าที่จะต้องทำให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งได้เช่นเดียวกับคนทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นการลงทะเบียนเลือกตั้ง การจัดสถานที่และคูหาในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง วิธีการในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยจะต้องครอบคลุมตั้งแต่ก่อนมีการเลือกตั้งจนถึงวันลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

2) รัฐบัญญัติว่าด้วยสิทธิในการเลือกตั้ง (Vote Rights Act of 1965, VRA) ได้บัญญัติให้ผู้ลงคะแนนเสียงที่ต้องการความช่วยเหลือในการลงคะแนนอันเนื่องมาจากตาบอด พิกัด หรือไม่สามารถอ่านหรือเขียนหนังสือได้ อาจได้รับความช่วยเหลือโดยบุคคลที่ผู้ลงคะแนนเลือกหรือบุคคลอื่นนอกจากนายจ้างหรือตัวแทนนายจ้างหรือที่ทำงาน หรือสมาคมของผู้ลงคะแนนได้ (Vote Rights Act of 1965, Sec 208.)

3) รัฐบัญญัติการเข้าถึงสิทธิในการเลือกตั้งสำหรับคนชราและคนพิการ ค.ศ. 1984 (The Voting Accessibility for Elderly and Handicapped Act of 1984, VAEHA) กำหนดให้จัดสถานที่ในการเลือกตั้งของรัฐบาลสหรัฐในทุกพื้นที่ของสหรัฐอเมริกาให้อยู่ในลักษณะที่คนพิการสามารถเข้าถึงได้ ในกรณีที่พื้นที่ใดที่คนพิการไม่สามารถเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งได้ คณะกรรมการการเลือกตั้งจะต้องจัดให้มีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยวิธีอื่นในวันเดียวกับวันที่มีการเลือกตั้งนั้น และยังสามารถกำหนดให้ทุกมลรัฐต้องจัดให้มีการลงทะเบียนและจัดให้มีเครื่องมือช่วยเหลือในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสำหรับผู้ลงคะแนนที่มีความพิการหรือผู้สูงอายุด้วย

4) รัฐบัญญัติการลงทะเบียนเลือกตั้งแห่งชาติ ค.ศ. 1993 (The National Voter Registration Act 1993, NVR) หรือที่เรียกกันว่า “รัฐบัญญัติการออกเสียงทางอิเล็กทรอนิกส์” เป็นกฎหมายที่มีส่วนช่วยส่งเสริมให้ชาวอเมริกันซึ่งเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถใช้สิทธิขั้นพื้นฐานในการเลือกตั้งได้ง่ายมากยิ่งขึ้น จุดมุ่งหมายประการหนึ่งของกฎหมายฉบับนี้ คือ เพื่อเพิ่มจำนวนการใช้สิทธิเลือกตั้งซึ่งในอดีตมีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นจำนวนน้อยและคนพิการส่วนใหญ่ยังถูกเลือกปฏิบัติในการเข้าถึงสิทธิดังกล่าวอีกด้วย โดยกฎหมายฉบับนี้กำหนดให้สำนักงานของรัฐทุกแห่งติดตั้งโปรแกรมที่สามารถให้บริการกับคนพิการในการจัดทำคำร้องขอและแบบฟอร์มสำหรับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เพื่อให้ความช่วยเหลือในการกรอกแบบฟอร์มให้ถูกต้องสมบูรณ์ และดำเนินการส่งแบบฟอร์มดังกล่าวไปยังหน่วยงานที่มีหน้าที่ดำเนินการต่อไป

5) รัฐบัญญัติว่าด้วยการช่วยเหลือในการเลือกตั้ง ค.ศ. 2002 (The Help America Vote Act 2002, HAVA) ได้กำหนดให้มีการจัดตั้งกองทุนขึ้น โดยนำเงินจากกองทุนดังกล่าวไปใช้เพื่อจัด

สถานที่ในการลงคะแนน (polling place) ไม่ว่าจะเป็นทางเดิน ทางเข้า ทางออก และบริเวณสำหรับลงคะแนน เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงได้ ตลอดจนต้องเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ดังกล่าวให้คนพิการได้รับทราบ และอบรมเจ้าหน้าที่ อาสาสมัครประจำหน่วยให้เข้าใจเกี่ยวกับการลงคะแนนเสียงของคนพิการ และยังสามารถต่อไปว่าในแต่ละหน่วยเลือกตั้งอย่างน้อยที่สุดจะต้องจัดให้มีระบบบันทึกการลงคะแนนเสียงอิเล็กทรอนิกส์ (Direct Recording Electronic Voting System) หรือระบบการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในรูปแบบอื่นสำหรับคนพิการ ทั้งนี้เพื่อให้คนพิการมีโอกาสใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงได้เหมือนกับผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงทั่วไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งกฎหมายฉบับนี้ไม่เพียงแต่ได้ให้การรับรองสิทธิในการลงคะแนนเสียงของคนพิการเท่านั้น แต่ยังทำให้คนพิการสามารถใช้สิทธิในการลงคะแนน โดยลับและอย่างเป็นอิสระเหมือนกับบุคคลทั่วไปได้อีกด้วย

การอำนวยความสะดวกในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้แก่คนพิการ

1) การลงทะเบียนใช้สิทธิเลือกตั้ง

รัฐบัญญัติการลงทะเบียนเลือกตั้งแห่งชาติ ค.ศ. 1993 (The National Voter Registration Act 1993, NVRA) กำหนดให้หน่วยงานของรัฐต้องจัดให้มีบริการให้ความช่วยเหลือหรือเงินทุนของรัฐเพื่อบริการคนพิการเป็นอันดับแรก ซึ่งเปิดโอกาสให้คนพิการสามารถลงทะเบียนเลือกตั้งที่บ้านของตนเองอย่างสะดวกโดยจะต้องกำหนดแบบฟอร์มการลงทะเบียนเลือกตั้ง, การช่วยเหลือผู้เลือกตั้งในการกรอกแบบฟอร์มให้สมบูรณ์ และวิธีการในการส่งแบบฟอร์มไปยังพนักงานการเลือกตั้งสำหรับคนพิการ โดยอาจจะเป็นการเดินทางไปลงทะเบียนด้วยตนเอง ณ หน่วยงานของรัฐ การลงทะเบียนทางไปรษณีย์ หรือการลงทะเบียนผ่านทางระบบออนไลน์ เป็นต้น

2) การอำนวยความสะดวกเพื่อให้คนพิการเข้าถึงข้อมูลการเลือกตั้ง

หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่จะต้องจัดทำเว็บไซต์ที่ทำให้คนพิการสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายตามมาตรฐานของ WCAG (Web Content Accessibility Guidelines) เช่น รูปแบบและขนาดของตัวอักษรที่เหมาะสม รูปภาพ คลิปวิดีโอที่มีคำบรรยายแทนเสียง รวมไปถึงสัญลักษณ์ต่าง ๆ ทั้งนี้ในเว็บไซต์จะต้องมีข้อมูลและรายละเอียดต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับคนพิการเพื่อให้คนพิการได้รับทราบและเข้าถึงสิทธิในการเลือกตั้งได้อย่างสะดวก เช่น เครื่องมือในการอำนวยความสะดวกสำหรับการลงคะแนนเสียง การขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้ง เป็นต้น

3) การจัดให้มีหน่วยเลือกตั้งที่คนพิการสามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก

โดยทั่วไปนั้นสหรัฐอเมริกาจะใช้สถานที่ต่าง ๆ ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐจัดให้เป็นหน่วยเลือกตั้งชั่วคราว เช่น หอสมุด โรงเรียน สถานีดับเพลิง โบสถ์ แต่ในบางกรณีอาจมีการใช้ที่ทำ

การของเอกชนเป็นสถานที่เลือกตั้ง โดยรัฐบัญญัติว่าด้วยชาวอเมริกันกับผู้พิการ (The Americans with Disabilities Act 1990) กำหนดให้หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ต้องทำให้คนพิการสามารถเข้าถึง และใช้สิ่งอำนวยความสะดวกในหน่วยเลือกตั้งได้ โดยหากสถานที่ใดที่มีปัญหาในการทำให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิเลือกตั้ง รัฐสามารถกำหนดมาตรการชั่วคราวเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการได้ เช่น ในกรณีที่หน่วยเลือกตั้งใดไม่มีที่จอดรถคนพิการหรือมีแต่ไม่เพียงพอ ผู้อำนวยการเลือกตั้งสามารถที่จะสร้างที่จอดรถชั่วคราวโดยการใช้กรวยจราจรและป้ายที่เคลื่อนย้ายได้เพื่อแบ่งสัดส่วนระหว่างที่จอดรถกับทางเดิน อย่างไรก็ตามในกรณีที่หน่วยเลือกตั้งใดมีข้อจำกัดที่อาจทำให้คนพิการไม่สามารถเข้าถึงคูหาเลือกตั้งได้ เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งได้เท่าเทียมกับคนทั่วไป รัฐอาจจัดให้มีการเลือกตั้งบริเวณริมถนน โดยใช้ทางเท้าเป็นหน่วยเลือกตั้งพิเศษ (Curbside Voting) หรือให้คนพิการกาบัตรเลือกตั้งในรถยนต์ส่วนตัวโดยจะต้องอยู่ใกล้กับบริเวณหน่วยเลือกตั้ง ทั้งนี้จะต้องมีป้ายแสดงให้เห็นชัดเจน

4) สิ่งอำนวยความสะดวกในการออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้ง

เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้อย่างแท้จริง หน่วยเลือกตั้งจะต้องจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการเป็นการเฉพาะ โดยคำนึงถึงความพิการในแต่ละรูปแบบ เช่น

- การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยใช้เครื่องลงคะแนนเสียงแบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งมีหูฟังอธิบายการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการทางการเห็นได้เป็นอย่างดี

- คูหาลงคะแนนสำหรับคนพิการ ที่ช่วยให้คนพิการที่ต้องนั่งรถเข็นสามารถเข้าถึงได้ โดยอาจมีการปรับความสูงของโต๊ะให้มีความเหมาะสมเพื่อให้บุคคลดังกล่าวสามารถลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้โดยสะดวก

- แวนขยาย สำหรับคนพิการทางการเห็นที่มีสายตาเลือนราง

- ปากกาขนาดใหญ่ สำหรับคนพิการทางการเคลื่อนไหว

5) การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนพิการ

ในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนพิการนั้น โดยหลักแล้วจะต้องให้คนพิการเป็นผู้ลงคะแนนเสียงด้วยตนเองซึ่งเป็นไปตามหลักการเลือกตั้งโดยตรงและเป็นการลับโดยไม่จำเป็นต้องมีความช่วยเหลือจากบุคคลใด โดยการกาบัตรเลือกตั้งนั้นคนพิการสามารถทำสัญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งในช่องลงคะแนนโดยไม่ถือว่าเป็นบัตรเสีย แต่อย่างไรก็ดีในกฎหมายในบางมลรัฐ เช่น แคลิฟอร์เนียอนุญาตให้คนพิการที่มีข้อจำกัดทางด้านร่างกายจนไม่สามารถลงคะแนนเสียงเลือกตั้งด้วยตนเองได้สามารถร้องขอให้มีบุคคลที่คนพิการเป็นผู้กำหนด เป็นคนเข้าไปในคูหาเลือกตั้ง

พร้อมกับคนพิการเพื่อลงคะแนนเสียงแทนคนพิการได้โดยให้ถือว่าการเลือกตั้งดังกล่าวเป็นการเลือกตั้งโดยตรงและเป็นการลับ นอกจากนี้ในบางมลรัฐ เช่น มลรัฐแคลิฟอร์เนียได้จัดให้มีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผ่านทางไปรษณีย์ (Voting by mail) ทั้งนี้คนพิการที่ประสงค์จะใช้ช่องทางนี้จะต้องยื่นคำร้องขอใช้สิทธิดังกล่าวต่อสำนักงานจัดการเลือกตั้งเลือกตั้งในท้องที่ที่อาศัยอยู่ รวมทั้งจะต้องจัดส่งบัตรเลือกตั้งคืนให้แก่สำนักงานจัดการเลือกตั้งภายในระยะเวลาที่กำหนดด้วย

6) การให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสมเมื่อคนพิการได้ร้องขอ

รัฐบัญญัติว่าด้วยชาวอเมริกันกับผู้พิการ กำหนดให้เจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งผู้ดำเนินการเลือกตั้งต้องสามารถสื่อสารกับผู้มีสิทธิออกเสียงที่มีความพิการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับผู้มีสิทธิออกเสียงบุคคลอื่น ทั้งในระดับสหพันธรัฐ ระดับรัฐ และท้องถิ่น เพื่อให้มั่นใจว่าผู้มีสิทธิออกเสียงที่มีความพิการ สามารถมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในกระบวนการเลือกตั้ง เจ้าหน้าที่จะต้องให้ความช่วยเหลือและบริการที่เหมาะสมในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการ ตั้งแต่การลงทะเบียนจนถึงการลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง โดยจะต้องอยู่ภายใต้ความต้องการตามที่คนพิการเรียกร้องเป็นหลัก เช่น

- คนพิการทางการเห็น อาจร้องขอให้เจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งช่วยอ่านข้อมูลที่ต้องการทราบที่คนพิการร้องขอ โดยเจ้าหน้าที่ดังกล่าวจะต้องอ่านข้อความนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- การอนุญาตให้นำสัตว์นำทางเข้าไปในคูหาเลือกตั้ง หรืออาจร้องขอให้มีเอกสารที่มีตัวอักษรขนาดใหญ่หรือจัดพิมพ์โดยอักษรเบรลล์ เป็นต้น

- คนพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย อาจร้องขอให้มีล่ามภาษามือบริเวณหน่วยเลือกตั้ง หรือล่ามภาษามือผ่านบริการเครือข่ายออนไลน์ (Video Conference)

- ปากกาและกระดาษเปล่าที่พร้อมใช้งานเพื่อให้คนพิการทางการได้ยินสื่อสารกับเจ้าหน้าที่โดยผ่านการเขียน เป็นต้น (เจษฎา ทองขาว, 2562 : 70-76)

เครือรัฐออสเตรเลีย

ในการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการในออสเตรเลียนั้น คณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งเครือรัฐออสเตรเลีย (Australia Electoral Commission: AEC) เป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการจัดการเลือกตั้งภายใต้พระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งในเครือจักรภพ Commonwealth Electoral Act 1918 ซึ่งคณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งเครือรัฐออสเตรเลีย ได้มีการให้ข้อมูลที่สำคัญสำหรับผู้พิการผ่านทางเว็บไซต์ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งได้เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาทั่วไป โดยในเว็บไซต์ดังกล่าวได้มีการให้ข้อมูลเบื้องต้นในการลงทะเบียนผู้เลือกตั้งพร้อมทั้งการอำนวยความสะดวกในการลงทะเบียน และให้ข้อมูลที่

เกี่ยวกับการเลือกตั้งระดับชาติ รวมทั้งวิธีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยในกฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดให้ชาวออสเตรเลียที่มีอายุ 18 ปี ซึ่งได้ลงทะเบียนเป็นผู้เลือกตั้งแล้ว เป็นผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้ง

สำหรับมาตรการในการอำนวยความสะดวกเพื่อให้คนพิการในออสเตรเลียเข้าถึงสิทธิในการเลือกตั้งที่น่าสนใจมีดังต่อไปนี้

การอำนวยความสะดวกไว้เป็นพิเศษในหน่วยเลือกตั้งและคูหาเลือกตั้ง

คณะกรรมการการเลือกตั้งได้จัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่ผู้พิการในการออกมาใช้สิทธิเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นคูหาเลือกตั้งที่ออกแบบมาพิเศษสำหรับผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่นั่งรถเข็น นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งศูนย์ลงคะแนนสำหรับผู้พิการทางสายตา โดยผู้พิการจะโทรศัพท์เข้าไปที่ศูนย์ดังกล่าว ซึ่งจะมีเจ้าหน้าที่รับสายและผู้ใช้สิทธิจะบอกหมายเลขผู้สมัครรับเลือกตั้งให้เจ้าหน้าที่อีกคนเพื่อลงคะแนนให้ ระบบดังกล่าวจะเกิดการตรวจสอบระหว่างกันของเจ้าหน้าที่ทั้ง 2 คน สำหรับผู้พิการทางการได้ยินจะต้องจัดให้มีล่ามเพื่อแปลภาษาให้ผู้พิการที่ไม่สามารถลงคะแนนเสียงด้วยตนเองได้สามารถที่จะเข้าถึงสิทธิของตน โดยการร้องขอให้มีเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือหรืออาจให้ผู้ที่ไม่ไว้วางใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้แทน

- การลงคะแนนเสียงนอกหน่วยเลือกตั้ง

ในกรณีที่คนพิการไม่สามารถเข้าถึงหน่วยเลือกตั้งได้เนื่องจากมีความบกพร่องบางประการ เช่น เป็นคนพิการทางการเคลื่อนไหว กฎหมายกำหนดให้เจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งสามารถให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลดังกล่าวโดยการให้สามารถลงคะแนนเสียงนอกหน่วยเลือกตั้งได้ แต่สถานที่ดังกล่าวต้องเป็นพื้นที่ปิด เช่น ในรถยนต์ส่วนตัว และอาจให้ความช่วยเหลือใด ๆ ในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้ตามความเหมาะสม

- หน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่

การจัดให้มีการจัดหน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ (Mobile Polling) เป็นการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในช่วงระยะเวลา 12 วันก่อนวันเลือกตั้งและในวันเลือกตั้ง โดยคณะ Mobile Polling จะเดินทางไปยังโรงพยาบาล (ซึ่งรวมถึงผู้พิการที่พักรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล) เรือนจำ และพื้นที่ห่างไกลเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

- การลงคะแนนเสียงทางไปรษณีย์

สำหรับวิธีการการลงคะแนนเสียงทางไปรษณีย์ในการลงทะเบียนเป็นผู้เลือกตั้งนั้น คนพิการสามารถขอใช้สิทธิเลือกตั้งโดยผ่านทางไปรษณีย์ได้ โดยยื่นคำร้องตามแบบฟอร์มที่กำหนดไว้ โดยการยื่นคำร้องเพื่อขอใช้สิทธิดังกล่าวสามารถยื่นคำร้องผ่านทางระบบออนไลน์ได้ หลังจากนั้นคณะกรรมการการเลือกตั้งจะดำเนินการส่งเอกสารและบัตรลงคะแนนเสียงเลือกตั้งไปยังสถานที่ที่ผู้ยื่นคำร้องได้กรอกไว้ ผู้ยื่นคำร้องจะต้องลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง ซึ่งในกรณีที่ผู้พิการ

ไม่สามารถลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเองได้ก็อาจร้องขอให้ผู้ที่พิการไว้วางใจเป็นผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแทน แต่ทั้งนี้การลงคะแนนเสียงดังกล่าวจะต้องเป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้พิการที่ใช้สิทธิเลือกตั้งทางไปรษณีย์ หลังจากนั้นจะต้องส่งบัตรเลือกตั้งคืนให้แก่คณะกรรมการการเลือกตั้งภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด

- การลงคะแนนเสียงแบบอิเล็กทรอนิกส์

การลงคะแนนเสียงแบบอิเล็กทรอนิกส์สำหรับผู้ที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นเป็นการอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้ที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นไม่ต้องร้องขอความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น เนื่องจากวิธีการลงคะแนนแบบนี้จะมีการเตรียมหูฟังและเทปเสียงแนะนำขั้นตอนการเลือกตั้งเอาไว้ในคูหาเลือกตั้ง อันจะทำให้การลงคะแนนเป็นไปโดยสะดวกและเป็นหลักประกันได้ว่าการลงคะแนนจะเป็นความลับ (เจษฎา ทองขาว, 2562 : 82-85)

จากการนำเสนอแนวคิดและมาตรการทางกฎหมายในการรับรองและคุ้มครองสิทธิในการเลือกตั้งของชนพิการในต่างประเทศ ประกอบด้วยประเทศแคนาดา สหรัฐอเมริกาและเครือรัฐออสเตรเลีย มาตามลำดับแล้วนั้น ผู้วิจัยได้จัดทำตารางเปรียบเทียบรูปแบบการคุ้มครองสิทธิการเลือกตั้งของชนพิการในต่างประเทศ ตามตารางที่ 4.2 เปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิเลือกตั้งของชนพิการในกฎหมายต่างประเทศ ดังนี้

ตารางที่ 4.2 การเปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิการเลือกตั้งของชนพิการในกฎหมายต่างประเทศ

สิทธิในการเลือกตั้งของชนพิการที่ได้รับการรับรองและคุ้มครอง	แคนาดา	สหรัฐอเมริกา	เครือรัฐออสเตรเลีย
1. สิทธิขั้นพื้นฐานในการเลือกตั้ง 6 ประการ	✓	✓	✓
2. สิทธิในการเลือกตั้งและลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นตัวแทนของประชาชนในทุกระดับ	✓	✓	✓
3. สิทธิในการได้รับทราบและเข้าถึงสื่อ การประชาสัมพันธ์และข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งทั้งก่อนและหลังการเลือกตั้งที่มีคุณภาพเหมาะสมกับประเภทและความต้องการของผู้พิการ	✓	✓	✓
4. สิทธิในการจัดหน่วยเลือกตั้งให้มีความเหมาะสมสำหรับผู้พิการ	✓	✓	✓
5. สิทธิในการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีต่างๆ เพื่อช่วยเหลือในการ	✓	✓	✓

สิทธิในการเลือกตั้งของคนพิการที่ได้รับการ รับรองและคุ้มครอง	แคนาดา	สหรัฐอเมริกา	เครือรัฐ ออสเตรเลีย
สื่อสารและการลงคะแนนเลือกตั้ง			
6.สิทธิในการมีล่ามภาษา หรือเจ้าหน้าที่ช่วยในการ สื่อสาร หรือช่วยเหลือคนพิการ	✓	✓	✓
7.สิทธิในการอนุญาตให้เจ้าหน้าที่ อาสาสมัครหรือ บุคคลที่คนพิการเลือกหรือไว้วางใจช่วยเหลือ ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแทนตนเองได้ ในกรณีที่คน พิการผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนไม่สามารถลงคะแนน เสียงด้วยตนเองได้	✓	✓	✓
8.สิทธิในการเลือกวิธีการลงคะแนนเสียงโดยวิธีการ อื่นๆนอกเหนือจากการลงคะแนนในคูหาเลือกตั้ง เช่น	✓	✓	✓
8.1 การลงคะแนนเสียงที่บ้าน	✓	✗	✗
8.2 การเลือกตั้งที่โรงพยาบาล บ้านพักผู้สูงอายุ และ สถานสงเคราะห์	✓	✗	✓
8.3 การใช้หน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ (mobile polling)	✗	✗	✓
8.4 การจัดหน่วยเลือกตั้งพิเศษ เช่นบริเวณทางเท้า (Curbside Voting) หรือในรถยนต์ส่วนตัว	✗	✓	✓
8.5 การเลือกตั้งทางไปรษณีย์(Voting by mail)	✓	✓	✓
8.6 การเลือกตั้งโดยใช้เครื่องลงคะแนนเสียงแบบ อิเล็กทรอนิกส์(E- Vote)สำหรับผู้พิการบางประเภท	✓	✓	✓
8.7 การเลือกตั้งทางอินเทอร์เน็ต (I-vote) หรือการ เลือกตั้งออนไลน์	✓	✓	✓
9.สิทธิในการร้องเรียนและคัดค้านการเลือกตั้ง	✓	✓	✓
10.สิทธิประโยชน์อื่นๆ	✓	✓	✓

จากตารางที่ 4.2 จะเห็นได้ว่า กฎหมายของประเทศแคนาดา สหรัฐอเมริกาและเครือรัฐ
ออสเตรเลีย ได้ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิด้านการเลือกตั้งของคนพิการไว้ทั้งในด้านของสิทธิ

พื้นฐานในการเลือกตั้ง 6 ประการ ได้แก่ หลักการเลือกตั้งโดยอิสระ หลักการเลือกตั้งตามกำหนดระยะเวลา หลักการเลือกตั้งที่ยุติธรรม หลักการให้สิทธิเลือกตั้งเป็นการทั่วไป หลักการเลือกตั้งโดยเสมอภาค และหลักการเลือกตั้งโดยการลงคะแนนลับ รวมทั้งการคุ้มครองสิทธิในการเลือกตั้งของนักพิการทั้งสิทธิก่อนการเลือกตั้ง สิทธิในระหว่างการเลือกตั้ง และสิทธิภายหลังวันเลือกตั้ง

การคุ้มครองสิทธิในระหว่างการเลือกตั้ง มีการจัดหน่วยเลือกตั้ง การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการเดินทางและในการเลือกตั้ง การจัดเจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครให้ความช่วยเหลือแนะนำแก่คนพิการหรือลงคะแนนตามคำขอของคนพิการ การอนุญาตให้นำสัตว์นำทาง เช่น สุนัข เข้าไปในคูหาเลือกตั้ง รวมทั้งมีการกำหนดวิธีการออกเสียงลงคะแนนให้มีความหลากหลาย โดยมาตรการต่าง ๆ เช่น การให้คนพิการทางการเคลื่อนไหวลงคะแนนเสียงนอกหน่วยเลือกตั้ง เช่น ในรถยนต์ส่วนตัว การจัดตั้งหน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ (Mobile Polling) การลงคะแนนเสียงที่บ้าน หรือโรงพยาบาล สถานสงเคราะห์ เรือนจำ หรือพื้นที่ห่างไกล การลงคะแนนทางไปรษณีย์ การลงคะแนนเสียงแบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-vote) และการลงคะแนนเสียงทางอินเทอร์เน็ต (I-vote) และการคุ้มครองสิทธิหลังการเลือกตั้ง เช่น การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับผลการเลือกตั้ง การคัดค้านผลการเลือกตั้ง เป็นต้น

3.3 การคุ้มครองสิทธิด้านการศึกษาของคนพิการ

(1) สิทธิทางการศึกษาของคนพิการในกฎหมายระหว่างประเทศ

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) ขององค์การสหประชาชาติ ได้กล่าวไว้ในคำปรารภว่า มีเจตนารมณ์ในการส่งเสริมประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ให้เป็นมาตรฐานร่วมกันแห่งความสำเร็จของมวลมนุษยชาติ โดยจะมุ่งมั่นส่งเสริมการเคารพสิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ ด้วยการสอนและการศึกษา และให้มีการยอมรับและยึดถือโดยสากลอย่างมีประสิทธิภาพด้วยมาตรการแห่งชาติและระหว่างประเทศอันก้าวหน้าตามลำดับ ทั้งในบรรดาประชาชนของรัฐสมาชิกด้วยตนเอง และในบรรดาประชาชนของดินแดนที่อยู่ใต้เขตอำนาจแห่งรัฐนั้น โดยใน UDHR ข้อ 26 ได้รับรองสิทธิทางการศึกษาของบุคคล ซึ่งรวมถึงคนพิการ โดยกล่าวว่า

“ข้อ 26 (1) ทุกคนมีสิทธิในการศึกษา การศึกษาจะต้องให้เปล่าอย่างน้อยในชั้นประถมศึกษาและ ชั้นพื้นฐาน การศึกษาระดับประถมจะต้องเป็นภาคบังคับ การศึกษาด้านวิชาการและวิชาชีพ จะต้องเปิดเป็นการทั่วไป และการศึกษาระดับสูงขึ้นไปจะต้องเข้าถึงได้อย่างเสมอภาคสำหรับทุกคนบนพื้นฐานของคุณสมบัติความเหมาะสม

(2) การศึกษาจะต้องมุ่งไปสู่การพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์อย่างเต็มที่ และการเสริมสร้างความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและ อิสรภาพขั้นพื้นฐาน การศึกษาจะต้องส่งเสริม ความ

เข้าใจ ขั้นตอนกรรม และมิตรภาพระหว่าง ประชาชาติกลุ่มเชื้อชาติหรือศาสนาทั้งหมด และ จะต้อง ส่งเสริมกิจกรรมของสหประชาชาติเพื่อการชำระไว้ซึ่งสันติภาพ

(3) ผู้ปกครองมีสิทธิเบื้องต้นที่จะ เลือกประเภทการศึกษาที่จะให้แก่บุตรของตน”

นอกจากนั้น ใน “กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและ วัฒนธรรม ((International Convent on Economic, Social and Cultural Rights: ICESCR) ซึ่งมี เจตนารมณ์ดังปรากฏในคำปรารภว่า ในการรับรองว่าตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน อุดมการณ์ที่ว่าเสรีชนจะต้องปลอดจากความกลัวและความขาดแคลนนั่น จะสามารถสัมฤทธิ์ผลได้ ก็ต่อเมื่อมีการสร้างสภาวะซึ่งทุกคนจะได้รับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งสิทธิ พลเมืองและสิทธิทางการเมืองของตนเท่านั้น โดยพิจารณาถึงพันธกรณีแห่งรัฐภายใต้กฎบัตร สหประชาชาติในการส่งเสริมการเคารพและการยอมรับโดยสากลในสิทธิและเสรีภาพมนุษยชน ทั้งนี้ ICESCR ในข้อ 13 ได้รับรองสิทธิทางการศึกษาของบุคคล ซึ่งรวมถึงคนพิการด้วยไว้ เช่นเดียวกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน โดยกำหนดว่า

1. รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับรองสิทธิของทุกคนในการศึกษา รัฐภาคีเห็นพ้องกันว่า การศึกษาจะต้องมุ่งให้เกิดการพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์และความสำนึกในศักดิ์ศรีของตนอย่าง บริบูรณ์ และจะต้องเพิ่มพูนการเคารพในสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน รัฐภาคีเห็นพ้องกัน อีกว่า การศึกษาจะต้องทำให้ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องส่งเสริม ความเข้าใจ ความอดกลั้นและมิตรภาพระหว่างชาติ และกลุ่มเชื้อชาติ ชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มศาสนา ทั้งปวง และสานต่อไปถึงกิจกรรมของสหประชาชาติในการชำระไว้ซึ่งสันติภาพ

2. รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับรองว่า เพื่อที่จะทำให้สิทธินี้เป็นจริงโดยบริบูรณ์

(ก) การศึกษาขั้นประถมจะต้องเป็นการศึกษาภาคบังคับและจัดให้ทุกคนแบบ ให้เปล่า

(ข) จะต้องจัดการศึกษาขั้นมัธยมในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งการศึกษามัธยมทาง เทคนิคศึกษาและอาชีวศึกษา ให้มีขึ้นโดยทั่วไป และให้ทุกคนมีสิทธิได้รับโดยวิธีการที่เหมาะสม ทุกทาง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยการนำการศึกษาแบบให้เปล่ามาใช้้อย่างค่อยเป็นค่อยไป

(ค) ทุกคนจะต้องสามารถได้รับการศึกษาขั้นอุดมศึกษาอย่างเท่าเทียมกันบน พื้นฐานของความสามารถ โดยวิธีการที่เหมาะสมทุกทาง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยการนำ การศึกษาแบบให้เปล่ามาใช้้อย่างค่อยเป็นค่อยไป

(ง) การศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องได้รับการสนับสนุนหรือส่งเสริมให้มากที่สุด เท่าที่จะทำได้สำหรับผู้ที่ไม่ได้รับหรือเรียนไม่ครบตามช่วงระยะเวลาทั้งหมดของการศึกษาขั้น ประถม

(จ) จะต้องดำเนินการพัฒนาระบบโรงเรียนทุกระดับอย่างแข็งขัน ให้มีระบบทุนการศึกษาที่เพียงพอ และปรับปรุงสภาพของวัสดุประกอบการสอนของครูอย่างต่อเนื่อง ฯลฯ

สำหรับการรับรองและคุ้มครองสิทธิด้านการศึกษาของคนพิการนั้น ในวันที่ 13 ธันวาคม 2549 ที่ประชุมเต็มคณะของสมัชชาสหประชาชาติสมัยสามัญที่ 61 ได้มีมติรับรอง “อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ” (Convention on the Rights of Persons with Disabilities : CRPD) ซึ่ง ถือเป็นอนุสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ที่ให้หลักประกันในสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ต่อคนพิการอย่างเสมอภาคทัดเทียมกับบุคคลทั่วไป และเป็นสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน โดยประเทศไทยได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการฉบับนี้ เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2551 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 28 สิงหาคม 2551 เป็นต้นไป (สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2552, หน้า 3)

สำหรับสิทธิของคนพิการเกี่ยวกับการศึกษานั้น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการได้กำหนดไว้ในข้อตกลงที่ 24 การศึกษา กล่าวคือ

1) รัฐภาคีรับรองสิทธิของคนพิการในด้านการศึกษา และเพื่อให้บรรลุตามสิทธินี้ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติและบนพื้นฐานโอกาสที่เท่าเทียมกัน รัฐภาคีจะจัดให้มีระบบการศึกษาแบบเรียนรวมที่ทั่วถึงในทุกระดับและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2) เพื่อให้สามารถใช้สิทธินี้ได้จริง ให้รัฐภาคีประกันสิทธิต่าง ๆ เช่น คนพิการจะไม่ถูกกีดกันออกจากระบบการศึกษาทั่วไปเพราะเหตุแห่งความพิการ คนพิการสามารถเข้าถึงการศึกษา ระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาแบบเรียนรวมที่มีคุณภาพและโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย บนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ คนพิการจะได้รับความช่วยเหลือที่สมเหตุสมผลกับความต้องการของแต่ละบุคคล มีการจัดมาตรการสนับสนุนเฉพาะบุคคลที่มีประสิทธิผลแก่คนพิการในสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาทางวิชาการและการพัฒนาทางสังคมอย่างสูงสุด เป็นต้น

3) ให้รัฐภาคีประกันว่าคนพิการสามารถเข้าถึงการศึกษาทั่วไปในระดับอุดมศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพ การศึกษาผู้ใหญ่ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ปราศจากการเลือกปฏิบัติและบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น เพื่อการนี้รัฐภาคีประกันว่าจะจัดให้ความช่วยเหลือที่สมเหตุสมผลแก่คนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities : CRPD, Article 24 Education)

และที่สำคัญจากการประชุมโลก เรื่อง “การพัฒนาการศึกษาเพื่อปวงชน (World Conference on Education for ALL: EFA) เมื่อวันที่ 5-9 มีนาคม 2533 (ค.ศ. 2990) ณ หาดจอมเทียนเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ประเทศไทย ร่วมกับองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม

แห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโกและหน่วยงานสหประชาชาติอื่น ๆ ซึ่งมีผู้นำระดับสูงกว่า 1,500 คน จาก 155 ประเทศทั่วโลก ที่ประชุมครั้งนั้นได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาเพื่อปวงชน คือ การที่ทุกคนทั้งเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ รวมทั้งเด็กที่มีความต้องการพิเศษหรือเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ (Children with special needs) ได้ประโยชน์จากการได้รับการศึกษาตามสิทธิขั้นพื้นฐาน ใน “ปฏิญญาจอมเทียน” (Jomtien Declaration) ว่าด้วยการพัฒนาการศึกษาเพื่อปวงชน (Education For All: EFA) 6 ประการ ซึ่งมีเป้าหมายให้ทุกประเทศยอมรับว่า การศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยให้รัฐภาคีดำเนินการตามหลักการดังกล่าว คือ

1) ขยายการดูแลเด็กปฐมวัยและกิจกรรมเพื่อการพัฒนาอื่น ๆ โดยเฉพาะกลุ่มเด็กด้อยโอกาสและเด็กพิการ

2) ขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทั่วถึง ภายในปี พ.ศ. 2543

3) ปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อให้ผู้เรียนผ่านมาตรฐานขั้นต่ำที่สูงขึ้น

4) พัฒนาคุณภาพการศึกษาในทุกด้าน โดยเฉพาะเรื่องการไม่รู้หนังสือ พัฒนาอัตราการรู้หนังสือของผู้ใหญ่เพิ่มขึ้นร้อยละ 50 ในปี 2553 โดยเน้นการเรียนรู้ของเด็กหญิงและสตรี เพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำทางเพศ

5) ขยายการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและการฝึกอบรมทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของเยาวชนและผู้ใหญ่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านสุขอนามัย และการทำงานอาชีพที่ดีขึ้น

6) เยาวชนและผู้ใหญ่ได้รับทักษะการเรียนรู้ การคำนวณตัวเลข และทักษะชีวิตที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเสมอภาค ในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย โดยกำหนดให้ทุกประเทศดำเนินการให้บรรลุผลตามเป้าหมายดังกล่าว ภายในปี พ.ศ. 2558 (UNESCO, 1990)

ภายหลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2537 (ค.ศ. 1994) ผู้แทนของรัฐบาล 92 แห่งและองค์กรระหว่างประเทศ 25 องค์กรได้มีการจัดประชุมระดับโลกเรื่องการเข้าถึงและคุณภาพของการศึกษาสำหรับผู้มีความต้องการจำเป็นพิเศษ (Special Needs Education: Access and Quality) ที่เมืองซาลามังกา ประเทศสเปน ตามแถลงการณ์ว่าด้วยหลักการ นโยบาย และการปฏิบัติเกี่ยวกับการศึกษาสำหรับผู้มีความต้องการจำเป็นพิเศษ (Salamanca Statement on Principle, Policy and Practice in Special Needs Education) มีสาระสำคัญที่กล่าวถึงการศึกษาเพื่อปวงชนว่า

1) เด็กทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษา สิทธินี้เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กทุกคน

2) เด็กทุกคนมีคุณลักษณะเฉพาะบุคคลที่ไม่เหมือนใคร มีความสนใจ ความสามารถ และความต้องการการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

3) เด็กจะต้องได้รับการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับคุณลักษณะที่หลากหลายและแตกต่างเป็นรายบุคคล

4) เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษทางการศึกษา จะต้องได้รับการศึกษาในสถานศึกษาปกติทั่วไป ทางโรงเรียนจะต้องจัดบริการทางการศึกษาให้แก่เด็กเหล่านี้ด้วย

5) การให้เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้มีโอกาสเรียนรวมในสถานศึกษาปกติทั่วไปร่วมกับเด็กทั่วไป เป็นการขจัดการแบ่งแยกทางสังคมอย่างหนึ่ง การเรียนรวมเป็นการสอนคนให้ดำรงชีวิตร่วมกัน เพื่อสร้างสังคมแห่งการดำรงชีวิตร่วมกัน ดังนั้น การศึกษาจึงควรเป็นลักษณะของการศึกษาเพื่อคนทุกคน (Education for All) ไม่แบ่งแยก (UNESCO, 1994: pp. vii-ix)

การจัดการศึกษาพิเศษสำหรับเด็กพิการ ตั้งอยู่บนรากฐานของความเชื่อหรือหลักปรัชญาดังต่อไปนี้

1) ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการที่จะได้รับบริการทางการศึกษา หากเด็กที่มีความต้องการพิเศษไม่สามารถเรียนในโปรแกรมการศึกษาที่รัฐจัดให้เด็กปกติได้ ก็เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะจัดการศึกษาให้สนองต่อความต้องการของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

2) เด็กที่มีความต้องการพิเศษควรได้รับการศึกษาควบคู่ไปกับการบำบัด การฟื้นฟูสมรรถภาพทุกด้านโดยเร็วที่สุด

3) การจัดการศึกษาพิเศษควรคำนึงถึงการอยู่ร่วมสังคมกับคนปกติอย่างมีประสิทธิภาพ

4) การจัดการศึกษาพิเศษต้องปรับให้เหมาะสมกับสภาพความเสียเปรียบของเด็กที่มีความต้องการพิเศษแต่ละประเภท โดยใช้แนวการศึกษาของเด็กปกติ

5) การศึกษาพิเศษและการฟื้นฟูทุกด้านควรจัดเป็นโปรแกรมให้เป็นรายบุคคล

6) การจัดโปรแกรมการสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ควรเน้นที่ความสามารถของเด็ก และให้เด็กมีโอกาสได้ประสบความสำเร็จ เพื่อทำให้เด็กมีความมั่นใจ ซึ่งจะช่วยให้เด็กสามารถปรับตัวได้ดีขึ้น

7) การศึกษาพิเศษควรมุ่งให้เด็กมีความเข้าใจ ยอมรับตนเอง ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

8) การศึกษาพิเศษ ควรจัดทำอย่างต่อเนื่องเริ่มตั้งแต่เกิดเรื่อยไปขาดตอนไม่ได้ และควรเน้นถึงเรื่องอาชีพด้วย

จากหลักการดังกล่าวจะเห็นได้ว่าแนวโน้มของการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับโลกระดับประเทศที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนาทั้งหลายเน้นการเรียนรวมมากขึ้น ซึ่งการจัดการศึกษาของประเทศต่าง ๆ จะต้องให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษทางการศึกษา ซึ่งหมายถึงความรวมถึงเด็กพิการ ได้เรียนร่วมกับเด็กปกติตามสิทธิขั้นพื้นฐานที่เด็กพึงมี ไม่ว่าเด็กนั้นจะเป็นเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เด็กออทิสติก เด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์

และพฤติกรรม เด็กที่มีความบกพร่องช้าซ็อนหรือเด็กด้อยโอกาสอื่น ๆ เด็กเหล่านี้ควรได้รับการศึกษาอย่างเคียงบ่าเคียงไหล่กับเด็กปกติในโรงเรียนเดียวกัน

รัฐบาลของประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติในประเทศต่าง ๆ ได้นำหลักการสำคัญดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติที่ได้ดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน ตามแถลงการณ์นี้มาอย่างต่อเนื่อง (ชมบุญ เข้มนาม, 2560, หน้า 24-25)

(2) สิทธิทางการศึกษาของคนพิการในต่างประเทศ

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของคนพิการทางการศึกษาในต่างประเทศ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาประเทศแคนาดา สหรัฐอเมริกา และอังกฤษ เพื่อนำแนวคิดและประสบการณ์ของประเทศดังกล่าวมาปรับใช้กับประเทศไทยต่อไป

ประเทศแคนาดา

ประเทศแคนาดา เป็นประเทศหนึ่งที่ประสบความสำเร็จในการให้บริการทางการศึกษาสำหรับคนพิการ การให้บริการทางการศึกษามีพื้นฐานมาจากการให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน โดยที่รัฐบาลกลางได้ออกกฎหมาย (Federal Law) เพื่อคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพในแต่ละด้าน สำหรับบุคคลที่อาศัยอยู่ในประเทศแคนาดา และบังคับใช้โดยรัฐบาลท้องถิ่นของแต่ละมลรัฐ ซึ่งในแต่ละมลรัฐ อาจมีความเข้มงวดในการบังคับใช้ตามสถานภาพความแตกต่างกันออกไป

ประเทศแคนาดายังมีการกำหนดนโยบายเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในการให้บริการทางการศึกษาสำหรับคนพิการ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนด้านการเงิน ประเทศแคนาดาได้ประกาศใช้กฎหมายสำคัญๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการซึ่งเป็นกฎหมายหลักที่ออกโดยรัฐและบังคับใช้ทั้งประเทศ คือ Canadian Charter of Rights and Freedoms เป็นกฎหมายหลักที่ใช้เป็นแม่บทของประเทศแคนาดา

ในมาตรา 15 (Section 15) กล่าวว่า ห้ามการแบ่งแยกโดยความพิการ (Prohibits Discrimination of Grounds of Disability) ตาม (1) กล่าวโดยสรุปว่า ทุกคนมีสิทธิที่เท่าเทียมกันและอยู่ภายใต้กฎหมายและได้รับสิทธิการคุ้มครอง และได้รับประโยชน์จากกฎหมาย โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่าง ในเรื่องของเชื้อชาติ สัญชาติ สีมืด ศาสนา เพศ อายุ และ ความพิการทางสติปัญญา จิตใจ หรือร่างกาย

สำหรับการจัดการศึกษาพิเศษในประเทศแคนาดา ประเทศแคนาดามีการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพคนพิการอย่างทั่วถึง มีกฎหมายรับรองสิทธิพื้นฐานคือ การเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาตั้งแต่แรกพบความพิการ นอกจากนี้ในแต่ละมลรัฐอาจมีกฎหมายและแนวปฏิบัติในการสนองตอบความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการ

โดยรัฐบาลท้องถิ่นกำหนดขึ้นเองได้ อาทิ ที่บริติช โคลัมเบีย (British Columbia) กำหนดนโยบายชัดเจนว่าต้องการให้นักเรียนพิการมีส่วนร่วมอย่างเต็มรูปแบบในระบบการศึกษาแบบเรียนร่วม โดยมีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนร่วมว่าเป็นทั้งสิ่งท้าทายและโอกาส เพราะทุกคนจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน ทั้งนักเรียนพิการและนักเรียนทั่วไป อย่างไรก็ตามรัฐต้องสนับสนุนให้นักเรียนพิการได้รับการพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนพิการได้แก่ พัฒนาการทางสติปัญญา ทักษะทางสังคมรวมทั้งการพัฒนาด้านอาชีพ นอกจากนี้กฎหมายยังระบุไว้ว่าแต่ละท้องถิ่นจะต้องจัดทำ IEP สำหรับนักเรียนพิการทุกคนในทุกกลุ่มอายุในทุกโรงเรียน รวมทั้งแผนการจัดการเรียนร่วมกับนักเรียนทั่วไปในโรงเรียนด้วย โดยการจัดการศึกษาพิเศษจะต้องดำเนินการโดยรัฐบาลท้องถิ่นตามที่กฎหมายกำหนด คือ

- 1) จัดให้เท่าเทียมกับนักเรียนทั่วไป
- 2) จัดให้อย่างมีคุณภาพ
- 3) จัดให้ตรงกับความต้องการจำเป็นพิเศษ และ
- 4) สามารถประเมินผลได้

การคัดแยกและการตรวจสอบผู้เรียนในประเทศแคนาดา ให้เริ่มดำเนินการก่อนเปิดภาคเรียน แต่บ่อยครั้งที่การดำเนินการวางแผนมักจะดำเนินการหลังจากเปิดภาคเรียนแล้ว ซึ่งทำให้นักเรียนพิการเสียเวลาในการที่จะได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กับนักเรียนทั่วไป

IEP ในประเทศแคนาดาจะจัดทำขึ้นโดยครูผู้สอน พ่อ แม่ ผู้ปกครอง และบุคลากรอื่นที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการ เช่น นักกายภาพบำบัด นักกิจกรรมบำบัด นักแก้ไขการพูด เป็นต้น ซึ่งได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติในเรื่อง IEP ไว้ดังนี้

- (1) มีการวางแผนการจัดการศึกษาทั้งระยะสั้นและระยะยาว
- (2) ระบุผู้รับผิดชอบให้บริการช่วยเหลือตามแผนที่กำหนด
- (3) ใช้ประโยชน์ IEP เมื่อนักเรียนเลื่อนชั้นหรือย้ายโรงเรียน
- (4) ต้องมีครูผู้รับผิดชอบหนึ่งคนสำหรับนักเรียนแต่ละคน ในการประสานงานเพื่อจัดทำ

และสนับสนุนการจัดทำ IEP

รายละเอียดใน IEP มีดังนี้

- (1) ระดับการเรียนรู้ในปัจจุบันหรือข้อมูลสมรรถภาพพื้นฐาน
- (2) เป้าหมายการเรียนรู้ซึ่งแตกต่างจากนักเรียนคนอื่น ๆ ในชั้นเรียน
- (3) ความต้องการสื่อ อุปกรณ์ เครื่องมือ เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก บริการและความช่วยเหลืออื่นใดที่มีความแตกต่างกันเป็นเฉพาะบุคคล อาจจะต้องให้บริการทั้งในชั้นเรียนนอกชั้นเรียน นอกสถานที่หรือในชั้นเรียนอื่น ๆ ที่นักเรียนพิการเข้าเรียนร่วม

(4) ระยะเวลาสิ้นสุดการใช้ IEP และกำหนดวันทบทวน IEP เป็นต้น

ผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำ IEP ได้แก่

- ผู้เรียน ควรมีส่วนร่วมโดยได้แสดงความคิดเห็นให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับ IEP

ของตนเอง

- ผู้ปกครอง ควรให้ข้อมูลความต้องการจำเป็นพิเศษของนักเรียน และร่วมกับครูวางแผนและจัดกิจกรรมรายวันเพื่อช่วยให้นักเรียนมีพัฒนาการดีขึ้น

- ครู เป็นผู้รับผิดชอบการจัดรูปแบบการให้คำแนะนำปรึกษา และประเมินผลการเรียนของนักเรียนทุกคนในชั้น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้สามารถคัดแยกนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษแต่ละประเภทได้

- ครูใหญ่หรือผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาตามความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการในเขตพื้นที่รับผิดชอบ

- โรงเรียนมีหน้าที่รับผิดชอบและสนับสนุนการเข้าถึงบริการตามความต้องการจำเป็นพิเศษ

- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษา ทั้งหมดและสนับสนุนให้นักเรียนพิการได้รับการช่วยเหลือตามความต้องการจำเป็นพิเศษ

นอกจากนี้ทุกโรงเรียนต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนพิการเข้าเรียนร่วมได้ ครูทุกคนต้องได้รับการฝึกอบรมและจัดให้มีการพัฒนามาตรฐานนักวิชาชีพ อาทิ นักกายภาพบำบัด นักแก้ไขการพูด ล่ามภาษามือ เป็นต้น

รัฐบาลต้องให้การสนับสนุนการให้ทุนของรัฐบาลเพื่อสนับสนุนทั้งนักเรียนพิการและบุคลากรที่เกี่ยวข้องได้แก่ นักจิตวิทยา ผู้เชี่ยวชาญ ครูสอนเสริมด้านการเรียนรู้สำหรับนักเรียน ครูผู้ช่วยสอนและผู้ช่วยสนับสนุน ตลอดจนผู้สนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ต่างๆ เป็นต้น

ทั้งนี้ รัฐหรือโรงเรียนต้องจัดให้มีผู้รับผิดชอบในการให้บริการคำแนะนำปรึกษาและประเมินผลการเรียนของนักเรียนทุกคนในชั้น ซึ่งจะมีส่วนสำคัญที่จะทำให้สามารถคัดแยกนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้ ต้องมีผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาตามความต้องการจำเป็นพิเศษของนักเรียนในเขตพื้นที่รับผิดชอบด้วย

กล่าวโดยสรุปคือ การจัดการศึกษาพิเศษในประเทศแคนาดามีกรอบนโยบายการจัดการศึกษาให้แต่ละท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด โดยมีแนวทางดำเนินงานคือ ให้โรงเรียนทั่วไปทุกโรงเรียนมีแผนการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมและเรียนร่วม หมายถึง โรงเรียนทุกโรงเรียนต้องสามารถดำเนินการจัดการเรียนร่วมได้ หากโรงเรียนใดยังไม่มีการจัดการเรียนร่วม ต้องมีการทบทวนแผนปฏิบัติการของโรงเรียน เพื่อปรับสภาพแวดล้อมและ

การจัดการศึกษาให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของผู้เรียน ทั้งนี้ได้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องแต่ละส่วนอย่างชัดเจนรวมทั้งประชาชนต้องมีส่วนร่วมในรูปแบบคณะกรรมการ มีการวางแผน การประเมิน และการตรวจสอบการจัดการศึกษาร่วมกัน และให้ถือว่าการจัดทำ IEP เป็นเรื่องสำคัญ รัฐบาลมีหน้าที่สนับสนุนงบประมาณและช่วยเหลือในการพัฒนาบุคลากรให้สามารถบริการได้อย่างมีมาตรฐาน (วีริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ และคณะ, 2552, หน้า 76-81)

สหรัฐอเมริกา

การศึกษาในสหรัฐอเมริกาคือหน้าที่ของรัฐแต่ละรัฐ รัฐบาลกลางมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนเท่านั้น รัฐแต่ละรัฐส่วนมากให้ท้องถิ่นเป็นผู้จัดการศึกษา ดังนั้นแต่ละอำเภอ (School District) จึงจัดการศึกษาไม่เหมือนกัน ทั้งในด้านหลักสูตร ตำราเรียน ตลอดจนกระบวนการเรียนการสอน แต่ส่วนใหญ่จะมีระบบการศึกษาคล้ายกัน คือ ระดับประถมศึกษา 6 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และระดับมัธยมตอนปลาย 6 ปี โดยมีกฎหมายการศึกษาพิเศษอีกฉบับหนึ่งสำหรับเด็กพิการแยกออกไปจากกฎหมายการศึกษาสำหรับเด็กปกติ

สหรัฐอเมริกามีประกาศใช้กฎหมายเพื่อการศึกษาสำหรับคนพิการ ดังนี้

1. สหรัฐอเมริกามีการประกาศใช้บังคับกฎหมายการศึกษาพิเศษเป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 2975 ชื่อ Education for all Handicapped Act of 1975 ทำให้เด็กที่มีความบกพร่องทางด้านต่าง ๆ ได้เรียนหนังสือ เป็นการศึกษาแบบให้เปล่าที่รัฐจัดให้ ก่อนประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้ เด็กที่มีความต้องการพิเศษมากกว่า 1 ล้านคน ใน สหรัฐอเมริกาไม่มีที่เรียนหนังสือ เนื่องจากโรงเรียนของรัฐปฏิเสธที่จะรับเด็กเข้าเรียน ส่วนที่เข้าเรียนแล้วซึ่งส่วนมากอยู่ใน โรงเรียนพิเศษ หรือสถานสงเคราะห์ต่าง ๆ ก็ไม่ได้รับบริการที่ดีเท่าที่ควรตามสิทธิที่เขาพึงได้ การออกกฎหมายการศึกษาพิเศษจึงได้รับการต้อนรับอย่างกว้างขวาง หลังจากประกาศใช้ต่อมาได้มีการแก้ไขปรับปรุงโดยการออกกฎหมาย Individuals with Disabilities Education Act 1997 (IDEA Amendment of 1997)

2. Individuals with Disabilities Education Act 2004 (IDEA) หลังจากมีการออกกฎหมายปี ค.ศ. 2997 ต่อมาได้มีการแก้ไขปรับปรุงในปี ค.ศ. 2004 เป็นกฎหมายฉบับปัจจุบันที่ประกาศใช้สำหรับเด็กพิการทุกคน โดยกำหนดให้การศึกษาเป็นสาธารณะ รัฐต้องจัดให้เด็กได้รับการศึกษาในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและไม่มีค่าใช้จ่าย การศึกษาดังกล่าวประกอบด้วยการศึกษาพิเศษ และการให้บริการที่มีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้การศึกษาของเด็กพิการก้าวหน้าได้ เด็กพิการมีสิทธิเท่าเทียมกับเด็กที่ไม่พิการ มีสิทธิในการเข้าเรียนร่วมและการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ได้ มีสิทธิที่จะเรียนหลักสูตรการศึกษาทั่วไปอย่างเต็มที่และเหมาะสม ถึงแม้ว่า IDEA 2004 จะได้ระบุรายละเอียดและบันทึกในเรื่องของสิทธิของการศึกษาเด็กพิการไว้มาก แต่ก็ยังไม่เพียงพอกับการ

ให้บริการเด็กพิการได้อย่างครอบคลุม ดังนั้นเด็กที่ไม่สามารถใช้บริการของ IDEA ได้ก็จะปรับมาใช้ Section 504 of The Rehabilitation Act of 1973 ร่วมกับการใช้สิทธิใน โปรแกรมการศึกษาของเด็กพิการ การบริการ ที่อยู่อาศัย ตาม IDEA 2004 ด้วย

ในส่วนของ IDEA 2004 ในหมวด A ตอนที่ 300 (Section A, Part 300) ที่เกี่ยวข้องในการให้บริการเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกกับ โรงเรียนประจำอำเภอ ได้กำหนดการบริการเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก ในการช่วยเหลือเด็กพิการ โดยตรง ด้วยการประเมินความต้องการของเด็กพิการ ความสามารถของเด็ก สิ่งแวดล้อมที่เด็กอาศัยอยู่ เพื่อจัดซื้อหรือเช่าสิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งการคัดเลือก การออกแบบ การทดลอง (สวมใส่) การดัดแปลง การแก้ไข การบำรุงรักษา การซ่อม หรือการทดแทนอุปกรณ์ ตลอดจนการประสานงานและการบำบัด การรักษาเพิ่มเติม หรือบริการที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โปรแกรมการศึกษาและการรักษาทางการแพทย์ที่สัมพันธ์กัน การฝึกอบรมหรือบริการเฉพาะทางสำหรับเด็กพิการ หรือครอบครัว เพื่อการช่วยเหลือทางด้านอาชีพ การจ้างงาน การเตรียมการจ้างงาน

นอกจากนั้น ยังมีระเบียบข้อบังคับ (Regulation) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคือ the Students with Disabilities and Modified Achievement Standards สำหรับให้มลรัฐได้พัฒนามาตรฐานและการประเมินนักเรียนพิการ

3. The Family Educational Rights and Privacy act 1974 (FERPA) เป็นกฎหมายจากรัฐบาลกลางที่ออกมาเพื่อให้แต่ละมลรัฐนำไปปฏิบัติ โดยที่รูปแบบการบริหารจัดการของ State Regulations และ Law ขึ้นอยู่กับแต่ละมลรัฐ กฎหมายนี้เกี่ยวข้องกับการศึกษาของนักเรียนพิการ โดยได้กำหนดให้การคุ้มครองความเป็นส่วนตัว การรักษาความลับ การเข้าถึงของผู้ปกครอง การทดแทน และการทำลายบันทึกในเรื่องการศึกษาของนักเรียน

4. Purchase of Medical Equipment for Individual Pupils เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการซื้ออุปกรณ์พิเศษสำหรับนักเรียนพิการ โดยที่ในแต่ละอำเภอจะมีโปรแกรมการศึกษาพิเศษเขตท้องถิ่น ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดเตรียมอุปกรณ์พิเศษให้กับนักเรียนพิการตาม IEP ที่ได้ระบุใน Paragraph (1) of Section 1401 of Title 20 ของ the United States Code

ในช่วงแรกๆ สหรัฐอเมริกา ไม่ได้มีการเรียกร้องให้รัฐจัดการศึกษาเป็นพิเศษให้กับเด็กและเยาวชนพิการ จนกระทั่งเมื่อปี ค.ศ. 1975 จึงมีกฎหมายบังคับให้โรงเรียนทุกโรงห้ามปฏิเสธการรับนักเรียนเข้าเรียน อันเนื่องมาจากความพิการหรือความบกพร่อง และกำหนดให้ทุกโรงเรียนจัดการศึกษาให้กับนักเรียนพิการหรือนักเรียนที่มีความบกพร่องหรือที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ (ในสหรัฐอเมริกาใช้ความบกพร่องหรือความต้องการจำเป็นพิเศษแทนความพิการ เมื่อกล่าวถึงเด็กและ

เยาวชนพิการในบริบทของการศึกษา) เป็นเฉพาะบุคคล รวมทั้งออกกฎหมายเพื่อสนับสนุนการดำเนินการจัดการศึกษา ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

(1) กฎหมายระบุไว้ว่านักเรียนทุกคนที่มีอายุระหว่าง 6 - 21 ปี ที่ยังเรียนไม่จบชั้นมัธยมศึกษาจะต้องได้รับการศึกษาโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย แม้จะเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตก็ได้รับสิทธิเท่าเทียมกัน ทั้งนี้ เพราะกฎหมายกำหนดให้รัฐสนับสนุนค่าเล่าเรียนจนจบการศึกษา

(2) ให้ครอบครัวของนักเรียนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนให้นักเรียนได้รับสิทธิและโอกาสทางการศึกษา เท่าเทียมกับบุคคลอื่นตามกฎหมายกำหนด

(3) นักเรียนพิการจะได้รับการศึกษาพิเศษ และบริการที่เหมาะสมโดยจัดให้เข้าเรียนในสภาพแวดล้อมที่มีขีดจำกัดน้อยที่สุด โดยมีการทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Plan: IEP)

(4) นโยบายทางการศึกษาสำหรับนักเรียนพิการ คือ การจัดการเรียนร่วม โดยให้ความสำคัญกับการลดข้อจำกัดทางสภาพแวดล้อม เจตคติเชิงลบของผู้บริหารหรือครูใหญ่และครูประจำชั้น ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนพิการเรียนร่วม

นอกจากนี้สหรัฐอเมริกายังมีแผนปฏิบัติการ และการให้บริการต่างๆ ในโรงเรียนรวมทั้งกฎหมายเฉพาะสำหรับคนพิการ ปี ค.ศ. 1977 (Individuals with Disabilities Act: IDEA, 1977) กฎหมายนี้ได้กล่าวถึงการช่วยเหลือนักเรียนพิการแบบบูรณาการและครบวงจร และจัดเงินสนับสนุนอย่างพอเพียง คือกำหนดให้นักเรียนพิการได้เรียนร่วมกับนักเรียนทั่วไป การแยกนักเรียนพิการออกจากสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่คุ้นเคยนั้นจะกระทำได้ดีก็ต่อเมื่อเกิดภาวะฉุกเฉิน มีความจำเป็นมากจนไม่สามารถจัดการศึกษาในชั้นเรียนปกติได้สำเร็จเท่านั้น นั่นหมายถึงโรงเรียนควรใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ในการจัดการเรียนการสอนนักเรียนพิการให้อยู่ในชั้นเรียนร่วมถึงแม้นักเรียนคนนั้นจะพิการเล็กน้อยเพียงใดก็ตาม โดยใช้ผลการวิจัยที่ยืนยันว่าการไปเรียนในโรงเรียนเรียนร่วมของนักเรียนพิการ ดีกว่าการไปเรียนในโรงเรียนพิเศษเฉพาะความพิการ

อย่างไรก็ตามการจัดกลุ่มนักเรียนที่มีความสามารถต่างกันให้อยู่ในชั้นเรียนเดียวกัน ย่อมหมายถึงการสอนเป็นกลุ่มที่ทำได้ยาก แต่จะไม่มีผลกระทบต่อการเรียนรู้ของนักเรียนทั่วไปในชั้นเรียนร่วมและเวลาที่ใช้ในการสอนของครูก็ไม่เป็นการสูญเปล่า หากยังเกิดผลเชิงบวกต่อนักเรียนทั่วไป 5 ประการคือ

1) ทำให้นักเรียนทั่วไปในชั้นเรียนร่วม เข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคลของมนุษย์เพิ่มมากขึ้น

2) ทำให้นักเรียนมีทักษะทางสังคมดีขึ้น

3) ทำให้นักเรียนทั้งสองกลุ่มมีความภูมิใจในตนเองมากขึ้น

4) ทำให้นักเรียนทั้งสองกลุ่มได้พัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมของตนเอง และ

5) ทำให้นักเรียนทั่วไปเกิดความเห็นใจและมีสัมพันธภาพที่ดีกับนักเรียนพิการ

นอกจากนี้ในประเทศสหรัฐอเมริกา ยังให้ความสำคัญต่อเจตคติของครูประจำชั้น และผู้อำนวยการ โรงเรียนหรือครูใหญ่ที่มีต่อการจัดการเรียนร่วมเพื่อการปฏิบัติตามที่ระบุในกฎหมายเท่านั้น แต่ควรหมายถึงการลดข้อจำกัดทางสภาพแวดล้อมสำหรับนักเรียนพิการด้วย และไม่จำเป็นต้องต่อต้านการเรียนร่วม แต่ควรร่วมกันต่อต้านการกีดกันการเข้าเรียนร่วมมากกว่าการแยกนักเรียนพิการออกจากคนทั่วไป จะทำให้พวกเขาเกิดความรู้สึกแปลกแยกและเป็นการเลือกปฏิบัติ การจัดนักเรียนพิการให้อยู่ในกลุ่มทำงานร่วมกับนักเรียนคนอื่นในชั้นเรียน จะทำให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับครูและเพื่อนๆดีขึ้น นักเรียนทั่วไปในชั้นเรียนได้รับองค์ความรู้เกี่ยวกับความพิการจากการทำงานร่วมกับนักเรียนพิการอีกด้วย

อย่างไรก็ตามในสหรัฐอเมริกาเอง บ่อยครั้งที่ครูสอนในชั้นเรียนร่วมมักไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควร ทำให้การทำงานยากลำบากยิ่งขึ้น ครูสอนในชั้นเรียนร่วมต้องการความช่วยเหลือด้านสื่อ อุปกรณ์ในห้องเรียนเพิ่มขึ้น ต้องการเวลาในการวางแผน และมีการวางแผนการช่วยเหลือเพิ่มเติม และครูอีกจำนวนมากต้องการการฝึกอบรมเพิ่มเติมในการสอนในชั้นเรียนร่วมแต่มีครูเป็นส่วนน้อยที่ได้รับการฝึกอบรมดังกล่าว

การจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) สำหรับนักเรียนพิการทุกคนเป็นนโยบายสำคัญในการจัดการศึกษาพิเศษในสหรัฐอเมริกา สหรัฐอเมริกาให้คำอธิบายแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลว่า เป็นการระบุความต้องการจำเป็นพิเศษของนักเรียนพิการไว้ในแผนเป็นลายลักษณ์อักษร โดยในแผนระบุเป้าหมายระยะยาวหนึ่งปี จุดประสงค์เชิงพฤติกรรมซึ่งเป็นจุดประสงค์ระยะสั้น บริการทางการศึกษาอื่น วันเริ่มต้นและสิ้นสุดการใช้แผน

นักเรียนพิการทุกคนต้องมี IEP และจะต้องได้รับการสนับสนุนทางการศึกษา ต้องมีการประชุมคณะจัดทำ IEP ซึ่งประกอบด้วย นักเรียนพิการ (กรณีนักเรียนสามารถเป็นตัวแทนตนเองได้) ครู ผู้บริหารสถานศึกษา พ่อ แม่ และนักวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการประเมินและตรวจสอบเด็ก แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลถูกจัดขึ้นตามความต้องการจำเป็นพิเศษของนักเรียนเป็นเฉพาะบุคคล อาจมีการประชุมกันในคณะเล็กเพื่ออภิปรายและแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนพิการ ก่อนที่จะมีการประชุมคณะจัดทำ IEP ก็ได้ แต่อย่างไรก็ตามต้องมีการประชุมคณะจัดทำ IEP หากมีการจัดทำ IEP ก่อนที่จะจัดประชุมคณะจัดทำ IEP ก็ถือว่าไม่สอดคล้องกับกฎหมาย นอกจากนี้ครูและผู้เกี่ยวข้องจะต้องประชุมคณะจัดทำ IEP ให้กับนักเรียนพิการทุกคนที่อยู่ในชั้นเรียน ครอบครัวมีหน้าที่ต้องให้ข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง หากจำเป็นนักเรียนต้องได้รับการประเมินและตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญเพิ่มเติมก่อนการจัดทำ IEP ด้วย สำหรับการประเมินและตรวจสอบนั้น

จะต้องทำเป็นคณะ โดยจะไม่ใช่ผลการประเมินของบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาตัดสินว่านักเรียนพิการ นอกจากนี้ยังกำหนดให้มีการจัดทำ IEP อย่างน้อยทุก 3 ปี โดยพ่อ แม่ และครอบครัวจะต้องมีส่วนร่วมในการประเมิน และต้องมีการทบทวนแผนทุกปี พ่อ แม่ต้องรู้เกี่ยวกับนักเรียน และควรปฏิบัติตามข้อแนะนำของทางโรงเรียนที่ได้จัดเตรียมให้ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงใดๆควรมีการแจ้งให้พ่อ แม่ และผู้เกี่ยวข้องทราบทุกครั้ง

ทั้งนี้ อาจสรุปกรอบนโยบายของสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้นักเรียนพิการ คือการกำหนดไว้ในกฎหมายว่าต้องจัดการเรียนร่วมให้แก่เด็กทุกคน ไม่ว่าจะมีความพิการมากเพียงใดก็ตามต้องให้ความสำคัญกับการลดข้อจำกัด ด้านสภาพแวดล้อม และทักษะทางสังคมของคนพิการ คำนึงถึงคุณธรรมจริยธรรม และการมีสัมพันธภาพที่ดีของนักเรียนตั้งแต่เยาว์วัยในชุมชนเดียวกัน ขณะเดียวกันครูจะต้องเป็นผู้ดูแลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม สอดคล้องตามที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล เพื่อให้เด็กพิการได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ และเกิดการยอมรับนักเรียนพิการว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ต้องมีผู้ช่วยครูในการประสานการทำงานร่วมกับนักวิชาชีพอื่น ทั้งนี้ต้องได้รับการสนับสนุนด้านทรัพยากรทางการศึกษาต้องมีการอบรมครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและมีผู้ทำงานร่วมกับนักวิชาชีพอย่างเพียงพอต่อการให้บริการ(วิริยะ นามศิริพงศ์พันธ์ และคณะ, 2552 : 76-81)

ประเทศอังกฤษ

ระบบการศึกษาในภาพรวมของประเทศอังกฤษมีนักเรียนทั้งหมดประมาณ 18.5 ล้านคน การบริหารงานของโรงเรียนอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานระดับท้องถิ่น (Local Authority) ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 152 แห่ง โดยมีกระทรวงศึกษาธิการ (Department for Education) มีหน้าที่กำหนดนโยบายออกเป็นกฎหมายการศึกษา และหน่วยงานระดับท้องถิ่นเป็นผู้นำสู่การปฏิบัติ ซึ่งมีข้อดี คือ หน่วยงานระดับท้องถิ่นสามารถนำนโยบายหรือกฎหมายไปสร้างสรรค์ต่อได้ แต่ข้อเสียคือ หากหน่วยงานระดับท้องถิ่นไม่เข้าใจนโยบายหรือกฎหมายจะนำไปสู่การปฏิบัติได้ไม่ดีมากนัก

ในอดีตโรงเรียนจะบริหารงานแบบเอกเทศ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับ แต่ปัจจุบันระบบดังกล่าวได้เปลี่ยนไปโดยแต่ละโรงเรียนจะบริหารงานแบบเชื่อมโยงและร่วมมือกันเพื่อประโยชน์สูงสุดของนักเรียน โดยเฉพาะในกรณีเด็กที่มีความจำเป็นต้องการพิเศษหรือเด็กพิการ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักเรียนและชุมชนอย่างสูงสุด เครือข่ายของโรงเรียนดังกล่าวจะทำให้เกิดการช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน เมื่อเกิดปัญหาขึ้นเครือข่ายโรงเรียนจะช่วยกันแก้ปัญหาได้โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากรัฐ

นโยบายการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ส่วนใหญ่มาจากส่วนกลาง นำสู่การปฏิบัติผ่านหน่วยงานระดับท้องถิ่น (Local Authority) โดยแนวปฏิบัติที่โรงเรียนดำเนินการ อยู่ในปัจจุบันคือการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusion)

รัฐบาลอังกฤษ เน้นการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจสู่โรงเรียน แต่ในส่วนการศึกษาของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษนั้น ได้มีการออกกฎหมาย Special Educational Needs and Disability Act 2001 ซึ่งต่อมาได้มีการปรับปรุงโดยการออกกฎหมาย Children and Families Act 2014 มีผลให้มีการจัดระบบการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษใหม่ (The new SEN system) โดยระบบใหม่นี้มีองค์ประกอบหลัก 6 ประการ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วม (Involvement) โดยให้ความสำคัญหรือมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียน เยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง รัฐบาลส่งเสริมให้มี Parent Carer Forums ในทุกหน่วยงานระดับท้องถิ่น Parent Carer Forums

เป็นการรวมกลุ่มระดับท้องถิ่นจากตัวแทนพ่อแม่ ผู้ดูแลเด็กและเยาวชนผู้พิการที่ทำงานด้านการศึกษา สุขภาพ และการบริการอื่น ๆ กับหน่วยงานระดับท้องถิ่น เพื่อช่วยผู้ปกครองในการวางแผนของพวกเขา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาสาสมัคร โดยรัฐบาลมีเงินสนับสนุนประมาณ 50,000 ปอนด์สำหรับการดำเนินงานต่าง ๆ

2) การแปรสภาพโรงเรียนที่มีอยู่ในปัจจุบันไปสู่การเป็นโรงเรียนที่รับการสนับสนุนจากรัฐ (State funded Schools) โดยรับงบประมาณตรงจากรัฐ ไม่ผ่านหน่วยงานระดับท้องถิ่น และจะแปรสภาพเป็นโรงเรียนอคาเดมี่ทุกแห่งภายในปี 2020 (พ.ศ. 2563) (Academy School หมายถึงสถานศึกษาที่มีอิสระในการบริหารจัดการศึกษา ทั้งเรื่องหลักสูตร บุคลากร การกำหนดชั่วโมงเรียน และงบประมาณ สามารถรับเงินอุดหนุนจากหลายแหล่ง ภายใต้ข้อผูกพันทางกฎหมายที่เรียกว่าข้อตกลงเกี่ยวกับการให้เงินอุดหนุน (Funding Agreement))

3) โรงเรียนทุกแห่งจะต้องมีการจัดทำข้อมูลที่ชัดเจน และมีความโปร่งใสเกี่ยวกับการบริหารจัดการและการบริการของโรงเรียนในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษและเด็กพิการ (SEND) โดยต้องจัดทำรายงานเอกสารและเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ ซึ่งกฎหมายได้กำหนดให้ทุกหน่วยงานระดับท้องถิ่นมี Local Offer เพื่อบริการข้อมูลสำหรับเด็กและเยาวชน และพ่อแม่ที่เป็นกลุ่ม SEND

นอกจากนี้ กฎหมายกำหนดให้โรงเรียนทั่วไปทุกแห่ง ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต้องมีผู้ประสานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ (Special Educational Needs Coordinator : SENCo) ซึ่งตามระเบียบการศึกษา (ผู้ประสานการจัดการศึกษา

สำหรับผู้ที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ) ฉบับแก้ไข 2009 (The Education (Special Educational Needs Coordinator Regulations 2009) กำหนดคุณสมบัติของ SENCo ว่าต้อง

- 1) เป็นครูที่สอนอยู่ในโรงเรียน
- 2) เป็นครูคุณภาพ (Qualified Teacher) ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายการศึกษา 2002 (Education Act 2002) และ
- 3) ผ่านการอบรมตามหลักสูตรที่กำหนด
- 4) ความร่วมมือในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ระหว่าง 3 หน่วยงาน ได้แก่ หน่วยงานด้านการศึกษา ด้านสังคม และด้านสุขภาพ โดยขณะนี้ในระยะเริ่มแรกของความร่วมมือดังกล่าว การประสานความร่วมมือจึงยังทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร
- 5) ประสานการประเมินเด็กเข้าสู่ Education Health and Care plan (EHC plan) โดยพ่อแม่ ครู หรือแพทย์ที่พบว่าเด็กมีความแตกต่างในการเรียนรู้ หรือการใช้ชีวิตจากเด็กปกติทั่วไปในระดับอายุเดียวกัน และพ่อแม่ต้องการให้เด็กได้รับการศึกษาและพัฒนาเต็มตามพัฒนาการของเด็ก นักวิเคราะห์ต้องรวบรวมความคิดเห็นของกลุ่มเหล่านี้ ทำการประเมินและจัดทำรายงานการพัฒนาเด็ก เสนอต่อหน่วยงานระดับท้องถิ่นพิจารณาเพื่อขอรับการสนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับผู้ที่มีความต้องการจำเป็นตาม EHC plan

กระบวนการพิจารณาใช้เวลาประมาณ 20 สัปดาห์ เด็กที่ได้รับการประเมินจะได้รับสิทธิพิเศษที่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนใดก็ได้ โรงเรียนจะปฏิเสธไม่รับเด็กไม่ได้ ซึ่งโดยส่วนใหญ่ผู้ปกครองจะเลือกให้เด็กเรียนในโรงเรียนปกติ หากไม่ผ่านการพิจารณาและพ่อแม่ ผู้ปกครองไม่เห็นด้วยต่อผลการตัดสินใจก็สามารถหาหลักฐาน ข้อมูลเพิ่มเติมและสามารถยื่นคำร้องต่อหน่วยงานอีกหน่วยงานหนึ่งที่รับผิดชอบได้ และผลการตัดสินใจจากหน่วยงานนี้ หน่วยงานระดับท้องถิ่นต้องปฏิบัติตาม

6) ขยายกลุ่มอายุการสนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับผู้ที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ในช่วงอายุ 16-25 ปี โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้อยู่ในสังคมได้ช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งนับเป็นการปฏิวัติการจัดการศึกษาในระดับวิทยาลัย เนื่องจากในวิทยาลัยของประเทศอังกฤษยังไม่เคยดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษและผู้พิการ (SEND) มาก่อน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559, หน้า 20-21)

ทั้งนี้ จากการนำเสนอรูปแบบและมาตรการตามกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิทางการศึกษาของคนพิการของประเทศต่าง ๆ จำนวน 3 ประเทศดังกล่าวแล้วนั้น ผู้วิจัยได้จัดทำตารางสรุปเปรียบเทียบสิทธิการศึกษาของคนพิการในแต่ละด้านของประเทศต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 4.3 การเปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิการศึกษาของคนพิการในกฎหมายต่างประเทศ

การรับรองและคุ้มครองสิทธิในการศึกษาของคนพิการ	แคนาดา	สหรัฐอเมริกา	อังกฤษ
1.สิทธิในการเข้ารับบริการด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเสมอภาค เท่าเทียมและทั่วถึง	✓	✓	✓
2.สิทธิในการได้รับการอุดหนุนในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และได้รับสวัสดิการหรือทุนการศึกษา	✓	✓	✓
3.สิทธิในการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและเทคโนโลยีทางการศึกษาต่างๆ	✓	✓	✓
4.สิทธิในการได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ มีมาตรฐานเหมาะสมกับความต้องการ ความรู้ความสามารถของผู้พิการ	✓	✓	✓
5.สิทธิในการเลือกบริการทางการศึกษา สถานศึกษา ระบบและรูปแบบการศึกษา	✓	✓	✓
6.สิทธิในการศึกษาแบบเรียนรวมหรือการศึกษาเฉพาะและการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ทั่วถึงในทุกระดับ	✓	✓	✓
7.สิทธิในการเข้ามีส่วนร่วมในการจัดระบบ โครงสร้าง กำหนดนโยบายและแผนการจัดการศึกษาในระดับต่างๆ	✓	✓	✓
8.สิทธิในด้านการจัดการศึกษาโดยเอกชน ชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนาและสถาบันสังคม รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	✓	✓	✓
9.สิทธิในการได้รับการอุดหนุนในการจัดการการศึกษา ซึ่งจัดโดยเอกชน ชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถาบันสังคมและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	✓	✓	✓
10. สิทธิประโยชน์อื่น ๆ	✓	✓	✓

จากการนำเสนอตารางที่ 4.3 รูปแบบการคุ้มครองสิทธิการศึกษาของคนพิการในต่างประเทศ จำนวน 3 ประเทศ คือ ประเทศแคนาดา สหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ นั้น อาจสรุปได้ว่า สิทธิด้านการศึกษาของคนพิการใน 3 ประเทศดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกันในเชิงหลักการของสิทธิการศึกษาของคนพิการในแต่ละด้าน โดยอาจมีความแตกต่างกันในแง่ของรายละเอียด นโยบาย และมาตรการบริหารจัดการ

3.4 การคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานของคนพิการ

(1) สิทธิด้านแรงงานของคนพิการในกฎหมายระหว่างประเทศ

การคุ้มครองสิทธิของคนพิการในด้านแรงงานในกฎหมายระหว่างประเทศนั้นเป็นไปตามหลักการของ ปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม ค.ศ. 1966 และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 2006

ปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) ค.ศ. 1948 เป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่มีเจตนารมณ์ในการรับรองและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ดังปรากฏในคำปรารภว่า โดยที่การยอมรับศักดิ์ศรีแต่กำเนิด และสิทธิที่เท่าเทียมกันและที่ไม่อาจเพิกถอนได้ของสมาชิกทั้งหมดแห่งครอบครัวมนุษยชาติ เป็นพื้นฐานแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลก โดยเห็นว่าเป็นการจำเป็นที่สิทธิมนุษยชนควรได้รับความคุ้มครองโดยหลักนิติธรรม เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมและมาตรฐานแห่งชีวิตที่ดีขึ้น

โดย UDHR ได้บัญญัติรับรองสิทธิในด้านแรงงานไว้ในข้อ 23-ข้อ 25 โดยกล่าวถึงสิทธิในการทำงาน การเลือกงานโดยอิสระ ในเงื่อนไขที่ยุติธรรมและเอื้ออำนวยต่อการทำงาน และการคุ้มครองต่อการว่างงาน โดยทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับค่าจ้างที่เท่าเทียมกัน สำหรับงานที่เท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ทุกคนที่ทำงานมีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนที่ยุติธรรมและเอื้ออำนวยต่อการประกันความเป็นอยู่อันควรค่าแก่ศักดิ์ศรีของมนุษย์สำหรับตนเองและครอบครัว และหากจำเป็นก็จะได้รับการคุ้มครองทางสังคมในรูปแบบอื่นเพิ่มเติมด้วย รวมทั้งสิทธิในการที่จะจัดตั้งและเข้าร่วมในสหภาพแรงงานเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของตน สิทธิในการพักผ่อน การจำกัดเวลาทำงานตามสมควรและวันหยุดเป็นครั้งคราวโดยได้รับค่าจ้าง และสิทธิในหลักประกันยามว่างงานหรือพิการ

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง(International Covenant on Civil and Political Rights : ICCPR) ค.ศ. 2966 ข้อ 8 และข้อ22 ได้บัญญัติรับรองว่าบุคคลจะถูกเกณฑ์แรงงานหรือบังคับใช้แรงงานมิได้ และบุคคลมีสิทธิในการที่จะก่อตั้งและเข้าร่วมสหภาพแรงงาน ในขณะที่กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม (International Convent on Economic, Social and Cultural Rights : ICESCR)ค.ศ. 1966 ได้บัญญัติรับรองสิทธิด้านแรงงาน ไว้ในข้อ 6- ข้อ 9 ในขณะที่อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities: CRPD) ค.ศ. 2006 ได้บัญญัติรับรองสิทธิด้านแรงงานของคนพิการไว้ในข้อ 27 ซึ่งอาจสรุปรูปแบบคุ้มครองสิทธิแรงงานคนพิการของ ICESCR และ CRPD ได้ดังนี้

(1.1) บุคคลทุกคนมีความเสมอภาค มีความเท่าเทียมกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ บุคคลมีสิทธิในการทำงาน ในการเลือกงานโดยอิสระในเงื่อนไขอันยุติธรรมและเป็นประโยชน์แห่งการทำงาน และการคุ้มครองการว่างงาน ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับเงินค่าจ้างที่ยุติธรรม และได้รับค่าจ้างที่เท่าเทียมกันสำหรับงานที่เท่าเทียมกัน รวมทั้งคนพิการมีสิทธิที่จะได้รับความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และทางสังคม เพื่อสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ คนพิการมีสิทธิในการทำงาน และเงื่อนไขการทำงานที่เหมาะสมและเป็นธรรม สิทธิที่จะก่อตั้งและมีส่วนร่วมในสหภาพแรงงาน และสิทธิที่จะหยุดงาน สิทธิที่จะได้รับสวัสดิการในการทำงานและการประกันด้านสังคม หรือได้รับประโยชน์จากผลผลิต และรายได้จากการประกอบอาชีพ การคุ้มครองและช่วยเหลือครอบครัว สิทธิที่จะมีมาตรฐานชีวิตที่ดีพอเพียง และสุขภาพะด้านกายและใจที่ดีที่สุดในที่สุดที่เป็นไปได้

(1.2) สิทธิด้านแรงงานของคนพิการ รัฐต้องให้สิทธิในการทำงานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น ห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความพิการในทุกด้านที่เกี่ยวกับการจ้างงาน และความก้าวหน้าในอาชีพการงาน โดยมีเงื่อนไขการทำงานที่เป็นธรรม ค่าตอบแทนในการทำงานที่เท่ากัน การทำงานที่ปลอดภัยและถูกสุขอนามัย โดยรัฐต้องส่งเสริมโอกาสในการประกอบอาชีพ อิสระรวมทั้งส่งเสริมให้คนพิการเข้าทำงานในหน่วยงานของรัฐ และภาคเอกชน โดยสร้างหลักประกันความช่วยเหลือที่เหมาะสมแก่คนพิการในสถานที่ทำงาน

นอกจากนั้น องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization: ILO) ยังได้มีการออกตราสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิด้านแรงงานคนพิการ ของ ILO เช่น การกำหนดมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ ปฏิญญา ILO เรื่อง หลักการและสิทธิขั้นพื้นฐานในการทำงาน รวมทั้งอนุสัญญาและข้อแนะนำที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานของคนพิการ เช่น ข้อแนะนำที่ 99 ว่าด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพสำหรับคนพิการ ค.ศ. 1955 อนุสัญญาฉบับที่ 159 ว่าด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพและการจ้างงานสำหรับคนพิการ ค.ศ. 1983 ข้อแนะนำที่ 168 ว่าด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพและการจ้างงานสำหรับคนพิการ ค.ศ. 1983 และแนวปฏิบัติต่อคนพิการในสถานที่ทำงาน ค.ศ. 2001 เป็นต้น โดยอาจสรุปสิทธิด้านแรงงานของคนพิการตามมาตรการต่าง ๆ ของ ILO ได้ ดังนี้

1) สิทธิด้านแรงงานของคนพิการ ผู้พิการควรมีโอกาสที่เท่าเทียมกับคนปกติทั่วไปในการทำงานภายใต้คุณสมบัติเดียวกัน และมีโอกาสอย่างเต็มที่ที่จะได้ทำงานที่เหมาะสมกับนายจ้างที่เขาต้องการ โดยรัฐจะต้องทบทวนนโยบายและกำหนดมาตรการภายในรัฐของตน เพื่อที่จะฟื้นฟูอาชีพและการจ้างงานของผู้พิการ โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วม การส่งเสริม การฝึกอบรม การแนะ

แนวอาชีพ การบรรจุนาน และการจ้างงาน เพื่อให้ผู้พิการได้รับการจ้างงานที่เหมาะสมและเสมอภาค

2) คนพิการมีสิทธิในการทำงาน การจ้างงานและการประกอบอาชีพ สิทธิด้านแรงงานนี้มีเจตนารมณ์เพื่อประกันเสรีภาพในการประกอบอาชีพ การแข่งขันทางธุรกิจที่เป็นธรรม ความปลอดภัย สวัสดิภาพ และการดำรงชีพของคนทำงาน โดยคนพิการสามารถมีโอกาสที่จะหาเลี้ยงชีพโดยการทำงานที่ตนสามารถเป็นผู้ตัดสินใจเลือกได้โดยอิสระ และได้รับการยอมรับในตลาดแรงงาน และทำงานในสภาพแวดล้อมการทำงานที่เปิดกว้างทำงานร่วมกัน และที่คนพิการสามารถเข้าถึงได้ รวมทั้งการกำหนดมาตรการฟื้นฟูอาชีพที่เหมาะสมแก่บุคคลพิการทุกประเภท โดยจะต้องมีการวางแผนการจัดให้บริการเกี่ยวกับการฟื้นฟูอาชีพและการจ้างบุคคลพิการทำงานเป็นการเฉพาะ โดยแตกต่างจากบริการที่จัดให้แก่คนงานทั่ว ๆ ไป

3) บุคคลพิการจะต้องได้รับโอกาส และการปฏิบัติที่เท่าเทียมกับบุคคลทั่ว ๆ ไป ในด้านการมีงานทำ ค่าตอบแทนในการทำงานที่เท่ากันสำหรับเนื้องานที่เท่ากัน สิทธิในการจ้างงานอย่างต่อเนื่องหรือการคงอยู่ในหน้าที่การงาน และความก้าวหน้าในอาชีพการงาน มีสิทธิในการได้รับการแข่งขันในการประกอบอาชีพ โดยเสรีและเป็นธรรม โดยคำนึงถึงหลักความเท่าเทียมกันด้าน โอกาสและการปฏิบัติต่อคนงานชายและหญิง อย่างไรก็ตามหากมีการกำหนดมาตรการเป็นพิเศษสำหรับบุคคลพิการนั้น ไม่ควรถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนงานอื่น ๆ สิทธิในการได้รับหลักประกันความปลอดภัยและสวัสดิภาพในการทำงาน รวมทั้งสิทธิในการได้รับหลักประกันในการดำรงชีพทั้งในระหว่างการทำงานและในสภาวะที่พ้นจากการทำงาน เป็นต้น

4) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการรับรองสิทธิของคนพิการในการทำงานโดยเสมอภาครวมถึงผู้ที่กลายเป็นบุคคลทุพพลภาพในระหว่างการทำงาน มีสิทธิในการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพและสามารถกลับเข้าทำงานได้อีกครั้ง

5) ในการเยียวยาแรงงานซึ่งได้กลับกลายเป็นคนพิการในภายหลังนั้น อนุสัญญาฉบับที่ 159 ว่าด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพและการจ้างงานสำหรับคนพิการ ค.ศ. 1983 กำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูอาชีพของคนพิการ เพื่อช่วยบุคคลพิการในด้านความมั่นคง การคงอยู่ในหน้าที่การงาน และความเจริญก้าวหน้าในการทำงาน เพื่อให้คนพิการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยแนวปฏิบัติต่อคนพิการในสถานที่ทำงาน ค.ศ. 2001 ได้กำหนดมาตรการสงวนไว้ซึ่งงาน (Job Retention) สำหรับลูกจ้างที่ได้รับความพิการและได้รับ โอกาสกลับเข้าทำงาน โดยสงวนรักษางานเดิมของลูกจ้างไว้ โดยในบางกรณีอาจต้องมีการปรับเปลี่ยนเกี่ยวกับสถานที่ทำงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน ในบางกรณีที่จำเป็นอาจต้องมีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งงาน และลักษณะของงานให้เหมาะสมกับความพิการ

6) ในการเชี่ยวชาญด้านแรงงานกรณีการเลิกจ้างแรงงานคนพิการโดยไม่เป็นธรรมนั้น ILO กำหนดมาตรการเรื่องการเลิกจ้างโดยไม่เป็นธรรมตามอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ 158 กำหนดเรื่องการเลิกจ้าง คือ

(1) ห้ามนายจ้างเลิกจ้างลูกจ้างโดยปราศจากเหตุผลอันสมควรที่เกี่ยวข้องกับความสามารถหรือพฤติกรรมของลูกจ้าง

(2) ลูกจ้างจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบล่วงหน้าก่อนการเลิกจ้างหรือได้รับค่าชดเชยหรือการชดเชยแบบอื่น ๆ เว้นแต่ลูกจ้างจะกระทำความผิดอย่างร้ายแรง และ

(3) ในกรณีที่มีการเลิกจ้างอย่างไม่เป็นธรรม หากนายจ้างไม่สามารถรับลูกจ้างกลับเข้าทำงานได้ลูกจ้างต้องได้รับเงินชดเชยอย่างเพียงพอ

(2) สิทธิด้านแรงงานของคนพิการในกฎหมายต่างประเทศ

การคุ้มครองสิทธิของคนพิการในด้านแรงงานในกฎหมายต่างประเทศนั้นผู้วิจัยได้ทำการศึกษามาตรการทางกฎหมายของประเทศ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และญี่ปุ่นเพื่อนำแนวคิดและประสบการณ์ของประเทศดังกล่าวมาปรับใช้กับประเทศไทยโดยมีรายละเอียด ดังนี้

สหรัฐอเมริกา

ในสหรัฐอเมริกาได้มีการออกกฎหมายส่งเสริมอาชีพคนพิการ โดยรัฐบัญญัติแรนคอล์ฟ แชนเพิร์ท ค.ศ. 1936 มีสาระสำคัญที่มุ่งส่งเสริมอาชีพคนตาบอดให้มีโอกาสด้านการประกอบอาชีพ โดยบัญญัติให้คนตาบอดมีสิทธิพิเศษได้รับสัมปทาน เป็นผู้จำหน่ายสินค้าในอาคารของรัฐบาลกลาง โดยที่รัฐเป็นผู้ลงทุนให้ทั้งหมด

ต่อมาได้มีการออกกฎหมายว่าด้วยสิทธิพลเมือง ค.ศ. 1964 (Civil right act of 1964) แก้ไขเพิ่มเติมครั้งล่าสุด เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 2015 โดยกฎหมายฉบับนี้ถือเป็นอย่างก้าวสำคัญของการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานต่าง ๆ โดยในช่วงแรกเริ่มกฎหมายฉบับนี้มุ่งเน้นมิให้มีการเลือกปฏิบัติอันเนื่องมาจากเพศ ผิวพรรณ ศาสนา เชื้อชาติ และสัญชาติ แต่ต่อมาก็มีการขยายไปถึงการห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติในเรื่องอายุ ความบกพร่องทางร่างกาย (Disability) สถานภาพทางสังคม และสถานภาพทางการเมือง รวมถึงการวางรากฐานในเรื่องโอกาสของการจ้างงานที่เท่าเทียมกัน (Equal employment opportunity) ไว้ในหมวดที่ 7 กฎหมายฉบับนี้จึงถือเป็นรากฐานสำคัญในการเป็นต้นแบบของกฎหมายในการห้ามเลือกปฏิบัติต่อคนพิการในกฎหมายฉบับอื่น เช่น รัฐบัญญัติว่าด้วยความเสมอภาคในโอกาสของการจ้างงาน ค.ศ. 1972 (Equal Employment Opportunity Act of 1972) รัฐบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพ ค.ศ. 1973 (Rehabilitation Act of 1973) และฉบับแก้ไขเพิ่มเติมใน ค.ศ. 1998 กฎหมายว่าด้วยการห้ามเลือกปฏิบัติในการจ้างงาน (The

employment non-discrimination act of 2009: ENDA) รวมทั้งกฎหมายว่าด้วยคนอเมริกันที่มีความพิการ ค.ศ. 1990 (American with disabilities act of 1990: ADA)

รัฐบัญญัติว่าด้วยความเสมอภาคในโอกาสของการจ้างงาน ค.ศ. 1972 ห้ามการเลือกปฏิบัติในแง่ของเพศ ผิวพรรณ ศาสนา เชื้อชาติ สัญชาติ อายุ ความบกพร่องทางร่างกายหรือความพิการ สถานภาพสมรสหรือสภาพทางการเมือง โดยมีหน่วยงานอิสระที่เรียกว่าคณะกรรมการเพื่อความเสมอภาคในโอกาสของการจ้างงาน (Equal Employment Opportunity Commission: EEOC) ซึ่งมีหน้าที่สอบสวนเกี่ยวกับการกล่าวหาใด ๆ ที่เกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานทั้งระดับมลรัฐและท้องถิ่น หากตกลงกันไม่ได้เรื่องจึงขึ้นสู่ศาล

รัฐบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพ ค.ศ. 1973 บัญญัติให้รัฐบาลสนับสนุนให้มีการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการให้ครอบคลุมทุกระบวนการ และกำหนดให้หน่วยงานของรัฐรับคนพิการที่ผ่านการฟื้นฟูสมรรถภาพแล้วเข้าทำงาน โดยที่รัฐต้องจัดตั้งอำนวยความสะดวก สื่อและเทคโนโลยี เพื่อให้คนพิการสามารถทำงานได้ กฎหมายฉบับนี้แม้จะส่งเสริมการประกอบอาชีพแก่คนพิการ แต่ก็จำกัดอยู่เฉพาะหน่วยงานของรัฐเท่านั้น

รัฐบัญญัติชาวอเมริกันที่มีความพิการ ค.ศ. 1990 (ADA) เป็นกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการแบบบูรณาการ กล่าวคือ มีเนื้อหาที่บัญญัติห้ามการเลือกปฏิบัติเนื่องจากความพิการทั้งทางด้านการเข้าถึงบริการสาธารณะ อาคาร สถานที่ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ตลอดจนการจ้างงาน โดยห้ามมิให้เลือกปฏิบัติต่อบุคคลเนื่องจากความพิการ เช่น การสมัครงาน การว่าจ้าง การเลื่อนขั้นเงินเดือน การให้ออกจากงาน การฝึกอบรม ตลอดจนสิทธิประโยชน์อื่นใดที่เกี่ยวกับการจ้างงาน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังกำหนดให้นายจ้างเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้คนพิการสามารถทำงานได้เท่าที่ไม่ก่อให้เกิดภาระเกินไปต่อนายจ้าง โดยกำหนดให้สถานประกอบการเอกชนที่มีลูกจ้างทุก 15 คน ต้องพิจารณารับคนพิการเข้าทำงาน 1 คน (กฎหมายปี 1994) โดยมีสภาคนพิการแห่งชาติและสมาคมคนพิการประเภทต่าง ๆ เป็นผู้ติดตามและให้ข้อเสนอแนะแก่รัฐบาล และคณะกรรมการโอกาสในการจ้างงานอย่างเท่าเทียมกัน (The U.S Equal employment Opportunity Commission: EEOC) มีหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายห้ามการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานเพราะเหตุต่าง ๆ รวมถึงความพิการ

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการเลิกจ้างโดยไม่เป็นธรรมหรือการเลิกจ้างโดยมีขอบด้วยกฎหมาย (Wrongful Termination) ในสหรัฐอเมริกา จะมีแนวคิดในความสัมพันธ์ของนายจ้างที่มีอำนาจเหนือกว่าลูกจ้าง และจะบอกเลิกสัญญาหรือเลิกจ้างได้ในทุกขณะ แม้จะไม่มีเหตุผลก็ตามภายใต้หลัก Employment at will ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับในสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตาม ในบางมลรัฐของอเมริกาก็มีการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของลูกจ้างในบางกรณี เช่น ในรัฐ

โอเรกอน การเลิกจ้างเพราะเหตุที่บุคคลนั้นมีกายพิการไม่อาจกระทำได้ ตาม The state of Oregon revised statutes, Chapter 659A ซึ่งในบางมลรัฐก็หมายรวมถึงการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานไม่อาจกระทำได้เลย หากนำความพิการมาเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณา ยกตัวอย่างเช่น ในรัฐมอนทาน่า ตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนแห่งมอนทาน่า (The Montana Human Rights Act: MHRA) เป็นต้น (Aliko Coudroglou and Dennis L. Poole. 1984: pp. 119-127)

เครือรัฐออสเตรเลีย

สำหรับเครือรัฐออสเตรเลียนั้นมีการออกกฎหมายว่าด้วยการเลือกปฏิบัติต่อผู้พิการ ค.ศ. 1992 (Disability discrimination act of 1992: DDA) ขึ้น โดยกฎหมายมีวัตถุประสงค์ในการขจัดการเลือกปฏิบัติ และให้หลักประกันความเท่าเทียมกันทางกฎหมายกับผู้พิการ ตลอดจนส่งเสริมและรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้พิการ และห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความพิการในทุกด้าน

กฎหมายกำหนดห้ามการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการในการจ้างงาน โดยผู้พิการต้องได้รับโอกาสในการจ้างงานอย่างเท่าเทียมกัน กล่าวคือ ห้ามนายจ้าง สถานประกอบการนำเหตุแห่งความพิการของผู้สมัครงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สมัครงานมาใช้พิจารณารับหรือไม่รับเข้าทำงาน ห้ามนำความพิการมาใช้ในการประเมินเพื่อให้คุณหรือโทษแก่บุคคล ทั้งนี้ รวมถึงการพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือน การให้สวัสดิการต่าง ๆ รวมถึงการเลิกจ้างหรือให้ออกจากงาน ห้ามกระทำการล่วงเกินด้วยเหตุแห่งความพิการ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำของนายจ้างหรือการกระทำของลูกจ้างคนหนึ่งของนายจ้างต่อลูกจ้างอีกคนหนึ่งที่เป็นคนพิการหรือต่อบุคคลที่มีผู้เกี่ยวข้องเป็นคนพิการ

ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ยังครอบคลุมไปถึงญาติหรือพี่น้องของผู้พิการที่ถูกการเลือกปฏิบัติด้วย เช่น นายจ้างไม่รับสมัครนาย ก. เพราะเห็นว่า นาย ก. มีผู้พิการที่ต้องดูแลในบ้าน หรือไม่ให้นาย ข. เข้าร้านอาหารเพราะมากับผู้พิการ นอกจากนี้ กฎหมายยังคุ้มครองผู้พิการที่อาจถูกเลือกปฏิบัติไม่ว่าเรื่องใด ๆ เพราะเหตุที่ผู้พิการผู้นั้นต้องมีผู้ช่วยคนพิการ ผู้ช่วยล่ามภาษามือ หรือผู้ช่วยอ่านข้อความที่ต้องติดตามมาด้วย หรือต้องอาศัยสัตว์ เช่น สุนัขที่ฝึกมาให้คอยนำทาง หรือต้องใช้อุปกรณ์ช่วยสำหรับการได้ยิน หรือนั่งรถเข็น เป็นต้น

กฎหมายกำหนดมาตรการการให้เงินสนับสนุนค่าจ้าง โดยรัฐจะสนับสนุนเงินชดเชยค่าจ้างให้แก่ นายจ้างที่จ้างงานผู้พิการ (Wage Subsidy) เพื่อลดต้นทุนด้านค่าจ้างให้แก่ นายจ้าง ขณะเดียวกันก็เป็นการชดเชยผลผลิตผลจากการทำงานของผู้พิการที่อาจมีน้อยกว่าแรงงานทั่วไป นอกจากนี้มีการจ่ายเงินสงเคราะห์ผู้พิการ (Disability Support Pension) โดยขึ้นอยู่กับอายุ สถานภาพทางครอบครัว หรือแหล่งที่อยู่อาศัย โดยผู้พิการที่ทำงานแต่ไม่สามารถใช้รถสาธารณะได้สามารถขอเบิกค่าเดินทางได้ ซึ่งรวมถึงค่าเดินทางไปสมัครงานหรือเข้าฝึกอบรมอาชีพ

กฎหมายเงินทดแทน (Workers Compensation Act, 1951) ได้กำหนดให้นายจ้างจ่ายเงินทดแทนให้ลูกจ้าง เมื่อลูกจ้างประสบอันตรายหรือเจ็บป่วย ทูพพลภาพเนื่องมาจากการทำงาน โดยให้จ่ายเป็นรายสัปดาห์ ไม่เกิน 26 สัปดาห์ ในอัตราเท่ากับ ร้อยละ 65 ของค่าจ้างก่อนการประสบอันตราย และนายจ้างไม่ต้องจ่ายค่าจ้างทดแทนเมื่อลูกจ้างฟื้นจากทูพพลภาพชั่วคราว หรือเมื่อลูกจ้างกลับไปทำงาน

ในกรณีลูกจ้างทูพพลภาพอันเนื่องมาจากการทำงาน ลูกจ้างมีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนจากนายจ้างตามสัดส่วนของการทูพพลภาพ เช่น การสูญเสียความสามารถในการสืบพันธ์ เทียบเป็นการสูญเสียความสามารถเท่ากับร้อยละ 47 และนายจ้างไม่ต้องจ่ายเงินค่าทดแทน ถ้าลูกจ้างสูญเสียความสามารถในการได้ยืนน้อยกว่าร้อยละ 6 ส่วนกรณีที่ลูกจ้างประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากการทำงาน ให้นายจ้างจ่ายค่ารักษาพยาบาลให้ลูกจ้างตามใบเสร็จรับเงินที่ได้รับจากลูกจ้าง หรือตามที่ได้รับการเรียกเก็บจากโรงพยาบาล นอกจากค่ารักษาพยาบาลแล้ว นายจ้างยังต้องชดใช้ค่าฟื้นฟูสุขภาพ ค่าเสื้อผ้า และค่าเสียหายอื่นด้วย

กฎหมายกำหนดกรณีของการเลิกจ้างที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่เป็นธรรมเอาไว้โดยให้มีผู้ตรวจการแผ่นดินการทำงานที่ยุติธรรม (Fair Work Ombudsman) มีหน้าที่ให้ความรู้แก่นายจ้างและลูกจ้างเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่การสร้างหลักประกันตามกฎหมายในสถานที่ทำงาน (Workplace law) และการฟ้องร้องนายจ้างที่ฝ่าฝืนกฎหมายในสถานที่ทำงาน ส่วนคณะกรรมการการทำงานที่ยุติธรรม (Fair Work Commission) จะทำหน้าที่ตรวจสอบดูแลการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรม หรือการคุ้มครองการเลิกจ้าง ซึ่งเมื่อลูกจ้างถูกเลิกจ้างโดยไม่เป็นธรรมจะต้องติดต่อกับคณะกรรมการ ฯ เป็นลำดับแรก หากเห็นว่าตนเองถูกเลิกจ้างโดยไม่เป็นธรรมหรือปราศจากเหตุผล เช่น การให้เลิกจ้างเพราะขาดงานอันสืบเนื่องมาจากการบาดเจ็บหรือเจ็บป่วยในการทำงาน หรือมีการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ความพิการ หรือมีการละเมิดต่อสิทธิ ทั้งนี้ โดยทั่วไปลูกจ้างจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายการทำงานที่ยุติธรรม องค์กรที่ดี ผู้ตรวจการแผ่นดิน ฯ ก็จะเข้ามาช่วยไต่สวนคำร้องทุกข์ดังกล่าวด้วย สำหรับผลของการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมนั้น ย่อมก่อให้เกิดสิทธิในการเยียวยาของลูกจ้าง เช่น การรับค่าจ้างที่ค้างชำระ (Outstanding Wages) เงินที่ได้จากการออกจากงาน ค่าชดเชยพิเศษ (Redundancy Pay) ที่นายจ้างจ่ายให้แก่ลูกจ้างที่นายจ้างให้ออกโดยไม่มีความคิดเพื่อลดจำนวนคนทำงานในสถานประกอบการตามนโยบายของบริษัท หรืออาจเกิดจากภาวะล้มละลาย ซึ่งหากนายจ้างไม่ดำเนินการจ่ายค่าจ้างให้เป็นไปตามกฎหมาย ย่อมมีความผิดและต้องถูกปรับสูงสุด 63,000 ดอลลาร์ออสเตรเลียต่อการฝ่าฝืนดังกล่าว

เครือรัฐออสเตรเลีย ได้กำหนดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมของโอกาส (Human Rights & Equal Opportunity Commission: HREOC) เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญที่จัดตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1996 เพื่อรับผิดชอบดูแลงานด้านสิทธิมนุษยชน รวมถึงสิทธิของคนพิการด้วย

ประเทศญี่ปุ่น

สำหรับประเทศญี่ปุ่นนั้น กฎหมายพื้นฐานสำหรับผู้พิการ (Basic Law for Persons with Disabilities of 1970) โดยในหมวดที่ 2 มาตรการพื้นฐานสำหรับสวัสดิการของผู้พิการ มาตรา 16 กำหนดให้รัฐและองค์กรส่วนท้องถิ่นต้องกำหนดมาตรการในการส่งเสริมการจ้างงานผู้พิการ และมีส่วนในการให้เงินอุดหนุนแก่นายจ้างในการปรับปรุงหรือจัดหาเครื่องมืออุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำงาน รวมถึงนายจ้างก็ต้องมีส่วนในการสร้างความมั่นคงในการทำงานให้แก่ผู้พิการ และการสร้างสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ด้วย

พระราชบัญญัติว่าด้วยการส่งเสริมการจ้างงานฯ สำหรับผู้พิการ ค.ศ. 1960 (Law for Employment Promotion, etc., of the Disabled Law No. 123 of July 25, 1960) โดยกฎหมายฉบับนี้มีหลักการพื้นฐานเพื่อให้ผู้พิการมีโอกาสที่จะใช้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ในการทำงานเฉกเช่นเดียวกับผู้อื่น (Economic Society) และครอบคลุมมาตรการในการส่งเสริมการจ้างงานบนพื้นฐานของข้อผูกพันในการจ้างงานผู้พิการอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การสร้างกลไกเพื่อเตรียมความพร้อมของผู้พิการเข้าสู่ตลาดแรงงาน การบริการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพและการจ้างงาน คนพิการ หรือมาตรการอื่น ๆ ที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้พิการสามารถที่จะมีอาชีพและมีความมั่นคงในอาชีพนั้น ๆ โดยในกฎหมายฉบับนี้จะมุ่งกำหนดหน้าที่ผู้รับผิดชอบใน 2 ส่วน คือ นายจ้าง และองค์กรภาครัฐทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งนี้ ภายใต้อัตลักษณ์ความเป็นเอกภาพทางสังคม (Social Solidarity)

โดยรัฐและองค์กรส่วนท้องถิ่นต้องกำหนดมาตรการในการส่งเสริมการจ้างงานผู้พิการ และให้เงินอุดหนุนแก่นายจ้างในการปรับปรุงหรือจัดหาเครื่องมืออุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำงาน สำหรับองค์กรภาครัฐในระดับชาตินั้นมีความรับผิดชอบหลักในการที่จะต้องพัฒนามาตรการในการสร้างความมั่นคงในการจ้างงานให้แก่ผู้พิการอันเป็นหลักการพื้นฐานที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญของประเทศญี่ปุ่น ที่กำหนดให้คนทำงานซึ่งเป็นผู้พิการจะต้องได้รับโอกาสในการที่จะได้ใช้ความสามารถของเขาในการทำงานเฉกเช่นเดียวกับบุคคลอื่น และกำหนดให้บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิและหน้าที่ในการทำงานเท่าเทียมกัน

สำหรับนายจ้าง กฎหมายกำหนดให้นายจ้างต้องมีส่วนในการสร้างความมั่นคงในการทำงานให้แก่ผู้พิการ และการสร้างสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ให้คนพิการ โดยนายจ้างจะต้องเป็น

ผู้สนับสนุนให้ผู้พิการมีความเป็นอิสระในการได้ใช้ความสามารถในการทำงานอย่างเต็มที่ โดยการจ้างงานที่มีความเหมาะสมให้แก่ผู้พิการและสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ โดยนายจ้างต้องจัดทำแผนการจ้างงานคนพิการ เสนอต่อกระทรวงแรงงาน ซึ่งจะจ่ายเงินอุดหนุนแก่นายจ้างเพื่อนำไปจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ลูกจ้างพิการ

กฎหมายกำหนดสัดส่วนการจ้างงานโดยกำหนดร้อยละ 2.1 สำหรับงานราชการและองค์กรส่วนท้องถิ่น ร้อยละ 1.9 สำหรับรัฐวิสาหกิจและ ร้อยละ 1.8 สำหรับเอกชน โดยมีการสำรวจสถานภาพคนพิการและปรับเปลี่ยนสัดส่วนการจ้างงานทุก 5 ปี

กรณีนายจ้างจ้างงานคนพิการจำนวนต่ำกว่าสัดส่วนที่รัฐกำหนด ต้องจ่ายเงินสมทบให้แก่รัฐเพื่อนำไปเป็นเงินอุดหนุนค่าใช้จ่ายในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ลูกจ้างพิการ หากส่งเงินดังกล่าวล่าช้ากว่าที่กำหนดจะต้องเสียค่าปรับโดยคิดดอกเบี้ยร้อยละ 14.5 ต่อปี ซึ่งเป็นหลักการเดียวกับการเสียภาษี

ทั้งนี้ กฎหมายกำหนดให้มีการจัดตั้งสถาบันแห่งชาติเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพและศูนย์อาชีพเพื่อคนพิการในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น มีหน้าที่รับผิดชอบด้านการจ้างงานคนพิการ

กระทรวงสาธารณสุขและสวัสดิการสังคมจัดให้มีระบบประกันสำหรับคนพิการทางกายที่ถูกจ้างฐานะลูกจ้างปกติโดยผ่านสำนักจัดหางานของรัฐ โดยจัดให้มีการประกันเงินเดือนในระดับหนึ่งเป็นระยะเวลาหนึ่ง กำหนดมาตรการในการคุ้มครองการทำงานของคนพิการกรณีคนพิการที่มีงานทำอยู่แล้ว แต่ประสบอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วยระหว่างการทำงานทำให้เกิดความพิการมากขึ้น ซึ่งทำให้บางรายถูกให้ออกจากงาน โดยรัฐมีการให้ความช่วยเหลือแก่บริษัทที่จ้างคนพิการเข้าทำงานต่อ และต้องสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมทั้งการจัดให้มีการอบรมระยะสั้นแก่คนงานพิการเพื่อช่วยในการปรับตัวให้เข้ากับที่ทำงาน

ตามกฎหมายมาตรฐานแรงงาน เมื่อลูกจ้างประสบอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วยเนื่องจากการทำงาน ให้นายจ้างจัดให้มีการรักษาพยาบาลด้วยค่าใช้จ่ายของนายจ้าง (มาตรา 75) และให้นายจ้างจ่ายเงินทดแทนการขาดรายได้ให้ลูกจ้างในอัตราร้อยละ 60 ของค่าจ้างเฉลี่ย นอกจากนี้ เมื่อลูกจ้างได้รับการรักษาพยาบาลแล้ว และยังมีอาการทุพพลภาพให้นายจ้างจ่ายเงินทดแทนให้ตามสัดส่วนของการทุพพลภาพที่เรียกว่าค่าชดเชยกรณีสูญเสียอวัยวะหรือสมรรถภาพ โดยอาจจ่ายเป็นค่าชดเชยรายปีตลอดชีวิตก็ได้

กฎหมายประกันสังคมมีข้อกำหนดในการให้ประโยชน์ทดแทนในกรณีลูกจ้างเจ็บป่วยประสบอุบัติเหตุ ทุพพลภาพ เนื่องจากอุบัติเหตุจากการทำงาน รวมถึงกฎหมายประกันเงินทดแทนอุบัติเหตุในอุตสาหกรรม ก็มีคุ้มครองสิทธิประโยชน์เมื่อลูกจ้างประสบอุบัติเหตุหรือ

เจ็บป่วยในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อลูกจ้างผู้ประสบอุบัติเหตุต้องกลับเข้าทำงาน รัฐก็จะจัดหาสถานที่ฟื้นฟูสมรรถภาพ การช่วยหาอุปกรณ์พิเศษสำหรับลูกจ้างที่กลายเป็นผู้พิการให้ เพื่อให้สามารถทำงานได้อย่างปกติ

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำตารางแสดงการเปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานของคนพิการในกฎหมายต่างประเทศ ตามที่ปรากฏในกฎหมายของประเทศต่าง ๆ จำนวน 3 ประเทศ ดังกล่าว ดังนี้ (ตามตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4 การเปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานของคนพิการในกฎหมายต่างประเทศ

การรับรองและคุ้มครองสิทธิด้านแรงงาน	สหรัฐอเมริกา	เครือรัฐออสเตรเลีย	ญี่ปุ่น
1.สิทธิในการทำงาน การเลือกงานโดยอิสระ ในเงื่อนไขอันเหมาะสม เป็นธรรม และการคุ้มครองต่อการว่างงาน	✓	✓	✓
2.สิทธิที่จะทำงานในสภาพแวดล้อมการทำงานที่เปิดกว้าง ทำงานร่วมกัน มีความปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ ชีวนามัย และที่คนพิการสามารถเข้าถึงได้	✓	✓	✓
3.สิทธิที่จะได้รับค่าจ้างที่เท่าเทียมกันสำหรับงานที่เท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ	✓	✓	✓
4.สิทธิที่จะได้รับโอกาสในการฟื้นฟูอาชีพ การส่งเสริม แนะนำ การฝึกอบรมวิชาชีพที่เหมาะสมแก่บุคคลพิการทุกประเภท	✓	✓	✓
5.สิทธิในสวัสดิการ การพักผ่อนและเวลาว่าง รวมทั้งการจำกัดเวลาทำงานที่ชอบด้วยเหตุผลและมีวันหยุดครั้งคราวที่ได้รับค่าตอบแทน	✓	✓	✓
6.สิทธิในการจ้างงานอย่างต่อเนื่อง และสิทธิความก้าวหน้าในอาชีพ โดยมีโอกาสที่เท่าเทียมกันในการเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่งไปสู่ระดับที่เหมาะสม โดยพิจารณาจากอาวุโสและความสามารถ	✓	✓	✓
7.สิทธิที่จะได้รับหลักประกันความปลอดภัยและสวัสดิภาพในการทำงาน การคุ้มครองสุขภาพและการรักษาพยาบาล	✓	✓	✓
8.สิทธิที่จะก่อตั้งและเข้าร่วมกับสหภาพแรงงานเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของตน	✓	✓	✓
9.สิทธิที่จะได้รับหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีพทั้งในระหว่างการทำงาน การเจ็บป่วยและในสภาวะที่พ้นจากการทำงาน	✓	✓	✓

การรับรองและคุ้มครองสิทธิด้านแรงงาน	สหรัฐอเมริกา	เครือรัฐ ออสเตรเลีย	ญี่ปุ่น
10. สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและชดเชยความเสียหายเมื่อมีการละเมิด การเลือกปฏิบัติ หรือการปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม เช่น การเลิกจ้างแรงงานพิการโดยไม่เป็นธรรม	✓	✓	✓
11. สิทธิประโยชน์อื่น ๆ	✓	✓	✓

จากตารางที่ 4.4 จะเห็นได้ว่า กฎหมายของประเทศต่างๆ ได้ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานของคนพิการไว้ค่อนข้างสอดคล้องตรงกัน ทั้งในด้านของสิทธิที่จะเลือกการทำงาน สิทธิเมื่อได้เข้าทำงานแล้ว และสิทธิเมื่อพ้นจากการทำงาน รวมทั้งสิทธิในการเยียวยาและชดเชยความเสียหายต่อแรงงานคนพิการเมื่อมีการละเมิด เลือกปฏิบัติหรือปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม โดยยึดหลักการปกป้องคุ้มครองสิทธิของคนแรงงานให้มีความเท่าเทียม เสมอภาคกับบุคคลทั่วไป มิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม

4. โครงสร้างรูปแบบการคุ้มครองสิทธิของคนพิการ

จากการนำเสนอผลการศึกษาในหัวข้อที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้นำเสนอถึงประเด็นของสภาพการณ์แห่งปัญหาการคุ้มครองสิทธิคนพิการและผลกระทบ ว่าคนพิการของประเทศไทยในปัจจุบันได้รับการปฏิบัติในบริบทของการคุ้มครองสิทธิตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยกฎหมายแม่บทเหล่านั้นได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิคนพิการในแต่ละด้านเอาไว้ อย่างไรก็ตาม สิทธิของคนพิการเหล่านี้ แม้ว่าจะมีกฎหมายให้การรับรองคุ้มครองไว้ และในการบริหารจัดการของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองสิทธิของคนพิการ ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ แผนพัฒนา และแผนปฏิบัติการของหน่วยงานในแต่ละด้านออกมารองรับก็ตาม แต่ก็ยังพบว่ามีสภาพปัญหาที่ทำให้คนพิการไม่สามารถเข้าถึงสิทธิและไม่สามารถใช้สิทธิตามที่กฎหมายกำหนดได้ โดยอาจจำแนกประเด็นปัญหาได้เป็น 4 ด้าน คือ ด้านการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตามกฎหมาย ด้านการใช้เลือกตั้ง ด้านการศึกษา และด้านแรงงาน จากนั้นได้นำปัญหาดังกล่าวมาทำการวิเคราะห์การคุ้มครองสิทธิของคนพิการตามกฎหมายไทย เพื่อให้ทราบถึงสาเหตุและรายละเอียดของสภาพปัญหาในแต่ละด้าน รวมทั้งนำเสนอผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิของคนพิการตามกฎหมายต่างประเทศ เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบการคุ้มครองสิทธิของคนพิการอันเป็นมาตรฐานสากลที่

ประเทศต่าง ๆ ได้กำหนดเป็นมาตรการทางด้านกฎหมายและถือปฏิบัติในการคุ้มครองสิทธิของ
คนพิการในแต่ละประเทศ

ภายใต้บริบทของผลการศึกษานำเสนอมาตามลำดับดังกล่าว ในหัวข้อนี้จะทำการศึกษา
และวิเคราะห์ว่า หากเรานำรูปแบบการคุ้มครองสิทธิของคนพิการตามกฎหมายระหว่างประเทศ
และกฎหมายของต่างประเทศที่ได้จากการศึกษา มาใช้ในประเทศไทย จะมีความเหมาะสม และ
สามารถแก้ไขสถานการณ์ของปัญหาการคุ้มครองสิทธิของคนพิการและผลกระทบที่เกิดขึ้นได้อย่างไร
มีประสิทธิภาพหรือไม่ โดยผู้วิจัยได้ทบทวนหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับ
การคุ้มครองสิทธิของคนพิการ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนได้เสีย ประกอบด้วยผู้แทนของ
หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิคนพิการ ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ ผู้แทนองค์กร
คนพิการ ผู้ประกอบการ คนพิการและประชาชนทั่วไป เพื่อที่จะได้นำคำตอบที่ผู้วิจัยค้นพบหรือได้
จากการวิเคราะห์นำไปเป็นแนวทางในการกำหนดโครงสร้างรูปแบบการคุ้มครองสิทธิของคนพิการ
เพื่อจัดทำกฎหมายต้นแบบเพื่อการคุ้มครองสิทธิของคนพิการของประเทศไทย ตามวิธีวิทยาการวิจัย
(Research methodology) โดยการจัดทำ Co-Design และการรับฟังความคิดเห็น (Hearing) ในบท
ต่อไป โดยมีรายละเอียดแต่ละด้าน ดังนี้

1) การเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตามกฎหมาย

ในการเข้าถึงสิทธิของคนพิการตามกฎหมายระหว่างประเทศนั้น ได้มีการยอมรับความมี
อยู่และเขตอำนาจของแต่ละรัฐ และมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการรับรองสถานะบุคคลของรัฐภาคีสมาชิก
โดยในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ได้บัญญัติว่า ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพ
ทั้งปวง ตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนชาติ อาชีพ เชื้อชาติ ศิพ พศ
ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือ ทางอื่น พื้นเพทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิด
หรือสถานะอื่น นอกเหนือจากนี้ จะไม่มีการแบ่งแยกใดบนพื้นฐานของสถานะทางการเมือง ทาง
กฎหมาย หรือทางการระหว่างประเทศของ ประเทศหรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดนนี้ จะ
เป็นเอกราช อยู่ในความพิทักษ์ มิได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยอื่นใด ทุกคนมี
สิทธิที่จะได้รับการยอมรับทุกแห่งหนว่าเป็นบุคคลตามกฎหมาย นอกจากนั้น ยังบัญญัติว่าทุกคนมี
สิทธิในสัญชาติหนึ่ง บุคคลใดจะถูกเพิกถอนสัญชาติของตนตามอำเภอใจ หรือถูกปฏิเสธสิทธิที่จะ
เปลี่ยนสัญชาติของตนไม่ได้

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ได้บัญญัติรับรองว่ารัฐ
ภาคีแห่งกติกานี้รับที่จะประกันสิทธิอันเท่าเทียมกันของบุรุษและสตรี ในการที่จะอุปโภคสิทธิ
พลเมืองและสิทธิทางการเมืองทั้งปวงดังที่ได้ระบุไว้ในกติกานี้ โดยบุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับ
การยอมรับว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายในทุกแห่งหน และข้อ 12 บัญญัติว่า บุคคลทุกคนที่อยู่ใน

ดินแดนของรัฐใดโดยชอบด้วยกฎหมาย ย่อมมีสิทธิในเสรีภาพในการโยกย้าย และเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในดินแดนของรัฐ เด็กทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองโดยมาตรการต่าง ๆ ที่จำเป็นตามสถานะ สังคมและรัฐ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติอันเนื่องมาจากเชื้อชาติ ศิพ เพศ ภาษา ศาสนา เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน หรือกำเนิด โดยเด็กทุกคนต้องได้รับการจดทะเบียนทันทีภายหลังการเกิด และต้องมีชื่อ และเด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้มาซึ่งสัญชาติ (Nationality) ทั้งนี้ ในอนุสัญญาเด็ก ค.ศ. 2989 และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ค.ศ. 2006 กำหนดให้เด็กซึ่งรวมถึงเด็กพิการจะต้องได้รับการจดทะเบียนทันทีหลังการเกิดและจะมีสิทธิที่จะมีชื่อนับตั้งแต่เกิดและสิทธิที่จะได้รับสัญชาติ และในอนุสัญญาคคนพิการ

การที่กฎหมายระหว่างประเทศได้กล่าวถึงสิทธิของเด็กทุกคนที่จะต้องได้รับการจดทะเบียนทันทีภายหลังการเกิดและต้องมีชื่อ มีสัญชาตินั้น มาตรการของแต่ละประเทศเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรและกฎหมายว่าด้วยสัญชาติของประเทศนั้น นอกจากนั้นในแต่ละประเทศก็จะมีกฎหมายภายในของตนในการกำหนดให้ราษฎรของตนต้องมีบัตรแสดงสถานะหรือบัตรแสดงตน โดยอาจกำหนดให้มีการจัดทำบัตรประจำตัวประชาชน หรือ Identification Card: ID Card หรือบัตรอื่น ๆ เช่น บัตรประจำตัวคนพิการ ใบอนุญาตขับขี่รถยนต์ หนังสือเดินทาง ฯลฯ ซึ่งประเทศต่าง ๆ ก็จะมีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการไว้แตกต่างกันไป

สำหรับประเทศไทย มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสัญชาติ คือพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 และที่แก้ไขเพิ่มเติมจนถึงฉบับที่ 5 พ.ศ. 2555 ซึ่งกำหนดการได้สัญชาติไทยใน 2 กรณี คือ โดยการเกิดตามหลักสายโลหิตคือ เด็กที่เกิดจากบิดาหรือมารดาไทย และหลักดินแดนคือ เด็กที่เกิดในประเทศไทยและการได้สัญชาติภายหลังการเกิดโดยการสมรสของหญิงต่างด้าวกับชายไทย หรือได้สัญชาติโดยการแปลงสัญชาติ เป็นต้น และการได้รับการจดทะเบียนและมีชื่อในทะเบียนนั้นเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร ซึ่งปัจจุบันมีพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2551 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ประสงค์ในการบันทึกการสถานะบุคคลที่อาศัยอยู่ในรัฐไทยทุกคนไม่ว่าจะเป็นคนสัญชาติไทยหรือไม่ โดยมีหลักการคือการรับรองสถานะบุคคลตามกฎหมายการทะเบียนราษฎร หมายความว่า รับรองว่าบุคคลนั้นปรากฏตัวและอาศัยอยู่ในราชอาณาจักร ไม่ว่าจะเป็นผู้มีสัญชาติไทยหรือสัญชาติอื่นใดก็ตาม โดยมีกฎหมายกำหนดให้มีการจัดทำบัตรแสดงตนหรือบัตรยืนยันตัวบุคคลหรือสถานะของบุคคล ได้แก่การจัดทำบัตรประจำตัวประชาชนตามพระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2526 และการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550

ในการยื่นคำขอมิบัตรประจำตัวประชาชนนั้น ในทางปฏิบัติมีระเบียบวิธีการที่ไม่ยุ่งยาก ไม่ซับซ้อน และกรมการปกครองมีหน่วยบริการจัดทำบัตรประจำตัวประชาชนเคลื่อนที่ในการ

อำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในเขตพื้นที่ห่างไกลหรือทุรกันดาร เช่น เขตพื้นที่สูงของชนเผ่า ในเขตจังหวัดภาคเหนือ คนพิการไทยส่วนใหญ่ซึ่งเป็นคนยากจนและอยู่ในชนบท จึงนิยมการทำ บัตรประจำตัวประชาชนมากกว่าการมีบัตรประจำตัวคนพิการ ตามระเบียบคณะกรรมการส่งเสริม และพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการยื่นคำขอมิบัตร ประจำตัวคนพิการฯ ลฯ พ.ศ. 2556 ซึ่งมีการกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไขการทำบัตรประจำตัวคน พิการที่มีลักษณะกำหนดขึ้นตอนมากเกินความจำเป็นและไม่เอื้อประโยชน์ต่อคนพิการ และในกรณี ที่ความพิการไม่ชัดเจนหรือไม่เห็นประจักษ์ก็จะต้องมีการออกหนังสือรับรองความพิการ ซึ่งมี ขั้นตอนที่ยากลำบาก ค่าใช้จ่าย และเป็นภาระของคนพิการส่วนใหญ่

ในการจัดทำบัตรแสดงตนของราษฎรในแต่ละประเทศนั้น หากพิจารณาการเปรียบเทียบ รูปแบบการเข้าถึงสิทธิของคนพิการในประเทศต่าง ๆ และประเทศไทย อาจพิจารณาได้ว่ารูปแบบ การเข้าถึงสิทธิของคนพิการของประเทศไทยมีลักษณะอยู่ในกลุ่มประเทศที่กำหนดให้มีการจัดทำ บัตรประชาชนและบัตรประจำตัวคนพิการควบคู่กัน เช่น ญี่ปุ่น ในขณะที่กลุ่มประเทศที่มี บทบัญญัติกฎหมายกำหนดให้คนพิการมีการออกบัตรประจำตัวคนพิการแต่เพียงอย่างเดียว คือ ประเทศอินเดีย เนื่องจากมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนพิการไม่จำเป็นต้องทำสำเนาเอกสารหลายชุด ดูแล รักษาและพกพาเอกสารยืนยันตัวตนหลายฉบับ โดยบัตรประจำตัวคนพิการของอินเดีย จะเป็น เอกสารแสดงตัวตนของผู้พิการเพียงฉบับเดียวที่ใช้สำหรับการตรวจสอบสิทธิประโยชน์ต่างๆ ในขณะที่มีประเทศอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีได้กำหนดให้คนพิการต้องมีบัตรประจำตัวคนพิการโดยตรง แต่อาจมีบัตรแสดงตนประเภทอื่นด้วย เช่น บัตรประจำตัวประชาชน ใบขับขี่รถยนต์ บัตรสวัสดิการ หรือบัตรแสดงตนอื่นๆ เช่น สหรัฐอเมริกา และกลุ่มประเทศ EU เป็นต้น

จากการวิเคราะห์พบว่ารูปแบบในการเข้าถึงสิทธิของคนพิการของประเทศต่าง ๆ ล้วนแต่มีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพการณ์และสภาพแวดล้อมของแต่ละประเทศ การมีบัตร ประจำตัวคนพิการแต่เพียงอย่างเดียวของอินเดียมีจุดเด่นอยู่ตรงที่คนพิการไม่จำเป็นต้องแบกรับภาระ ใน การต้องมีการจัดทำบัตรหลายใบ ไม่มีความยุ่งยากในการพกพา การจัดทำสำเนาและเก็บรักษา ในขณะที่การมีบัตรแสดงตนหลายแบบ ทั้งบัตรประจำตัวประชาชน บัตรประจำตัวคนพิการ บัตรประจำตัวผู้ขับขี่รถยนต์หรือบัตรแสดงตนอื่น ๆ ของสหรัฐอเมริกาและประเทศในกลุ่มสหภาพ ยุโรป ก็มีจุดเด่นในด้านความหลากหลาย การไม่ยึดมั่นตายตัวกับบัตรเพียงรูปแบบเดียว ในขณะที่ รูปแบบการเข้าถึงสิทธิของคนพิการในประเทศไทยนั้น หากพิจารณาให้ละเอียด ก็จะเห็นได้ว่ามี กฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือพระราชบัญญัติส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 กำหนดให้คน พิการต้องมีการขึ้นทะเบียนและจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการ จึงจะสามารถเข้าถึงสิทธิหรือได้รับ สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งโดยหลักการของกฎหมายเป็นเช่นเดียวกับการ

จัดทำบัตร Swavlamban หรือบัตรประจำตัวคนพิการของประเทศอินเดีย ซึ่งมีแนวคิดในการสร้างระบบฐานข้อมูลแห่งชาติสำหรับผู้พิการ และสร้างระบบบูรณาการแบบครบวงจรตั้งแต่ต้นจนจบ สำหรับการออกใบรับรองความพิการและการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการสำหรับคนพิการแต่ละคน ซึ่งมีการระบุตัวตนและรายละเอียดความพิการ ไว้ในบัตรประจำตัวคนพิการ

อย่างไรก็ตาม สำหรับประเทศไทยมีความแตกต่างไปจากอินเดียตรงที่ว่าในกฎหมายว่าแม้คนพิการจะมีบัตรประจำตัวประชาชนแล้วก็ตาม ก็ไม่สามารถจะเข้าถึงสิทธิต่างๆตามที่กฎหมายกำหนดได้ เว้นแต่ว่าจะได้มีการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 แล้วเท่านั้น

จากสภาพปัญหาของกฎหมายที่ทำให้คนพิการไทยต้องมีการจัดทำบัตรประจำตัว 2 ใบ คือทั้ง บัตรประจำตัวประชาชน และ บัตรประจำตัวคนพิการนี้เอง ต่อมาจึงมีการแก้ไขปรับปรุงโดยพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 เพิ่มเติมมาตรา 19 วรรคสี่ โดยในกรณีนี้บัตรประจำตัวประชาชนสามารถบรรจุข้อมูลคนพิการได้ครบถ้วนตามพระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บัตรประจำตัวประชาชนแทนบัตรประจำตัวคนพิการ ซึ่งหากพิจารณากฎหมายว่าด้วยการจัดทำบัตรประจำตัวประชาชน นอกจากข้อมูลชื่อตัว ชื่อสกุล วันเดือนปีเกิด ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน รูปถ่ายและเลขประจำตัวของผู้อยู่บัตร และจะมีรายการศาสนา หรือนิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนาซึ่งผู้อยู่บัตรนับถืออยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้แล้ว กฎหมายยังกำหนดให้บันทึกข้อมูลอื่นของผู้อยู่บัตรด้วยก็ได้ แต่ข้อมูลที่บันทึกไว้ในหน่วยความจำดังกล่าวต้องไม่สามารถเปิดเผยต่อบุคคลหรือหน่วยงานซึ่งมิใช่เป็นผู้จัดทำหรือรวบรวมข้อมูลนั้นได้ เว้นแต่เป็นข้อมูลทั่วไปที่ปรากฏอยู่บนบัตร หรือเป็นการเปิดเผยต่อหน่วยงานที่มีความจำเป็นต้องทราบข้อมูลนั้นเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์ของผู้ถือบัตร โดยได้รับความยินยอมจากผู้ถือบัตรหรือเพื่อประโยชน์ของรัฐ หรือเพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง (พระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2526 มาตรา 7/1 เพิ่มโดยพระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2554)

แม้ว่าจะมีการแก้ไขกฎหมายให้มีการรวบรวมบัตรประจำตัวประชาชนและบัตรประจำตัวคนพิการเป็นการจัดทำบัตรประจำตัวประชาชนเพียงใบเดียว ซึ่งมีข้อมูลของคนพิการ เช่น ประเภทความพิการ ผู้ดูแลคนพิการ ฯลฯ ซึ่งมีลักษณะเดียวกับการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการหรือ Swavlamban ของประเทศอินเดียตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 แล้ว แต่โดยในทางปฏิบัติหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (พก.) กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ได้มีการลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) เพื่อการใช้บัตรประจำตัว

ประชาชนแบบอเนกประสงค์ (Smart Card) แทนบัตรประจำตัวคนพิการ เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2561 ณ ห้องภาณุมาศ โรงแรมรอยัลริเวอร์ กรุงเทพมหานคร

ทั้งนี้ บันทึกข้อตกลงความร่วมมือเพื่อการใช้บัตรประจำตัวประชาชน แบบอเนกประสงค์ (Smart Card) แทนบัตรประจำตัวคนพิการ มีหลักการว่า “ทุกสิทธิคนพิการ ผ่านบัตรประชาชนใบเดียว : One Card All Rights” ซึ่งบันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการบูรณาการข้อมูลสู่ Big Data ด้วยการแลกเปลี่ยนเชื่อมโยงฐานข้อมูลของ 3 หน่วยงาน ผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และนำข้อมูลมาใช้ปรับปรุงงานบริการภาครัฐ คนพิการสามารถใช้บัตรประจำตัวประชาชนใบเดียวในการติดต่อราชการและรับสิทธิสวัสดิการต่างๆ ของภาครัฐได้ เพื่ออำนวยความสะดวกให้คนพิการในการเข้าถึงบริการภาครัฐได้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้นและลดการใช้เอกสาร

กรมการปกครอง ในฐานะหน่วยงานหลักในการพัฒนาระบบบูรณาการฐานข้อมูลประชาชน และการบริการภาครัฐ (Linkage Center) โดยใช้เลขประจำตัวประชาชน 13 หลัก เป็นดัชนีในการจัดเก็บข้อมูลและมีการเชื่อมโยงข้อมูลกับสำนักบริหารการทะเบียน ทำระบบให้บริการตรวจสอบข้อมูล (Services) และปรับปรุงระบบการให้บริการทำบัตรประจำตัวคนพิการ รองรับการใช้บัตรประจำตัวประชาชนแบบอเนกประสงค์ (Smart Card) และเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อทดแทนการใช้สำเนาเอกสาร พร้อมกับการสนับสนุนเทคโนโลยี การแลกเปลี่ยนเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างฐานข้อมูลประชาชน ฐานข้อมูลสุขภาพ ฐานข้อมูลคนพิการ และสนับสนุนการจัดทำบัตรประจำตัวประชาชน ให้กับคนพิการที่ยังไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน (หนังสือกรมการปกครอง ที่ มท 0309.2/ว 12886 ลงวันที่ 21 พฤษภาคม 2562 เรื่อง การจัดทำบัตรประจำตัวประชาชนแบบอเนกประสงค์ (Smart Card) ให้กับคนพิการ)

สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ด้านการรักษาพยาบาล การสนับสนุนการจัดทำบัตรประจำตัวประชาชนให้กับคนพิการที่ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน เพื่อการใช้บัตร Smart Card ในการรับสิทธิสวัสดิการภาครัฐ ได้ทำการแลกเปลี่ยนเชื่อมโยงข้อมูลกับ สปสช. เพื่อเปลี่ยนแปลงสิทธิประกันสุขภาพ และจัดส่งข้อมูลคนพิการให้กับสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง เพื่อบันทึกลงในบัตรประจำตัวประชาชนแบบอเนกประสงค์ (Chip Smartcard) ทั้งนี้ สปสช. ได้เพิ่มช่องทางการตรวจสอบข้อมูลรายบุคคล ผ่าน Web services เพื่อลดผลกระทบการใช้สิทธิการรักษาพยาบาล ในกรณี ที่คนพิการต้องรับบริการฉุกเฉิน ณ โรงพยาบาล และหน่วยบริการของ สปสช. เพื่อให้การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการอย่างครอบคลุม ทั้งถึง คนพิการได้รับความสะดวกในการติดต่อราชการ

ทั้งนี้ ในปี 2562 คนพิการสามารถใช้บัตรประชาชน ในการติดต่อลงทะเบียนคนพิการ เพื่อรับสิทธิประโยชน์ด้านต่าง ๆ ได้ที่ศูนย์บริการคนพิการทุกแห่งทั่วประเทศ โดยจะเริ่มดำเนินการ

ในวันที่ 25 ธันวาคม 2561 เป็นต้นไป (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, “พก. มอบบัตรประชาชนสมาร์ตการ์ดแทนบัตรประจำตัวคนพิการ” Retrived April 21,2020 from <https://www.thaihealth.or.th/Content/46508->)

จากข้อเท็จจริงดังกล่าว ประเด็นปัญหาการเข้าถึงสิทธิของคนพิการ โดยการกำหนดให้คนพิการต้องมีการขึ้นทะเบียนและจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการ จึงน่าจะได้รับการแก้ไขโดยผลของกฎหมายและการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ(MOU) ในระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังที่ได้นำเสนอมาแต่ต้น อย่างไรก็ตาม โดยที่ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการยื่นคำขอมิบัตรประจำตัวคนพิการ ฯ พ.ศ. 2556 ได้กำหนดไว้ในข้อ 8 ว่า การยื่นคำขอมิบัตรประจำตัวคนพิการ ให้คนพิการหรือผู้ปกครอง ผู้พิทักษ์ ผู้อนุบาลหรือผู้ดูแลคนพิการ ยื่นคำขอตามแบบที่กำหนดพร้อมด้วยเอกสารหลักฐานดังต่อไปนี้คือ

(1) สำเนาเอกสารประจำตัวอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้ (ก) สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน (ข) สำเนาบัตรประจำตัวข้าราชการ (ค) สำเนาสูติบัตรสำหรับบุคคลอายุต่ำกว่าสิบห้าปี (ง) หนังสือรับรองการเกิดตามแบบที่กรมการปกครองกำหนด

(2) สำเนาทะเบียนบ้านของคนพิการ

(3) รูปถ่ายขนาด 1 นิ้ว ถ่ายมาแล้วไม่เกิน 6 เดือนจำนวน 2 รูป ในกรณีที่คนพิการ ไม่ได้มายื่นคำขอด้วยตนเอง

(4) เอกสารรับรองความพิการซึ่งรับรองโดยผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมของสถานพยาบาลของรัฐ หรือสถานพยาบาลเอกชนที่ผู้อำนวยการประกาศกำหนด เว้นแต่กรณีสภาพความพิการเป็นที่เห็นได้ โดยประจักษ์ตามประกาศสำนักงาน เรื่อง แบบและรายละเอียดของสภาพความพิการที่สามารถเห็นได้โดยประจักษ์ไม่ต้องมีเอกสารรับรองความพิการ ทั้งนี้ ให้เจ้าหน้าที่ผู้รับคำขอถ่ายภาพสภาพความพิการไว้เป็นหลักฐาน

โดยใน ข้อ 9 ได้กำหนดว่าในกรณีการออกบัตรมีการเชื่อมโยงฐานข้อมูลกับสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย หรือหน่วยงานของรัฐอื่นแล้ว ให้ผู้อำนวยการประกาศยกเลิก โดยไม่ต้องมีเอกสารตามข้อ 8 (1) (2) (3) หรือ (4) ก็ได้ อย่างไรก็ตาม จนกระทั่งปัจจุบัน ยังไม่มีการออกประกาศของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ในการดำเนินการตาม ระเบียบคณะกรรมการฯ ข้อ 9 นี้แต่อย่างใด

ทั้งนี้ จากข้อกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติและสภาพปัญหา ข้อเท็จจริงดังกล่าวแล้ว อีกทั้งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้มีส่วนได้เสีย ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการที่กฎหมายและนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนดให้มีการจัดทำบัตรประจำตัวประชาชนแบบอเนกประสงค์(Smart

Card) แทนบัตรประจำตัวคนพิการ ตามหลักการ “ทุกสิทธิคนพิการ ผ่านบัตรประชาชนใบเดียว : One Card All Rights” มีความเหมาะสมแล้ว แต่สภาพปัญหาอยู่ที่ความยุ่งยากและความลำบากในการเดินทางมาทำบัตรประจำตัวคนพิการหรือบัตรประจำตัวประชาชนของคนพิการ รวมทั้ง การออกกฎระเบียบ กำหนดขั้นตอนต่างๆ ที่ก่อให้เกิดภาระแก่ผู้พิการ โดยเฉพาะการออกเอกสารรับรองความพิการซึ่งรับรองโดยผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมของสถานพยาบาลของรัฐ หรือสถานพยาบาลเอกชนที่ผู้อำนวยการประกาศกำหนด เว้นแต่กรณีสภาพความพิการเป็นที่เห็นได้โดยประจักษ์ตามประกาศสำนักงาน เรื่อง แบบและรายละเอียดของสภาพความพิการที่สามารถเห็นได้ โดยประจักษ์ไม่ต้องมีเอกสารรับรองความพิการ

ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่ารูปแบบการเข้าถึงสิทธิของคนพิการไทยในปัจจุบันตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ นั้น มีความเหมาะสมเพียงพอต่อการเข้าถึงสิทธิของคนพิการแล้ว แต่สิ่งที่จะต้องดำเนินการคือเร่งรัดการเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลของคนพิการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติและกรมการปกครอง ให้แล้วเสร็จอย่างเป็นรูปธรรมโดยเร็ว และปรับปรุงการบริหารจัดการเกี่ยวกับการทำบัตรประจำตัวประชาชนของคนพิการในเชิงรุกให้มากขึ้น มีการให้อำนาจแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการในการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการ ตั้งแต่เริ่มต้นจนมีการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการ หรือในกรณีการต้องมีเอกสารรับรองความพิการซึ่งรับรองโดยผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมนั้น หากกำหนดให้มีการคัดกรองระบบฐานข้อมูลคนพิการในเบื้องต้นโดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือ อสม. ร่วมปฏิบัติงานในการอำนวยความสะดวก การถ่ายรูปแบบความพิการส่งให้แพทย์เป็นผู้พิจารณาในเบื้องต้น ก่อนที่จะส่งตัวคนพิการจะเข้ารับการตรวจจากแพทย์ เพื่อวินิจฉัยและประเมินความพิการ เพื่อออกไปรับรองความพิการ ก็น่าจะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการสนองตอบความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น และสอดคล้องกับระเบียบกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยอาสาสมัครสาธารณสุข ประจำหมู่บ้าน พ.ศ. 2554 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริม สนับสนุนให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของชุมชน ตามหลักการการสาธารณสุขมูลฐานของกระทรวงสาธารณสุข และบังเกิดผลในการคุ้มครองคนพิการ ในการ “เข้าถึงสิทธิ” ต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกับบุคคลธรรมดาทั่วไป

สำหรับโครงสร้างรูปแบบในการจัดทำกฎหมายต้นแบบในการคุ้มครองสิทธิคนพิการ ในเรื่องการเข้าถึงสิทธิของคนพิการ คือ การปรับปรุงเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. 2550 เป็นมาตรา 19/1 โดยให้อำนาจแก่องค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่น ในการอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการในการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการตั้งแต่เริ่มต้น จนมีการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการแล้วเสร็จ และในกรณีที่ต้องมีเอกสารรับรองความพิการ ซึ่งรับรองโดยผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมนั้น กำหนดให้มีการคัดกรองระบบฐานข้อมูลคนพิการในเบื้องต้น โดยให้ห้องคัดกรองส่วนท้องถิ่นและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือ อสม. ร่วมปฏิบัติงานในการอำนวยความสะดวก การถ่ายรูปความพิการส่งให้แพทย์เป็นผู้พิจารณาในเบื้องต้น ก่อนที่จะส่งตัวคนพิการจะเข้ารับการรักษาจากแพทย์ เพื่อวินิจฉัยและประเมินความพิการ เพื่อออกไปรับรองความพิการต่อไป

2) การใช้สิทธิเลือกตั้ง

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) ค.ศ. 1948 อันเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่มีเจตนารมณ์ในการรับรองและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ได้บัญญัติรับรองว่าสิทธิเลือกตั้งเป็นสิทธิในการมีส่วนร่วมในทางการเมืองที่สะท้อนถึงอำนาจในการปกครองประเทศไว้ในข้อ 21 โดยบัญญัติว่า ทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศโดยตรง หรือผ่านทางผู้แทนซึ่งได้รับเลือกตั้งโดยอิสระ เจตจำนงของประชาชนจะต้องเป็นพื้นฐานแห่งอำนาจการปกครอง ทั้งนี้เจตจำนงนี้จะต้องแสดงออกทางการเลือกตั้งตามกำหนดเวลาและอย่างแท้จริง ซึ่งต้องเป็นการออกเสียงอย่างทั่วถึงและเสมอภาค และต้องเป็นการลงคะแนนลับ หรือวิธีการลงคะแนนโดยอิสระในทำนองเดียวกัน

นอกจากนั้น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR) ค.ศ. 1966 ได้รับรองสิทธิในการมีส่วนร่วมในทางการเมืองที่สะท้อนถึงหลักเกณฑ์พื้นฐานของการเลือกตั้ง โดยพลเมืองทุกคนย่อมมีสิทธิและโอกาส โดยปราศจากความแตกต่าง และโดยปราศจากข้อจำกัดอันไม่สมควร ในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารรัฐกิจโดยตรง หรือผ่านทางผู้แทนซึ่งได้รับเลือกอย่างเสรี รวมทั้งมีสิทธิในการที่จะออกเสียงหรือได้รับเลือกตั้งในการเลือกตั้งอันแท้จริงตามวาระ ซึ่งมีการออกเสียงโดยทั่วไปและเสมอภาค และโดยการลงคะแนนลับเพื่อประกันการแสดงเจตนาโดยเสรีของผู้เลือก

สิทธิในการเลือกตั้งของคนพิการนั้นเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities) ข้อ 29 ซึ่งมุ่งคุ้มครองและรับรองสิทธิเลือกตั้งของคนพิการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์พื้นฐานของการเลือกตั้งภายใต้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

จากหลักการของกฎหมายระหว่างประเทศดังกล่าว สำนักงานเพื่อสถาบันอันเป็นประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน (Office for Democratic Institutions and Human Rights: ODIHR)

ภายใต้ข้อควรคิดว่าด้วยความมั่นคงและความร่วมมือในยุโรป (Organization for Security and Co-operation in Europe: OSCE) ได้จัดทำ “คู่มือส่งเสริมและสังเกตการณ์การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งของคนพิการ” (Handbook on Observing and Promoting the Electoral Participation of Persons with Disabilities) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นคู่มือในการส่งเสริมและสังเกตการณ์การเลือกตั้งของคนพิการในประเทศต่างๆ สำหรับหน่วยงาน องค์การระหว่างประเทศ เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคนพิการในทางการเมืองและการเลือกตั้ง ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 และข้อตกลงระหว่างประเทศเพื่อสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 2966 เป็นไปอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ โดยในคู่มือดังกล่าว ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติในการใช้สิทธิของคนพิการในการเลือกตั้งในแต่ละช่วงเวลา คือ ช่วงเวลาก่อนการเลือกตั้ง (The Pre-Election Period) ช่วงเวลาระหว่างการเลือกตั้ง Election Day) และช่วงเวลาหลังการเลือกตั้ง (The Post-Election Period)

สำหรับประเทศไทย ปัจจุบันสิทธิในการเลือกตั้งของคนพิการไทยได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 25 และมาตรา 50 ได้มีการรับรองสิทธิเสรีภาพเป็นการทั่วไป ซึ่งรวมถึงสิทธิในการเลือกตั้งโดยเสรี โดยกำหนดให้สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิ และเสรีภาพที่จะทำเช่นนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ครอบคลุมถึงการใช้สิทธิหรือเสรีภาพ เช่น ว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น โดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของบุคคลในการไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือลงประชามติอย่างอิสระ โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ เป็นสำคัญ นอกจากนั้น พระราชบัญญัติส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 20(4) ได้ให้การรับรองสิทธิของคนพิการในการเลือกตั้ง โดยการยอมรับและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานแห่งความเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ตลอดจนได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับคนพิการ

ในส่วนของการคุ้มครองสิทธิในด้านการเลือกตั้งของคนพิการในด้านต่างๆ นั้นนอกจากเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 แล้ว ยังเป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 และระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้ง ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 โดยมีคณะกรรมการการเลือกตั้ง เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิในด้านการเลือกตั้ง

ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าในการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการต่าง ๆ ของคนพิการนั้น กฎหมายกำหนดให้คนพิการจะต้องมีบัตรประจำตัวคนพิการเท่านั้นถึงจะสามารถเข้าถึงสิทธิเหล่านั้นได้ แต่ในการใช้สิทธิการเลือกตั้งนี้ คนพิการไม่จำเป็นต้องใช้บัตรประจำตัวคนพิการ เนื่องจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2561 มาตรา 88 กำหนดว่าในระหว่างเวลาเปิดการออกเสียงลงคะแนน ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งซึ่งประสงค์จะออกเสียงลงคะแนนนำบัตรประจำตัวประชาชนหรือบัตรหรือหลักฐานอื่นใดของทางราชการ หรือหน่วยงานของรัฐที่มีรูปถ่ายและมีเลขประจำตัวประชาชนของผู้ถือบัตร ไปแสดงตนต่อกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง แล้วให้กรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งมอบบัตรเลือกตั้งให้แก่ผู้นั้นเพื่อไปออกเสียงลงคะแนนและบัตรประจำตัวประชาชนแม้จะหมดอายุแล้วก็ให้สามารถใช้ในการแสดงตนดังกล่าวได้

ในการคุ้มครองสิทธิด้านการเลือกตั้งของคนพิการนั้น สิทธิในการจัดหน่วยเลือกตั้งให้มีความเหมาะสมสำหรับผู้พิการ นับว่ามีความสำคัญและเป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิดังกล่าวไว้ในมาตรา 30 (3) โดยก่อนวันเลือกตั้งไม่น้อยกว่ายี่สิบห้าวัน ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งกำหนดหน่วยเลือกตั้งที่จะพึงมีในแต่ละเขตเลือกตั้ง และที่เลือกตั้งของแต่ละหน่วยเลือกตั้งตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ (3) ที่เลือกตั้งต้องเป็นสถานที่ที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าออกได้สะดวก เพื่อการออกเสียงลงคะแนน มีความเหมาะสม มีขนาดพอสมควร และควรตั้งอยู่ในย่านกลางของหน่วยเลือกตั้ง พร้อมทั้งให้มีป้ายหรือเครื่องหมายอื่นใดเพื่อแสดงขอบเขตบริเวณของที่เลือกตั้งไว้ด้วย ตามลักษณะของท้องที่และภูมิประเทศ ในการออกเสียงลงคะแนนของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในท้องที่ใดถ้าเห็นว่าจะเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หรือเพื่อความปลอดภัยของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง อาจประกาศกำหนดที่เลือกตั้งนอกเขตของหน่วยเลือกตั้งก็ได้ แต่ต้องอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับหน่วยเลือกตั้งนั้น

นอกจากนั้น ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ข้อ 52 กำหนดให้การจัดวางคูหาออกเสียงลงคะแนนในที่เลือกตั้ง ให้คำนึงถึงการอำนวยความสะดวกให้กับคนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุด้วย

สิทธิในการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีต่างๆ เพื่อช่วยเหลือในการสื่อสารและการลงคะแนนเลือกตั้ง เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 มาตรา 92 ซึ่งบัญญัติว่า

“เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุ ในการออกเสียงลงคะแนน ให้คณะกรรมการหรือผู้ซึ่งคณะกรรมการมอบหมายจัดให้มีการอำนวยความสะดวกสำหรับการออกเสียงลงคะแนนของบุคคลดังกล่าวไว้เป็นพิเศษ หรือจัดให้มีการช่วยเหลือในการ

ออกเสียงลงคะแนนภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง ในการให้ความช่วยเหลือดังกล่าวต้องให้บุคคลนั้นได้ออกเสียงลงคะแนนด้วยตนเองตามเจตนาของบุคคลนั้น เว้นแต่ลักษณะทางกายภาพทำให้คนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุไม่สามารถทำเครื่องหมายลงในบัตรเลือกตั้งได้ ให้บุคคลอื่นหรือกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งเป็นผู้กระทำการแทน โดยความยินยอมและเป็นไปตามเจตนาของคนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุ นั้น ให้ถือเป็นการออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ

ในกรณีที่คณะกรรมการเห็นสมควร อาจกำหนดให้มีการจัดที่เลือกตั้งสำหรับคนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุ เป็นกรณีพิเศษ โดยจัดให้บุคคลนั้นได้ลงทะเบียนเพื่อขอใช้สิทธิเลือกตั้ง สถานที่ดังกล่าว และเมื่อได้ลงทะเบียนแล้ว ให้หมดสิทธิเลือกตั้งในหน่วยเลือกตั้งที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน

การอำนวยความสะดวกตามวรรคหนึ่ง การจัดที่เลือกตั้งและการลงทะเบียนเพื่อขอใช้สิทธิตามวรรคสอง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด การลงทะเบียนดังกล่าวให้เป็นไปตามวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด ซึ่งต้องคำนึงถึงความสะดวกของผู้ลงทะเบียนด้วย”

การอำนวยความสะดวกในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้แก่ผู้พิการตามมาตรา 92 นี้ อาจแบ่งประเภทได้ ดังนี้

1) การอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุ ในการออกเสียงลงคะแนน โดยให้คณะกรรมการหรือผู้ซึ่งคณะกรรมการมอบหมายจัดให้มีการอำนวยความสะดวกสำหรับ การออกเสียงลงคะแนนของบุคคลดังกล่าวไว้เป็นพิเศษ เช่น การจัดทางเดินสำหรับผู้พิการ ที่นั่งรอสำหรับคนพิการ การมีรถเข็นไว้บริการสำหรับผู้พิการที่มีปัญหาในการเคลื่อนไหว การจัดให้มีล่ามภาษามือ หรือมีเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือในการสื่อสาร การเดินทางเข้าสู่คูหาเลือกตั้ง การจัดให้มีบัตรทาบในการลงคะแนนสำหรับผู้พิการทางสายตา การมีโคมไฟ แวนชยาย เป็นต้น

2) จัดให้มีการช่วยเหลือในการออกเสียง ลงคะแนนภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง ในการให้ความช่วยเหลือดังกล่าว ต้องให้บุคคลนั้นได้ออกเสียงลงคะแนนด้วยตนเองตามเจตนาของบุคคลนั้น เว้นแต่ลักษณะทางกายภาพ ทำให้คนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุไม่สามารถทำเครื่องหมายลงในบัตรเลือกตั้งได้ ให้บุคคลอื่นหรือกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งเป็นผู้กระทำการแทน โดยความยินยอมและเป็นไปตามเจตนาของคนพิการ หรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุ นั้น ให้ถือเป็นการออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ

3) การจัดที่เลือกตั้งสำหรับคนพิการหรือ ทูพพลภาพ หรือผู้สูงอายุ เป็นกรณีพิเศษ โดยจัดให้บุคคลนั้นได้ลงทะเบียนเพื่อขอใช้สิทธิเลือกตั้ง ณ สถานที่ดังกล่าว และเมื่อได้ลงทะเบียนแล้ว ให้หมคสิทธิเลือกตั้งในหน่วยเลือกตั้งที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน

ในการจัดที่เลือกตั้งสำหรับคนพิการเป็นกรณีพิเศษนั้น ในระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ข้อ 55 ได้กำหนดให้มี “ที่เลือกตั้งกลาง” สำหรับคนพิการหรือทูพพลภาพ หรือผู้สูงอายุ ตามแบบ ส.ส. 3/2 สำหรับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ตามมาตรา 92 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561

ทั้งนี้ ที่เลือกตั้งกลางในการเลือกตั้งทั่วไป ครั้งล่าสุดเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2562 สำนักงานการเลือกตั้ง หรือ กกต. ได้จัดหน่วยเลือกตั้งพิเศษจำนวน 10 แห่ง เป็นสถานที่เลือกตั้งกลางสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ ได้แก่ 1) ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค เขตภาษีเจริญ 2) บ้านผู้สูงอายุบางแค 2 เขตบางแค 3) โรงพยาบาลทหารผ่านศึก เขตพญาไท 4) ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุวาสนะเวศม์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 5) ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดสงขลา 6) สถานสงเคราะห์คนชราวัยทองนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่ 7) ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดนครพนม 8) ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางละมุง จังหวัดชลบุรี และ 9) มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี และ 10) สถานคุ้มครองและพัฒนาคนพิการพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, “อธิบดี พก.ลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมหน่วยเลือกตั้งล่วงหน้าสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ”, (Retrieved From <http://www.dep.go.th/Content/View/4175/1>)

สำหรับสิทธิในการเลือกวิธีการลงคะแนนเสียงโดยวิธีการอื่น ๆ นอกเหนือจากการลงคะแนนในคูหาเลือกตั้ง เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 มาตรา 84 ที่บัญญัติว่า

“การออกเสียงลงคะแนนให้กระทำได้โดยวิธีการลงคะแนนด้วยบัตรเลือกตั้ง

คณะกรรมการอาจกำหนดให้มีการออกเสียงลงคะแนนโดยวิธีอื่นก็ได้ หากการออกเสียงลงคะแนนโดยวิธีนั้นสามารถป้องกันการทุจริตในการเลือกตั้งได้อย่างมีประสิทธิภาพและสะดวกกว่าการออกเสียงลงคะแนนด้วยบัตรเลือกตั้งและมีค่าใช้จ่ายที่คุ้มค่า และวิธีการนั้นเป็นการออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ

การออกเสียงลงคะแนนตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด”

ทั้งนี้ หลักเกณฑ์ วิธีการในการออกเสียงลงคะแนนโดยบัตรเลือกตั้ง เป็นไปตามระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 แต่การออกเสียงลงคะแนนโดยวิธีอื่น ปัจจุบันยังไม่มี การดำเนินการออกระเบียบหลักเกณฑ์ให้มีความชัดเจนแต่อย่างใด ผู้วิจัยมีความเห็นว่า หากเปรียบเทียบกับวิธีการลงคะแนนเสียงของประเทศต่างๆ ที่มีความหลากหลาย เช่น การลงคะแนนเสียงที่บ้าน การเลือกตั้งที่โรงพยาบาล บ้านพักผู้สูงอายุ และสถานสงเคราะห์ การใช้หน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ (Mobile Polling) การลงคะแนนเสียงทางไปรษณีย์ การเลือกตั้งโดยใช้เครื่องลงคะแนนเสียงแบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-Vote) สำหรับผู้พิการบางประเภท การเลือกตั้งทางอินเทอร์เน็ต (I-Vote) หรือการเลือกตั้งออนไลน์ ซึ่งการจัดให้มีวิธีการลงคะแนนเสียงที่มีความหลากหลาย ก่อให้เกิดความสะดวกแก่ผู้พิการหรือผู้สูงอายุที่มีความลำบากในการเดินทาง ซึ่งประเทศไทยได้จัดให้มีการเลือกตั้งที่โรงพยาบาล สถานสงเคราะห์ บ้านพักคนชราหรือคนพิการ โดยจัดให้เป็นสถานที่เลือกตั้งกลางดังกล่าวมาแล้ว จึงสมควรเพิ่มให้มีการลงคะแนนทางไปรษณีย์ หรือการใช้หน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ ในระยะเริ่มต้นเพื่อเป็นการทดลอง ก่อนที่จะไปถึงการเลือกตั้งโดยวิธีการอิเล็กทรอนิกส์หรือการเลือกตั้งออนไลน์ที่มีการพัฒนาในระยะต่อไป

หากพิจารณาทั้งกฎหมายกฎหมายของประเทศแคนาดา สหรัฐอเมริกาและเครือรัฐออสเตรเลียและประเทศไทย ได้ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิด้านการเลือกตั้งของคนพิการไว้ทั้งในด้านของสิทธิพื้นฐานในการเลือกตั้ง 6 ประการ ได้แก่ หลักการเลือกตั้งโดยอิสระ หลักการเลือกตั้งตามกำหนดระยะเวลา หลักการเลือกตั้งที่ยุติธรรม หลักการให้สิทธิเลือกตั้งเป็นการทั่วไป หลักการเลือกตั้งโดยเสมอภาค และหลักการเลือกตั้งโดยการลงคะแนนลับ รวมทั้งการคุ้มครองสิทธิในการเลือกตั้งของคนพิการทั้งสิทธิก่อนการเลือกตั้ง ในระหว่างการเลือกตั้ง และภายหลังวันเลือกตั้ง

การคุ้มครองสิทธิก่อนการเลือกตั้ง เช่น การประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้ง โดยมีข้อสังเกตว่าเกือบทุกประเทศ ได้ให้ความสำคัญในด้านการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้งทั้งก่อนการเลือกตั้งและหลังการเลือกตั้ง โดยใช้ช่องทางในการสื่อสารที่มีความหลากหลายทั้งการทำเว็บไซต์ การจัดทำคลิปวิดีโอ รวมถึงการจัดให้มีโทรศัพท์สายด่วนสำหรับคนพิการ ตลอดจนมีการอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการในการลงทะเบียนเพื่อใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยมีข้อสังเกตว่า แม้ประเทศไทยจะมีมาตรการในการให้ข้อมูลข่าวสารการเลือกตั้ง แต่ก็เป็นการให้ข้อมูลในลักษณะทั่วไป มิได้เป็นข้อมูลที่มีการสื่อสารเฉพาะกลุ่มคนพิการ

นอกจากนั้น ในส่วนของวิธีการเลือกตั้ง ทุกประเทศมีกฎหมายกำหนดสิทธิให้คนพิการสามารถเลือกวิธีการลงคะแนนเสียงโดยวิธีการอื่นนอกเหนือจากการลงคะแนนในคูหาเลือกตั้งได้ แต่แตกต่างกันตรงที่ประเทศไทยไม่ได้กำหนดวิธีการเลือกตั้งของคนพิการไว้เป็นการเฉพาะ และ

แม้จะมีกฎหมายกำหนดหลักการให้มีวิธีการเลือกตั้งที่หลากหลายไว้เป็นการทั่วไป แต่กฎหมายลำดับรองที่กำหนดรายละเอียดวิธีการลงคะแนนแบบอื่นๆ ยังมิได้มีการประกาศใช้

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและประเทศต่างๆ การวิเคราะห์สภาพการณ์ของปัญหา รวมทั้งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งเป็นผู้บริหารระดับสูงของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แทนขององค์กรคนพิการ ส่วนใหญ่มีความเห็นว่ามีมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิด้านการเลือกตั้งคนพิการของไทยในปัจจุบันมีการคุ้มครองสิทธิด้านต่างๆ ที่มีความเหมาะสม สอดคล้องกับมาตรฐานสากลแล้ว เว้นแต่ในบางเรื่องคือสิทธิของคนพิการในการเลือกวิธีการลงคะแนนเสียงโดยวิธีการอื่นๆ นอกเหนือไปจากการลงคะแนนเสียงในคูหาเลือกตั้ง ที่ยังขาดความชัดเจน รวมทั้งปัญหาการอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการในการเดินทางไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น

ในการอำนวยความสะดวกแก่คนพิการในการเดินทางไปเลือกตั้งนั้น สหรัฐอเมริกา ได้มีกฎหมายกำหนดให้หน่วยงานของรัฐทุกระดับ มีหน้าที่ที่จะต้องทำให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งได้เช่นเดียวกับคนทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นการลงทะเบียนเลือกตั้ง การจัดสถานที่และคูหาในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง วิธีการในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยจะต้องครอบคลุมตั้งแต่ก่อนมีการเลือกตั้งจนกระทั่งถึงวันลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง สำหรับประเทศแคนาดา พระราชบัญญัติการเลือกตั้งแคนาดาได้กำหนดให้สำนักงานการเลือกตั้งจะต้องจัดให้มีมาตรการอำนวยความสะดวกในการลงคะแนนเสียงให้แก่คนพิการ ซึ่งในการทำให้คนพิการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งได้นั้น สำนักงานการเลือกตั้งได้มีการกำหนดนโยบายสำหรับการเข้าถึงและการให้บริการแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เป็นคนพิการ โดยการกำหนดให้ทุกหน่วยเลือกตั้งจะต้องมีเครื่องมือในการอำนวยความสะดวกและให้บริการแก่คนพิการ จัดให้มีเครื่องมือและการให้บริการในหน่วยเลือกตั้งที่มีความหลากหลายตามความต้องการและความจำเป็นพิเศษของแต่ละประเภทความพิการ สำหรับเครือรัฐออสเตรเลียกำหนดให้ คณะกรรมการการเลือกตั้ง มีอำนาจหน้าที่ในการจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่ผู้พิการในการออกมาใช้สิทธิเลือกตั้ง ทั้งเรื่องของการเดินทาง การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการลงคะแนนและอาจให้ความช่วยเหลือใด ๆ ในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ได้ตามความเหมาะสม

สำหรับประเทศไทย พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 มาตรา 92 กำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้งหรือผู้ที่คณะกรรมการมอบหมาย จัดให้มีการอำนวยความสะดวกในการออกเสียงลงคะแนนของคนพิการ โดยให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์วิธีการที่คณะกรรมการกำหนด ซึ่งในการอำนวยความสะดวกด้านการเดินทางไปใช้สิทธิเลือกตั้งนั้นได้มีการออกระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการจัด

ยานพาหนะ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งของหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2522 กำหนดให้หน่วยงานของรัฐ อันหมายถึง กระทรวง ทบวง กรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการ ส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ ที่จะจัดยานพาหนะ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ต้องแจ้งเรื่องให้ผู้อำนวยความสะดวกประจำจังหวัดทราบก่อนดำเนินการ ทั้งนี้ หมายความว่ายังขาดความชัดเจนในการกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานผู้รับผิดชอบในการอำนวยความสะดวกแก่คนพิการในการเดินทางไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

สำหรับ สิทธิของคนพิการในการเลือกวิธีการลงคะแนนเสียงโดยวิธีการอื่นๆ นอกเหนือไปจากการลงคะแนนเสียงในคูหาเลือกตั้งนั้น หากเปรียบเทียบกับต่างประเทศ เช่น เครื่องรัฐออสเตอร์เลีย กำหนดให้คนพิการมีสิทธิในการลงคะแนนเสียงโดยวิธีการจัดหน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ (Mobile Polling) การลงคะแนนเสียงทางไปรษณีย์ และการลงคะแนนเสียงแบบอิเล็กทรอนิกส์ ในขณะที่ประเทศแคนาดา กำหนดให้มีการลงคะแนนเสียงทางไปรษณีย์ การลงคะแนนเสียงที่โรงพยาบาล สถานสงเคราะห์ และบ้านพักคนพิการ สำหรับสหรัฐอเมริกา ได้จัดให้มีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยใช้เครื่องลงคะแนนเสียงแบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งมีหูฟังอธิบายการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการทางการเห็นได้เป็นอย่างดี และในบางมลรัฐ เช่น มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ได้จัดให้มีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผ่านทางไปรษณีย์ (Voting by mail) กำหนดให้มีการเลือกตั้ง ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรแก้ไขปรับปรุงกฎหมายการเลือกตั้งของไทยให้สอดคล้องกับแนวทางของต่างประเทศ โดยให้อำนาจแก่สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งในการกำหนดรูปแบบวิธีการเลือกตั้งของคนพิการโดยวิธีการอื่นๆ เป็นกรณีพิเศษ เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่คนพิการ เช่น การจัดหน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ การลงคะแนนทางไปรษณีย์ การลงคะแนนเสียงที่โรงพยาบาล บ้านพัก และสถานสงเคราะห์ หรือการลงคะแนนเสียงโดยวิธีการอื่นๆ เป็นต้น

สำหรับ โครงสร้างรูปแบบในการจัดทำกฎหมายต้นแบบในการคุ้มครองสิทธิด้านการเลือกตั้งของคนพิการ คือ การแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 มาตรา 92 โดยให้สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการอำนวยความสะดวกด้านการเดินทางไปใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ ตลอดจนกำหนดรูปแบบวิธีการเลือกตั้งของคนพิการ รวมทั้งผู้สูงอายุ ผู้ป่วย โดยวิธีการอื่นๆ เป็นกรณีพิเศษ เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่คนพิการ ผู้ป่วยและผู้สูงอายุ เช่น การจัดหน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ การลงคะแนนทางไปรษณีย์ การลงคะแนนเสียงที่โรงพยาบาล บ้านพัก และสถานสงเคราะห์ หรือการลงคะแนนเสียงโดยวิธีการอื่นๆ เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการ

ผู้ป่วย ผู้สูงอายุ ที่พักอาศัยอยู่ในโรงพยาบาล บ้านพักหรือสถานสงเคราะห์ เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิในการเลือกตั้งได้อย่างเสมอภาค เท่าเทียมกับบุคคลที่ไม่พิการ

3) ด้านการศึกษา

สิทธิด้านการศึกษานับเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมวลมนุษยชาติที่มีความสำคัญตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งมีเจตนารมณ์ในการส่งเสริมประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนให้เป็นมาตรฐานร่วมกันแห่งความสำเร็จของมวลมนุษยชาติ โดยจะมุ่งมั่นส่งเสริมการเคารพสิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ ด้วยการสอนและการศึกษา และให้มีการยอมรับและยึดถือโดยสากลอย่างมีประสิทธิภาพผลด้วยมาตรการแห่งชาติและระหว่างประเทศอันก้าวหน้าตามลำดับ ได้รับรองสิทธิทางการศึกษาของทุกคนรวมทั้งคนพิการ โดยต้องเป็นการศึกษาแบบให้เปล่าอย่างน้อยในชั้นประถมศึกษาและ ชั้นพื้นฐาน การศึกษาระดับประถมจะต้องเป็นภาคบังคับ การศึกษาด้านวิชาการและวิชาชีพ จะต้องเปิดเป็นการทั่วไป และการศึกษาระดับสูงขึ้นไปจะต้องเข้าถึงได้อย่างเสมอภาคสำหรับทุกคนบนพื้นฐานของคุณสมบัติความเหมาะสมโดยผู้ปกครองมีสิทธิเบื้องต้นที่จะเลือกประเภทการศึกษาที่จะให้แก่บุตรของตน

นอกจากนั้น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (International Convention on Economic, Social and Cultural Rights: ICESCR) ได้รับรองสิทธิในการศึกษาของทุกคน โดยการศึกษาขั้นประถมจะต้องเป็นการศึกษาภาคบังคับและจัดให้ทุกคนแบบให้เปล่า และต้องจัดการศึกษาขั้นมัธยมในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งอาชีวศึกษาให้มีขึ้นโดยทั่วไป และให้ทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นอุดมศึกษาอย่างเท่าเทียมกันบนพื้นฐานของความสามารถ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยการนำการศึกษาแบบให้เปล่ามาใช้อย่างค่อยเป็นค่อยไป

ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities: CRPD) ได้รับรองสิทธิของคนพิการในด้านการศึกษาโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติและบนพื้นฐานโอกาสที่เท่าเทียมกัน รัฐภาคีจะจัดให้มีระบบการศึกษาแบบเรียนร่วมที่ทั่วถึงในทุกระดับและการเรียนรู้ตลอดชีวิต คนพิการสามารถเข้าถึงการศึกษาระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาแบบเรียนร่วมที่มีคุณภาพและโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย สามารถเข้าถึงการศึกษาทั่วไปในระดับอุดมศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพ การศึกษาผู้ใหญ่ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ปราศจากการเลือกปฏิบัติ บนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น โดยคนพิการจะได้รับความช่วยเหลือที่สมเหตุสมผลกับความต้องการของแต่ละบุคคล มีการจัดมาตรการสนับสนุนเฉพาะบุคคลที่มีประสิทธิผลแก่คนพิการ

นอกจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการแล้ว ยังมีการประชุม ข้อตกลงใน

ระหว่างประเทศอีกหลายฉบับที่ได้รับรองและให้ความสำคัญกับการศึกษาของคนพิการ เช่น การประชุมโลก เรื่อง “การพัฒนาการศึกษาเพื่อปวงชน (World Conference on Education for ALL: EFA) เมื่อ พ.ศ. 2533 ณ หาดจอมเทียนเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ประเทศไทย โดยเป้าหมายของการศึกษาเพื่อปวงชน คือ การที่ทุกคนทั้งเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ได้ประโยชน์จากการได้รับการศึกษาตามสิทธิขั้นพื้นฐาน

ต่อมาได้มีการจัดประชุมระดับโลกเรื่องการเข้าถึงและคุณภาพของการศึกษาสำหรับผู้มีความต้องการจำเป็นพิเศษ (Special Needs Education: Access and Quality) เมื่อ พ.ศ. 2537 ที่เมืองซาลามังกา ประเทศสเปน มีสาระสำคัญที่กล่าวถึงการศึกษาเพื่อปวงชนว่า เด็กทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาตามสิทธิขั้นพื้นฐาน เด็กทุกคนมีคุณลักษณะเฉพาะบุคคล ความสนใจ ความสามารถ และความต้องการการเรียนรู้ โดยเด็กต้องได้รับการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับคุณลักษณะที่หลากหลายและแตกต่างเป็นรายบุคคล เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษสามารถเข้าถึงการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้ในสถานศึกษาปกติทั่วไป และเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษต้องได้เรียนรวมในสถานศึกษาปกติทั่วไปไปพร้อมกับเด็กทั่วไป เพื่อสร้างสังคมแห่งการดำรงชีวิตร่วมกัน

นอกจากนั้น องค์การสหประชาชาติได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ซึ่งเริ่มต้นจากการประชุมสหประชาชาติครั้งที่ 2 ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ในปี ค.ศ. 2992 ซึ่งได้มีการจัดทำเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ ((Millennium Development Goals: MDGs) จำนวน 8 เป้าหมาย ครอบคลุมระยะเวลา 15 ปี (พ.ศ. 2543-2558) ซึ่งหนึ่งในเป้าหมายนั้น คือการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษา ในปัจจุบัน MDGs ได้สิ้นสุดลงแล้ว โดยประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีในหลายประเทศ เช่นเดียวกับประเทศไทย และเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของการพัฒนา ในปี ค.ศ. 2015 องค์การสหประชาชาติจึงได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาขึ้นมาใหม่ โดยเสนอวาระการพัฒนา 2030 (Agenda 2030) ในการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ครั้งที่ 70 ซึ่งวาระการพัฒนาระดับโลกนี้ก็คือการร่วมกันบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ภายในปี พ.ศ. 2579 หรือ ค.ศ. 2030 นั่นเอง วาระการพัฒนา 2030และ SDGs ได้รับการตอบรับอย่างดีจากประเทศสมาชิก โดยมีประเทศสมาชิกทั้งหมด 193 ประเทศ รวมทั้งไทยลงนามรับรองวาระการพัฒนาดังกล่าวในวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2558 โดยเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก (Sustainable Development Goals: SDGs) ใน 15 ปีข้างหน้าที่จะใช้เป็นทิศทางการพัฒนาของประชาคมโลก ตั้งแต่เดือนกันยายน ปี 2558 ถึง เดือนสิงหาคม 2573 ครอบคลุมระยะเวลา 15 ปี โดยประกอบไปด้วย 17 เป้าหมาย (Goals) 169 เป้าประสงค์ (Targets) โดยเป้าหมายที่สำคัญเกี่ยวกับการศึกษาคือ เป้าหมายที่ 4 สร้างหลักประกันให้การศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมและครอบคลุม และส่งเสริม

โอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน โดยมีเป้าประสงค์ เช่น สร้างหลักประกันว่าเด็กทุกคนสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ขจัดความเหลื่อมล้ำทางเพศด้านการศึกษาและสร้างหลักประกันว่ากลุ่มที่เปราะบางซึ่งรวมถึงผู้พิการ ชนพื้นเมืองและเด็ก เข้าถึงการศึกษาและการฝึกอาชีพทุกระดับอย่างเท่าเทียม สร้างและยกระดับอุปกรณ์และเครื่องมือทางการศึกษาที่อ่อนไหวต่อเด็ก ผู้พิการและเพศภาวะ และให้มีสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่ปลอดภัย ปราศจากความรุนแรง ครอบคลุมและมีประสิทธิผลสำหรับทุกคน เป็นต้น

สำหรับประเทศไทยนับเป็นหนึ่งในประเทศภาคีสมาชิกขององค์การสหประชาชาติที่ได้มีการออกมาตรการทางกฎหมายในการรับรองคุ้มครองสิทธิทางการศึกษาของคนพิการมาโดยตลอด รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติถึงสิทธิในการศึกษา โดยมีพระราชบัญญัติส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายที่รับรองและคุ้มครองสิทธิด้านการศึกษาของคนพิการ โดยมีหน่วยงาน สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นองค์กรรับผิดชอบการบริหารจัดการการศึกษาของคนพิการ

หากพิจารณาเปรียบเทียบรูปแบบการคุ้มครองสิทธิการศึกษาของคนพิการตามกฎหมายต่างประเทศ คือ ประเทศแคนาดา สหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และของประเทศไทย จะเห็นได้ว่ามาตรการในการคุ้มครองสิทธิด้านการศึกษาของคนพิการทั้งที่บัญญัติไว้ในกฎหมายของแต่ละประเทศรวมทั้งประเทศไทย นั้น มีลักษณะที่มีความเหมือนและสอดคล้องกันในเชิงหลักการของสิทธิด้านการศึกษาของคนพิการในแต่ละด้าน ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตรฐานสากล ทั้งนี้เนื่องจากประเทศเหล่านี้รวมทั้งประเทศไทย ล้วนแต่เป็นรัฐภาคีสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ จึงมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามอนุสัญญา ตราสาร หรือข้อตกลงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของคนพิการ ซึ่งรวมถึงสิทธิด้านการศึกษาด้วย โดยกฎหมายของไทยทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และกฎหมายฉบับต่างๆ ได้ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิด้านการศึกษาของคนพิการไว้ค่อนข้างครอบคลุมทั้งในด้านของสิทธิด้านการรับเข้าศึกษา และสิทธิด้านการจัดการศึกษา โดยยึดหลักความเสมอภาค ความเท่าเทียม การไม่เลือกปฏิบัติ โดยในการรับเข้าศึกษา กำหนดให้คนพิการมีสิทธิในการศึกษาขั้นพื้นฐานและรวมถึงการศึกษาในระดับอาชีวะและอุดมศึกษา โดยทั่วถึงและไม่เสียค่าใช้จ่าย ในขณะที่สิทธิในการจัดการศึกษาก็มีการกระจายอำนาจให้แก่เอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถาบันสังคม ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคนพิการในทุกระดับ โดยรัฐให้ความช่วยเหลือด้านเงินอุดหนุนและการสนับสนุนด้านต่างๆ

ทั้งนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง มาตรการทางกฎหมายขององค์การระหว่างประเทศ และประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทย การวิเคราะห์สถานการณ์ของปัญหา รวมทั้งจากกรณีศึกษาเชิงลึกผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งเป็นผู้บริหารระดับสูงของสถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แทนขององค์กรคนพิการ ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิด้านการศึกษาคนพิการของไทยในปัจจุบันมีการคุ้มครองสิทธิด้านต่างๆ ที่ค่อนข้างมีความเหมาะสม ครบถ้วน และสอดคล้องกับมาตรฐานสากลแล้ว ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาของคนพิการไทยส่วนใหญ่เป็นปัญหาในด้านการเข้าถึงสิทธิในการศึกษา ปัญหาการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ด้านอุปกรณ์ สื่อสารสนเทศ หรือเครื่องมือช่วยสำหรับคนพิการ

เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ควรแก้ไขปรับปรุงกฎหมายการจัดการศึกษาของคนพิการในประเด็น ดังต่อไปนี้

(1) แก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 มาตรา 8 วรรคสอง ให้มีความชัดเจน โดยกำหนดให้สถานศึกษาในทุกสังกัดและศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการ จัดการศึกษาสำหรับคนพิการทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ในรูปแบบที่หลากหลายทั้งการเรียนรวม การจัดการศึกษาเฉพาะความ พิการ รวมถึงการให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพ การพัฒนาศักยภาพในการดำรงชีวิตอิสระ การพัฒนาทักษะพื้นฐานที่จำเป็น การฝึกอาชีพ หรือการบริการอื่นใด ควบคู่ไปกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปกติ โดยในกรณีที่สถานศึกษาจัดให้มีการศึกษาเฉพาะความพิการ สถานศึกษาอาจจัดให้มีการเรียนรวมบางเวลา โดยจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนอยู่ในชั้นปกติร่วมกับเด็กทั่วไปในบางเวลา เช่น วิชาดนตรี พลศึกษา หรือร่วมกิจกรรม ลูกเสือ เนตรนารี กีฬา เป็นต้น

(2) แก้ไขปรับปรุงอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ ตามมาตรา 12 กำหนดให้คณะกรรมการมีอำนาจในการจัดตั้งหรือให้ความเห็นชอบในการจัดตั้งศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการ เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากการศึกษาได้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ

นอกจากนั้น ในสภาพปัญหาเกี่ยวกับการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและเทคโนโลยีทางการศึกษา ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 20 (2) กำหนดให้คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ตลอดจนให้รัฐต้องสงเคราะห์คนพิการให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้ โดยในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิการศึกษาของคนพิการ คือการจัดการศึกษาของคนพิการอาจจัดในสถานศึกษาเฉพาะหรือในสถานศึกษาทั่วไป หรือการศึกษาทางเลือก หรือการศึกษานอกกระบบ โดย

ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาสำหรับคนพิการให้การสนับสนุนตามความเหมาะสม

พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 มาตรา 5 (1) กำหนดให้คนพิการมีสิทธิทางการศึกษา โดยได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการจนตลอดชีวิต พร้อมทั้งได้รับเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา

โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 10 วรรคสาม ได้กำหนดให้ คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ทั้งนี้ กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการให้คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา พ.ศ. 2550 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการที่คนพิการจะยื่นขอรับเงินอุดหนุนทางการศึกษา ขอขี้อสิ่งอำนวยความสะดวกและสื่อทางการศึกษา และขี้อเงินเพื่อจัดซื้อและขอรับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา จะต้องมีความสมบูรณ์ดังนี้ (1) มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย (2) มีความต้องการจำเป็นพิเศษทางการศึกษาตามที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (3) ลงทะเบียนและเข้าศึกษาในสถานศึกษา โดยมีคณะกรรมการพิจารณาให้คนพิการได้รับสิทธิช่วยเหลือทางการศึกษา ซึ่งมีปลัดกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธานกรรมการ และผู้อำนวยการสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษเป็นกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการจัดสรรเงินอุดหนุนทางการศึกษาสำหรับคนพิการ รวมทั้งอนุมัติเงินอุดหนุนทางการศึกษาสำหรับคนพิการ เงินขี้อสำหรับคนพิการเพื่อนำไปจัดซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ และบริการทางการศึกษา โดยกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการจัดสรรงบประมาณทางการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2545 กำหนดให้จัดสรรงบประมาณแต่ละปีเป็นเงินอุดหนุนสำหรับคนพิการตามกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการให้คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ในอัตราที่มากกว่าแต่ไม่เกินห้าเท่าของเงินอุดหนุนด้านสื่อและวัสดุการศึกษาที่จัดสรรให้แก่แก่นักเรียนทั่วไปต่อคน

คณะกรรมการฯ ได้มีการออกระเบียบคณะกรรมการพิจารณาให้คนพิการได้รับสิทธิช่วยเหลือทางการศึกษาว่าด้วยการขอรับเงินอุดหนุนเพื่อรับหรือซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา พ.ศ. 2546 โดยในข้อ 5 กำหนดว่า จำนวนเงินอุดหนุนที่ให้ผู้รับบริการอันหมายความว่าคนพิการหรือผู้ปกครอง เพื่อรับหรือซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา แต่ละรายมีวงเงินไม่เกิน 2,000.-บาท ต่อ

ปี เว้นแต่คณะกรรมการจะพิจารณาเป็นอย่างอื่น ทั้งนี้ การจ่ายเงินอุดหนุนดังกล่าวจะจ่ายให้เป็น
 คุปอง เพื่อนำไปปรับหรือซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกตามร้านค้าผู้ให้บริการ ภายในปีการศึกษาที่ได้รับ

แม้จะมีกฎหมายกำหนดมาตรการในการให้คนพิการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกและสื่อ
 ทางการศึกษา อุปกรณ์ หรือเครื่องมือช่วยสำหรับคนพิการ แต่ในทางปฏิบัติก็ยังมีข้อจำกัดที่ทำให้
 คนพิการเข้าถึงสิทธิดังกล่าวค่อนข้างน้อย เนื่องจาก การได้รับอุปกรณ์ไม่ครบถ้วนและไม่ตรง
 ตามความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการแต่ละประเภทที่มีความแตกต่างกัน ในขณะเดียวกัน
 หลักเกณฑ์วิธีการในการยืมอุปกรณ์ต่างๆ ตามบัญชีแนบท้าย ก. ของกฎกระทรวง ก็มีความยุ่งยาก
 ต่อคนพิการ เนื่องจากอุปกรณ์ในบัญชีดังกล่าว มีราคาสูง การยืมอุปกรณ์ดังกล่าว จึงต้องมีบุคคล
 ประกัน โดยระเบียบคณะกรรมการพิจารณาให้คนพิการได้รับสิทธิช่วยเหลือทางการศึกษาว่าด้วย
 การขอยืมสิ่งอำนวยความสะดวกและสื่อทางการศึกษา พ.ศ. 2551 ข้อ 6 วรรคสองได้กำหนดว่าผู้
 ประกันต้องเป็นข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ พนักงานของรัฐ ข้าราชการฝ่ายอื่น หรือพนักงาน
 รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรที่เป็นนิติบุคคล ผู้นำชุมชน หรือบุคคลอื่นที่เชื่อถือได้ การกำหนด
 หลักเกณฑ์เงื่อนไขดังกล่าวทำให้คนพิการไม่สามารถยืมไปใช้ได้เพราะมีความเสี่ยง ไม่สามารถ
 รับผิดชอบได้ ส่งผลให้มีอุปกรณ์ตามบัญชี ก. ดังกล่าวค้างอยู่ตามศูนย์การศึกษาพิเศษทั่วประเทศ
 จำนวนมาก และส่งผลกระทบต่อเด็กในปีงบประมาณที่ผ่านมา กระทรวงศึกษาธิการไม่ได้ตั้ง
 งบประมาณรายจ่ายเพื่อจัดหาอุปกรณ์ตามบัญชี ก. ได้

ทั้งนี้ เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว และทบทวนแนวทางการให้ยืมสิ่งอำนวยความสะดวก
 และสื่อทางการศึกษาให้มีความเหมาะสม สะดวกต่อคนพิการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุง
 กฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการให้คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ
 บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา พ.ศ. 2550 ข้อ 12 โดยกำหนดให้สิ่งอำนวยความสะดวก
 และสื่อทางการศึกษาเป็นพัสดุหรือทรัพย์สินที่อยู่ในความรับผิดชอบของสถานศึกษา และ
 สถานศึกษาให้คนพิการหรือผู้ปกครองเป็นผู้ขอยืมสำหรับใช้ในการศึกษา โดยไม่ต้องมีคน
 ประกัน แต่มีมาตรการในการตรวจสอบหรือส่งคืนทรัพย์สินเป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการ
 พิจารณาให้คนพิการได้รับสิทธิช่วยเหลือทางการศึกษาว่าด้วยการขอยืมสิ่งอำนวยความสะดวกและ
 สื่อทางการศึกษาเป็นผู้กำหนด

สำหรับ โครงสร้างรูปแบบในการจัดทำกฎหมายต้นแบบในการคุ้มครองสิทธิด้าน
 การศึกษาของคนพิการ คือ การแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ
 พ.ศ. 2551 มาตรา 8 วรรคสอง โดยกำหนดให้สถานศึกษาในทุกสังกัดและศูนย์การเรียนเฉพาะ
 ความพิการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ในรูปแบบที่
 หลากหลายทั้งการเรียนรวม การจัดการศึกษาเฉพาะความพิการ รวมถึงการให้บริการฟื้นฟู

สมรรถภาพ การพัฒนาศักยภาพในการดำรงชีวิตอิสระ การพัฒนาทักษะพื้นฐานที่จำเป็น การฝึกอาชีพ หรือการบริการอื่นใด ควบคู่ไปกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปกติ โดยในกรณีที่สถานศึกษาจัดให้มีการศึกษาเฉพาะความพิการ สถานศึกษาอาจจัดให้มีการเรียนรวมบางเวลา โดยจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนอยู่ในชั้นปกติร่วมกับเด็กทั่วไปในบางเวลา และแก้ไขปรับปรุงอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ ตามมาตรา 12 กำหนดให้คณะกรรมการมีอำนาจในการจัดตั้งหรือให้ความเห็นชอบในการจัดตั้งศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการ เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากการศึกษาได้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ แก้ไขปรับปรุงกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการให้คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา พ.ศ. 2550 ข้อ 12 โดยกำหนดให้สิ่งอำนวยความสะดวกและสื่อทางการศึกษาเป็นพัสดุหรือทรัพย์สินที่อยู่ในความรับผิดชอบของสถานศึกษา และสถานศึกษาให้คนพิการหรือผู้ปกครองเป็นผู้ขอยืมสำหรับใช้ในการศึกษาโดยไม่ต้องมีค้ำประกัน แต่จะมีมาตรการในการตรวจสอบหรือส่งคืนทรัพย์สินเป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการพิจารณาให้คนพิการได้รับสิทธิช่วยเหลือทางการศึกษาว่าด้วยการขอยืมสิ่งอำนวยความสะดวกและสื่อทางการศึกษาเป็นผู้กำหนด

4) รูปแบบการคุ้มครองสิทธิคนพิการด้านแรงงาน

ในการคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานคนพิการนั้น สิทธิด้านแรงงานของคนพิการนอกจากจะได้รับการคุ้มครองเป็นการทั่วไปในฐานะที่เป็นมนุษย์ชนตามบทบัญญัติของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 2948 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 2966 และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ค.ศ. 2966 ซึ่งคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานของบุคคลทั่วไป อันประกอบด้วยสิทธิในการทำงาน การเลือกงานโดยอิสระ การคุ้มครองต่อการว่างงาน สิทธิที่จะได้รับค่าจ้างที่เท่าเทียมกัน สำหรับงานที่เท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ สิทธิในการพักผ่อน การจำกัดเวลาทำงานตามสมควรและวันหยุดเป็นครั้งคราวโดยได้รับค่าจ้าง สิทธิในหลักประกันยามว่างงานหรือพิการ และสิทธิในการก่อตั้งและเข้าร่วมสหภาพแรงงาน เป็นต้น

นอกจากนั้น คนพิการยังได้รับการคุ้มครองสิทธิเป็นการเฉพาะตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ค.ศ. 2006 ซึ่งคุ้มครองสิทธิของคนพิการในการทำงานบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นในการมีเงื่อนไขการทำงานที่เป็นธรรมและเอื้อประโยชน์ต่อคนพิการ สิทธิในโอกาสที่จะหาเลี้ยงชีพโดยการทำงานที่ตนเป็นผู้ตัดสินใจเลือกโดยอิสระและได้รับการยอมรับในตลาดแรงงาน และทำงานในสภาพแวดล้อมการทำงานที่เปิดกว้างทำงานร่วมกันและที่คนพิการสามารถเข้าถึงได้ รวมทั้งโอกาสที่เท่าเทียมกันและค่าตอบแทนการทำงานที่เท่ากัน

สำหรับการคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานคนพิการขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization: ILO) นั้น นอกเหนือไปจากการคุ้มครองสิทธิแรงงานเป็นการทั่วไปโดยการกำหนดมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ ปฏิญญา ILO เรื่อง หลักการและสิทธิขั้นพื้นฐานในการทำงาน รวมทั้งอนุสัญญาด้านแรงงานฉบับต่างๆ แล้ว ILO ยังมีการคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานคนพิการเป็นการเฉพาะตามอนุสัญญาฉบับที่ 159 ว่าด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพและการจ้างงานสำหรับคนพิการ ค.ศ. 1983 ข้อแนะที่ 168 ว่าด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพและการจ้างงานสำหรับคนพิการ ค.ศ. 1983 ข้อแนะที่ 99 ว่าด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพสำหรับคนพิการ ค.ศ. 1955 และแนวปฏิบัติต่อคนพิการในสถานที่ทำงาน ค.ศ. 2001 เป็นต้น

โดยที่ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ และองค์การแรงงานระหว่างประเทศ โดยประเทศไทยเป็นภาคีอนุสัญญาของ ILO ประมาณ 20 ฉบับ รวมทั้งมีการให้สัตยาบันอนุสัญญาฉบับที่ 159 ว่าด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพและการจ้างงานสำหรับคนพิการ ค.ศ. 1983 เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2550 ซึ่งมีผลให้ประเทศไทยต้องปฏิบัติตามข้อบังคับของอนุสัญญาดังกล่าวตั้งแต่วันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2551 เป็นต้นไป สาระสำคัญของอนุสัญญาฯ กำหนดให้รัฐบาลต้องดำเนินการเพื่อให้มี หรือปรับปรุงแก้ไข กฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับ ตลอดจนการนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อให้คนพิการได้กลับเข้ามามีส่วนร่วมในสังคมอย่างเสมอภาค ได้รับโอกาสในการฝึกอาชีพและการมีงานทำ และอนุสัญญาฯ ฉบับนี้ได้กล่าวถึงข้อเสนอแนะฉบับที่ 99 และฉบับที่ 168 ที่ระบุถึงแนวทางขั้นพื้นฐานในการฟื้นฟูสมรรถภาพทางด้านอาชีพสำหรับคนพิการโดยดำเนินการให้เกิดความเสมอภาคทั้งในเมืองและชนบท ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรนายจ้างและลูกจ้าง คนพิการ และองค์กรของคนพิการ รวมทั้งการจัดฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้อง และการจัดบริการด้านฟื้นฟูอาชีพภายใต้บริบทของความมั่นคงทางสังคม นอกจากนี้ ยังมีอนุสัญญาว่าด้วยการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานและอาชีพ ฉบับที่ 111 ค.ศ. 1958 ซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบันในการประชุมใหญ่ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ สมัยที่ 106 เมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2017 โดยอนุสัญญาว่าด้วยการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานและอาชีพนี้ ครอบคลุมถึง การเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ สีผิว เพศ ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง และรากฐานทางสังคม การเลือกปฏิบัติจึงเป็นผลกระทบต่อความเท่าเทียมและโอกาสของการจ้างงานและอาชีพ รวมทั้งมีผลกระทบต่อปัญหาการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน ความสัมพันธ์ของครอบครัว การกีดกันทางการเพศสำหรับการจ้างแรงงาน และการจ้างแรงงานคนพิการ

สำหรับการคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานคนพิการของประเทศไทยนั้น เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติคุ้มครอง

แรงงาน พ.ศ. 2541 พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 พระราชบัญญัติเงินทดแทน พ.ศ. 2537 พระราชบัญญัติแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ. 2543 นอกจากนั้น ยังรวมถึงกฎหมายว่าด้วยการจ้างงานหรือกฎหมายว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของหน่วยงานภาครัฐ โดยมีหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานของคนพิการคือ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 15 และมาตรา 16 วางหลักว่าการกำหนดนโยบาย กฎ ระเบียบ มาตรการ โครงการ หรือวิธีปฏิบัติของหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน หรือบุคคลใดในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ จะกระทำมิได้ คนพิการที่ได้รับหรือจะได้รับความเสียหายจากการกระทำในลักษณะที่ เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ มีสิทธิร้องขอต่อคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ ให้มีคำสั่งเพิกถอนการกระทำหรือห้ามมิให้กระทำการนั้นได้ คำสั่งของคณะกรรมการให้เป็นที่สุด

สำหรับในกรณีที่มีการกระทำอันไม่เป็นธรรม อันหมายถึง การกระทำอันไม่สมควรทางด้านแรงงานระหว่างฝ่ายนายจ้างกับลูกจ้าง เพื่อเป็นการกลั่นแกล้ง เอารัดเอาเปรียบ หรือขัดขวางต่อการใช้สิทธิตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานและกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ เช่น การเลิกจ้างนั้นเป็นการเลิกจ้างไม่เป็นธรรมและลูกจ้างได้ใช้สิทธิทางศาล ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน และศาลแรงงานเห็นว่าเป็นการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมจริง ศาลมีอำนาจในการสั่งให้นายจ้างรับลูกจ้างผู้นั้นเข้าทำงานต่อไปในตำแหน่งเดิมหรือไม่ต่ำกว่าเดิมในอัตราค่าจ้างที่ได้รับในขณะที่เลิกจ้าง หรือหากศาลแรงงานเห็นว่าลูกจ้างกับนายจ้างไม่อาจทำงานร่วมกันต่อไปได้ ให้ศาลแรงงานกำหนดจำนวนค่าเสียหายให้นายจ้างชดใช้ให้แทน โดยให้ศาลคำนึงถึงอายุของลูกจ้าง ระยะเวลาการทำงานของลูกจ้าง ความเดือดร้อนของลูกจ้างเมื่อถูกเลิกจ้าง มูลเหตุแห่งการเลิกจ้างและเงินค่าชดเชยที่ลูกจ้างมีสิทธิได้รับประกอบการพิจารณา ตามบทบัญญัติของ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 49

หากพิจารณาเปรียบเทียบรูปแบบการคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานของคนพิการในกฎหมายของต่างประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา เครือรัฐออสเตรเลีย ประเทศญี่ปุ่น รวมทั้งประเทศไทย นั้นจะเห็นได้ว่า ทั้งกฎหมายของประเทศต่างๆ รวมทั้งไทย ได้ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานของคนพิการไว้ค่อนข้างสอดคล้องตรงกัน ทั้งในด้านของสิทธิที่จะเริ่มต้นในการทำงาน การคุ้มครองสิทธิในระหว่างการทำงาน และการคุ้มครองสิทธิเมื่อพ้นจากสภาพการทำงานแล้ว รวมทั้งสิทธิในการเยียวยาและชดเชยความเสียหายต่อแรงงานคนพิการเมื่อมีการละเมิด เลือกปฏิบัติ

หรือปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม โดยยึดหลักการปกป้องคุ้มครองสิทธิของแรงงานคนพิการให้มีความเท่าเทียม เสมอภาคกับบุคคลทั่วไป มิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม

ทั้งนี้ แม้ว่ารูปแบบการคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานคนพิการของประเทศทั้ง 3 ประเทศ และของประเทศไทย จะมีความสอดคล้องมีลักษณะของความเป็นมาตรฐานสากล ตรงกับหลักการคุ้มครองสิทธิของกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งประกอบด้วยอนุสัญญา ตราสาร หรือข้อตกลงระหว่างประเทศขององค์การสหประชาชาติและองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ซึ่งรูปแบบการคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานของคนพิการในกฎหมายของประเทศไทย ได้ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานของคนพิการเช่นเดียวกับการคุ้มครองแรงงานทั่วไป ทั้งในด้านของสิทธิที่จะเริ่มต้นในการทำงาน การมีสิทธิในการทำงาน การเลือกการทำงานโดยอิสระ การคุ้มครองต่อการว่างงาน สิทธิในการทำงานในสภาพแวดล้อมที่ดี มีความปลอดภัย สิทธิในการได้รับค่าจ้าง ค่าตอบแทนที่เท่าเทียมกันในเนื้องานที่เท่ากัน และเมื่อคนพิการได้เข้าทำงานแล้ว ก็จะมีสิทธิในการได้รับสวัสดิการ การพักผ่อน การมีวันหยุดที่ได้รับค่าตอบแทน สิทธิในการจ้างงานอย่างต่อเนื่อง สิทธิที่จะได้รับหลักประกันความปลอดภัย สวัสดิภาพในการทำงาน การคุ้มครองด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล สิทธิในการก่อตั้งและเข้าร่วมสหภาพแรงงาน สิทธิที่จะได้รับหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีพในระหว่างการทำงาน และสิทธิเมื่อพ้นจากการทำงาน ประกอบด้วย สิทธิในการได้รับหลักประกันความมั่นคงเมื่อพ้นจากการทำงาน รวมทั้งสิทธิในการเยียวยาและชดเชยความเสียหายต่อแรงงานคนพิการเมื่อมีการละเมิด เลือกปฏิบัติหรือปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองสิทธิของแรงงานคนพิการตามกฎหมายไทย ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นการคุ้มครองสิทธิแรงงานเป็นการทั่วไปเช่นเดียวกับการคุ้มครองแรงงานปกติทั่วไป ตามบทบัญญัติของกฎหมายการคุ้มครองแรงงาน ซึ่งมีได้มีบทบัญญัติในการคุ้มครองแรงงานคนพิการเป็นการเฉพาะ จึงทำให้การคุ้มครองแรงงานคนพิการไม่สมบูรณ์ ไม่ครอบคลุมในบางประเด็นที่สำคัญ

ทั้งนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง มาตรการทางกฎหมายขององค์การระหว่างประเทศ และประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทย การวิเคราะห์สถานการณ์ของปัญหา รวมทั้งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งเป็นผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงานภาครัฐ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แทนขององค์กรคนพิการ ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานคนพิการของไทยในปัจจุบัน แม้ว่าจะมีการคุ้มครองสิทธิตามมาตรฐานสากลแล้ว แต่หากพิจารณาในรายละเอียด ก็จะพบว่า การคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานคนพิการยังขาดความสมบูรณ์ ยังมีสภาพปัญหาซึ่งจะต้องแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติของกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกับมาตรฐานขององค์การระหว่างประเทศและประเทศต่าง ๆ

มาตรการในการคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานของคนพิการของประเทศต่าง ๆ นั้น มีลักษณะที่คล้ายๆกัน โดยส่วนใหญ่จะเป็นมาตรการในทางกฎหมายซึ่งมีสภาพบังคับให้หน่วยงานของรัฐและผู้ประกอบการภาคเอกชนต้องปฏิบัติตามเงื่อนไข วิธีการ หรือมาตรการต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด อันเป็นมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ โดยมาตรการเหล่านั้นจะเริ่มตั้งแต่การเตรียมคนพิการเข้าสู่ระบบแรงงาน การฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ การศึกษา การฝึกอบรม การส่งเสริมให้ประกอบอาชีพอิสระหรือโอกาสในการจ้างงานคนพิการของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยกระบวนการคัดเลือก การสรรหา การจ้างงาน การกำหนดตำแหน่ง กำหนดค่าจ้างที่เท่าเทียมและเป็นธรรม ไม่มีการเลือกปฏิบัติ และเมื่อได้เข้าทำงานแล้ว กำหนดมาตรการในการดูแลรักษาคนพิการในการทำงาน โดยมีความก้าวหน้าในอาชีพ มีการทำงานอย่างต่อเนื่อง มีความมั่นคง มีหลักประกันในการดำรงชีพ มาตรการในการรักษาความปลอดภัยและสวัสดิภาพในการทำงาน และเมื่อพ้นจากสภาพการจ้างงานแล้ว ก็กำหนดมาตรการด้านสิทธิประโยชน์ สวัสดิการ เงินค่าตอบแทน ค่าชดเชย เพื่อเป็นหลักประกันในการดำรงชีวิตในสถานะที่พ้นจากการทำงานแล้ว เป็นต้น

สำหรับ โครงสร้างรูปแบบในการจัดทำกฎหมายต้นแบบในการคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานคนพิการนั้น เห็นว่าประเทศไทยสมควรที่จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิด้านแรงงานของคนพิการ โดยกำหนดมาตรการต่างๆให้มีความชัดเจน ครอบคลุม มีประสิทธิภาพและเป็นมาตรฐานสากล สอดคล้องกับหลักการของปฏิญญาและอนุสัญญาที่องค์การสหประชาชาติและองค์การแรงงานระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบันไว้และสอดคล้องกับแนวปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมายต่างประเทศ โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

(1) แก้ไขปรับปรุงกฎหมายการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ในประเด็นคำนิยามคำว่า “หน่วยงานของรัฐ” และเพิ่มนิยามคำว่า “ลักษณะงาน” ตามมาตรา 4 เพื่อให้ครอบคลุมหน่วยงานรัฐวิสาหกิจทุกประเภท และกำหนดลักษณะงานในการจ้างงานคนพิการให้มีความชัดเจน ปรับปรุงสภาพบังคับของกฎหมาย ให้ครอบคลุมผู้ประกอบการ หน่วยงานเอกชนและหน่วยงานภาครัฐ ปรับปรุงวิธีการและมาตรการสร้างแรงจูงใจในการจ้างงานคนพิการโดยมาตรการทางภาษี

(2) แก้ไขปรับปรุงกฎกระทรวงที่ออกตามกฎหมายส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในการกำหนดจำนวนคนพิการที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการและหน่วยงานของรัฐจะต้องรับเข้าทำงาน และวิธีการนับ ให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

(3) แก้ไขปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองแรงงาน โดยเพิ่มหมวดที่เกี่ยวกับการใช้แรงงานคนพิการขึ้นใหม่ มีเนื้อหาประกอบด้วยมาตรการต่าง ๆ ในการคุ้มครองแรงงานคนพิการ เช่น การกำหนดเวลาทำงานการกำหนดลักษณะของงาน การใช้สิทธิลาเพื่อฝึกอบรมและพัฒนาความรู้ความสามารถ การจ้างและการเลิกจ้างต้องแจ้งพนักงานตรวจแรงงาน การจัดให้มีการตรวจสอบสภาพแก่ลูกจ้างพิการ เป็นต้น

กล่าวในท้ายที่สุด การศึกษาในบทนี้ จากการศึกษาสภาวะการณ์ของปัญหา การคุ้มครองสิทธิของคนพิการตามกฎหมายไทย และการคุ้มครองสิทธิของคนพิการตามกฎหมายระหว่างประเทศและในต่างประเทศบางประเทศ มาตามลำดับ ผู้วิจัยได้จัดทำร่างโครงสร้างรูปแบบการคุ้มครองสิทธิของคนพิการ โดยการทบทวนวรรณกรรมและการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้มีส่วนได้เสีย แล้วนำผลจากการศึกษามาจัดทำเป็นโครงสร้างรูปแบบการคุ้มครองสิทธิของคนพิการ ในด้านการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตามกฎหมาย การใช้สิทธิเลือกตั้ง ด้านการศึกษาและด้านแรงงาน เมื่อทำเป็น โครงสร้างแล้ว ก็จะนำไปสู่วิวิทาการวิจัยขั้นต่อไปคือ การมีส่วนร่วมออกแบบ –ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) และการรับฟังความคิดเห็น (Hearing) ตามลำดับ เพื่อให้ได้กฎหมายต้นแบบเพื่อการคุ้มครองสิทธิของคนพิการที่สมบูรณ์ต่อไป